

SBORNÍK HISTORICKÉHO KROUŽKU

REDAKTOR

PROF. JOSEF HRONEK.

ROČNÍK XXVII.

1926.

V PRAZE.

MAJITEL, NAKLADATEL A VYDAVATEL DRUŽSTVO VLAST
V PRAZE II., ČP. 570, ŽITNÁ UL. Č. 26.

Obsah XXVII. ročníku.

Články :

<i>Faith Dr. Štefan, prof.</i> : Škicce z dejin severoslavianských a slovenských	75, 125
<i>Franta Ondřej, archivář</i> : Soudní řád neb artykulové pro lid poddaný	137
<i>Gross Hynek, centr. archivář</i> : Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně, sepsaný po smrti opata Melichara Hölderla r. 1608	68, 153
<i>Novák Antonín, profesor</i> : Víra Táborů	72, 131
<i>Podlaha Dr. Ant.</i> : Dějiny kollejí jesuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení : Kollej Jičínská	145
<i>Straka Cyril A., vrchní knihovník</i> : Doksanský klášter za třicetileté války v Čechách	1, 81
<i>Štědrý František</i> : Znovuzřízení katolické duchovní správy po roce 1620	64, 122
<i>Tenora Jan - Neumann P. Augustin O. S. A.</i> : Z francouzských relací o českém povstání (1618—1622)	57, 113
<i>Teplý František, archivář</i> : O Pacovské faře	17
<i>Tischer František, arc. archivář</i> : Pod obojí v jižních Čechách	29, 106
<i>Vacek František, profesor</i> : Úvahy a posudky o literatuře svato-václavské	33
<i>Vyskočil Kapistran P. Dr. Jan, O. Fr. M.</i> : Účast Minoritů na boji Ludvíka Bavora s papežem Janem XXII.	26, 93

Drobné články:

<i>Franta Ondřej</i> : Přátelská (svatební) smlouva z XV. stol.	78
---	----

Literatura:

»Věstník Královské české společnosti nauk. (Ref. prof. Fr. Vacek)	79
<i>Podlaha Ant.</i> : Catalogus codicum manu scriptorum, qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur. (Ref. prof. Vacek)	80
Catalogus collectionis operum artis musicae, quae in bibliotheca capituli metropolitani pragensis asservantur. (Ref. prof. Ant. Srba)	157
<i>V. Chaloupecký</i> : Selská otázka v husitství. (Ref. F. V.)	157
<i>Dr. František Cinek</i> : K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918 – 1925. (Ref. Václav Oliva)	158
<i>Dr. Ant. Markus</i> : Rodinná kronika.	158
<i>Rudolf Urbánek</i> : Jan Žižka. (Ref. jhk.)	159
<i>Hlavinka Karel a Noháč Jan</i> : Hodonský okres. (Ref. jhk.) . . .	159
<i>Krofta Kamil, prof. Dr.</i> : O úkolech slovenské historiografie. (Ref. jhk.)	159
<i>Šorm Antonín</i> : Sborník úcty sv. Antonína Paduánského v českých zemích. (Ref. jhk.)	159
<i>Vojtíšek Václav Dr.</i> : O archivech městských a obecních a jejich správě. (Ref. jhk.)	159
<i>Teplý František</i> : J. Š. Baar a Chodové. (Ref. jhk.)	159
Zprávy	160
Oprava tiskové chyby	80

Doksanský klášter za třicetileté války v Čechách.

Cyril A. Straka.

Veliká tragedie třicetileté války, která odehrávala se v životě národů XVII. věku a jejíž jevištěm byla téměř celá Evropa, našla současné dějepisce, kteří zanechali budoucím časům obsáhlé popisy, ano i vyobrazení jednotlivých válečných běhů a historických událostí. Kromě celé řady drobnějších spisů stačí na př. uvést monumentální dílo „Theatrum Europaeum“ v 17 foliových svazcích, nebo Khevenhillerovy „Annales Ferdinandaei“ ve 12 dílech (1578—1637). Průběh třicetileté války u nás v Čechách čeká však dosavad na svého dějepisce. Sice sdělila nám své poznatky také celá řada historiků, jako Beckovský, Gindely, Rezek a jiní, ale spisy jejich jsou jen jakýmsi torsem, kostrou událostí, líčených jen v hlavních rysech. Podrobnosti, z nichž teprve sestojen bude obsáhlý a jasný obraz pohnutého tohoto období, nutno bude pracně shledávat. Není pochybnosti, že naše i zahraniční archivy poskytnou přehojnou látku.

Jedním z takovýchto dosavad ztajených příspěvků budiž líčení osudů premonstrátského kláštera Doksan, nedaleko Roudnice ležícího, jak je zůstavil budoucnosti kdysi probošt téhož kláštera Norbert Amoen z Amelunxen a jež chová archiv Strahovského kláštera v Praze ve dvou exemplářích. Prvý, vlastní rukou Amoenovou psaný, obsahuje pod titulem: „Ein Gedechtnusz Schrift Das Königliche Undt Junck Freüliche Stifft Doxan Praemonstratenser Ordens betreffendtt, Anno 1642, den 1. Junii“ zprávu o založení kláštera r. 1144 a kronikářské líčení osudů jeho od r. 1618 do r. 1640. Další rukopis jeho, jenž podle titulu obsahovati měl zprávy z let 1641 a 1642, jest vyřiznut, ale za to v kronice kláštera pokračuje, ovšem stručněji, jiná ruka až do r. 1683. Probošt doksanský Mika ve spise „Das ruhmwürdige Kloster Doxan“ přičítá tento rukopis převorce Marii Salomeně Müllerové, ale nesprávně, neboť tato zemřela již r. 1655. Snad psán byl na základě jejich pamětí. Druhý exemplář rukopisu s titulem „Memoriae Scriptum pro Deo sacratis Virginibus ac Canonissis Doxanensibus, Sacri Ordinis Praemonstratensis“ až do listu 59 a) jest opisem rukopisu Amoenova do r. 1640, psaným rukou velmi vypsanou, po němž však následuje

vlastní rukopis Amoenův, líčící události od polovice března r. 1640 až do sklonku měsíce srpna r. 1648.

Abychom blíže poznali osobu vypravovatele a posoudili, jak dalece mohl události znáti a pravdu sdělití chtěl, stůžž zde napřed nástin jeho života!

Když strahovský opat Kašpar z Questenberku přenášel v květnu r. 1627 tělo zakladatele premonstrátského řádu sv. Norberta z Děvína do Prahy na Strahov, účastnil se činně slavnosti té sličný a urostlý šlechtický jinoch Mikuláš Amoen z Amelunxen*), představuje na nejvyšším oblouku triumfální brány na Strahovském nádvoří postavené, světce Norberta s monstrancí.

Jednak slavnost sama a zosobnění oslavovaného světce, jednak nahodilá bouře, která při slavnostním průvodu se rozpoutala a za níž mladý Amoen zmužile zůstal státi na vrcholu brány, způsobila v jinochově mysli myšlenku, věnovati se řeholnímu stavu a to právě v řadě premonstrátském, jehož zakladatel sv. Norbert, byv na výletě za bouře bleskem s koně sražen, z rozmarilého dvořenína stal se zaníceným řeholníkem. O slavných slibech dne 19. listop. 1625 učiněných na Strahově dostalo se mu klášterního jména, jež si plně zasloužil: Norbert. Pro příkladný život svěřena mu záhy výchova noviců. Za vpádu Sasů do Čech r. 1631 ustanoven byl Amoen představeným spolubratří, kteří uchýlili se před nepřítelem do kláštera Louky u Znojma, kde pro výborné jeho vlastnosti svěřena mu byla administrace celého kláštera.

Po vypuzení nepřítele z Čech povolán byl od opata Questenberka za podpřevora na Strahov. Dne 19. dubna 1637 ustanoven byl proboštem doksanského kláštera, kteroužto hodnost zastával po 12 let právě v době, kdy válečná bouře nejvíce ohrožovala svěřený mu klášter. Co zakusil, co dobrého tu vykonal, jak o svěřené řeholní sestry se staral, poznáme právě z jeho zápisků. Pro vzornou obětavost zvolen byl v polovici r. 1649 za opata želivského kláštera, kdež rozšířil konventní budovu o dvě křídla a opatřil vyloupený chrám novými oltáři, obrazy, bohoslužebnými rouchy a náčiním. Po smrti Questenbergova nástupce, Kryšpína Fuka z Hradiště, povolán byl od bratří

*) A m o e n o v é byli starý šlechtický rod v Dolním Sasku, jehož původním sídlem bylo místo Amelunxen, ležící nedaleko Einbecku v Braniborsku. Náleželo mu dědičné fojstství bývalého cisterciáckého kláštera Amelunxbornu. Z rodu toho připomíná se zvláště Eberhard na Amelunxenu kolem r. 1480, jeho synovec Schwert Lutter, tajný rada vévody holštýnsko-šaugmburského, dále proslulý hrdina válečný Křištof kolem roku 1560 a současník Heřman na Grönningen. Kroniku svého rodu napsal Bedřich z Amelunxen.

v září r. 1653 za opata strahovského kláštera. Za vlády své ozdobil chrám velikými varhanami a zvonem sv. Norberta, stříbrnou lampou před hrobem zakladatele řádu a vybudovati dal rozsáhlou kryptu pod kaplí sv. Voršily. Zemřel v důstojenství generálního vikáře řádového a visitátora dne 14. dubna r. 1656. Pisatel klášterních annalů strahovských dí o něm, že byl muž milého obcování, potřebám svěřenců rád vyhovující a nesnáze rázně překonávající, takže se mu dostalo příjmí „muž železný“.

Význam zápisů Amoenových jako příspěvků pro historii třicetileté války tkví v tom, že poznáme nejen různé podrobnosti válečných událostí v Čechách, nýbrž i to, jak za doby úporných bojů mezi katolicismem a protestantismem chovaly se vyšší vojenské kruhy i nižší soldateska k jinověrcům, najmě ke katolickým řeholnicím. Vysvitne, jak řeholnice té doby, unikající nebezpečnosti života a cti jako štvaná zvěř a zakoušejíce útrap, o nichž dnešním řeholnicím v klášterním zátiší pokojně žijícím ani ve snu se nezdá, byly nejen vyznavačkami své víry, nýbrž téměř i mučednicemi. Vypravování Amoenovo protkáno jest dosti zhusta zbožnými povzdechy a vzýváním Boha za pomoc v krutých časech. Spád děje sice tím poněkud trpí, ale právě tyto povzdechy jsou charakteristickou známkou neblahé té doby, kdy mysl těžce válkou soužených hledala útěchu jedině v nadpřirozené pomoci.

Probošt Amoen otvírá své zápisy vypravováním o založení kláštera doksanského kněžnou Gertrudou, manželkou krále Vladislava II., které však ničím neliší se od zpráv Dubraviových a Hájkových. Pominuv potom řadu století, přechází k r. 1618, ale i tu jen několika řádky odbývá vypuknutí třicetileté války, útěk opata Questenberka do Bavor a bitvu na Bílé hoře r. 1620. Teprve r. 1631 líčí poněkud podrobněji vpád Sasů pod Arnimem do Čech a osudy doksanského kláštera:

„Toho roku vtrhl nepřítel do Čech v oktávě Všech Svátých a zmocnil se Prahy (15. list.). Kurfiřt Jan Jiří vtáhl s vojskem do Prahy, čině v okolí jejím na mnoho mil velké škody. Při tomto vpádu i doksanský klášter mnoho utrpěl. Tentokráte zůstaly řeholní panny v klášteře, ač nikoli bez strachu a velikého nebezpečnosti. Když nepřátelské oddíly táhly kolem kláštera, otevřelo několik rot podle zvyku svého násilím klášterní bránu a vjevše hlomozně do kostela, počaly tam jako bez rozumu hulákati, stříleti a jako divoši řádit. Mezitím, co se toto dalo v kostele, klečely panny před oltářem v kůru,*) modlíce se a smrt

*) V doksanském chrámě, jak podnes lze viděti, vyhrazen byl pro řeholnice v předu lodi značně vyvýšený kůr s chórovými sedadly a oltářem, k němuž nebylo volného přístupu z chrámové lodi.

i mučednickou palmu očekávající. Nebylo totiž nikoho — dodávâ probošt Mika ve svých pamětech — kdo by je chránil, neboť pan Kryšpín (probošt) utekl včas tajně, P. Václav Althaus (hospodářský administrátor, provisor) byl zajat a čeleď se rozutekla, takže panny zůstaly osamoceny. Na štěstí však nepřátelé nepšli se po pannách, nýbrž jen po penězích. Co tedy bylo na hotovosti, to jim bylo přineseno, ale vojáky to neuspokojilo. Mezi pannami dlela též převorka*), která jako pravá matka starala se o svěřené dívky, aby žádné škody ani úhony na cti neutrpěly a o život nepřišly. Aby u ní nic nalezeno nebylo, ukryla před tím několik dukátů, jež v ponožkách schovávala, pod velký kámen. Tehdy požádavši za svěcenou vodu a klečíc před hlavním oltářem, z velikého rozčilení klesla k zemi a vypustila duši. Ostatní panny strachem téměř ztuhly, poplašeny jsouce jednak ztrátou své matky, jednak hrubým řaděním vojáků, kteří bili některé z panen mušketami, stahující jim řeholní prsteny s prstů. Ve shluku vojáků byl však přece jeden slušný muž, patrně důstojník, jenž, když mu na jeho otázku, kdo je převorkou a kde mešká, ukázáno bylo její bezduché tělo na stupních oltáře a sděleno, že strachem zemřela, ustrnul se, byv tím zaražen, nad pannami a zastavil zběsilost vojinů. Tím panny upokojeny jsouce, vrátily se do klauzury. Dostalo se jim nad to i vojenské ochrany, ale klášter musil za to velké poplatky a dávky odváděti.“**)

V dalším zmiňuje se jen krátce Amoen o útěku členů Strahovského kláštera před Sasy do řádových klášterů na Moravě a v Horních Rakousích, o svém pobytu v klášteře Louce u Znojma až do 5. ledna r. 1633, o dobytí Prahy Valdšteinem (25. května 1632) a o útěku saských sborů z Čech. Doksanskému klášteru bylo při tomto ústupu po celý skoro rok snášení mnoho útrap. „Koadjutor P. Václav staral se úsilovně v těchto bouřích o pomoc a ochranu řeholních sester, jsa brzy v Roudnici, brzy zase v Budyni a znovu zase prodlévaje v klášteře. I dosti ran pro své svěřenky vytrpěl. Bůh mu to odplaf!“ Poté několika řádky popisuje Amoen průběh bitvy u Lützenu (16. listop. 1632), pád Pappenheimův, synovce Valdšteina Bertholda a opata z Fuldy, jakož i jejich pohřby a nápisy na rakvích ve chrámě strahovském. Úplným mlčením pomijí rok 1633.

*) Kateřina Mayerhofová, o níž nekrolog doksanský dí, že zemřela 5. listopadu. Tím tedy vniknutí nepřítelů do Doksan je určitěji datováno.

**) Opat Questenberg v dopise proboštovi Fukovi udává výši výkupného 1000 rýn. tolarů hned a mimo to 100 tolarů týdně. (Kopíř 1632—1634, fol. 40—42.) probošt Mika udává, že P. Václav vykoupil se ze zajetí jakousi částkou peněz. Nepřátelé však pobrali všechny lepší klášterní i selské koně a odvedli je do Prahy.

Mika, patrně na základě jiných pramenů, sděluje tu: „Čechy byly sice od nepřítele osvobozeny, ale pro táboření císařského vojska a pro nedostatek peněz i potravy nevalně pokoje užívaly. Také Doksanům vedlo se špatně, neboť peníze byly jim pobrány a tak doksanští obyvatelé nebyli ani jiným příjemni, ani sobě užiteční. A poněvadž od nepřítelů kláštera bylo roztrušováno, že jen u duchovních osob lze ještě najít poklady, proto i v Doksanech vojáci, nejsouce spokojeni s pouhou výživou, požadovali jen peníze. Aby upokojeni byli, bylo nutno stále prodávati obilí a tehdy teprve jakýs takýs klid nastal.“ — Výraznějšími ještě slovy osvětluje situaci opat Questenberk v dopise k opatovi louckému Benediktovi Lachenovi dne 7. pros. 1633: „Před několika dny přijelo pět praporů jízdy do Doksan, ač před rokem vypáleny byly všechny vsi v okolí. Byli to nejzlostnější Francouzové (v císařském vojsku). Představený kláštera (Kryšpín Fuk) rozkázal, aby zavřeny byly klášterní brány, poukazuje na to, že místo to zasvěceno jest pannám Kristu oddaným a že od podobné svatokrádeže zdrželi se dosavad nejen císařští vojínové, nýbrž i kteříkoli nepřátelé, že tedy prosí, aby upustili od násilí. Když však brzy poté dali přinést sekery a byli odhodláni provést i to nejhorší, byly jim dveře otevřeny a vpuštění byli dovnitř. Jsou už tam několik dní a vše, co starostliví představení pro užitek ctihodného konventu nashromáždili, to promarňují a rozchvacují. Ó, časy! Ó, obráncové!“

Ještě ostřeji vyslovuje se opat Questenberk v dopise ze dne 12. února r. 1634, zaslaném císař. radovi Dr. Justovi Gebhardovi, pověřenému vyjednáváním s generalissimem Valdštejnem v Plzni. Píše tu: „Zahyneme a zemřeme, nezachránili nás přízeň některého mocného ochránce. V panenském kůru našeho doksanského kláštera nedostává se chleba. Šest a dvacet Bohu zasvěcených obětí nemá, čím by největším potřebám se odpomohlo. Nemají pražádných poddaných, protože všechny vsi jsou tam vypáleny, dvůr vypleněn, zásoby, které šetrnost naschránila, byly vydány vojákům a ještě více se od nich požaduje. A když na to poukáží, že nemohou požadavkům vyhověti, hned se jim ohlašuje exekuce. Což ani v zátiší klauzury nebude pokoje pro panny po nebeském ženichu toužící? Nesmrtelný Bože! Nejjasnější vévoda generalissimus nejprísrnější vydal zákaz, aby nebylo násilí činěno klášterům, kostelům a špitálům, ale nám již se prikazuje, abychom počkali až ti, které nazýváme „ochránci“, dají se do skutečného plenění.“

Poněkud déle prodlévá Amoen při líčení zrady Valdštejnovy na císaři a jeho zavraždění v Chebě, které končí zají-

mavou jistě úvahou: „Tento pád Valdšteínův přihodil se v únoru r. 1634. Při vyprávění tomto zdržel jsem se úmyslně déle, aby, bude-li toto některá z panen čísti, poznala, kterak Bůh podivuhodně své svěřence zachovává. Neboť kdyby byl Valdšteín zůstal na živu, bylo by jistě po všech nás veta a duchovenské statky byly by mezi vojáky rozděleny. Takto však, jakmile se svými přívrženci byl usmrcen, nastalo hned utišení veliké a vojsko zůstalo císaři věrno. Na Valdšteínovi zřejmě lze pozorovati, jak Bůh trestá vzpouru a neposlušnost proti vrchnosti.“ — Že by Valdšteín byl opravdu tak úhlavním nepřítelem duchovenstva, jak Amoen pannám vyličil, neodpovídá pravdě, jak prozrazují výše uvedené řádky z dopisu Questenberkova Gebhardovi. Spíše se zdá, že úvaha Amoenova měla u řeholnic vzbuditi bezpodmínečnou oddanost k císařskému domu, zradou Valdšteínovou povážlivě ohroženému.

Pád obávaného generalissima císařského vojska vzbudil nové naděje v protivnících habsburského trůnu. Paměti Amoenovy o tom vypravují:

„Toho léta vpadli Švédové a Sasové poznovu do Čech. Když nepřátelská armáda přicházela tentokráte skrz pohorí k Litoměřicím, dleli právě tou dobou v doksanském klášteře císařští i kurfiřtovi vyslanci, a to se strany císařské Heřman sv. pán z Questenberka a Dr. Siebert, aby smlouvali mír. V tom došla zpráva, že jakýsi ozbrojený lid sestupuje v tlupách s pohorí a shromažďuje se nad Litoměřicemi. Vystoupili tedy někteří lidé na doksanskou věž, aby viděli, je-li tomu tak, čili nic. Pozorovali tu sice, že v dáli černají se zástupy lidí, ale nikdo vůbec nemohl určit, kdo by to byl. Jedni ohlašovali, že jsou to jen porostliny a křoviny, jiní zase, že je to venkovský lid, jiní opět podle svých dojmů jinak soudili, ale konečně přestáno na tom, že je to nepřítel a to saský vojenský lid. Proto dal ihned Lamboy zapáliti litoměřický most. Nepřítel pak střílel z děl na naši jízdu, která tehdy ležela na levém břehu Labe u klášterní vsi Německých Kopist. Kdo utíkati mohl, dal se na útěk. Proto i pannám bylo rychle se sebrati a téměř všecko na místě zanechatí a jen to, co na rychlo sehnati se dalo, s sebou vzíti a útočiště hledati v Praze. Zde poskytnuto jim bylo několik světnic v domě blahé paměti pí. kněžny Lobkovicové uvnitř hradu Pražského. Potom táhli nepřátelé podél Litoměřic přes grunty doksanského kláštera před Prahu na Bílou horu, aby císařskému vojsku, které silně útočilo na Řezno, způsobili jakési rozpaky. Nepřátelská pěchota zaujala pevné postavení přímo v údolí u sv. Markěty (Břevnova), jízda dílem po pravé straně na Bílé hoře, dílem po

levé na vinicích. Císařské vojsko mělo středisko nad Strahovem na Petříně, kde částečně okopalo se náspy. Velel mu Colloredo a don Baltazar Marradas. S těchto násypů dávali naši z těžkých děl tak mocné salvy na nepřítele, že utrpěl nemalé škody a musil v několika dnech s nepořízenou ustoupiti a dáti se na útěk. Vpád tento udál se na sv. Máří Magdalenu, ale již na sv. Annu vracel se nepřítel do Míšně, jsa pronásledován od císařských sborů. Po dobytí Řezna (od císařských) opustil nepřítel Českou zemi úplně. Teprve potom (na den sv. Martina) vrátily se doksanské panny zase do svého kláštera, ale jakoby do prázdného hnízda, neboť vše, co nepřítel uloupiti mohl, odvážel k Labi a odtud dolů do Míšně. Klášter tak od obou vojsk značné škody zase utrpěl. Kurfiřtské vojsko ubytovalo se v Horním Sasku, švédské v Dolním Sasku kolem Halberstadtu a Děvinu. (Mika:) Nejvíce postrašily panny řeči Švédů, že prý z Doksan učiniti musí pevnost, aby cesta do Litoměřic byla bezpečnější. Záměr ten však překazili císařští pronásledovníci, jinak bylo by bývalo po Doksanech.“

„Roku 1635 nestalo se nic zvláštního ve válečných bězích, co by se dotklo tohoto kláštera. Proto mlčením rok ten přejdu, nechtěje se zdržovati vyprávěním. Byl rok ten bohudík aspoň trochu pokojný a klášter žádné škody neutrpěl.

Rok 1636. Toho roku sjednán byl v Praze slavně mír mezi císařem Ferdinandem a kurfiřtem Hanušem Jiřím Saským. Obě armády se spojily a táhly před Děvín, aby vyhnaly Švédy z města. Zdálo by se, že tento mír bude klášteru k prospěchu, neboť je-li nepřítel klášteru sousedem, tu jest mu vždy v první řadě obávati se zkázy, pak-li však stane se Sasík přítelem, lze přec očekávati jakýs takýs klid. Přes to utrpěla však katolická církev tímto mírem nemalou škodu, neboť duchovenské statky nebyly jí vráceny, nýbrž zůstaly v kacířských rukou. Paměti hodno jest, že toho roku svedena byla veliká bitva u Wittstocku (v Braniborsku). Hatzfeld, který velel císařskému vojsku, a kurfiřt musili se uchýliti až k hradbám Werderu. Někteří udávají, že saští vojáci kolísali a ne dosti statečně proti Panýrovým (Banner) sborům bojovali. Přes to však nepřítel Panýr zahánán byl pomocí general-lieutenanta Gallasa zase až k mořskému pobřeží. Našinci zabrali při tom ostrov Isedom s okolními místy. Obě armády ležely pak proti sobě táborem až do podzimu r. 1638. Nepřítel měl ten nápad, že spíží a potřeby dovážel přes Stralsund a přes moře. Naši pak, jichž bylo na 70.000, většinou onemocněli a mřeli hladem, ano, jeden voják dokonce od soudruha byl zastřelen a z hladu sněden. Proto vyrazil Excellence hrabě Gallas na přezimování do Čech a do Slezska. Jakmile to nepřítel spozoroval, táhl za

ním a prošel v tuhé zimě až do Brunšvicka, aby se zmocnil přechodu přes Labe. Potom zaměřil přímo do území halberstadtského a pronikl skrze Sasy až k hranicím Čech a téměř až k samé Kamenici a položil se nedaleko Českého lesa táborem. (Mika:) Také v Doksanech vyhledáno bylo obydlí (pro Gallasa) a určeny za středisko císařského vojska. Ale ač to byli přátelé, přec těžko bylo je uhostiti, neboť nedostatek potřeb byl všeobecný. Proto Gallas podle možnosti klášter šetřil, změnil místo soustředění v jiné a přiděliv* klášteru salvaquardu (ochranou stráž). To stalo se na počátku zimy. Panny konaly modlitby chorové v klidu, což nemálo napomáhalo k zušlechtění vojáků. (Amoen:) Vojsko naše, které chtělo osvěžiti se prezimováním, musilo již v postě (1637) vyraziti a s oddíly ze pluků vybranými táhnouti před nepřítele, aby klásti mu mohlo odpor, kdyby někam chtěl zaměřiti.

Rok 1637. (Mika:) Tento příchod a odchod císařského vojska nemálo klášter znepokojil. Také nové vniknutí nepřítele do země vzbudilo zase strach, ale tohoto roku nic se nestalo. Mezitím odešel P. Václav (Althaus), ochránce kláštera, k velikému zármutku panen z kláštera, protože často churavěl ze zranění a bití, které dříve od vojáků vytrpěl. Opat Questenberk poslal jim na útěchu P. Norberta, strahovského převora, kterého panny jednohlasně zvolily a císař potvrdil za probošta. (Amoen:) R. 1637 byl jsem v Doksanech na neděli Quasimodogeniti (t. j. 19. dubna) instalován. Roku 1637 a 1638 byl poněkud klid. Oba roky však byli velmi suché, takže lidé požívali z hladu listí se stromů, ano i trávu.“

Počínajíc rokem 1639 jsou zápisky Amoenovy soustavně psány podávající vlastní zážitky a zkušenosti.

Rok 1639.

„Tento rok přinesl našemu doksanskému klášteru úplnou zhoubu. V postě, ten týden před Svatým týdnem (10—16 dubna) shromáždily se naše sbory v lese u Kamenice, způsobivše na pochodu všude preveliké škody. Buchheimův pluk arkebuzýrů*) a poloďenců přitáhl na pozemky kláštera a rozložil se u Nových dvorů, Rohatce a Českých Kopist. (Mika: Jiní generálové obsadili okolní místa až k Teplicím.) Co uboží rolníci jim dáti nemohli, to nucen jsem byl já poskytnouti z kláštera. Když pak jádro našeho vojska se soustředilo a nepřítel Banner od zvědů seznal, že císařské sbory nemohou dobře Švédům odporovati, počal ihned na naše vojsko prudce útočiti. Císařskému a kurfiřtskému polnímu maršálkovi Marzinovi posláno bylo několikeré vybidnutí, aby

*) od španělského slova »arkabuz«, ručnice s dlouhou hlavní.

dostavil se k vojsku, že nepřítel již již postupuje, ale on, poněvadž právě obědval, pravil prý: „Před jídlem se netancuje, nýbrž až po jídle!“ Naši vojáci zůstali tedy opuštěni bez pastýře a bez vůdce. Ke všemu ještě vystoupili z úkrytu lesa do pole a tu byli nepřítelem úplně obklíčeni. Švédští vojáci křičeli na naše: „Bratři, přejete si mítí ubytování?“ Protože však někteří z našich volali: „Nikoli ubytování, nýbrž oheň vám chceme dátí“, učinili tu Švédové na naše se všech stran tak prudký útok, že skoro celá pěchota byla pobita, zbytek zajat, jízda pak většinou rozprášena. Arkebuzíři, které vedl hrabě z Buchheima bili se statečně (Mika: a dva pluky Švédů zničili), ale také všichni v jednom příkopě padli, vyjma Buchheima, který padl do zajetí. Hrabě Marzin prohrál pole svou váhavostí a banketováním a přivedl tak nás a celé království jen ve zkázu.

V pátek před svatým týdnem toho roku přišel na noc do doksanského kláštera Excellence generál-lieutenant hrabě Gallas se světícím biskupem hrabětem z Aldringen a žádali, nebudou-li působiti nesnáze, aby si mohli v klášteře na několik hodin odpočinouti. Ti přinesli tu smutnou zprávu z Teplic, že jsme byli na hlavu poraženi a úplně potřeni. To postrašilo nás tak velice, že nikdo nevěděl, co by s druhým mluvití nebo jemu odpovědětí měl. Opravdu, když nyní o tom píši a na ty chvíle vzpomínám, srdce v těle mne zabolí. Tak po několik dní zmítali jsme se mezi bázní a nadějí, že nepřítel tudy nepotáhne. Zatím psal jsem několikráte do Prahy panu visitátorovi blahé paměti (opatovi Questenberkovi) o radu, jak bychom nejlépe znikli nebezpečností, ale bylo mi stále odpovídáno, že žádné nebezpečství nehrozí, protože znalci válečných poměrů tvrdí, že nepřítel neodváží se táhnouti skrz Český les. Ale tato útěcha úplně nás zklamala, neboť Švédové, pokračující ve vítězném pochodu, přešli Les, a přímo zaměřili k Doksanům a k Litoměřicím. Toho jsme se dočkali!

Nyní byli jsme s pannami v klášteře, nevědouce pro samou úzkost, kam se obrátiti, neboť dátí se na útěk daleko s prázdnýma rukama, nebylo možno a zůstati zase na místě, bylo povážливо, neboť nepřítel byl přede dveřmi. Mimo to naši vojáci zle u nás hospodařili, berouce jedni to, druzí zase ono a předstírajíce, že co nevezmou si oni, seberou nepřátelé. Hrabě Gallas chtěl jejich řádění učiniti přítrž, ale vojáci ani si ho nevšímalí, řkouce, že když chce moc poroučeti, měl také bitvy se účastnití, lépe pomáhati, hájiti a bitvu vésti. Dobrý pan hrabě musil k tomu mlčetí.

Na Květnou neděli večereli jsme společně, při čemž bylo mnoho vybraných císařských důstojníků. Hrabě Gallas zdál se

býti v dobré náladě a radil mi laskavě, abych zůstal v Doksanech. Zatím však pravil v noci jiným, když vedeny byly řeholní sestry k jitřním hodinkám: „Ubohé řeholnice! Jest mi jich líto, neboť všechny přijdou o život.“ Zvěděl jsem to potají od jednoho z nich, že prý Gallas nechtěl snad nás zarmoutiti. Proto vzal jsem časně zrána na Květnou neděli většinu panen a vyšli jsme v tichosti zadní částí u kostela ven. Když se to hrabě Gallas dozvěděl, vzkázal pro mne, abych přišel k němu na slovíčko. Šel jsem tedy a tu se mně spěšně ptal, zdali jsem snad nějaké zlé zprávy uslyšel, že pospíchám tak příliš z kláštera? Na to jsem odpověděl: „Vaše Excellence, rač mi to milostivě prominouti, že svoje duchovní děti na bezpečnější místo odstraňuji, protože káže mi tak svědomí, neboť se obávám, že nepřítel náhle se přiblíží, anebo že naši vrtkaví vojáci v noci za klášter ustoupí a tu mohly by pro nás všestranné obtíže povstati. I Vy, Excellence, budete musít nepochybně brzy odtud ustoupiti, a tak zůstal bych tu sám se svými svěřenci bez pomoci, se všech stran jsa bit. Volil jsem tedy jistější stránku a chtěl jsem svoje řeholní sestry odvésti ve jménu Páně do Litoměřic. Při nejmenším budu mít aspoň tu útěchu, že duchovní děti mně svěřené umístím v městě mezi jiné dobré lidi, ač ovšem přijde takto v niveč vše, co zde venku zůstane. Co v klášteře jest, to vše bude Vaší Excellenci k službám.“

Na to Gallas i biskup Aldringen mi odpověděli, že mi nemají nikterak za zlé, jestliže tak pečuji o panny, že však toho se jest obávati, že pro můj odchod z kláštera povstane veliký poplach. „K tomu ještě přistupuje,“ pravil, „že moji vojáci jsou lehkomyšní šibalové a jest se obávati, že cestou vyskytnou se v takovém rozruchu svévolní ptáčkové, kteří na všecku čest panen zapomenou a něco provedou, co Vaší i jejich cti věčně bude na úkor.“ Já však jsem jeho Excellenci odpověděl, že jest nutno odchodu se odvážiti, ano, že již nejvyšší čas jest, že tedy snažně prosím, aby, možno-li, dal mně cortesii (strážný doprovod) a zapůjčil mně svého tělesného trubače, že takto odejdeme ve jménu Páně. Gallas vece: „Netoliko mého trubače, nýbrž i moje kočáry se šesti koňmi.“ Na to jsem mu poděkoval a se doporučil s poklonou, rovněž panu biskupovi. Rozloučil jsem se, jsa pln truchlivosti, jako nyní stěží si již představuji, zdali s pannami ještě někdy náš klášter uzřím. Díky Tobě vzdávám, Pane Bože, zachovateli můj, na věky věkův.

Když jsem se rozloučil, doporučil jsem služebným klášter do ochrany a napomenul je, aby zůstali domu věrni. Po mém odchodu hodili cínové nádoby a mnoho jiných věcí do řeky Ohře, jako: chrámové svícny, měděné hrnce, pánve a jiné podobné

věci v té naději, že budou bahnem ve vodě zaplaveny a že budeme moci opět jich pro klášter použít, jestliže se před nepřítelem šťastně zachráníme. V kostele doporučili jsme krátce celý klášter ochraně všemohoucího Boha. Protože nechtěli jsme vyjíti najednou, svěřena byla polovice panen podpřevorce sestře Kateřině. Sestra Marie Salome, převorka, zůstala ještě s druhou částí v klášteře, až bych zase pro ně přišel. Odešel jsem totiž hned s prvním oddílem. Byli jsme čtyři na koních, totiž já, jistý pater benediktin z Hrdlí, Gallasův tělesní trubač a můj hejtman (klášterní) Josef Gruntzel. Panny seděly na vozích a doprovázeli jsme je až do Českých Kopist. Odtud vrátil se gallaský trubač s jedním kočárem. My však nemohli jsme se hned dostat přes řeku, neboť Labe bylo rozlité a nebylo tu prámu pohotově. Svázali jsme tedy z nouze dva větší čluny k sobě, nanesli na ně slámu, posadili panny na ně, já sedl na předeck a tak vezli jsme se smutně po Labi dolů až k Litoměřicím.

Byla to opravdu smutná podívaná na tuto dopravu, neboť panny strachem zbledly. Přes to však diviti se jest, že všechny na obou člunech srdnatě si vedly, takže ani bázně neprojevíly, i když voda do člunů se nabírala. Jakmile jsme vystoupili u města na břeh, zabolelo mne srdce, když jsem tu stál jako pastýř rozchváceného stáda. Někteří lidé přiběhli, aby nás viděli. Panny držely své křížky v rukou. Nevěděl jsem ani, jak dostanu se s nimi do města, neboť prchající císařské rotý pobíhaly před městem, jsouce na útěku před nepřítelem a přepluvše Labe. Na druhé straně řeky hromadily se sbory, táhnoucí z bitvy. Mezitím vyšel z města pan děkan Rudolf Roder a vida mne tu v úzkostech státi, plakal nade mnou. Bůh mu to odplať! Z útrpnosti poslal pak pro svůj kočár, do něhož však jen málo panen se vešlo, a tak některé pěšky, některé na vozech, já a pan děkan jako pravý předvoj kráčeli jsme napřed. Několikrát musili jsme se rozdělit, kdykoli rota jezdců na útěku vyběhla z vody. Tak vstoupili jsme do Litoměřic jako nějaké divadlo světa. Soudím, že v nižádný den mého života nevstupovaly tak smutné a žalostné myšlenky do srdce, jako tomu bylo tenkrát. Moji úzkost vypsati nelze a pannám vedlo se nejinak, když bylo mi s prázdnýma rukama z domova odejít a o živobytí tolik duchovních dítek se starati. Každý může snadno uvážiti, co starostí způsobeno tím bylo slabému pohlaví.

Když panny přišly do města, poukázali nás na Hanuše Henricha Billiga, řečeného „tlustý lajtnant“ (der dicke Lieutenant), kde rozdělili panny do tří malých komůrek nahoře pod střechou. Nazítří vrátil jsem se do Doksan pro ostatní panny.

Šel jsem přes Počáply až k Volešku. Zde natrefil jsem více rolníků s pytli, kteří chystali se na výpravu do kláštera a tam krásti. Když jsem se jich otázel, co tu dělají, odpověděli mi, že jsou z vesnic vyhnáni a že bych se neměl vydávati do kláštera, protože prý je tam mnoho tisíc vojáků. Já však jsem si pomyslíl: Musíš tam jíti, i kdyby tam bylo 10.000 mužů!

Když jsem se dostal ke klášteru, nechtěli mne vpustiti. Kaprál se sedmi jízdnými vojáky stáli tu na stráži a domnívali se, že snad jsme vojáky, jichž mnoho tu kolem přes Brozany táhlo. Když mne konečně přece poznali, vpustili mne sice, ale tu hned vlastní naše salvaquardia chtěla mého koně ukrásti. V noci se mne ptali, kdy míním odjeti, ale já nesvěřil jsem jim svůj úmysl. Časně ráno vzal jsem paní převorku a ostatní panny se zbylými koňmi a povozy. Sestra Veronika, laička, ležela u dveří konventu, trpíc vodnatelností, i snažně nás prosila, abychom jí neopouštěli. Sestra Jana byla též jaksi nemocná. I dal jsem je tedy vynésti na vůz a jeli jsme odtud. Sestra Jana zamávala, jak jsem viděl, několikráte křížkem jakoby praporcem kolem hlavy a tiskla jej znovu a opět na srdce. Sestra Veronika jela na voze sama. Já, P. Michael a klášterní hejtman doprovázeli jsme tento sbor koňmo a Bůh popřál nám štěstí. Neboť když jsme přijeli k Českým Kopistům, plul tu po řece od Roudnice veliký prám a na tom nás bezpečně převezli za 1 říš. tolar do Litoměřic. Všecek můj majetek bylo 9 říš. tolarů a 30 korců obilí, které jsem dal do města převézt. To bylo celou naší zásobou. Vpravdě je tomu tak, neboť nezáleží mně na tom, abych lhal. Přes to pomáhal nám Bůh po celý rok podivuhodně kromě toho, co mi dobří lidé zapůjčili. V klášteře zůstalo tentokráte 20 sudů velmi dobrého vína, 150 korců obilí a o něco méně obilí v klasech, 16 koní bylo jednak od císařských, jednak od nepřítele pobráno, dále zůstalo 18 volů, 600 ovcí se 150 jehňaty, několik odstavených telat, 70 (reverenter—s odpuštěním) prasat, kuřata a husy. Vše to bylo potom rozkradeno.

Tento rok 1639 byl velmi úrodný. Klášter podle odhadu rolníků měl na 1200 kop (Schock) žita, nečítajíc oves, ječmen a pšenici. Mimo to u Brňan, Nučnic a zde stála úroda velmi pěkně, ale všecko to zůstalo státi na poli, nebo stalo se kořisti vojáků a rolníků shánějících dnem i nocí píci a tak neměl klášter z té úrody skoro nic. Kromě toho byl nebohý klášter od nepřítele někdy dvakrát i třikrát za den drancován a tak do nenapravitelných škod uveden. Toto řádění trvalo celý rok a 8 dní.

V Litoměřicích byli jsme toho mínění, že nepřítel nepotáhne přes Labe na nás, nýbrž že spíše přímo na Prahu se o-

bratří. Banner nám však neporozuměl a rozkázal Stalhansovi (Stallhans), aby s několika pluky přeplavil se u Ústí přes řeku. Ve středu po Velikonočních svátcích (27. dubna) přitáhl Stallhans několika pochody před Litoměřice a dal se ptáti, chceme-li se vzdáti či býti zničení. Poněvadž v městě žádné posádky nebylo, vyjma jeden praporec utvořený z měšťanstva, kteří však, vidouce přesilu nepřítele, hned se schovali, bylo hned s nepřítelem vyjednáváno a tak vpuštěn byl do města. První oddíl sebral ihned mé koně a jiné měšťanům a počal stíhati Marzina, chtěje ho zajmouti. To se jim však nepodařilo. Nazítří vtáhla pěchota za víření bubnů do města. Ostatní vojsko a vozatajstvo (baggaž) rozložilo se na druhém břehu řeky u Německých Kopist, Boušovic (Bohušovic) a Brňan, rozbívši stany na širém poli. Zůstalo tu táborem do 4 neděl, dokavad neudělalo most přes Labe. Tak byly Něm. Kopisty, Boušovice a Brňany od nás úplně odloučeny a obilí jak rolníků tak i mé rozšlapáno a na píci pobráno.

Když sám Stallhans do města přišel, byl jsem právě u obou děkanů, u p. již nebožtíka Celestina (Jana) a pana Roderu. Smluvili jsme se, že půjeme k Stallhansovi žádat za ochranu. Vzali mne tedy doprostřed a na mne padl los, abych k němu promluvil. I šli jsme tedy ve jménu Páně skrze roty vojáků a jezdců, jsoucích za zvuku bubnů a pišfal na pochodu městem. Když jsme přišli k obydlí Stallhansovu a dali se ohlásiti, ihned nás předpusť. Ujal jsem se slova a podle možnosti a snad též podle skutečného stavu vyličil jsem mu v krátkosti neutěšený náš stav tak, že měl s námi soucit a slíbil nám ochranu, ale neměli jsme si s nikým dopisovati a každý měl jen k svým příslušníkům se odebrati. I odešli jsme každý k svým a bylo nám poručeno, abychom služby Boží jen doma vykonávali až do příchodu Bannerova.

Za několik dní přišel Banner se svým dvořanstvem. Abychom ho jako zajatci pohnuli k útrpnosti, poslal jsem mu latinský, řeholní pak sestry zase paní Bannerové německý dopis asi tohoto znění:

„Urozený pane, pane generále, přemilostivý a velevážený pane patrone!

Smím snad Vaši Excellenci s těžkým srdcem snažně prositi, aby nás v největší bídě neopouštěla, a když jsem již sebe a svěšené mně duchovní sestry, na všech stranách válečnými proudy obklopené, tak daleko dopravil, že ubozí, zarmoucení a útěchy zbavení nyní zde v nejhlubší prohlubni rozbouřeného moře trváme, nepřestáváme se sepiatýma rukama k Bohu volati, aby

nás jako druhdy Jonáše nazpět dopraviti a do přístavu blaženosti znovu vysaditi ráčila.

Nyní mají se věci tak, že Vaše Excellence táhne po vzácném vítězství u Kamenice šťastně s triumfem do Čech, aby se jich jako patron ujal (impatroniren). Protože však já se svými dvaceti čtyřmi doksanskými pannami řádu Premonstrátského nyní zde v Litoměřicích, od pana generalmajora Stallhanse byv zajat, jakoby ve vězení jsem se octl, (jakkoli mi všemožnou ochranu slíbil, jestliže se zdržím dopisování, přece však velmi se obávám různých nahodilých obtíží se strany některých hrubých důstojníků a vojáků) přednáším proto Vaší Excellenci přátelskou a úpěnlivou prosbu: račtež jakožto generál a vůdce švédské armády milostivě mne se svěřenými mně dítkami chrániti, aby vojáci v našem ubohém obydlí nás nerušili, k nám se nedobyvali a násilí nám nečinili, zvláště když naše nevalně dobré pozemky na venkově jsou již zcela zpustošeny a také všecky naše movitosti odneseny, takže já, sklíčený muž, ani nevím, kterak tolik panen, které s válkou nemají nic co dělati, budu moci nyní i v budoucnosti vyživiti.

Když dříve římsí, pohanští nejvyšší vůdcové (Generals Personen) dosáhli vítězství, obětovali vždy po triumfu mnoho zlata a stříbra svým bohům na poděkování za vítězství. Jiní, jako Řekové, obětovali drahé kameny. Někteří, jako Sylla, svou vlastní krev, ano, dokonce vlastní své děti. Nic však nemůže slávu Vaší Excellence tak rozmnožiti, jako když, jsa křesťanem, zachováte se šlechetně a milosrdně vůči těm, které jste přemohl. Vpravdě bude to nejlepší obětí před očima Hospodinovýmá. Neboť co může více ozdobiti knížecího válečníka, než když příznivé Fortuny nezneužije? To zajisté jest nejušlechtilejší ctností světa.

Nechť tedy znovu zazní úpěnlivá má prosba k Vaší Excellenci: Račiz mne pod svou milostivou ochranu přijmouti, aby vojini nepokoušeli se o nějaké nepřátelské skutky vůči mojim svěřenkám a nečinili jim nějakých příkoří. To jistě odplatí Bůh Vaší Excellenci.

Datum v Litoměřicích, dne 4. května r. 1639.

Vaší Excellenci

nejposlušnější kaplan v Kristu, Norbert,
probošt v Doksanech.

Uplynulo skoro pět týdnů, co nebylo v klášteře ani človíčka, když náš zahradník, bělovlasý stařec Šimon, zle byl posekán od Švédů, když náš hvozda (Meltzer), který byl horlivým, zbožným katolíkem, protože podle světáckého způsobu nechtěl připíti na zdar švédské koruny, byl několikrát proboden, takže jako

červ na zemi se svíjel a bíděně umřel. Kde kdo chránil tedy svoji kůži a nikdo se v klášteře ani neukázal. Jen vojáci, když kolem projížděli nebo nazpět jeli, všechno na ruby převraceli.

Zatím stal jsem se chtě nechtě známým mezi Švédy, protože kde který důstojník na mne se obracel. Nepřátelská armáda (Mika: na zprávu, že císařští jsou u Mělníka) táhla pak přes most většinou k Mělníku a k Brandýsu. Z toho jsme se radovali, domnívajíce se, že klášter nezakusí nějakého většího úrazu, když už hlavní proud s této strany přešel. Doufali jsme tedy, že nepřítel obrátí se do Saska, ale úmyslem jeho jediné bylo zmocnit se Prahy. O tom ovšem, jsouce v zajetí, ničeho tou dobou jsme nevěděli.

Když švédské sbory přecházely přes soutěsku u Litoměřic, bylo mi útechou, že klášter ve svých zdech ještě stojí, nehledě k tomu, že po tolik neděl byl všecek prohledáván a drancován. Tehdy obraz nynějšího císaře Ferdinanda III., který byl v mém příbytku, měl nápis: „FERDINANDUS TERTIUS, ROMANORUM IMPERATOR.“ Tohoto titulu Švédové nemohli strpěti a proto Jeho Milosti Císařské napsali na čelo inkoustem: „Non es, sed Tyrannus!“ Suecicus Pastor quondam exaravit. („Ty nejsi římský císař, ale tyran!“ — To napsal bývalý švédský pastor). Tento ničema (Kerl) byl zlomyslný kluk, kdo však může ho potrestati?

V městě po přechodu přes řeku rozdány byly vojínům doutnáky a prach. Poté odtáhl nepřítel před Mělník. Když spatření prý byli kdesi císařští, vytáhl děla na vrch, aby mohlo býti na ně stříleno shůry. Ale když nikoho nebylo viděti, obsadil nepřítel Mělník. Jízda řeku přeplula, pěchota pak dala se přepraviti.

Přihodilo se tu, že nejvyšší (Oberst) Hofkirchner měl se svými podřízenými Maďary, tak počtem několik tisíc, prohlédnouti Labe od Brandýsa výše. Protože nevěděli, že nepřítel již řeku u Mělníka překročil, udeřil na ně nepřítel znenadání a rozprášil je. Hofkirchner sám s nejvyšším Montecucullem a s jinými četnými důstojníky byl zajat. Maďarů mnoho nepadlo, protože dali se ihned na útěk. Panýr obsadil v zapětí poté Brandýs a pobořiv kostel sv. Václava, patrona tohoto království, udělal z něho baštu. Odtud znepokojoval a ostřeloval nepřítel Prahu, Brandýs pak pro případ ústupu byl opevňován.

Město Litoměřice, tehdy naše vězení, zůstalo stále dobře obsazeno a protáhl tu nový a nový lid k posile nepřátel. Proto panny, tušíce, že válka dlouho potrvá, prosily mne, abych některé propustil do kláštera, aby nezůstal dům Boží pustý a prázdný anebo aby nebyl od potulných vojáků vypálen. K tomu přistupovala

potiž, že bylo se jim spokojiti s tak malými jizbami a obávati se, aby za takových poměrů nevznikla mezi nimi nějaká nemoc.

Uběhl jakýsi čas, nežli jsme se rozmyslili, máme-li odebrati se na venek, či společně tu zůstat. Zatím tedy postaven byl na jedné chodbičce oltář, kdež denně, byl-li v městě klid, sloužena byla mše svatá. Pokrmy v městě byly špatné, milý chlebiček byl hrubý, ano téměř černý, zelenina byla našim jídlem. Někdy, když vojáci něco kradeného z venku přinesli, koupil jsem hovězí maso. Patěsky (potiyeskij), břečka z vína, byla našim nápojem, jen zřídka kdy měly panny víno nebo bílé pivo, (které Švédové pít nechtěli). Na venkově bylo všeho ještě méně. Přes to však byl bych se rád do kláštera dostal, ale ještě radši udržel panny pohromadě.

Konečně domluvil jsem se se svým P. Michaellem Vogtem, který v pronásledováních toho času byl mi vždy věrným Achatem, že sice nemohu mu z otcovské vůle raditi nebo poroučeti, aby odešel na venek, protože mohlo se snadno uhodnouti, že na venkově neokusí valného pokoje. Protože však dobrý ten kněz znamenal přání mého srdce, svolil k tomu ochotně. I vypravil jsem tedy několik panen na venek, aby jich použití mohl k prospěchu řádu a kláštera. Přihlásilo se zajisté k tomu několik panen po mši svaté. Chtěl jsem jim tedy ukázati otcovskou lásku a propustiti je ve jménu Božím k opatrování kláštera. Po několika málo dnech doporučil jsem tento záměr ochraně Boží. Dovolil jsem, aby pět panen obléklo se v ošumělé světské šaty. Některé vzaly si na záda putny, aby nebyly poznány a tak šly pod ochranou strážného anděla, až dostaly se šťastně do kláštera. Byly to: sestra Kateřina Tröstová, podpřevorka a cirkátorka (dohlížitelka, zdali uložené práce se vykonávají), s. Kristina Seehütterová, s. Markéta Kinlová, místopěvkyně, s. Anna Františka Schultzböcková a s. Barbora Rongová, laička. Výše zmíněný P. Michael byl jim dán pro útěchu a ochranu. Jedly tedy po několik neděl špatný chléb a pily vodu nebo patoky (Kleienbier).

Po nějakém čase poslány byly do kláštera ještě tři sestry: s. Dorota Svatošová, s. Anna Benigna Broyová a s. Jana Paltová, které dala paní (švédského) nejvyššího Nisseta vyvézt z města v krytém kočáře, za řekou pak posazeny byly do špatného povozu a od písaře dopraveny s jinými osobami do kláštera. Naše poměry se tedy utvářily poněkud lépe. Přes to však došlo k tomu neštěstí, že nepřítel vystavil znovu most přes Labe u Mělníka, po němž přecházeli Švédové v tlupách jednak na Bílou horu před Prahu, jednak jezdili po okolí loupit. Tak panny v klášteře nebyly valně bezpečny a bylo jim trpěti různé ne-

snáze. V klášteře měli jsme ukryto pod noclehárnou ještě několik krav a ovcí. Zbylo také několik kusů žírného dobytka. Po těch vojáci pásli, neboť přicházeli častěji jednou nebo dvakrát za den znovu klášter drancovat a tu odháněli kus po kuse. Při tom panny mnoho strachu vytrpěly, ale na cti bohudíky nebylo jim ublíženo. Kdykoli hrozilo jim nebezpečení, ihned sběhly se do kůru. O salvaquardu, jak osobní tak i písemnou, bylo sice postaráno, ale prospělo to málo nebo docela nic. Když později byly žně, nabraly si ječmena a žita pokud se dalo, a z toho vařily si pivo a pekly lepší chléb, z čehož i my v městě dostali jsme někdy podíl, ano, mohli jsme i leccos odprodati trhovcům.

Poslal jsem též Šimonovi Vilémovi Schmidovi (či kováři?) do Nučnic něco peněz, aby koupil několik kusů dobytka pro orbu, abychom zase mohli něco málo zasít do země, jinak neměli bychom v budoucnosti z čeho žít. Totéž byli bychom rádi učinili u kláštera, ale jestliže jsme dnes nějakého volka nebo koníka koupili, nazítří už přišla zpráva (jak se to několikrát stalo), že koupený dobytek byl nám zase zabrán. Tak bylo nám jen zapívat si zase písničku: „Trpělivost“.

Nyní přestoupím k r. 1640, ale podotýkám, že dbátí budu stručnosti, neboť nelze všecko vypsati a na vše si vzpomenouti, co denně po celý rok za našeho zajetí se událo. Vševědoucí Bůh ví všecko a jemu vše ostatní doporučíme.

Pokračování.

O Pacovské faře.

František Teplý.

Také do Pacova po bitvě bělohorské dosadila vrchnost katolického faráře. Měl-li jinde začátky kněz v té době svízelné, v Pacově, městě luteranském a už také kalvinském, na osadě až na malé výjimky kališnické (utraquismus ustoupil po r. 1609 z měst do vesnic) nenacházel sluchu, poněvadž měšťani se zakládali privilegii, které jim z doby pánů Špánovských zaručovaly svobodné exercitium evangelické víry konfesse augspurské. Za tu se schovávali.

Kotvicové jako majitele Pacova kněze sice podporovali, ale na město in rebus fidei catholicae nátlak neprovozovali; až přišel nový pán r. 1630 Jan starší Černín z Chudenic na Choustníku a Radeníně. Nastal dlouho trvající spor o městská privilegia¹⁾, Pa-

¹⁾ Popsal Ferdinand Pakosta v Č. Jihu (Tábor) roč. 32 č. 20 a 21.

covští měli se státi všichni, ne na oko, ale skutkem katolíky.²⁾ Však pánu překáželi vojáci. Až z archivu hradeckého se budou moci uveřejniti dopisy Pacovské, pochopíme teprve lépe ten chmurný obraz mučivého života našich předků v l. 1630—1642, kdy jim seděli na týle v zimě císařští, v létě nepřátelští lupiči ve vojenském munduru. V takových neřestech, někdy i několikráte v roce, odnášeli obyvatele Tábořska své lepší svršky, odváděli dobytek do lesů, kněz paramenta a j. věci odstraňoval na Radenín, odkudž je uschovali ponejvíce ve sklepích pod zříceniny na Chustnici.

Když Černín ujímal „panování“ na Pacově, předložili mu zádušní otcové (říkali jim také kostelníci, poněvadž v té službě se střídali): Poznamenání zádušních klínůtův.

1. Velkej kalich stříbrnej s trubičkou, s uzlem pozlaceným, při vrchu s stříbrným příkrývadlem neb víčkem.

2. (kalich) s erbem pánův Malovcův, šmalcovanej, půl koně v erbu.

3. kalich menší též s šmalcem, přednějšimu nápodobný.

4. kalich s erbem pánův Malovcův.

5. kalich s znamením neb erbem hřebenovým, při spodku zlatnickým rytím.

6. (kalich) vyrývanej, s uzlem v prostředku pozlaceným.

7. kalich v podobném díle kalichu pánův Malovců (udělaný).

Ti čtyři jsou pozlacení a ten (pátý) taky jest pozlacený s patýnou při vrchu a příkrývadlem. Všech misek neb talířků k kalichům přináležejících jest jedenácte. Dvě ampule, kde se sacramentalní Hostia chová.

Korporal perlemi krumplovanej.

Z těchto klenotův v l. 1622 pro vojáky bylo od ouřadu, co se již tak (k užívání) hoditi nemohlo (dva kalichy) odprodáný a nyní ještě (tři) a talířkův deset zůstávají, což k nim přináleží.³⁾

K tomu si Jan Černín sám napsal seznam takový:

L. P. 1631 v sobotu 13. dne Septembris přijaty od primasa Pacovského tyto věci, jakž následuje: Předně kalichův pozlacených 5, kalichův stříbrných 5, škatulky pro hostie 2, pateny na kalichy, pozlacené 3 a stříbrný 4. V kostele zůstávají kalichy 3, pateny na kalich 2.

Nesmí nás zarážeti přírůstek bohoslužebných nádob v té zlé době. Počítají se tu kalichy ze Zhoře, Cetoraze a Pošné, far

²⁾ V Historii jesuitské kolleje hradecké pag. 89 se dí: Ao. 163. post festa Paschatis et Pontecostes excursus . . . in oppidum Paczow . . . e quo 38 animas ex haeresi ad ovile Christi noster pater reduxit.

³⁾ Listina porušena.

okolních, kde pacovský farář též svátostmi posluhoval. A měl při tom bídu bídoucí. Osvětluje ji přípisek p. Černína na témž seznamu: A týhož dne zapůjčeny panu paterovi dvě peřiny velký sirotků Urbanovských, jedna spovlečena, druhá bez povlečení, který sou ukryty (byly) v kapli v kostele a tak tam ještě z těch peřin zustávají čtyři.

Rada městská pod pečeti vydala panu kolatorovi tuto listinu:

My purkmistr, konšele, starší obecní i všecka obec m. Pacova vyznáváme tímto listem našim a přiznávajícím vysvědčením, zvláště kdežby toho potřeba ukazovala: Tak jakož jest JMI. urozená paní Anna Markéta Dorota Šlegklovská, rozená z Vrtby a na Dubu, vrchnost naše předešlá, v letu Páně 1625 na jednoho každého v městě usedlého souseda jistou peněžitou pokutu podle milosti a velikosti ukládati, ji vyzdvihovati a k své ruce přijímati ráčila a to pro tu příčinu, že tehdejší ouřad konšelský s staršími obecními a s některými z obce před tím dva kalichy menší stříbrné, kteříž se tak k službě církevní potřebovati nemohly, pro obecní tehdejší potřebu bez vědomí JMti paní odprodali, což jmenovitě 3 a půl lib. st. vážilo, při kterýchžto pokut takových od nás skládání ráčila paní toho dokládati, že těch a takových pokud k svému nějakému vlastnímu oužitku nikoliv neráčí obrátiti, ale je na spravení věcí k záduší k službám církevním potřebných že oddati a vynaložiti ráčí — pročez že jsme vedle poručení nynější vrchnosti JMti pána, pana našeho, ty a takové pokuty toho času a za samou tou příčinou od nás JMti paní a vrchnosti tehdejší odvozované mezi sebou, jak jest kdo z nás mnoho dal, pořádně vyhledati dali, kterýchžto vedle spravedlivého sečtení v jedné summě se nachází 738 kop 18 gr. míšenských. A to že v pravdě tak a nejinak jest, podle dobrého svědomí přijímáme to k své víře a duši. A také na důvěrnost toho dali jsme k. tomuto listu a přiznání našemu pečet naší městskou přitisknouti; jehož jest datum v městě Pacově 15. Septembris l. P. 1631.

Ze znění listu Pacovských dlužno uzavíratí, že paní Šlegklovská pokutu sebou na Dub odvezla a opatrný Jan Černín, jenž ve finančních záležitostech neznal ohledu, na paní zádušní peníz vymáhal.

L. P. 1637 v zelený čtvrtek jinak dne 9. Aprilis činí se poznamenání, co se do kostela Pacovského po hejtmanu Pacovským (z Radenína, kamž uschováno) odsílá, jakž níže:

1. Mšál římskej s registraturou. 2. Vornát carmazínovej, tělnej (tělné barvy) s modrýma květy. 3. komže. 4. štula. 5. manipula. 6. deka na corporal, 7. alba, 8. humeral, 9. pas, 10. krabička cínová na hostie, 11. kotlíček cínový na svěcenou vodu, 12. kaditel-

nice mosazná. 13. kropáč. 14. kniha na zapisování, co se děti vokrtí, jako i kdy se kdo stavem sv. manželství potvrdí. 15. na velkej voltář ubrus bílej s krajky, na němž jest W. vyšitý. Antipendium zelenou tupltykytou a s bílejma květy na týž voltář. Roucha s květy a s krajky na portatil na týž voltář. Facalit, jenž se jmenuje corporal, na týž voltář. Ručníček k utírání rukou, když se pater myje. Ručníček, když se comunicíruje. 16. Na voltář po pravý straně, když se do kostela jde, u kazatelnice ubrus bílej s krajky. Antipendium s zelenou tupltykytou a bílejma květy na týž voltář. 17. Na voltář po levé straně ubrus bílej s krajky. Antipendium s zelenou tupltykytou a bílejma květy na týž voltář. 18. Do kapličky u Božího Těla ubrus bílej s krajkami na krucifix ... (nečitelno). Antipendium s bílejma květy do týž kapličky. 19. do sacristí ubrus bílej s krajky. Antipendium s bílejma květy. 20. Antipendium na kazatelnici s zelenou tupltykytou a bílejma květy. Kroncz (věnec) též takový okolo kazatelnice.

K seznamu přiložen listek německý, udávající cenu některých věcí, psaný patrně rukou kněze: fürhönge 9 fl 44 kr. 3 D., kontzel 10 fl 17 kr, Antipendigum 3 fl 1 kr, Kröntze 45 kr, Bilder 2 fl 15 kr, Ramen zu den Antipendigen 6 fl, Tabernochrl 6 fl 17 kr, grosse olter von tkron bekommen 17 fl 54 kr.

Černín v péči o faru Pacovskou narážel na okolní vrchnosti, které měly odváděti platy k filialním kostelům. Klademe sem tento dopis:

Službu svou vzkazuji urozený pane (Jene Černíne) švagře a kmotře můj vzláště milý! Psaní, kteréž mi v příčině pana patera pacovského pán činiti ráci, sem porozuměl. I jest mi v pravdě s nemalým podivením, že mi o nějaký desátky piše, ano proč mně o žádném jednání aneb smlouvání faráře na faru cetorazskou nikdy nic oznámeno nebylo tak, jakž předešle za prvnějších vrchností obyčej byl. A já snad žádným chlapstvím aneb poddaností k Pacovu nenaležím, aby se to vše beze mně dítí mělo, nebo i poddaní moji křty, vodadby i pohřby dosti draze platiti museli, aniž vím jak často služby Boží tu v Cetorazi se dály; protož pan pater od koho jest jednán byl, kterak a na jaký způsob a kdo dědin, luk a důchodů zádušných užíval, nepochybně že taky tu svý záplaty vyhledávati věděti bude. S tím ochrana Boží s námi býti rač.

Datum na Vodici 29. dne Aprilis l. P. 1632 Jan starší Vratislav.

P. S. S. Divím se tomu, že ouředník věda o tom, že já s prvnější vrchností pacovskou jak počet kostelní sem držel, tak i jiné zádušní věci spolu sme srovnávali, jak vod starodávna:

bývalo, že společně kněze sme jednávali i také počty drživali, což všem dobře vědomo jest, i že vašnosti o tom nespravil.

Z kněží pacovských tou dobou známe:

R. 1631 nějakého jménem neznámého nepodařence kněžského, o němž správce Martin Skovrecký, sám člověk vejtržný, píše pánu, že o posvícení na faře tumultus zdvihl pozváním hostů z města mužského i ženského pohlaví, s nimiž hodoval, až se opili všichni. A potom farář do lidí baňkami bil a všechno spolu se ruminovalo, že téměř nevědí, kdo koho bil a tak se ta tragediae rozejitím a rozběhnutím a p. patera rozeznáním skonala. Podobným způsobem pastorovali v Čechách tenkrát kněží ex regno Poloniae na mnohých místech.

R. 1633, 23. října píše p. patronu Černínovi s díky za podací Sebastian Bartolomeides, farář městys Jistebnice: Jakož pak VMt. toho dokládá, abych co nejspíšeji se z Jistebnice vypravil, rád bych to na ránu učinil, než ještě sotva mi polovic desátku odvedli..., ale nechť Pacovští outerka příštího t. j. prvního listopadu s dobrýma 22 forami přijedou, každý ať 6 neb 7 pytlů sebou vezme, ale však všeho nepoberou a tak hospodyně své tu nechám, aby mi se všechno vymlátilo a tak po druhé sem jeti ještě musí...

13./12. t. r. píše pánu už z Pacova, aby mu do Jistebnice poslal pro oves, že Václav Svoboda, měšténin Jistebnický, osobně mu oznámil, jaké nebezpečí ovsu skrze vojáky hrozí. Bartolomeides v Pacově dlouho nepobyl. R. 1635 21./10. píše též Šebestian Blovský řeč. Bartolomeides, maje se z fary pryč odebrati, upomínku p. J. Černínovi, aby mu v konečnosti zaplatil desátek za dvě léta pořád sběhlá, každého půl léta po 4 kopách míš. z těch polí, kteráž za zámkem pacovským leží⁴⁾ a tak summatim 24 kop za seno mimo tu contribuci a těch 12 zl., facit 15 kop, ouhrnem 39 kop míš. Aby mu jistě zaplatil a bez prodlení, neboť račte vysoce bohatý býti a Pán Bůh ráčí hrubě Vám požehnavati a Syn Boha živého u sv. Lukáše v 10. kapitole ráčí mluvit, že jest hoden dělník mzdy své. Také úředníku Martinovi Škvoreckému račte naříditi, aby (ze svého domu v městě) dal úrok; neb račte věděti, že se mi citelná křivda děje nebo má vlastní věc jest to, od předešlých pánů nadaná.⁵⁾

⁴⁾ patrně je to bývalá půda měšťanská k zámku ujatá, neboť z panské půdy se desátek neplatil.

⁵⁾ Blovský měl v Chejnově za souseda kněze Jana (1634 13./7. mu Pacovští posílají radní pány své: Jana Šebestu a Jana Navaru s jakousi peticí a »věřícím« listem k tomu jednání).

R. 1636 farářuje v Pacově Pavel Jan Padertus (český Padrt!), před tím farář v Košetích (ještě 4./11. se uchází o confirmaci pro Pacov z Košetí). Ten v únoru na to (1637, 12./2.) přimlouvá se v jinak neznámé záležitosti za pacovské měšťany Martina Zoubka a Jakuba Křepelku, prose zároveň pána o něco ryb, aby mohl svého úvodce k faře pacovské probošta hradeckého Ondřeje Fisírka, jenž zastává úřad vikářský děkanátu chýnovského, aspoň trochu lépe pohostiti. Ohlašuje spolu příchod vikářův na faru v Chustnici. R. 1641 poznamenání věcí, které od JMti pána vycházejí faráři Pacovskému: Z role u zámku jdouc ke dvoru dávají místo desátku při sv. Havle 6 kop míš. a při Jiří tolikéž. Z roly, která při dvoře Hrádku jest, dává se ročně desátku od JMti pána 4 str. žita a 4 str. ovsa. Nb. Takové obilí za 3 léta dáno není. Ouroku z panského mlejna při sv. Havle 66 alb., tolikéž při sv. Jiří. Z domu Malovského ročně dvakrát po 6 alb. Takový ourok za dvě letě pán mi nedal.

Registrik sen a votav: Ao. 1640 v tom roce jest sklizeno z luk kněžských k Pacovské faře náležejících do dvoru JMti páně sena vozů 33, votavy 10 vozův, item též do dvoru páně cetorazského od fary cetorazské z luk kněžských 6.

Ao. 1641 opět od Pacovské fary 12 vozů, opět od cetorazské fary 15 vozů.

Ao. 1642 ve čtvrtek 13. Martii poznamenává se, co se panu pateru Pacovskému na cestu má zaplatiti podle oučtů s ním v letu 1639 učiněného na penězích, ouroku, ze mlejna panského, z domu Malovcovského, ze dvora Hrádku i ze dvora Starého, rovněž obilí, sena i otavy z luk kněžských sklizených při Pacovské i Cetorazské faře: Za léto 1639 pozustalo se doplatiti 11 zl., za r. 1640 a 1641 v penězích ze dvorů panských po 12 kop, na zlatý činí za 2 léta 28 zl. it. ouroku z panského mlejna (ročně po 1 kop 14 gr. č.) činí za 2 léta 3 zl. 25 kr. 2 d. z domu Malovcovského (ročně po 6 gr bílých) činí za 2 léta 28 kr.

It. v l. 1640 vzato sena z luk kněžských při faře Pacovské a do dvoru Starého sklizeno 33 vozy a votavy 10 vozů. Víceji v témž letě sklizeno z luk kněžských od fary cetorazské do dvoru Cetoraze 16 vozů.

It. v l. 1641 sklizeno sena téhož v Pacově 13 vozů, v Cetorazi 15 vozů. Summa vozů sena i otavy 87, jeden každý vůz po 45 kr. činí za to 65 zl. 15 kr. Summa všeho, co se p. paterovi Pacovskému dáti má 108 zl. 8 kr. 3 d.

Ale z těžka dostával, neboť p. Černín byl spíše z Berouna než z Dávalova. Kněz nepostačoval upomínati. Celá kněžská bída, panská otročina vane z dojemných proseb Padrťových o

10, 15, 20 zl. „k důležité potřebě bot, šatů a jinších vydání, kteráž k životu potřebná činiti musím. A není kde vzíti.“ „Každý i ten nejmenší služebník proto pánu svému podle možnosti slouží, aby ne často ale jistě za služby své a práci odplatu a mzdu vzíti mohl, což se netoliko při lidech světských, ale mnohem více při lidech duchovních a služebnících církevních nachází a spatřuje....“ (1641, 18. listopadu.) Konečně odešel do Vojislavic. Odtud 1642 10./11. píše, dva dny na to osobně o službu, trpkou mzdu v maličkosti, úpěnlivě upomíná. Maje žita na zimu vsetýho 3¹/₂ strychu v Cetorazi na zahradě farní, 1¹/₂ strychy v Pacově na dvou kusech farářských..., kteréžto žito jakožto svůj spravedlivý při mém z Pacova a z collatury odstěhování sem prodal něco hejtmanovi Pacovskému, něco Václavu Havlovému za hotový peníze..., nyní slyším, že to odklizeno do stodol VMti pro budoucího faráře. Nevím jistě jaké by svědomí p. farář musel mít, aby měl to žiti, co rozsýval, zbírat tu kde nerozsypal. Musel by jistě svědomí velmi zatemněné mít, aby se do něho jako do zrcadla vzhlídnouti a spravedlnosti spatřiti nemohl... a mně ten kus chleba jako z hrdla mi vynít... U VMti spravedlnosti křesťanský hledám..., patřte na mou práci, náklad, zasloužilost i chudobu..., tluku a tlouci nepřestávám.. a po upokojení té bouře a vlnobití za spravedlnost a náchylnost křesťanskou se svými duchovníma službami odsloužiti hotový zůstávám...

Na důkaz, jak mizerně Padrť v Pacově žil, poslouží cedulička JMti paní Zuzaně Černínové r. 1640, 11./1.: Pamatujice na dobrodiní a lásku od VMti po ty časy, co v Pacově zůstávám, mně prokazovanou, v té naději VMti píši a modlitebně žádám, abyste ráčili mi tu lásku a dobrodiní prokázati a nějakéj sejr darovati, ano i jestli možné asi věrtelem krup pohanských mne fedrovati pro budoucí větší a hojnější požehnání P. Boha...⁶⁾

R. 1642, 5. září vyjednává si faru Pacovskou Jan Oldřich Caplicius (de Chlum), děkan města Sobotky. A jak opatrně: Z psaní VMti 1./9. datírovaného, od VMti (Jana Černína) mně odeslaného..., sem vyrozuměl, kterak obšírně rozmlouvání připomínati ráčíte o bytu na faře v městys (sic!) Pacově a o farářích colatury VMti, jsouce mně několikráte proponírováno, abych je k správě duchovní přijal, byvše já na onen čas v městech Pražských za příčinou ochránění života mého, pamatuji na společné rozmlouvání až dosavád. Ale aby společně a dokonale na tom zustáno bylo, o tom tak dalece nevím, nebo k milostivému podání VMti

⁶⁾ t. j. z pohanky.

přistupujíc conditionaliter a pod tím praetextem, byl bych oumyslu toho, pokudž bych dle smlouvy spečetění mzdou mně předešle povinovatou a platem jak peněžitým tak i obilním na poučení VMti contentirován býti mohl, k tomu též náklad na roli činíc, pokud bych skliditi, vymlátiti, obilí prodati a desátek k tomu času vybrati mohl..., což se nedaří.. poníženě a šetrně VMt žádám, že mne při VMti na ten čas omluveného míti ráčíte..., ale v budoucích časech v tom odporen býti nechci, abych tomu všemu zadosti neučinil, pokudž by v platu zadržalém spokojen byl, nebo rozum mně to sám navrhuje, nemalou až posavád škodu skrze stěhování z Chustnice snášejíce, aby mně větší ne-následovala. S tím v stráž andělskou VMt a v opatrování Božské poručena činím. Datum v Sobotce... P. S. Plat pozustalý počítám toliko za polouroční totiž 30 str. žita, ovsu též 30 a peněžitého platu dle smlouvy 50 kop. Jestli to dostanu, tehdy se neodpovídám, aby se nemělo státi (přesídlení do Pacova). Dopis podává pěkné vysvědčení knězi, jenž před tím na faře černínské v Choustníku působil (předešlý patron ho chce zpět), ale nepěkně kreslí pana kolatora samého, který zadržuje knězi služné a to ve značné míře, ač s ním spokojen byl. Kaplický, rodák z Jindř. Hradce, do Pacova nepřišel. Mezi listinami hradeckého archivu nalézá se latinská žaloba jeho (bez data i místa) ke kardinalu Harrachovi na hraběte Heřmana Černína⁷⁾ o 100 zl., které r. 1648, 10. Junii kněz vydal „pro redimendo ipsius pecore: ovibus et bobus ex hostili manu“. Když by mu ani arcibiskup nepomohl, že dá jeho (hraběte) poddané iure et modo politico incarcerare et sistere in qualicunque loco vel civitate. Jde tu patrně o vpád Švédů na Kostecko.

Jiný dopis téhož Kaplického hraběti Heřmanu Černínovi 1640, 9. Augusti popisuje svízele kněžského stěhování.

... Při tom, milostivý pane, jest mně to k velikému podivení, že tak drahný a prodloužilý již čas pro mne z města Sobotky neodsylají, ježto na tom se mnou páni Sobotečtí skrze své poslední psaní zůstali, že nejdéle asi ve dvouch nedělích pro mne odeslati chtějí, jakož i posel mne na tom postavil. Ale ničehož se toho nestalo. Protož rád bych toho příčinu zvěděl, odkud to pochází, že tak dlouho meškají; aneb zda mně někdo v tom překážku před Vaší vysoce hraběcí Milostí činí a překází? Aneb snad V. v. hr. Milosť o mne víceji nestojí a státi neráčí? Pokudž tedy V. v. hr. Mt. již jiným panem děkanem Soboteckým opatřen by bejti ráčil kromě mne, tehdy poníženě prosím a pokorně

⁷⁾ Toho předtím 21. XI. 1640 žádal o přímluvu k p. strajci Janu Černínovi o vydání zadrželé mzdy ut supra.

žádám skrze toto psaní za oznámení a správu tak, abych zase věděl jinou condici od sv. Havla opatřiti; jakož toho nesoudím.... (Račte liknavé popohnati), poněvadž já dokonce díleji od sv. Havla v Chustnici zustávati nemíním... a jakož i předešle pořádajíc své věci podle psaní mně učiněného, sem toho celého oumyslu byl do Sobotky se odstěhovati, ale fůry mne zmejlily... Datum v Budislavi...

V. v. hr. Milosti ponížený kaplan kněz Jan Voldřich Caplicius, farář choustnický a děkan sobotecký.

Na psaní hrabě připsal: Přišlo 12. Augusti od p. J. Capliciusa, již děkana Kosteckého. Dána jemu dobrá odpověď.

Matriky Pacovské začíná farář P. J. Padrť r. 1636 1./11. a píše až do r. 1642, 25. května. Po tom čtu v matrice: Od tohoto znamení nekřtil kn. Pavel, ale rozliční kněží, Tak na př. 1642 25./5. copulavit Jan Bzovius, farář na ten čas chýšecký.⁹⁾

R. 1643 13./12. začíná kn. Ambrosius Barducius, Ordinis Carmelitanorum. Po něm r. 1645 křtí si osadníci sami — až 6. Novembris zapsal cantor při záznamu ze Zhoře: Toto dítě se narodilo srpna měsíce okolo sv. Bartoloměje a sedlák jeden je křtil. Dnešního dne je znovu ta holčička pokřtěna od kněze pořádného Patera S. M. Schimbalides-a. Ten na faře zůstával do 1. Aprilis 1647.

Jan st. Černín a (Vilím), mladší Vitha z Zerzavého (ze Rzavé) byli nařízenými komisaři nad konfiskovaným statkem Loutkovem u Hořepníka. R. 1636, 23./10. upomíná je farář Václav Plavský z Lukavce, jemuž fara hořepnická přidána k duchovní správě, aby mu Mikuláš Pacovský správce zaplatil desátky ze dvorce Skočidolovského a sice za tři léta. Životně sem mu vejpočty dal, nic nedbá a co pamětníci sou, takový platy faráři lukavckému tam vycházely. Je to ze dvorce Skoč. 1 str. ovsa, 1 str. ječmene, 1 str. žita. Poněvadž pole farská (od Hořepníka) k témuž

⁹⁾ Fr. Tischer: Dopisy konsistoře podobojí, uvádí v Pacově tyto faráře podobojí: r. 1616 kn. Pavla Černovického, rodiče z Něm. Brodu, jenž v srpnu t. r. žádá za děkana do Ml. Boleslavi; přijat tu od sv. Jiří r. 1617. Před Pacovem působil v Klatovech »kdež se s pochvalou zdržoval.« R. 1617, 10. I. potvrzen do Pacova kn. Matěj Janda Čechtický. Již 1. června t. r. píše mu dolejší konsistoř, aby zachovával řády církevní a nezaváděl nových obřadů, protože »tou vysokomyslností posluchačům dáváte pohoršení a celou církev turbujete a bouříte«. R. 1618 naň žaluje rytíř Ladislav Vít ze Rzavého na Pacově, Dubí (Dubu) a Mezném; naproti němu pacovský magistrát se kněze zastává, »že věc v nošení vornátu je volná«. Nechtěl tudíž při bohoslužbě užívatí mešního roucha. L. c. II. 400, 407, 420, 432. Musel z Pacova, neboť již 22. března t. r. patron rytíř Vitha dosazuje potvrzení kn. Jana Ganymeda, dosud faráře při vsi Ratibořicích, do vsi Cotoraze, aby i v Pacově posluhoval. (Arch. hradecký.)

dvoru obrácena dostává podle smlouvy každého obilí po 2 větelích. Z dopisování na to vzešlého se vysvětluje, že ne farská, ale z gruntu selského políčka do Skočidolovských zaorána a že dvorec celý Skočidolovský patřival k městu Hořepníku, jakž stará registra ukazují.

Účast Minoritů na boji Ludvíka Bavora s papežem Janem XXII.

P. Dr. Jan Kapistran Vyskočil, O. Fr. M.

Při žádném skoro panovníku středověkém nedocházejí různí historikové k tak odlišným názorům jako jest tomu při osobě Ludvíka prvního Wittelsbacha na trůně císařství svaté říše římské národa německého.

Müller, který zvláště se obíral dějinami zápasu Ludvíka Bavora s papežskou kurií¹⁾ dochází k výsledkům, že při všech rozhodujících činech Ludvíkových lze skoro s bezpečností poznati, které kruhy, ba často které osoby měly vliv rozhodující na jeho jednání, i když prameny o tom nepraví ničeho. Jsou to vždy cizí zájmy, cizí ideje, které u Ludvíka rozhodují. Tato okolnost a z toho plynoucí stálé kolísání mezi těmito vlivy vrhá dle jeho slov divné světlo na význam osoby Ludvíkovy a jeho samostatnost.

Proti tomuto názoru jest zrovna opačný názor bavorského historika Pregera, který snad jako krajan chce přece povznést postavu císaře bavorského do jasnějšího světla, a proto na základě týchž dokumentů přichází ke konečnému závěru, že Ludvík jest vladařem, jenž všude jedná rychle, energicky a rozvíjí samostatně ideje své vlastní politiky. Prostředků k tomu používá tak, jak je má po ruce. Vede boj s politikou papežské kurie se lstí a zavilostí nejvýš diplomatickou. Používá mimo to tohoto boje, aby centrifugální síly německých knížat držel na uzdě; s neúnavnou a vynalézavou energií a dovedností, s jistým jakýmsi sebevědomím dosahuje konečně nejvýznačnějších výsledků.²⁾

Zrovna tedy opačného závěru dodělává se Preger tím způsobem, že v neustálé změně plánů a záměrů Ludvíkových vidí úmyslnou snahu jeho klamati a másti nepřitele a seslabiti, po případě izolovati svého odpůrce. Dle jeho názoru Ludvík byl jistě

¹⁾ Müller: Der Kampf Ludwig d. Bayern mit der römischen Curie. Tübingen 1879 I.—74—5.

²⁾ Preger v Abhandlungen d. königl. bayer. Akademie der Wissenschaften III. Klasse Bd. XVII. Abteilung I. str. 103—338 (Die Verträge L. d. B. mit Friedrich dem Sch. in den Jahren 1325 u. 1326.

když ne nejgeniálnějším, tedy jedním z nejgeniálněších panovníků na trůně císařském, který v tak těžkých okolnostech dovedl přece jakž takž obhájití seslabenou moc a důstojnost císařskou a aspoň z části zmařiti úklady, hrozící této moci se strany kurie.

Více méně střízlivějších názorů než Preger jsou Otakar Lorenz³⁾, A. Huber⁴⁾, též Gebhardt⁵⁾, Weech⁶⁾, Lippert⁷⁾, Döllinger⁸⁾ a J. Knöpfler.⁹⁾ Dle jejich názorů obecně řečeno Ludvík nebyl sice zvláště pronikavým panovníkem, který by působil tvořivě na věci a události, ale jeho vláda přece jest důležitým článkem dějin říše římsko-německé. On nejen poskytl celé řadě znamenitých mužů ochrany, nýbrž použil jejich služeb v důležitých záležitostech státních.

Döllinger uvádí jako motivy změn politiky Ludvíkovy vnitřní duševní náboženskou náladu Ludvíkovu, která při své hluboké víře těžce nesla duchovní následky klatby; a zvláště rozhodujícím činitelem byl u Ludvíka strach před následky klatby na věčnosti tak daleko, že roku 1333 rozhoduje se bez zvláštních motivů politických dokonce zřící se i koruny císařské — ovšem aspoň ve prospěch svého příbuzného, vévody Jindřicha Bavorského.

Knöpfler praví, že většina historiků proto nepříznivě posuzuje osobnost Ludvíkovu, že přihlížejí jednostranně jen k jeho vnější politice. Tato ovšem, přiznává sám, byla nedůsledná a nesamostatná — to musí býti přiznáno. Než obrátíme-li list a rozhlédneme se po jeho působení vnitřním, v říši, nalézáme všude pronikavé výsledky jeho činnosti.

Názoru Müllerově blíží se Riezler.¹⁰⁾ Podobných názorů jsou též Huber a Gebhardt v uvedených spisech.

Probíráme-li jednotlivá pojednání o Ludvíkově významu a osobnosti, docházíme stále jen k málo ujasněným pojmům o tom, jak posuzovati celkový význam jeho činnosti i celkový charakter jeho osoby. Vždy zůstává zde nejasněno, byl-li někdo jiný zde

³⁾ Ot. Lorenz v *Preussische Jahrbücher* svazek 32. (1873) str. 43—44. *Papstum u. Kaisertum*.

⁴⁾ Huber: *Geschichte Oesterreichs* II. (1885).

⁵⁾ Br. Gebhardt: *Handbuch d. deutschen Gesch.* I. (1891).

⁶⁾ v. Weech: *Kaiser Ludw. d. B. u. König Johann v. Boehmen* 1860.

⁷⁾ Lippert v čl. *Zur Geschichte L. d. B. in Mitt. f. oester. Geschichtsforsch.* XIII. (1892) str. 558 etc.

⁸⁾ Döllinger: *Deutschland's Kampf mit dem Papstum u. Kaiser Ludw. d. B. v. Akademische Vorträge* I. 130 etc. (Nördlingen 1888).

⁹⁾ Knöpfler: *K. Ludw. d. B. und die Reichsstädte in Schwaben, Elsass u. Oberrhein* (v *Forsch. z. Gesch. Bayern* XI. 1903).

¹⁰⁾ Riezler v recenzi Pregerova spisu uvedeného v Sybel's *Hist. Zeitschrift* roč. 1880 a v jeho *Geschichte Bayerns* (1880) II. 419—24.

přímo skoro příčinou a Ludvík skoro jen nástrojem nebo skoro hříčkou, aneb bylo-li tomu naopak, že Ludvík byl hlavní příčinou a různé okolnosti byly snad jen nástrojem, aby svůj předsevzatý úkol dovršil.

Tím více obtíží bude působiti, když budeme pozorovati jen jednostranného činitele v okolí Ludvíkově, jenž byl buďto dle předchozích názorů jako úplný nástroj v ruce Ludvíkově, aneb snad tak, že působil rozhodujícím způsobem na celou činnost Ludvíkovu!

Třebas v každém pojednání o dějinách doby Ludvíkovy, jichž jest řada skoro nepřehledná, přichází též otázka, jak působil, či jaký úkol měl řád Minoritský v okolí Ludvíkově, přece nikde jsem nenašel zúplna uspokojivé odpovědi na otázku stále otevřenou: jaký význam a jaký vliv měli tito Minorité v zápase jeho s kurií papežskou. Buďto jejich význam se přeceňuje a připisuje se jejich vlivu, co ve skutečnosti pod vlivem jejich nestálo, aneb nestálo aspoň tolik, jak mnoho vlivu se jim připisuje, aneb zase na druhé straně nedoceňuje se jejich význam pro mnohé události, nebo zúplna se opomíjí, po případě se staví na podřízenější stanovisko než ve skutečnosti byl.

Tato práce má býti jen slabým a nepatrným pokusem zodpovědět otázku tu jen omezeně na dobu sice jen Jana XXII., ale přece se stálým zřetelem celkového hlediska na zápas moci císařské a papežské v době předchozí i následující, pokud a jak na něho měl vliv řád minoritský.

Abych svého úkolu aspoň poněkud byl práv, třeba jest přihlídnouti k otázce té z dvojího hlediska.

Předně: v jakém asi stadiu odvěký zápas ve středověku mezi mocí císařskou a papežskou v době Ludvíka Bavora byl, čili jaký úkol v tomto zápase připadl dvěma tehdejšími reprezentantům moci obou: papeži Janu XXII. a Ludvíku Bavorovi.

Druhé hledisko, z něhož nutno patřiti nám na tento zápas, jest otázka: jaké byly směry ideálů a myšlenkových proudů, v nichž byl tehdy řád Minoritský. Po těchto všeobecných úvahách snadněji najdeme body, v nichž se setkává řád se zájmy císaře a naopak.

Podrobnosti dalších, jak daleko sahal tento vliv v jednotlivých událostech a činech, jak daleko se vzájemně nejen setkávaly, nýbrž i prostupovaly a mísily zájmy císaře Ludvíka se zájmy řádovými, ať již na prospěch řádu nebo na prospěch císaře, bude možno nám jen tu a tam se dotknouti, pokud budou sloužiti k utvoření, respektive, k ucelení jednotného názoru o poměru, v

jakém stály nebo mohly státi vzhledem k oběma hlediskům základním.

Práce tato chce spíše býti jen jakýmsi historicko-filosofickým úvodem nebo úvodní úvahou ke studiu podrobnějšímu o této spleťté otázce. Pokračování.

Pod obojí v jižních Čechách.

František Tischer.

(Pokračování.)

Co se pak ctihodného kněze Izaiáše dotýče, že sem se ozval a to nejen já, ale i jiní, kterak by před některými časy u nás v městě České Kamenici v bludu kalvínském a ariánském stíhán byl, tak jak i apologii proti takové knížce, v níž takové bludy pronesl, za sebou mám, ne k zlehčení jeho aneb ku pohoršení Vašich Opatrností a vlasti mé milé — ješto jaký by to rozum byl, poněvadž sem kněze Izaiáše ani jakživ neviděl ani neznal a až posavád neznám a měl bych ho zlehčovati — než učinil sem to předně, aby dostana se mezi nás napomenut byl, pokudž by však v těch bludích zůstávati měl, takových těžkých a proti Kristu Pánu rouhavých bludů do vlasti mé milé neuvozoval, nežli s námi spolu-bratřími i u víře i v učení podle pravidla písem svatých a konfessí aušpurské, jinak České, se srovnával. Potom, pokudž by v tom nezůstával tak, jakž sem nedávno o tom slyšel a posavád slyším, a nad tím se srdečně těším a Boha oslavuji. A že strany té knížky v nějaké neprozřetelnosti se zná, což nic divného není, an sme všickni před pádem a snadněji padnouti nežli povstati můžeme, abychom s ním rozmluvíce v bratrské svornosti a lásce zůstávali a se spojili, o čemž i s ním rozmluviti sobě vinšuji. Uctivě tedy Vašich Opatrností jakožto pánů otců a přátel i krajanů žádám, že nikdy mne za nevděčného proti vlasti klásti neráčíte, nýbrž tak mnoho smýšleti, že jak všem vůbec tak i jednomu každému i tomu nejmenšímu vděčnost prokazovati hotov sem. Jestliže jest pak tu nětco na ujmu konsistoř učinila při ní toho vyhledávati moci ráčíte, nás oba jak dvojí cti hodného kněze Tomáše Dentulína, tak i mne při Opatrnostech Vašich vymluvna majíce. Já nikdy hrubých titulův sem sobě nevinšoval, na tom, v čem mne Bůh postavil s vděčností sem přestával, ve vsi za půl čtvrtá léta zůstávající dosti sem měl na tom, že mne knězem nazývali a nyní že mne služebníkem neb správcem církevním jmenují, s poděkováním Pánu Bohu to přijímám, quia quibus placent magni tituli (v řádu duchovním pravím) saepe numero sint magni vituli. Že pak nyní

v tom z moci vrchnosti své duchovní postaven sem, což říci, musím volání božímu a poručení vrchnosti své, jí závazek a slib učiniv, poddán býti. Co se pak našich věcí kněžských vlastních dotýče, jako pečeti a truhlice, že by proti poručení vrchnosti naší duchovní, an to dávno tu, kde náleželo, mělo vydáno býti, od Vašich Opatrností zapovědino bylo, tomu, co by se to dalo, vyrozuměti nemohu; jediné tak, že by Vaše Opatrnosti s tím nic činiti neměli, poněvadž to všeho kněžstva jest a od žádného jiného nám nařízené, confirmované a upevněné jediné od vrchnosti naší konsistořské, kteráž jménem všech tří stavův, obzvláště pak Jich Milostí pánů defensorů to nařizovati a ustanoviti ráčila. Co s tím tedy dáleji díti se bude vždy očekávati budu; žádám tedy, že — ohlášení toto mé přijmouc — v počet lidí vděčných a vlast milujících [mne] počítati a klásti ráčíte. S tím ochraně Pána Boha Vaše Opatrnosti poručena činím. Datum z města Kamenice České v domě farním, v pondělí po památce rozeslání apoštolů Páně, to jest 17. Julii A. 1617.

Vaším Opatrnostem
v Kristu hotový a volný
kněz Václav Čičmanius Pelhřimovský,
správce cirkve Kristovy v Kamenici.

Hned při nastoupení úřadu děkanského hleděl kněz Václav svolati konvokaci duchovenstva v Kamenici, v čemž mu velice vadil odpor Pelhřimovských, kteří těžce nesli přeložení sídla děkanského do Kamenice a truhlici i pečet děkanskou vydati se zdráhali, ba i seniorovi děkanství knězi Tomáši Dentulínovi, správci cirkve v Chvojnově pod kollaturou svou, ke konvokaci se dostavovati zakazovali.

Kněz Václav zpravoval seniora kněze Tomáše o svých úmyslech svolati konvokaci a obtížích od pánů Pelhřimovských tímto dopisem:

Dvoji cti hodnému muži knězi Tomášovi Dentulínovi, správci cirkve Kristovy v Chvojnově věrnému a panu seniorovi děkanství pelhřimovského hodnému, panu otci a kmotru mně v Kristu milému.
Christus nobiscum. Amen.

Dvoji cti hodný muži kn. Tomáši Dentuline, pane otče a kmotře mně v Kristu upřímně milý! Dávných časů někteří z pánů bratří po konvocaci se ptají, kdy držána bude, obzvláště poněvadž čas uložení její vyběhl. Já ledaž jakés pletichy doslýchaje, obzvláště pak z strany pánů Pelhřimovských, že by se posavad proti tomu stávil, truhlici zapovídali i Vám zbraňovali, abyste se konvocací, pod vypověděním Vás z své kollatury, nestavěli, vzdy odkládám. Líto mi, jistě líto, mých pánů krajanů proti mně rozlobení, ješto sem jim nic neublížil a ještě slyším, že bych divně pomlouván, jak od

některých z nich, tak od kněze Izaiáše býti měl, jako bych sobě úřad ten děkanský koupil s pohrůzkami jinými mnohými. Lítost sice nad tím mám, avšak dobrému svědomí se těším a řečem daremným se směji. Bohdá, že sami se toho domáhající litovati s potupou svou toho budou. Raději bych dloužek některý zastrčil, nežli daremně jej pryč zahodil, ješto to Bůh ví, o to sem nestál a nestojím, nebo co tomu za užitek mám, nepokoj a nepřízeň. Ale děj se Bohu chvála ze všeho, tak mne v mladosti mé sobě chce vyprubovati. Já zpomínaje na Krista, že v patryji vzáctný nebyl, jako učedník preceptorem a služebník pánem se těším; nechť Bůh soudí mezi mnou a mezi nimi, jemu vše poroučím. Naschvál tedy k Vám odsýlám, abych vůli Vaši vyzvědět mohl. 1. Zdali k tomu dni místo dáváte, t. na sv. Lukáše evangelistu, aby shromáždění naše u nás bylo. 2. Zdali truhlici také sebou přivezete aneb kdybych pro ni poslal ji odešlete, nebo ste sami viděli confirmaci, jaká vyšla z Prahy od pana administrátora a pánů assessorů, tak abych vědět mohl. Oznamuji zajisté, že mním mládence svého pro úřad svatého kněžství při času sv. Havla poslati do Prahy, a tu se pokojně o to ohlásiti. Pokudž Vám páni vždy přijeti i truhlice odešlati zapovídati budou, jim strany přijetí ode mne i té povinnosti i pečeti psáti budu tak, abych se všemi pokoj míti mohl. Nic o ty titule nestojím, kdo jich žádostiv jest, třebaš arcibiskup mu říkati mohou. Nejlítější jest mi i Vás, že Váš upřímný syn a kmotr jsa vždycky i s mými milými rodiči v dobrém zůstáváje, ve Vaši starosti ještě zaneprázdnění činiti, sobě pak starost od mnohých neleků a závist zkusím, Vás tedy šetrně jako pana otce a kmotra žádám, že mi za zlé míti nebudete a jistou odpovědi mne zpravíte tak, abych věděl na čem ustrnouti. Vašich v Kristu velice pozdravuji. S tím Pán Bůh s námi.

Datum z Kamenice České 5. Octobris A. 1617.

Váš upřímný syn a kmotr

kněz Václav Čičmanius,

správce církve Kristovy v Kamenici.

K tomuto dopisu odpovídá kněz Tomáš:

Dvoji cti hodný kněze Václave, bratře a kmotře mně v Kristu zvláště milý! Psaní Vaše přijavše bez vědomí pana purkmistra a pánův jakožto kollátorův mých Vám na ně hned po poslu Vašem odpověď zase dáti sem nemohl. Nyní tedy oznamuji, že pro nedostatek zdraví mého, též některá důležitá zaneprázdnění u Vás býti a ke dni uloženému (nezlehčujíc vrchnosti nám od Pána Boha vy-stavené a dané) se dostaviti nemohu. Co se pak té truhlice dotýče, o tom od týchž pánův kollátorův mých poručení takové a dostatečné učiněno jest, abych ji nepostupoval a od sebe žádnému bez

jich vědomosti nevydával, že oni dnův těchto - do Prahy se strojíce - o to při vrchnosti naši dostatečně jednati, by děkanství pelhřimovské ne jinde nežli v Pelhřimově bylo a zůstávalo, budou a sobě té potupy nikterak nedopustí. Já, kdybych Vámi byl, vlasti své milé raději bych té poctivosti mimo jiné všecky příti, ji chrániti a hájiti, nežli někam jinam ji vynášeti chtěl. Věřím tedy, že toto mé ohlášení na dobrou stranu od Vás přijato a vykládáno bude. Stím Pán Bůh rač s námi býti. Amen. Datum ve vsi Chvojnově dne 12. měsíce října léta 1617.

Kněz Thomáš (Dentulín).

Zamýšlená knězem Václavem konvokace konala se roku následujícího. Dne 21. června 1618 vydal kněz Václav Čičmanius Pelhřimovský patent svolávající kněží ku konvokaci do Kamenice, jež přejali pan purkmistr a páni Pelhřimovští a do Prahy dodali. Patent byl následujícího znění: Milost a pokoj boží budiž s námi. Amen.

V jakých nebezpečných a přezarmoucených časích dvojí cti hodní muži, páni otcové a bratři mně v Kristu Pánu zvláště milí, postaveni jsme, není potřebí o tom široce mluvit. Oko naše to spatruje, však s lítostí a žalostí vidíme zajisté, kterak ďábel skrze nástroje své chytrosti nevystihlou a nám lidem o církev Kristovu slávy jeho hledající, aby ji zahladiti mohl, usiluje. Nad čímž, kdož by z věrných nekvílil? Kdož upřímné, obzvláště (ze) strážných Páně na zdech Jerusalemských stojících k bedlivému konání povolání svého se nenapomenul, takže nyní, nyní jistě sluší sobě to připomínati (v ty zajisté časy sme přišli), což Duch boží skrze ústa sv. Pavla vynésti ráčil (Act. 20, 28), když tak řekl: „Budtež sebe pilní i všeho stáda, v němžto Duch svatý ustanovil vás biskupy, abyste pásli církev boží, kteréž sobě dobyl svou vlastní krví.“ Na tu milostnou a jistě v horlivosti mluvenou řeč Ducha božího v těchto časích všem služebníkům božím rozpomenouti se sluší obzvláště pak těm, kterýmž Bůh skrze prostředky i správce i spravující se slovem božím svěřil. K tomuť, ač dosti nerad, ohlédaje se i na mdlobu svou velikou i na věk proti jiným mladý i na lidi (pověditi musím) utrhavé a titulů žádostivé se přiznati — dosti to při sobě tajím — musím, kterak slavná konsistoř naše mne k takové správě, k správě správců i se spravujících nimi postavila, pak k tomu, abych já obzvláštní řeč oznámenou skrze Ducha božího dobře v srdce své vložil, jináč nechci-li díl s nevěrnými míti a ten hlas slyšeti: „Kdo miluje matku neb otce více nežli mne, není mne hoden; a kdož miluje syna neb dceru více nežli mne není mne hoden“ (Mat. 10, 37) a zase: „Pane, pane, zdaliž etc. (Dokončení).

Úvahy a posudky o literatuře svatováclavské.

Prof. Fr. Vacek.

Bližící se tisící výročí mučednické smrti sv. Václava pobádá k tomu, aby se znova vzalo v úvahu, na jakých základech spočívají naše vědomosti o životních dějích toho světce, a o úctě, jaká mu byla prokazována v X.—XIV. století. Širší veřejnosti je o tom známo nemnoho, protože rozpravy týkající se starých písemných pramenů pokládají se za věc učeneckou a bývají namnoze tak upraveny, že jim plně srozumívají jen školení odborníci, kdežto jiní čtenáři stěží mohou sledovati subtilné vývody a závěrky v nich činěné. Je tedy třeba pojednání, jež by, sepsáno jsouc populárním způsobem a přec nezadávajíc vědeckosti, podalo světlou zprávu o dotčených pramenech. Ta potřeba vedla k sepsání této stati.

Badání o zřídlech obsahujících tradiční zprávy o životě a skutcích sv. Václava bylo zvláště čilo před 20 lety a vyneslo na den mnohé vzácné poznatky. Potom, když vyšel spis Pekařův „Die Wenzels- und Ludmila- Legenden und die Echtheit Christians (r. 1906)“, jaksi ustalo. Nicméně byla zatím příležitost uvážiti leccos, co v polemice vedené o tak zvaného Kristiána sporné strany buď tvrdily nebo popíraly, a učiniti si úsudek o povaze některých jejich propovědí. Té příležitosti jsme užili, i předkládáme tuto výsledek své úvahy čili, jak se říkává, revise, přestávající ovšem na tom, co má vztah ke svrchu řečeným zdrojům.

Oč nám jde při posudcích starých písemných pramenů a badatelských mínění nebo tvrzení o nich, pozná se ze znění přítomné stati. Ale není od místa povědět to výslovně. Přejeme si přičiniti k tomu, aby v životopise sv. Václava a v popise jeho úcty mohlo vždy býti podotknuto, oč který údatek se opírá. Zdá-li se pak, že staré zprávy o sv. Václavu jsou již do dna prozkoumány, ježto badání o nich nepodnikli snad jen theologové, nýbrž i světští vědci, a že tedy nelze z nich vytěžiti pro dějiny více, než kolik posud bylo vytěženo, chceme ukázati, že to zdání klame, a že lze nejen kombinacemi, nýbrž i dalším rozborem písemných památek dospěti k novým poznatkům. Také hodláme zdůvodniti, proč je za to míti, že některé nové názory badatelů, třebas ony docházely širokého souhlasu, nejsou případny, a že i výsledek badání, o němž se dí, že k němu vedlo užití vědecké metody, může pohříchu chybovati se s pravdou.

I.

Nejstarším, zejména známým zpravodajem o sv. Václavu je saský kronikář, mnich korvejského kláštera Vidukind. Dvě z jeho zpráv vztahujících se k Čechám rýsují obraz povahy téhož světce. Není to sic obraz plně vystižný nebo dokonalý, ale přece vzácný, protože črty obrysů jsou dobře vedeny. Vidukind je svědkem toho, že již za života českého knížete Boleslava I. řeč o posmrtném zázračném působení Václavově pronikla do cizozemských krajín, zejména do Saska. Jak lze za to mít, slyšel on vyprávěti v Korveji, které podivuhodné účinky přisuzují se úctě bývalého českého knížete, jež bratr jeho Boleslav násilně zbavil života. V tom vyprávění se jistilo, že řečený kníže horlil o křesťanství a byl velkým milovníkem služby boží.

Mysl mnicha Vidukinda poutal doslech o zázracích potvrzujících svatost osoby, nedávno před tím zemřelé, měrou zvětšenou, protože on zabýval se hagiografií. Příležitost k tomu, aby se o nich vyslovil, nahodila se mu při spisování Saské kroniky, v těch místech, kdež bylo pověděti, jak němečtí panovníci Jindřich I. a Ota I. obnovovali svazek českého vévodství s německou říší, přetržený událostmi, jež byly Čechům příznivy a králům německé říše nepříznivy. I učinil to asi těmito slovy: I. 35: „Král Jindřich pak (to jest, když přemohl Dalemince) se vším vojskem svým přitřhl ku Praze a přiměl tamního knížete, aby se poddal. O tom knížeti rozhlašují se věci některé zázračného rázu, o nichž chci já pomlčeti, protože ohledati je nemohu. Byl pak to přec bratr Boleslavův, jenž pokud potom žil, zůstal králi věren a užitečen. Tak tedy král, uved Čechy v poddanost, vrátil se do Saska.“ II. 3: „Zatím (to jest v době, kdy král Jindřich se roznemohl, tak že upustil od cesty do Říma a pak zemřel a kdy dály se přípravy k nastolení jeho syna Oty I.) pohanští Slované rozpoutávají se v nové pozdvižení, a Boleslav zabil bratra svého, muže křesťanství oddaného a, jak se praví, ke službě boží velmi příchýlného.“

V propovědi Vidukindově jedno slovo působí rušivě a budí podivení. Je to spojka „přec“ ve větě: Byl to bratr Boleslavův. Naléhá tudíž otázka, proč kronikář napsal o sv. Václavu, že byl přec bratr Boleslavův. Pomíjejice zatím výkladů, jež k tomu přičinili badatelé, chceme podati svůj výklad. Vidukind neznal jména Václavova. To byla okolnost, kterou on zprvu chtěl vyznati přímo, ale pak jinak o ní se rozmyslil. Vyznal ji totiž jen nepřímou, uživ rčení, jež znamená přenesení se přes nahodilou

překážku. Jeho prvotní úmysl tuším byl napsati: *Cuius nomen ignoro, frater tamen erat Bolizlavi*, kdežto pak se mu vidělo, že stačí říci: „*Frater tamen erat Bolizlavi*“. Kdo tak představí si chod jeho myšlenek, pochopí účelnost spojky „tamen“ v dotčené větě.

Kroniční zprávy svrchu přivedené mají svou váhu, protože pocházejí z doby ne tuze mnoho vzdálené od událostí, jichž se týkají. Jejich původce Vidukind, jenž stal se mnichem v Korveji za času tamního opata Folkmara (r. 917—942), psal Saskou kroniku v roce 967. Podle slovního znění jeho zmínky o zabití Václavově bylo by klásti smrt Václavovu do léta 936, neboť král Jindřich zemřel dne 2. července 936, a syn jeho Ota korunován byl za krále dne 8. srpna 936. To sročení o smrti Václavově vyčetl z Vidukinda Annalista Saský ve XII. století, nedbaje toho anebo nepovšimnuv si, že den smrti Václavovy byl den 28. září, a podle něho drželi se téhož roku jako úmrtního léta Václavova Martin Polský, Bollandisté, Pagi, Dobner, Dobrovský a vedle jiných učenců po nějaký čas i Palacký, jenž, jak praví, byl v tom utvrzován váhou okolností, že v kostele sv. Václava v Olomouci od nepamětných časů to úmrtí každou středu z jitra se připomínalo, což tedy doporučovalo přijmouti rok 936, v němž den 28. října byl dnem středečním.

Středověký spisovatel Sigebert Gemblourský († r. 1112), maje na pomoc Vidukindovu Kroniku a Gumpoldovu legendu o sv. Václavu, pojal do své Kroniky i české dějiny a vtělil je po kusech ke jmenovitým letům. Tak k roku 921 položil zprávu o postupném panování knížat Spytihněva, Vratislava a Václava, k r. 930 zprávu o poddání se knížete Václava králi Jindřichovi, k r. 938 zprávu o mučednické smrti sv. Václava, k r. 973 zprávu o slynutí Pražského hradu pro zázraky svatováclavské. Avšak ta léta, vyjímaje jedno z nich, totiž 930, jsou zvolena zcela libovolně, až na to, že při jednom z nich, totiž 921, Sigebert hleděl zachovati hranice naznačené od Gumpolda, jenž napsal, že kníže Spytihněv vládl za času krále Jindřicha. Pokud jde o tlumočení toho, co četl ve Vidukindově Kronice o vzniku války mezi českým knížetem Boleslavem a králem Otou I., dovolil si učiniti úchylku dopovědi, že Ota dal se do války s Boleslavem, aby pomstil zločin jeho bratrovraždy. A při tom nedrže se slovního znění svého pramene, poznamenal, že zápolení krále Oty s knížetem Boleslavem, počaté prý r. 938, protáhlo se do 14 let, ačkoli měl napsati, že dotčené potýkání stran trvalo do 14. léta panování Otova.

Sigebertův letopočet smrti sv. Václava 938 zalibil se Balbínovi tou měrou, že úsilovně jej zastával. Ano z horlivosti o něj předělal letopočet 929, napsaný v treboňském rukopise Kristiánovy legendy, když vydal ten spis tiskem, v 938. I jiní mnozí spisovatelé v cizozemí drželi se téhož letopočtu. Z bližších a domácích byl to zejména Jan Kryštof Jordan a po nějaký čas Pubička. Ale dějepisec posléze řečený, přesvědčiv se později o nespolehlivosti Sigebertově ve stanovení dějinných let a přihlédnuv k tomu, co napsal Vidukind o Václavovi, že zůstal on až do své smrti věren a užitečen králi, usoudil, že sv. Václav zemřel dříve než Jindřich, a poněvadž věřil slovům Sigebertovým, že král Ota mstil válkou usmrcení knížete Václava, položil smrt sv. Václava k roku 935, aneb ať lépe díme, prohlásil ten rok za pravdě nejpodobnější rok smrti dotčeného světce. O tom on vykládá obšírně ve své *Chronologische Geschichte Boehmens*, I. str. 296—310, vydané v r. 1771.

K Pubičkově dobrému zdání o roce smrti sv. Václava přidali se po čase historičti badatelé. Z německých učenců první učinil to Köpke (r. 1838), z našich vědců Palacký (r. 1848), jenž své odhodlání k tomu a k opuštění svého předešlého názoru zdůvodnil jednak ohledem na vývody Pubičkovy, jednak vědomostí nově získanou, že ve staroslověnském prologu o sv. Václavu jmenováno je pondělí úmrtním dnem Václavovým, kterýžto den v témdni byl také 28. října 935. Při hledání nových dalších podpor tomu letopočtu našlo se jen, že pokračovatel Reginonův čini při roce 935 zmínku o nemoci krále Jindřicha. Tu však o tom, zda dotčená zmínka je od něho dobře umístěna, nelze se nijak ujistiti.

Letopočet 935, sloužící k označení smrti sv. Václava, ovládal u nás v knihách a písemnostech až do počátku XX. století. Když pak po objevu nebo nálezu, jež v roce 1902 učinil prof. Pekař, bylo za dobré uznáno vrátiti se ke starému domácímu letopočtu, napsanému v Kosmově Kronice, totiž 929, nalehla potřeba, aby znova ohledány byly Vidukindovy zprávy, týkající se sv. Václava, a by vysloven byl úsudek o jejich významu a ceně. Pokud na ten úkol vyšlo se s pevným přesvědčením, že pravost letopočtu 929 je neochvějná, nebylo lze čekati úsudku Vidukindovi příznivého. Shledalo se zejména, že druhá jeho zpráva je nejasná a připouští několik výkladů, a že jedna věta v první zprávě je od různých badatelů vykládána různě. Bylo vzpomenu to, že Vidukind sám přiznává svou nemohoucnost, aby v Kronice zachoval vždy a všude chronologický postup dějů, i naznačeno, že to přiznání vztahuje se také nejspíše na zprávy o sv. Václavu. Bylo opakováno, co propověděli

němečtí badatelé o Vidukindovi, že totiž byl on dosti dobře poučen o saských věcech své doby, ale nedostatečně zpraven o tom, co se dalo za hranicemi Saska.

Vzhledem k tomu úsudku, jenž není cele nový, neboť již Pubička posuzoval tak zprávy Vidukindovy, buď nám dovoleno říci, co uznáváme za slušné a spravedlivé. Na otřesení míst Vidukindovy Kroniky, z nichž jde silný dojem, že Vidukind představoval si událost smrti Václavovy blíže k době nastolení krále Oty I. než k době vojenské výpravy krále Jindřicha do Čech, není možná nic podstatného přivést. Nelze říci, že Vidukind jaksi bez rozmyslu umístil ve svém spise zmínku o smrti sv. Václava. Jeho původní koncept toho místa v Kronice byl jiný, než jaký nyní se shledává. Vidukind zprvu, zahájiv tam řeč o pozdvižení pohanských Slovanů, užívajících té příležitosti, že umdlela ruka krále Jindřicha, anebo že vláda v Německu přišla do rukou mladého krále, pokračoval, jak s neohroženou myslí Ota přijal o tom zprávu a hotovil se k boji. Potom však změnil svůj koncept vložkou přidanou ke slovům o pozdvihování se pohanských Slovanů a vyjadřující to, že i v Čechách nastala změna věcí, an Boleslav zabil svého bratra a dal na jevo smýšlení německé říši nepřátelské.

Je-li od některých badatelů vykládána věta Vidukindova: „Frater tamen erat Bolizlavi, qui quamdiu vixit, imperatori fidelis et utilis mansit“ tak, že oni vztahují slova „quamdiu vixit, imperatori fidelis et utilis mansit“ na Boleslava, a ne Václava, sluší, ať tak dime, vinu toho vzkládati na dotčené badatele, a ne na autora spisu. Vidukind totiž dal znáti na nejednom místě své Kroniky, že je jeho zvyk dopovídati o osobách, jež po branném odporu poddaly se králi na smlouvu o mír, v jaké postavení ke králi potom vstoupily. Tak dříve on o bavorském vévodovi Arnulfovi, že poddáv se králi Jindřichovi, když byl přesilou jeho vojska sevřen v Řezně, a učiniv s ním smlouvu, dosáhl toho, že král dal mu název svého přítele. Tak praví on o francouzském vévodovi Hugovi, že okusiv vojenské moci krále Oty I. poddal se mu, a učiniv s ním smlouvu, zůstal od té doby věren. Tak praví on o českém knížeti Boleslavu I., že poddáv se králi Otě I., jemuž svou mocí odpíral až do 14. léta kralování Otova, zůstal pak králi věrným a užitečným vasalem. Kromě toho padá na váhu, jak mladší středověcí spisovatelé rozuměli slovům Vidukindovým. Z nich Dětmar Meziborský († r. 1018), tlumoče stručně jeho zprávy o životě a smrti sv. Václava, napsal: „Knížete Čechů Václava, muže Bohu a králi věrného, zabil jeho bratr, neblahý Boleslav.“

Co vše lze zkumem vyvoditi z několika slov Vidukindových, o tom svědčí další učenecké výklady. Wattenbach přidržuje se mínění Waitzova, že slova o věrnosti zachovávané králi vzta-
hují se k Boleslavovi, schválil pomysl, že vědomost o převzácné
věrnosti, s jakou Boleslav lnul ke králi Otě, dala příčinu Vidukin-
dovi, aby se vyslovil zdrželivě o sv. Václavu, a zároveň prý
Vidukind naznačil, že v době, kdy on píše, kníže Boleslav není
již na živu. S tím dostávalo by se Vidukindovu slovu „přec“, o
němž jsme již svrchu jednali, významu upozornění, dávaného čte-
nářům Kroniky, aby se nedomnívali, že válečná výprava krále Jin-
dřicha do Čech byla proti Boleslavovi, tomu knížeti věrnému
králi Otě, nýbrž chápali, že směřovala proti jeho bratru. Tu však,
ať nic nedíme o tom, že Vidukind neměl zvyk činiti předkem na-
rážky na to, co poví později na svém místě, v jeho větě: „quam-
diu vixit, imperatori fidelis et utilis mansit“, kdyby ona týkala se
Boleslava, scházela by terminus a quo, a bez něho zněla by ta
věta proti pravdě. Oddávati se pak myšlence, že Vidukinda tolik
dojala vzpomínka na věrnost knížete Boleslava ke králi Otě I.,
že pro ni odhodlal se ukázati menší míru vážnosti k jeho bratru,
slynoucímu pověstí svatosti, nezdá se nám býti činem, k němuž by
povaha Vidukindova, pokud ji známe z jeho spisu, nějak oprav-
ňovala. Je sice s pravdou, že Vidukind vyslovil se zdrželivě o
zázracích, jež byly prisuzovány posmrtnému působení Václavovu
a rozlašovány po střední Evropě; avšak to nelze mu vykládati
ve zlé. Kdo pomní, jak tehda v Německu shlíželo se na Slo-
vany, nemůže se tomu diviti, že saský mnich přidal ke zprávě o do-
tčených zázracích dávku své nedůvěry, kteráž, jak podotkl, mu
zbránila vyčísti ty zázraky zejména, to jest podle předmětů
jejich. Ostatně byl on muž tak přímého ducha, že neváhal po-
dobně vysloviti se o ctnostech a pobožných skutcích zemřelých
německých králové Matyldy, z nichž však některé vypočetl, a o
ctnostech zemřelého halberšatského biskupa Bernarda, řka: Nikdo
mne proto nehaň, že jsem přednesl o nich zbožnou pověst, neboť
já nedím, že беру na sebe ručiti za její pravdivost.

Úsudek Wattenbachův, prve pověděný, byl i dále rozvá-
děn a obměňován. Tak došlo ke tvrzení, že v tom místě Saské
kroniky, kdež Vidukind podruhé se zmiňuje o knížeti Václavovi,
nese k němu na den větší sympatii, než jakou projevil v první
zmínce o něm. Ale k tomu je těžko přisvědčiti, když víme, že
i tam Vidukind vkládá do povahopisu Václavova rčení: „jak se
praví“, značící jeho zdrželivé ponětí o věci. Byl pak také uč-
něn náledek, že slova: „quamdiu vixit“ nevztahují se ani na Bo-
leslava ani na Václava, nýbrž na krále Jindřicha, a že podmětem

další věty: „*imperator fidelis et utilis mansit*“ je slovo Boleslav, čímž prý dochází výkladu spojka „přec“, znamenajíc, že Václav nezachoval věrnost králi Jindřichovi, kdežto Boleslav věrnost králi Jindřichovi zachoval. Avšak k tomu bylo by hledati a nalézti filologa, jenž by přisvědčil, že taková vazba vět je v latině přípustna.

Prof. Novotný zastává mínění, že i se zprávami Vidukindovými může dobře sjednán býti letopočet smrti sv. Václava 929. Drže se toho, že věta Vidukindova o věrnosti a užitečnosti českého knížete německému králi týká se Boleslava a Jindřicha, přijímá, že válečná výprava krále Jindřicha do Čech stala se v roce 929, k němuž obecně ji kladou němečtí badatelé. Podle jeho úsudku není důvodu, jenž by nutil klásti dotčenou výpravu na podzim roku 929, nýbrž je dovoleno přijmouti, že se počala a skončila v letě toho roku. I bylo dobře možná, aby potom na podzim byl spáchán zločin bratrovraždy, jenž způsobil změnu osob na knížecím stolci v Praze.

II.

Jsou příklady toho, že v biskupství nově založeném z předních prací prvního biskupa byla kanonisace osoby v té zemi nebo krajině zemřelé a za svatou pokládáné. Tak, ať nevzdalujeme se tuze od Čech, když došlo k založení řezenského biskupství, první tamní biskup Gavibald (r. 739—761), nejspíše v roce 742 přikročil k uložení tělesných ostatků někdejšího bavorského věrozvěsta Emrama do slavnějšího hrobu, než v jakém ony po tu dobu spočívaly, což bylo na rovni se svatořečením Emramovým. Gavibald, svolav v hromadu duchovenstvo své diecése a poradiv se s ním, dal ve svém stoličném kostele připravit nový hrob, k němuž zemští velmoži darovali zlaté a stříbrné desky, ozdobně zpracované, a do něho v ustanovený den přenést ostatky Emramovy. Ardeo, skladatel legendy o témž světcí, tehda žijící († r. 784), nazývá ten den dnem vyzdvižení a přenesení sv. Emrama.

Pokud víme z dějin IX. a X. století, bylo ke kanonisaci, ať ona dala se v biskupském sídle nebo v Římě, potřebí spisu vypravujícího o ctnostném životě osoby, jež měla býti prohlášena za svatou, a soupisu zázraků, jež se staly za její zásluhy. Při kanonisaci sv. Oldřicha, předsevzaté v Římě roku 993, byl přečítán životopis Oldřichův a datek obsahující výčet zázraků, kteréžto spisy složil tehdejší augšpurský probošt Gerhard, a když přečítání jich se skončilo, byli pobídnuti přítomný augšpurský biskup Liutolf a družina duchovních z jeho diecése, aby potvrdili pravdivost toho, co

účastníci synody slyšeli čisti, načež, když se to stalo, snesli se synodálové, že památka Oldřichova má ctěna býti vzýváním jeho přimluvy, bohoslužbou a církevními hodinkami.

O sv. Václavu dochoval se spis obsahující popis jeho ctnostného života s dodatkem o zázracích, na němž shledáváme my známky toho, že příslušel ke kanonisačním aktům. Je to *legenda Crescente fide*. Její stáří lze dobře vyšetřiti. Pomoc k tomu skýtá na díle zpráva, že císař Ota II. (r. 973—983) uložil mantovskému biskupu Gumpoldovi, aby zpracoval čtení o sv. Václavu, na díle naše vědomost o tom, jak dotčený biskup dosti učinil tomu úkolu. Víme totiž, že Gumpold užil za základ svého spisu legendy *Crescente fide*. Domnívati se, že měl on od císaře spolu uloženo aby opatřil si potřebné prameny k sepsání čtení o sv. Václavu, bylo by jistě s omylem; neboť nemohlo býti vzkládáno na biskupa sídlícího ve Vlaších, aby si zjednal písemnosti, jež týkaly se Čech. Uložil-li mu tedy císař zhotoviti písemné dílo, dal mu i prostředek, jehož k tomu bylo třeba, totiž, jak jde z výsledku dokonané práce, rukopis legendy *Crescente fide*. Ostatně je zcela patrné, co v císaři vzbudilo žádost po novém čtení o sv. Václavu. *Legenda Crescente fide* pro svůj neumělý sloh a klidný tok vypravování zdála se mu býti spisem tuze prostým, i nevyhovovala jeho vkusu jako milovníka uhlazené a květnaté dikce. O Gumpoldovi věděl asi, že je obratným stilistou a klasikem ve smyslu tehdejší doby. Proto obral si jej za auktora ke splnění své žádosti.

Snaha císaře Oty II. zvelebiti čtení o sv. Václavu přepracováním legendy *Crescente fide* ve spis vyššího slohu a okolnost, že vznesl on vykonání té práce na vlašského biskupa, vedou k tomu, abychom přijali, že legenda *Crescente fide* octla se v ruku císařových teprv tehda, kdy vydával se na cestu do Vlach. To bylo pozdě na podzim roku 980. Předcházel tudíž čin, jenž způsobil, že císař obdržel řečenou legendu, buď záhy na podzim toho roku anebo koncem léta. Myslíme na kanonisaci sv. Václava, o níž podati zprávu císaři, jenž byl ochráncem čili světskou hlavou církve, a předložiti mu základní kus kanonisačních akt, totiž spis o životě světcově a o zázracích souvisejících s náboženskou úctou ke světcům, pokládalo se trvám za samozřejmou povinnost. Rovněž tak asi bylo zpraviti metropolitu, mohučského arcibiskupa, a požádati ho, aby jméno nového světce, jehož úcta došla synodního schválení v pražské diecési, oznámil apoštolskému náměstku v Římě a sboru tamních kardinálů.

Myšlenka zahájení činnosti biskupského úřadu v Praze svatořečením tuzemského rodiče, jenž zjednal si zásluhy o zdomácnění křesťanství v Čechách, byla tak poutavé povahy a tak veliké du-

chovní dobro slibující, že neuvedení jí ve skutek pokládáme téměř za nemožné. Ovšem vykonati doslova to, co pravíme, užívající k označení vhodné chvíle slovesa „zahájiti“, nebylo možná, protože musily předcházeti přípravy. V té příčině je jisto, že první biskup Dětmar, prve než mohl pomyslit na svolání diecéšní synody, musil aspoň ustaviti svou kapitolu. Pravdě podobno pak je, že se na tom stálo, aby na umístění nového hrobu světcova byla při stoličném kostele po jižní straně jeho zbudována exedra čili kaple, otevřená do chrámové lodi, jejíž stavba nesla s sebou nezbytný odklad kanonisace. Vedle toho nemohlo se asi hned, to jest bez předchozího šetření, vyhověti potřebě spisu o životě sv. Václava a soupisu svatováclavských zázraků. I dobře tedy srovnává se s tím, co víme o svěcení prvního pražského biskupa, svrchu jmenovaného, že totiž dalo se buď v roce 975 nebo v prvních měsících roku 976, klásti řečenou kanonisaci k roku 980.

Legenda o sv. Václavu, počínající se slovy *Crescente fide*, je skládání pozoru hodné. Její auktor chápal správně, k čemu nejvíce je obracet zření při popisování života a zásluh osoby, již má se dostati světeckého názvu a církevní úcty. Věděl, že jde především o to, aby bylo pověděno, jak ona úpravou svého smýšlení a jednání plnila vůli boží a připodobnila se ke vzoru, jež dal lidem původce jejich spásy Kristus. Proto ve spise svrchu jmenovaném učinil základem thesi, že sv. Václav, poznav zákon Páně, přilnul k němu a plnil jej ve všem všudy. K tomu, aby osvojil si dokonalou znalost řečeného zákona, praví, přičinila jeho ucelivost v letech chlapeckého věku, kdy otec vyhověl jeho touze po literním vzdělání; od toho pak, aby plnil přikázání téhož zákona, nic ho neodtrhlo nebo neodvedlo, ani povýšení na knížecí stolec, ani domluvy pokrevních přátel a světských rádců, ba ani překážky jemu v tom od nich do cesty kladené.

Plně zákon Páně obohatil se ctnostmi a dospěl k ušlechtilé, křesťanské povaze. Jeho láska k Bohu pudila jej vážit si církve a milovati bližní. Spisovatel legendy přivádí zejména, že měl zvyk obcovati zhusta jitrním službám božím, že v opatrování obětních darů, potřebných ke mši svaté, následoval příkladů svatých Germana a Radegundy, že v čas 40 denního postu nescházel při tak zvaných *stationes*, to jest průvodech, jejichž účastníci shromáždili se v jednom kostele a odtud brali se na pobožnost do druhého kostela, že zjednával hmotné opatření duchovenstvu, že byl otcem vdov a sirotek, že pílel skutků tělesného milosrdenství, jakými jsou: sytiti hladové, napájeti žíznivé, přijímati do domu pocestné, odívati nahé, navštěvovati nemocné,

pochovávat mrtvé, že konal skutky duchovního milosrdenství, káral hříšné, dobře radil chybujícím, těšil zarmoucené. Dokresluje pak obraz jeho povahy vypočítává tyto jeho vlastnosti nebo ctnosti: přívětivost, mírnost, skromnost, rozšafnost, pravdomluvnost, věrnost, spravedlivost a udatnost.

Ačkoliv v životopise sv. Václava bylo by stačilo učiniti zmínku o rodičích Václavových, jmenovati je a naznačiti způsob nebo míru jejich vlivu v jeho vychování, auctor legendy *Crescente fide* zašel poněkud dále a zmínil se o Spytihněvovi, jeho strýci, jenž vládl před Vratislavem. Co dalo mu k tomu příčinu, je zcela na jevě. Ke jménu Spytihněv družil se pomysl na vznik křesťanství v Čechách, i byla příležitost vypověděti za tím jménem o pokřesťanění Čechů. Spisovatel legendy *Crescente fide* odkrývá základ dotčeného pomyslu. Byla to jednak okolnost, že na hradě Praze je chrám Panny Marie, o němž se pamatuje, že byl založen od Spytihněva, jednak vědomost toho, že na hradě Praze není chrámu, jehož stavba by se přisuzovala staršímu knížeti, než byl Spytihněv. Že úsudek z toho činěný může se chybovati s pravdou, nepřipadlo na mysl ani jemu ani jeho vrstevníkům. Jejich ponětí o věci bylo tak pevné, že smělo v legendě *Crescente fide* býti napsáno: „Vévoda Spytihněv s družinou svých bojovníků a se svým národem, zavrhnuv neřád model, dal se pokřtiti.“ Nedorozumění, bylo-li při tom jaké, mohlo záležeti v tom, že zakladatel jmenovaného chrámu slul sice Spytihněv, ale že to nebyl strýc sv. Václava, nýbrž jeho starší předek.

Ježto vedle chrámu Panny Marie jmenoval spisovatel legendy *Crescente fide* i chrám sv. Petra, označuje jeho založení za dílo Spytihněvovo, mohlo by vzejíti domnění, že i ten chrám byl na hradě Praze. Avšak je snad přec lépe vyložiti řeč na buděčský chrám, protože o chrámu sv. Petra na pražském hradě nikde jinde se nemluví, kdežto o Budči jako chrámovém místě náš auctor legendy hned dále se zmiňuje. Tam podle jeho vypravování kněz jménem Venno nebo Ucenno zaučoval kněžíce Václava latině, a to způsobem tehda obvyklým, totiž čtením a výkladem vět z Knihy žalmů a ukládáním na paměť jejich slovního znění. To vypravování, upoutávající pozornost toho, kdo ví z dějin, že německý král Jindřich I. neuměl latinsky, a že jeho syn, král Ota I., učil se latině teprve po smrti své první choti Edgidy, není bez vztahu k dalšímu místu legendy, kdež se přivádí zlobná řeč dvorských popředníků, horšících se na knížete Václava, a v ní jejich propověď o něm, že je zkažen od kněží. Po mínění mnohých tehdejších lidí školní vzdělání bylo dobré a potřebné jen osobám, jež chtěly se státi duchovními, ale nehodilo se pro

budoucí bojovníky. Jméno budečského kněze, Venno, nenaskýtá se ve středověkých písemnostech, leč by kdo pokládal je za zdrobnělý tvar jména Venantius nebo Venilo nebo Venrich, s nimiž se tam setkává. Jméno téhož kněze, Ucenno, jak je psáno v některých rukopisech legendy, nebylo by ani latinské ani německé.

Spisovatel legendy *Crescente fide* poznamenal, že za doby Václavovy přicházeli do Čech kněží z Bavorska a ze Švábska, přinášejíce s sebou svaté ostatky a knihy. To dává nám vzpomenouti na zlé časy, jaké nastaly mnichům v Horním Německu, když opětovanými nájezdy uherských hord tamní kláštery byly obráceny v sutiny, a když bavorský vévoda Arnulf (r. 907—937) a švábský vévoda Burkard (r. 915—926), aby si zjednali prostředky k odpírání řečeným nájezdům a k posílení své moci, rozebrali statky mnohých klášterů ve svých zemích. Svrchu dotčený spisovatel dodává, že dobrodincem přichozích kněží byl sv. Václav, a na jiném místě naznačuje, že štítem duchovenských osob v knížectví byla bába Václavova Lidmila. O kněžně vdově právě jmenované nemohl náš auctor, jak se podobá, vyzvědět v té příčině více, než že ona pro svou obranu duchovenstva a péči o jeho dobré utrpěla smrt mučednickou.

V tom, co týž spisovatel napověděl o podnětu k nevůli matky Václavovy a některých dvorských popředníků proti sv. Václavu a k zavraždění sv. Lidmily, jako by byl záležel v pohanské reakci, není asi ohlas tradice, nýbrž spíše již jejího lidového výkladu. Nepraví on sice, že matka Václavova byla pohanka, ale užívá k označení jejího smýšlení a její povahy slov, jež svým významem nejsou od toho daleka: nevěrkyně a nepřítelka boží. Ani dvorské popředníky nenazývá on pohany, ale vypravuje o nich, že se účastnili hostin, při nichž jedly se pokrmy a pily nápoje, obětované modlám. A také prý měli k tomu knížete Václava, aby s nimi spoluhodoval. Jinak řeč legendy o pohanském zvyku v Čechách obětovati beránky a vepříky a jísti maso obětovaných zvířat srovnává se asi s pravdou. Aspoň je zvyk ten dosvědčen o pomohanských Slovanech stanovou vydanou na eichstädtské synodě z X. století, aby tamní osadní kněží ukládali pokání tomu, kdo obětoval modlám anebo kdo jedl potravinu tak obětovanou („*quis idolothita, quod trebo dicitur, vel obtulerit aut manducaverit*“).

Pozoru hodna je zmínka legendy *Crescente fide* o tom, že v době, kdy kníže Václav pojal úmysl vystavěti kostel sv. Víta na hradě Praze, byl řezenským biskupem Tuto (r. 894—930). Na jakém základě ona spočívá, nelze vyšetřiti. Jak se zdá, trval ještě, když legenda byla spisována, zřejmý náznak toho,

že dotčený biskup někdy za času knížete Vratislava meškal v Čechách. O Tutovi zachovalo se nemnoho písemných zpráv věcného obsahu, a žádná z nich netýká se jeho činnosti v Čechách. Oceniti význam zmínky svrchu dotčené pro výpočet, v kterém roce sv. Václav byl zavražděn, hodláme teprv později, kdy příležitost k tomu bude vhodnější.

Spisovatel legendy *Crescente fide* vypravuje, že úklady nastrojené proti životu sv. Václava byly společné dílo jeho mladšího bratra Boleslava a přichylníků Boleslavových z počtu dvorských popředníků, a že z jejich úrady vzešlo pozvání Istivě Václava k hodům do domu Boleslavova, to jest na hrad Boleslav. Při tom nic se nedí o církevní slavnosti toho dne, k němuž pozvání se stalo. O hodech pak jen to se připomíná, že byla na nich z přátelské strany dána výstraha Václavovi, po níž on učinil přípitek k poctivosti sv. Michala, průvodce zbožných duší na jejich cestě do nebe. Podobně stručný je i tamní popis mučednictví našeho světce. Kníže Václav bral se z rána po hodech na jitřní služby boží a na cestě setkal se se svým bratrem. I ujav řeč děkoval mu za minulé pohoštění. Ale Boleslav za hněvivých slov vytrhl meč z pochvy a řádně jím bratra po hlavě. Kníže Václav vyrval mu zbraň z ruky, když v tom na volání Boleslavovo o pomoc sběhli se jeho spolupíklenci a dokonali smluvené vražedné dílo.

S popisem zázraků přidaných k legendě *Crescente fide*, pokud se týkají vysvobozování vězňů ze žaláře, souvisí *passus* téže legendy, v němž na doklad toho, jak lidumilné a slitovné povahy byl sv. Václav, přivádí se řeč o jeho zvyku odcházeti se shromáždění popředníků s ním rokujících, když rok změnil se v soud a bylo na tom, že rozsudek vyzní na potrestání vinníka smrtí. K tomu je tam dodáno, že kázal zrušiti žaláře a poraziti všecky šibenice. Lidumilnost sv. Václava, vyprávěná o něm, budila obdiv, a vysvobozování vězňů ze žaláře na jeho přímlovu uznávalo se za zvláštnost jeho posmrtného působení. Co nedopověděl kronikář Vidukind strany zázraků dějících se pro zásluhy sv. Václava a rozhlašovaných ve střední Evropě, jakého druhu ony byly, lze podle velké pravděpodobnosti doplniti tak, že bylo to osvobozování vězňů. Saský Annalista, chtěje stručně vypověděti, co zvěděl z Gumpoldovy legendy o šlechtetných vlastnostech povahy Václavovy, napsal: „Mimo jiné podivu hodné věci, jež se o něm vypravují, učinil to, že zrušil všecka mučidla a dal skáceti šibenice, aby nerozmohla se krutost soudců; i že nedopustil již, pokud vládl, aby mučidla a šibenice byly obnoveny.“

Legenda *Crescente fide* je spis stručný a jeho stručnost a způsob složení svědčí tomu, že auktor spisu byl poctivý muž. Na otázku, mohl-li on vyzvědět a napsat více, než napsal, odpovídáme, že snad byl by mohl napsat více, kdyby byl nedělal rozdíl mezi tím, co vidělo se mu býti k věci přiměřeno, a tím, co neuznával za hodné písemné paměti; ale hned poukazujeme na to, že mezi událostmi, o nichž psal, a časem, kdy psal, ležela doba 50—60 let, dlouhá dosti, aby zatím leckterý děj upadl v zapomenutí, a leckterý jiný děj by nepřesným ústním podáním se zjinačil. Namítne-li se, že byly asi na pomoc starší spisy, jichž mohl užiti, připomeneme, co je usouditi o stavu tehdejšího písemnictví ve střední Evropě. Někteří dějepisci nazývají X. století dobou zatmělou, a někteří dávají mu jméno železného věku. Chtějí tím říci, že v tom století, a zvláště v první polovici jeho, písemnictví bylo zanedbáváno, a že pro nedostatek pramenů z té doby pocházejících nelze tehdejší děje náležitě popsat. Je pak na bledni, proč v první polovici X. století málo se zapisovalo. Byla to doba tuze neklidná. Tehda totiž šla střední Evropou hrůza z Uhrů divošsky rádicích na výpravách do zemí, kdež kynula jim cenná kořist. Jejich útok povalil stolicí moravské říše. Potom mnohá ohniska vzdělanosti, bavorské a švábské kláštery, byly zality krví a lehly popelem. Roje Uhrů zapadaly až do Durynska a Saska a zůstavovaly tam stopy své dravosti. Protože i za občasného pokoje skličovala mysli obyvatelů jednak pohroma toho, co prve pracně bylo nastrádáno, jednak nejistota budoucích věcí, nemůže býti s podivením, že odpočívalo péro těch, kdož by v lepších okolnostech byli ho užili k poznamenání současných událostí. Z první polovice X. století není letopisů, a dějiny jak klášterů tak biskupství vykazují mezery. Tomu, kdo by nám namítl, že nic z toho, co jsme právě pověděli, netýká se Čech, a že zejména není paměti o tom, aby Uhři byli činili nájezdy i do Čech, bylo by odpovědět, že není zprávy o kulturním ohnisku nebo středisku v Čechách, kdež by spisy svrchu dotčené mohly býti hotoveny a ochraňovány, a že nedostatek písemných pamětí o nájždě Uhrů do Čech, je-li on svědectvím o tom, že takových nájezdů nebylo, je také svědectvím o tom, že v Čechách nebylo pro Uhry cenné kořisti.

O zřídle svých svatováclavských vědomostí zmínil se auktor legendy *Crescente fide* v tom místě, kdež zaváděje řeč na dar Václavův předvídati a předpovídati budoucí věci podotkl, že příklady toho, jak Václav užíval dotčeného daru, jsou známy ze sdělení hodnověrných osob, a že stačí přivést aspoň

jeden z nich. I vypravuje, že sv. Václav, vystoupiv kdysi do svrchní síně paláce, a vyhlédnuv tam z okna, pravil kterémusi žáku, jež spatřil na náhradí: Vidím v duchu tento příbytek pana Pavla kněze obrácený takřka v poustku. Netrvalo pak dlouho a jeho vidění se splnilo, ana kněžna vdova Lidmila původem své snachy, matky Václavovy byla zavražděna a mnozí kněží i duchovenské osoby nižšího svěcení byli vyhnáni ze země.

Velký díl toho, co pověděl spisovatel legendy *Crescente fide* o povaze sv. Václava, vyjádřil větami a rčeními, jež mu byly známy z jiných starších legend, ovšem ne svatováclavských. To lze tvrditi o těchto jeho úslovích: *Fidelis (in commissio) erat et sapiens (consilio) et verax in sermone et iustus in iudicio. Orphanorum fuit misericors et pater gementium (pauperum) et viduarum sauciatorumque (afflictorum) consolator. Presbyteris honorabiliter ministrans, errantibus viam veritatis ostendebat. Activam ecclesiae vitam immitans. Cilicio aspero subtus indutus, desuper vestibus regalibus (purpura) circumamictus non cessavit gratias soli agere deo. In cuius mente (vultu) claritas fulgebat. Blandum habebat contra mites eloquium, quos autem sciebat immites, flagris verberabat multis. Non in die neque in nocte ab oratione vacabat. Contra antiquum hostem scutum fidei sumebat. Erat sine querela (serviens), verus dei cultor. Multos ereptos a diabolica potestate, in gremio sanctae matris ecclesiae constitutos, assidue divinis dapibus nutrebat.* V jiné příčině, než kterou jsme oznámili svrchu, užil sic auktor spisu také takových rčení, ale ne již mnoho a ne vždy zdařile. Tak na příklad napsal: *Vultu procerus (statura procerus, vultu honorabilis), anebo: Cuius anima liberata de ergastulo (carnis), sanguine (serto gloriae) laureata migravit ad dominum.* Co jsme položili do závorek, jsou lepší čtení jeho cizozemských vzorů.

Legenda Crescente fide je sice spis prostého slohu, ale dojmající srdečným tonem, jakým ji vypravil její skladatel. Z každé jeho propovědi vane dech úcty k řečenému světcí. Prostředky, jichž k tomu užil, aby popisem života a skutků sv. Václava pohnul nitrem čtenářů svého díla a roznítil je k náboženským citům, váženy jsou namnoze ze studnice písma svatého a záleží tudíž nejvíce v biblických dikcích. Zvláště pěkná svým tvarem je jeho dopověď ke zprávě, že Boleslav a jeho příchylníci uradili se, ovšem potají, o zavraždění knížete Václava: „Ale Václav věděl myšlení jejich (srovn. Luk. 6., 8.: *Ipse vero sciebat cogitationes eorum*) a tak jako sekáč pracující za horkého dne v senoseči práhne po doušku vody (srovn. Ž. 41, 2: *Quem ad modum desiderat cervus ad fontes aquarum*), toužil zajisté po mučednictví,

jen že nechtěl je přijmouti z ruky svého bratra, protože jej miloval.“ Biblických rčení shledává se ve spise drahný počet, a i sloh spisu je biblicky prostého rázu. Avšak toho obyčeje, že muž byli oddáni někteří spisovatelé legend, že totiž prokládali své elaboráty biblickými citáty, nedbajíce v tom míry, náš auktor se uvaroval. V jeho díle nenajdeš více takových citátů než jen čtyři, a jsou to výroky velmi stručné.

Řekli jsme z předu, že na legendě *Crescente fide* postřehujeme známky jejího příslušenství ke kanonizačním aktům. Aby v ní byla zmínka o kanonizaci, toho bychom ani nečekali, berouce v úvahu, že slavnostním činem svatořečení nic se neměnilo v životopise světcově, a že poznamenání učiněné v životopise, v který den světec zemřel, stačilo, aby se vědělo, kdy v roce má jeho svátek býti slaven. Je tedy obrátiti zření na jiné okolnosti. V legendě *Crescente fide* přidružen je k životopisu sv. Václava popis přenesení tělesných ostatků téhož světce z Boleslavě do Prahy, a v něm na konci se podotýká: „Přenesení jeho slaví se v den 4. března“ (*Translatio eius celebratur IIII. Nonas Martii*). Nahlédneme-li v paralelní místo Gumpoldovy legendy, čteme tam o něco více, totiž: „Tu se poznamenává čas jeho přenesení, kdy má býti slaven, 4. března“ (*Cuius translationis tempus sub IIII. Non. Martii mortalibus celebrandum annotatur*). Pojímal tudíž Gumpold slova své předlohy tak, jakoby v ní bylo napsáno: *Translatio eius celebretur IV. Nonas Martii*, čili jakoby v legendě *Crescente fide* se naznačovalo že je stanoven i druhý svátek svatováclavský, totiž přenesení sv. Václava. To ponětí jeho, jak se nám zdá, je pravé a má velkou váhu.

V některých rukopisech legendy *Crescente fide* (i v nejstarším z nich, jenž pochází buď z X. nebo z XI. století) položena je na konci za popisem zázraků modlitba ke sv. Václavu, vyslovující prosbu k němu za jeho přimluvu u Boha, aby skýtal svou ochranu diecésánům, aby je utvrzoval ve své svaté službě, aby přispíval jim na pomoc v jejich potřebách obecných i zvláštních, aby dal jim milost ke ctnostnému křesťanskému životu a ke zjednání spásy. Její slavnostní ráz vnuká myšlenku, že byla uchystána k tomu, aby přednesl ji biskup při kanonizaci. V tom utvrzuje nás zvláštnost názvu, jaký je v ní dáván sv. Václavu, ana počíná se slovy: „Svatý pane Václave“. Tak osloviti bývalého knížete hodilo se nejspíše ve chvíli, kdy jeho tělesné ostatky, vyzdvižené z hrobu, byly v přítomnosti shromážděného národa položeny na oltář. Gumpold nepřivádí té modlitby, buď že neměl jejího textu před rukama, anebo že podle jeho

zkušenosti nebylo obvyklo ukončovatí čtení o světcí přímľuvnou modlitbou.

O původu legendy *Crescente fide* němečtí badatelé mají své zvláštní mínění. Pokládají totiž dotčenou legendu za spis odvozený z Gumpoldovy legendy, a ani důvody, jež v letech 1902 a 1906 přednesl Pekař na dokázanou, že legenda *Crescente fide* posloužila za předlohu Gumpoldovi, a jež plně přesvědčují, nepohnuly jich, aby změnili své smýšlení o té věci. Jak se zdá, zakládají mnoho na tom, že Gumpoldova legenda má svůj rodný list, podle něhož vznikla na poručení císaře Oty II. práci mantovského biskupa Gumpolda, kdežto legenda *Crescente fide* je dílo anonymní. Domnívají se, že by byl Gumpold udělal o tom zmínku, kdyby byl na základě jiné hotové legendy zpracovával čtení o sv. Václavu. Shledávají, že on naopak na jednom místě svého spisu, kdež hotoví se vypovědětí, jakými těžkými božími tresty byli postiženi vrazi světcoví, dí, že o tom častá sdělení učinili mu pravdomľuvní lidé. Proti tomu však je jisto, že Gumpold nebyl spisovatel hrubě upřímný, a že jeho dokládání se svědectva na dotčeném místě netýká se potrestání vráhů světcových, nýbrž krupějí krve světcovy, zůstávající na stěně boleslavského chrámu, tudíž věci, o níž předloha Gumpoldova se nezmiňuje. Ať pak díme obecnou pravdu, o poměru dvou legend strany toho, která z nich je matkou a která dcerou, nemůže nás zpravití, než jen zevrubný rozbor a přirovnání textů, jehož němečtí badatelé v příčině legend svrchu jmenovaných se nepodjali.

Při vyšetřování genetického poměru mezi legendou *Crescente fide* a Gumpoldovou legendou Pekař vyslovil znova svou starší domněnku, že legenda *Crescente fide* byla sepsána v Bavorsku, a jal se jí podpíratí důvody. Připomněl totiž, že rukopisy té legendy jsou rozšířeny valně po Bavorsku, a vyzdvihl význam toho, že v té legendě je věnována pozornost bavorským a švábským kněžím, přibylým do Čech, odtud pak vyhnaným a zase sem připuštěným, a že je v ní jmenován řezenský biskup jako zdejší ordinarius, i poukázal na to, že by stěží ve spise skládaném v Čechách bylo vyjadřováno tak mnišské ponětí o povaze sv. Václava, s jakým je se potkati v legendě *Crescente fide*. Spolehnuv pak na ty důvody nazval dotčenou legendu „bavorskou *Crescente fide*“. V přesvědčení, že název ten je vhodný, utvrdilo jej znění některých rukopisů, obsahujících jen první díl legendy *Crescente fide*, totiž popis života sv. Václava, v nichž text legendy je vsuvkami dílem rozhojněn, tak že vsuvky ty dodávají k vypravování některé nové podrobnosti, a dílem změněn, ježto jedna z

řečených vsuvek vyjadřuje zamítnutí toho, co se tam četlo dříve, a stanovení něčeho jiného. Změna týká se věty, že kníže Spytihněv dal se pokřtiti. Na místo ní je tam položeno: „Vévoda Bořivoj s družinou svých bojovníků a se svým národem, zavrhnuv neřád model, dal se pokřtiti“, načež spojení s dalším textem je upraveno takto: „A jeho syn Spytihněv na hradě Praze založil chrám svaté boží Rodičky Marie a jiný chrám ke cti sv. Petra“. Vsuvky rozhovňující text legendy, pokud jsou nám známy z rukopisu pražské metropolitní kapitoly, je celkem osm o úhrnném počtu 131 slov. O žádné však z nich nelze říci, že je věcně důležitá. Existence textu legendy s přičiněnými vsuvkami pohnula Pekaře, aby znění toho textu uznal za „českou Crescente fide“, i aby vyřkl alternativu, že buď bavorská Crescente fide brzy potom, když v Čechách vešla ve známost, byla tu na svém znění opravena o doplněna, a tak dospěla ke tvaru „české Crescente fide“, anebo že obě ty legendy spočívají na společné předloze ztracené, kterou jinak upravila čili rozvedla nebo změnila bavorská redakce, a jinak redakce česká. Ve druhé části té alternativy, spatřoval on větší míru podobnosti k pravdě než v první.

Úsudku Pekařovu, že legenda Crescente fide byla sepsána v Bavorsku, nepřisvědčil ani H. G. Voigt. Neuznal tedy důvody k němu pověděné za vážné. Podle jeho mínění legenda Crescente fide o svém prvním znění vznikla v Čechách v prostředí kněží německého původu za doby, kdy biskup sv. Vojtěch, potkav se s velikými překážkami ve svém úřadě, odešel poprvé z Čech a meškal v cizině. K tomu určení místa a času navedla jej myšlenka, že v modlitbě, kterou legenda se končí, vyjadřují němečtí kněží v Čechách stesk na utiskování, jež se jim děje od světské moci a vzývají sv. Václava, aby vyprosil jim pomoci u Boha. Jak se zdá, ušlo jeho pozornosti, že tím míněním staví se na odpor i jinému úsudku Pekařovu, podle něhož musila již v době, do níž Voigt klade vznik legendy Crescente fide, býti hotova „česká Crescente fide“ čili legenda Crescente fide druhého znění.

Hodlajice vysloviti své mínění o tom, proč první díl legendy Crescente fide byl proložen vsuvkami, uveďme dříve na přehled znění vsuvek, o nichž svrchu zmínili jsme se jen obecně. V řeči o knížeti Václavovi, že odcházel ze soudu, když se v něm schylovalo k tomu, aby vinník byl odsouzen k smrti, je dodáno: „Nemohl-li jej dotčený jinoch žádným způsobem vysvoboditi“. Ke zmínce o tom, že sv. Václav oblékal na tělo žíněné roucho a na ně teprve královský šat, je dodáno: „Spokojoval se málem pokrmu a vytrvával ve bdění“. Ve vy-

pravování, jak dvorští popředníci snažili se odvrátiti knížete Václava od jeho záliby v křesťanství, je dodáno: „A postavili zálohy ve skrýších a na ulicích, aby, postihnou-li duchovního, jdoucího k němu, hned jej potrestali smrtí. Ale on se svými věrnými udělal zadní vrátka, jimiž při západu slunce a po utišení denního ruchu vcházel ten, kdo jej chtěl učit, a za ranního rozbřesknutí zase odcházel“. Ve zmínce o tom, že kdosi varoval knížete Václava, an meškal na hodech v Boleslavi u svého bratra, jsou přidána slova varujícího: „Hle, přivedu ti potají koně, vsedni na něj.“ Ke slovům o pohřbu sv. Václava je dodáno: „Uvrhše tělo jeho do hrobu pochovali je v zemi.“ V řeči o pobíjení příchýlníků Václavových v Praze je dodáno: „A jejich nemluvnata živá pohřžili do hlubin řeky, jejichž počtu a jmen třebas my nehodní lidé pro veliké množství jich neznáme, přece spoléháme na to, že Bůh je zná“. Ve zmínce o pronásledování kněží jsou před tamním biblickým citátem položena slova: „Jakož zadávna pověděl prorok o Pánu, tak i my, spoléhajíce na jeho milostivou dobrotu, smíme říci o jeho hrdinovi“. Na uzavření životopisu je dodáno: „V pravdě pamatuje Pán na služebníky své podle toho, co vyřkl ústy apoštola Pavla: Mně pomsta, já odplatím“.

Vsuvky tuto uvedené činí dojem, jakoby nešlo než o rozmnožení textu na potřebnou míru, když bylo na tom, rozdělití jej ve větší počet lekcí, než v kolik před tím se rozvrhoval. Zprvu asi byl zvyk přečítati v matutinu ke svátku sv. Václava celý životopis světcův ve třech lekcích, později, jak jistě víme, dalo se to ve větším počtu lekcí; a když došlo na zavedení sváteční oktávy, nastala potřeba ještě většího počtu lekcí. Snad tedy při tom, aby se dosáhlo lekcí o velikosti ne příliš různé, bylo užito na pomoc vsuvek jednak obecného rázu čili výroků obraných z písma svatého, jednak osobité povahy čili vět přijatých z jiných mladších legend o sv. Václavu. Lekce o menším objemu, než jaký měly ony, od starodávna, zaváděly se ve střední Evropě ve XII. a XIII. století, z kteréžto doby pocházejí marginální poznámky starších lekcionářů čili passionálů z IX.—XII. století, naznačující, který kus legendy má býti první lekcí, který druhou, který třetí, atd., až do deváté nebo až do dvanácté. Podle toho náznaku zapisovaly se lekce do nově založených breviářů. K tomu podotýkáme, že nejstarší zlomky interpolované legendy *Crescente fide* shledávají se v breviářích ze XIII.—XIV. století.

Proti tomu dlužno uznati, že vsuvka o Bořivoji není původu tak prostého, jaký my tušíme při ostatních vsuvkách.

Na ní znamenati je úmysl jejího původce opravit to, co bylo za jeho doby uznáváno za nepravdu. Týž úmysl jeho poznává se z další jeho korektury původního textu legendy *Crescente fide*, totiž z vypuštění slov, jimiž je tam vytknuta protikřesťanská povaha matky Václavovy: „nevěrkyně a nepřítelka boží“. Z kterých legend jsou vzaty vsuvky svrchu vytčené, i vsuvky o Bořivoji v to zahrnuje, chceme pověděti později, až dojde řeč na Kristiánovu legendu.

III.

Biskup Gumpold, přijav na sebe zpracovati legendu o sv. Václavu, měl příležitost poraditi se o svém úkolu s osobami věci znalými a užil jí. To jde z úpravy a znění dvou míst jeho spisu. Na jednom z nich dopověděv on podle své předlohy, jak hned po smrti sv. Václava byly učiněny tři pokusy smýti krev světce se stěny boleslavského chrámu, ale bez trvalého výsledku, přidal k tomu, že posud, to jest i v době, kdy on píše, stkvějí se na stěně dotčeného chrámu krůpěje krve Václavovy, jak jej o tom zpravili pravdomluvné osoby (ut veracium saepe nobis relatu patefactum est). Je sice pravda, že již staří opisovatelé Gumpoldovy legendy vztáhli větu posléze uvedenou k dalšímu odstavci té legendy, napsavše „Ut“ místo „ut“, avšak úvaha o přiměřeném smyslu Gumpoldova dokládání se svědectva chce tomu, aby ta věta byla pokládána za příslušnou k předchozímu souvětí, a ne jinam. Jak nedobře bylo poslouženo Gumpoldovi nevhodným rozdělením textu v tom místě, poznává se z úsudku kteréhosi badatele, jenž spolehnuv na ně napsal, že i data, jež Gumpold uvádí za nepravdivým svým tvrzením: „Ut veracium saepe nobis relatu patefactum est“, jsou vážena z legendy *Crescente fide*, a že mluví o dvojích kusech jeho skládání, totiž jedněch původních a druhých přidaných, vyjímaje toliko přídavek o věrném komorníku Václavově, jak byl on potrestán za svou přichylnost ke světcu, je nepřipustno. K tomu úsudku my se nepřidáváme, nýbrž uznáváme, že je tam přídavků více než jeden.

Druhé místo, na němž Gumpold přivádí nový výzvědek, je *passus* jeho legendy o usmrcení věrného komorníka Václavova. Již v popise života sv. Václava zmínil se on několikráte o témž komorníku čili panoši a propověděl tam o něm o jednu věc více, než kolik se jich shledává v legendě *Crescente fide*, totiž tu, že světec, chystaje se v noci na cestu za pobožností do vzdálených chrámů, probudil ze spaní svého komorníka a bral jej s sebou na cestu. Na místě svrchu dotčeném pak vypravuje, jak po smrti sv. Václava týž komor-

ník, pamětliv jsa svého pána, u něhož požíval důvěry a lásky, nepřestával truchliti pro něj a neustával velebiti jeho skutky, jichž byl svědkem. O tom, jak praví, dověděl se kníže Boleslav a vzplanuv hněvem dal bývalého služebníka světcova oběsiti. I stalo se, že po dvou letech bylo pozorováno, jak nebožtíku počínají vlasy šedivěti a běleti, nejinak než děje se to na hlavách živých lidí. Také při tom dokládá se Gumpold svědectví dobrých lidí („ut vera bonorum testantur dicta virorum“), ale nepraví, že to svědectví bylo vysloveno před ním.

Protože bylo uznáno za slušné, aby v legendě zpracované na rozkaz císaře Oty II. položilo se aspoň několik slov libě znějících sluchu císařovu, a protože nenaskýtala se ke splnění toho jiná příležitost než jmenovati panovníka ze saského rodu, pod nímž kníže Václav vévodil, bylo Gumpoldovi poraditi se se znalci nebo s osobami, jež měl on za znalce, který předchůdce císaře Oty II. vládl za knížecích let Václavových. Co mu jeho poradci pověděli a co pak on i napsal, bylo, že „sv. Václav usedl na otcovský stolec v Čechách pod svrchovaností nejjasnějšího krále Oty“, to jest Oty I. To, jak víme, nesnáší se s pravdou, ale je proto pozoru hodno, že svědci o tehdejší neshlednosti ustanoviti pravou dobu události, po níž minulo asi 50 nebo 60 let. Poradci Gumpoldovi neznali tedy Vidukindovy Kroniky, kdež je řeč o válečné výpravě krále Jindřicha do Čech za doby knížete Václava. Gumpold pak usoudil, buď s jejich pomocí nebo sám, že strýc Václavův, kníže Spytihněv, od jehož pokřtění počíná se legenda *Crescente fide*, byl vrstevník krále Jindřicha a nemeškal zapsati ten úsudek jako skutečnost do své legendy o sv. Václavu, uživ k tomu opět rčení lichotivého císaře Oty II., že „Spytihněv dosedl na knížecí stolec v Čechách pod svrchovaností krále Jindřicha blahé paměti“.

O tom, co všechno týž auktor přidal do svého spisu ze své hlavy, a tudíž přes míru, v jaké jej měla zdržovati jeho předloha, nebudeme vykládati. Jen obecně podotýkáme, že on dav se unésti rhetorským uměním a písemnou výřečností, o nichž v předmluvě k legendě, pokud je pozoroval na straně světských lidí, dosti pohrdlivě se vyslovil, v pravdě udělal to, co v té předmluvě z okázalé skromnosti propověděl o dalším kuse svého spisu, řka, že je to skládání vypravené porušeně a zkažené vinou svého skladatele („*brevis seriola subnotationis corrupte prolata; textus, quem attenuat culpa viciose scribentis*“). Naše pozornost obrací se k jiné věci, totiž k tomu, jakou oblibu a vážnost zjednala si Gumpoldova legenda v Čechách a mimo Čechy.

Že čtení o světcích, zpracované na rozkaz římsko-německého císaře a tudíž podepřené jeho auktoritou, dojde nemalého rozšíření, bylo lze čekat. Pokud víme, Emma, choť českého knížete Boleslava II., anebo již jeho vdova († r. 1006), dala si zhotoviti „knížku“ obsahující Gumpoldovu legendu se třemi obrázky v drobnomalbě, z nichž jeden je na předním listě. Knížka Emmina, jak nyní u nás se přijímá za pravdu, je zachována v originále, a ne, jak dříve se za to mělo, opisem a kopií buď z konce XI. století nebo ze XII. století, a sluje podle místa svého uložení wolfenbüttelským rukopisem. V jejím textu legendy shledává se o několik slov více než v jiných rukopisech legendy Gumpoldovy. Je tam totiž dodáno za jménem biskupa Tuta, že celé Čechy byly podřízeny diecési toho biskupa, a je tam uvedeno jméno věrného služebníka Václavova, totiž Podiven. Oba řečené přímnožky, jak my soudíme, byly učiněny na přání kněžnino, první z nich snad proto, že byla ona jihoněmeckého původu a že v knížce chtěla míti vyjádřeno, že Čechy za sv. Václava příslušely duchovenstvím k Řeznu, druhá asi proto, že jméno věrného komorníka Václavova, neznámé Gumpoldovi, bylo známo v Čechách. Při tom upozorňujeme, jak v jednom slově důrazné je rčení dodatku: „Cuius diocesi tota subcluditur Boemia“. Třetí přímnožek záleží ve slově „sancte“, vloženém mezi slova „Liudmile“ a „ac venerabilis matrone“.

V první polovici XI. století auktor zejména nám neznámý, zakládaje se Gumpoldovou legendou, zpracoval rýmovanou prosu o životě sv. Václava, jež počíná se slovy *Oportet nos*. Kdyby se smělo rozuměti tomu doslova, co on v tom čtení praví, řka, že Čechy jeho doby jsou „sub regno Romanorum“, „pod královstvím římským“, bylo by možná vysloviti se určitěji o době vzniku jeho díla, to jest jmenovati léta 1012—1013, kdy byl „králem Římanů“ Jindřich II., potomní císař. Jinak je doložiti se jen toho, že spisovatel legendy *Oportet nos* na rozdíl od životopisců sv. Vojtěcha chválí Čechy jako národ v křesťanství již dokonale upevněný, a že nazývá popřední šlechtice v českém vévodství „principes“, což v sousedním Bavorsku a v Sasku byl zvyk teprve XI. století. Svě dílo psal před rokem 1061, neboť zmiňuje se v něm, že kostel sv. Víta, zbudovaný knížetem Václavem, posud trvá. Na otázku, pro koho on sdělal nový a již rýmovaný životopis sv. Václava, je odpověděti, že pro Čechy, a to k potřebě tehdejších zdejších mnichů benediktinů. O tom svědčí jeho skládání, mající tvar duchovní řeči ke dni 28. září, dílem výpravné, dílem rozjímavé, v níž sv. Václav nazýván je „patronus noster“, a posluchači slují „bratří“. Ovšem

pro to slovo bylo by lze pomyslet i na sbor kanovníků, kteří navzájem zvali se bratřími; avšak ohled na to, že dílce legendy Oportet nos byly obrány za lekce do breviářů, jichž užívali benediktini a benediktinky, nabádá zůstat i při tom, co je prve řečeno.

Auktor legendy Oportet nos vedl si při sdělávání svého spisu, jak se zdá, tím způsobem, že užívaje za předlohu Gumpoldovy legendy nahlížel do legendy Crescente fide, ne sice proto, aby Gumpolda kontroloval, neboť byl toho dalek nedůvěřovati mu, ale proto, aby z legendy Crescente fide vyvážil tu neb onu myšlenku, jež neshledávala se v Gumpoldově legendě. Dokladů k tomu lze však přivést tuze málo. Tak napsal on o sv. Václavu, že byl „statura decorus, vultu honoratus (honorabilis), facie venustus“ (v legendě Crescente fide je řečeno: vultu procerus), což i s celou řadou dalších vlastností, jež spolu jmenuje, je vzato z legendy o sv. Villibrordu; tak napsal on, že z různých zemí přibyli do Čech k sv. Václavu mnozí duchovní, protože u všech národů šla řeč o ctnostech Václavových; tak napsal on, že Lidmila byla tchyně matky Václavovy a tudíž bába sv. Václava; tak napsal on, že pokrevní příbuzní sv. Václava a jiní čeští popředníci uradili se proti mladému knížeti a domlouvali mu, čímž uchýlil se od Gumpoldovy legendy, kdež se dí, že pokrevní příbuzní sv. Václava přidali mladému knížeti Václavovi rádce, kteří měli mu domlouvati. Tolik jen je možná uvést na doklad, že náš auktor užil ke svému dílu na pomoc legendy Crescente fide.

Těž asi v první polovici XI. století, podle odhadu Pekařova, pořízen byl staroslověnský překlad některých kusů Gumpoldovy legendy při zpracování nové legendy o sv. Václavu. Původce toho díla složil svůj spis jednak z dotčeného překladu, jednak z překladu některých kusů legendy Crescente fide, jednak z výzvědků, jež vážil z legendy Crescente fide, jednak z výzvědků, jež vážil z jiných zřídél. Jaký byl jeho překladatelský a skladatelský způsob, o tom víme ze zpráv, jež uveřejnil Pekař. Podle nich překlad míst z Gumpoldovy legendy, zabírající větší díl nového spisu, je někde rozšířen dodatky, jinde zkrácen nebo změněn. Tak dodává se tam, že kníže Spytihněv byl syn Bořivojův; že budečský kněz, jenž učil sv. Václava, slul Učen (což je vzato z legendy Crescente fide); že sv. Václav pomáhal pracovati při stavbě kostela sv. Víta v Praze; že ten kostel nebyl dostavěn od sv. Václava (což je též vzato z legendy Crescente fide); že Boleslav, stroje se k bratrovraždě, bral radu se svými přichylníky, a že

oni mu poradili, aby pozval Václava na hrad Boleslav; že Boleslav připravil hody ke cti svatých Kosmy a Damiána, a kterými slovy pozval na ně svého bratra, i co mu bratr odpověděl (srov. legendu *Oportet nos*); že v době hodů Boleslav řekl svým spoluspiklencům: Není možná jej zabít, neboť jeho družina je strážlivá (srov. legendu *Oportet nos*; kdež se praví, že spoluspiklenci Boleslavovi byli napojeni vínem) a zůstává mu po boku; ale my známe jeho obyčej; jakmile uslyší hlas zvonu, půjde sám do kostela; vzkážeme knězi, aby zrána dal zvoniti; že po smrti Václavově Boleslav dal zahubiti v Praze všechny příchylníky Václavovy (srov. legendu *Crescente fide*) i jeho duchovní a služebníky, a utopiti v řece jejich děti; že Boleslav byl navštíven božím trestem, ani zlí duchové jej posedali a štváli, tak že musil býti zadržován od svých panošů, jak prý o tom mnozí staří lidé vypravují; že dělal on výčitky své družině, proč jej svedli k bratrovraždě; že tříleté spočívání těla václavova v boleslavském hrobě podobalo se tří dennímu pobytu proroka Jonáše v útrobách žralokových (srov. čtení o přenesení sv. Václava počínající se slovy *Licet plura*); že potok, u něhož při přenášení těla Václavova z Boleslavě do Prahy stal se div, sluje Rokytnice; že na těle člověka oběšeného (tu překladatel podivu hodným omylem zmátl věrného služebníka Václavova s jakýms zajatcem a vězněm) od loupežníků, když po třech letech bylo snato se šibenice, usedl orel, poslaný od Boha, a že dřevo šibenice ožilo a vyrazilo větve. Změnu v překladu je znamenatí jednak v tom, že v řeči o nastolení Václavově je pominuta zmínka o císaři Otě, a jednak v tom, že podnětem k přenesení těla sv. Václava z Boleslavě do Prahy udává se třikrát opěťované boží napomenutí kterýchsi věrných lidí ve snách a potomní rozkaz Boleslavův, aby se přikročilo k přenesení.

Skladatel staroslověnské legendy nepojal v překlad některé kusy Gumpoldovy legendy, v nichž Gumpold tuze povolil řečnickému umění, nýbrž dal svému spisu v těch místech znění poněkud jiné a mnohem stručnější. Podle legendy *Crescente fide* ustrojil tam vypravování, jak sv. Václav projevil nadání předvídati a předpovídati budoucí věci, a jak se splnilo jeho proroctví strany mučednictví sv. Lidmily a strany vyhnání duchovenstva z Čech; jak jeho matka, radíc se se svými dvorskými popředníky, řekla o něm: Je zkažen od duchovních a od mé tchyně (srov. legendu *Oportet nos*) a vede si po mnišsku; ale já tchyni zahubím a duchovní vyženu ze země, a dodal k tomu o matce Václavově: Když duchovenstvo bylo vypověděno z Čech, postavila stráž na cestách, aby zabili každého duchovního, jenž by

chtěl vkročiti k mladému knížeti Václavovi (srov. legendu Oportet nos, kdež se však nepraví, kdo měl zabíjeti duchovní) a dala v celé zemi zdělati oltáře modlám, u nichž Václav musil se klaněti. Podle legendy Crescente fide napsal o sv. Václavu, že na doslech o jeho zálibě v křesťanství přicházeli k němu mnozí kněží z Bavorska (dodávaje k tomu: a z Franska a ze Saska a z jiných zemí) s ostatky svatých a s knihami, a že on dával jim dary. Podle téže legendy napsal, že sv. Václav věděl o vražedném úmyslu svého bratra a že si přál dojiti mučednictví. Podle téže legendy napsal, že kníže Václav hodlal jíti do Říma, aby papež oděl jej mnišským rouchem; kdežto proti znění téže legendy („corpore castus, ita ut coelebs libenti animo optabat vitam finire“) položil do svého spisu vypravování o činu, jak podotýká, podivuhodným lidem a radostným andělům božím, že sv. Václav povoliv nutkání svého bratra a svých dvorských popředníků, sblížil se se ženou a zplodil s ní syna Zbraslava, ale pak že nechtěje více hřešiti, uvedl se k ní v poměr, jaký je mezi bratrem a sestrou; když pak viděl, že ona potom zhřešila s jeho milým služebníkem, vdal ji za muže a učinil ji jemu sestrou.

Kromě toho skladatel staroslověnské legendy přivedl ve svém spise, v tom místě, kdež vypověděl, jak sv. Václav vzmužil se proti straně, jež stavěla se na odpor jeho křesťanskému smýšlení a jednání, jiný čin téhož světce, totiž že on vyhnal ze země nepravostnou náčelnici, svou matku. A ještě jinou podrobnost světského rázu vypravuje, že sv. Václav, přijav pozvání na hody do Boleslavě, hned v přítomnosti své družiny vsedl na koně, rozjížděl se po nádvoří a hovořil: Zda s vámi, Češi, nedovedl bych vykonati jízdeckou výpravu proti nepříteli? Ale já ji předsevzíti nechci.

Ve XII. století Gumpoldova legenda byla známa Sigebertu Gemblourskému († r. 1112), českému letopisci Kosmovi († r. 1125) a Annalistovi Saskému. To jde z jejich spisů, v nichž jsou zřetelné ozvuky dotčené legendy. Kosmas nad to opravoval znění Gumpoldovy legendy, pokud ono týká se času, kdy byl posvěcen kostel sv. Víta v Praze, a pokud se týká osoby světitelovy, tvrdě, že nedošlo ke svěcení toho kostela za života Václavova, a že nebyl světitelem biskup Tuto, nýbrž biskup Michal (r. 942—972). Také jmenoval den vykonaného svěcení, totiž 22. den měsíce září čili svátek sv. Emrama. Jak se zdá, jméno světitelovo bylo zjištěno teprve roku 1061, když při boření starého kostela rozebrali oltář a přehlíželi ostatky svatých v něm uložené. Slova Kosmova, že sv. Václav ctil biskupa Michala a měl jej duchovním otcem, jakkoli jsou nesrovnalá s

dobou biskupování Michalova v Řezně, vykládají někteří dějepisci tak, že Michal, prve než se stal řezenským biskupem, zastával úřad krajinského biskupa čili chorepiskopa v Čechách. Při tom poukazují na propověď Dětmara Meziborského, učiněnou o témž biskupu Michalovi, že on řídil za předchozího času výborně a dlouho to, co mu řídit bylo poručeno, potom, když Uhři jali se znova znepokojovati obyvatele Východního krajiště, přišel s ostatními bavorskými popředníky jim na pomoc. Tu však rčení kronikářovo „za předchozího času“ nevztahuje se, jak oni za to mají, k době před rokem 942, nýbrž označuje dobu, jež tím rokem teprve se počala.

Sledovati i nadále, to jest i v mladší době než ve XII. století, jak rozšířeným a oblíbeným spisem byla Gumpoldova legenda, není již s naší potřebu. (Pokračování.)

Z francouzských relací o českém povstání. (1618 – 1622.)

Z francouzských archivů podává
P. Augustin Neumann, O. S. A.

Úvodní stať zpracoval
Jan Tenora.
(Pokračování.)

II. Fridrich Falcký a velmoci.

Po smrti císaře Matyáše povstali čeští stavové nechtěli jednati s Ferdinandem II. a za svého krále ho neuznávali. Trůn český byl od nich pokládán za uprázdněný, a bylo otázkou, koho tam dosaditi. Jednání o tom nedovedlo se ovšem utajiti.

Francie s velikou pozorností sledovala vývoj událostí, — zvláště v sousedních státech; dotýkaly se zajisté v první řadě vlastních zájmů Francie. V úvahu přicházely zejména generální státy Nizozemské a Anglie. Francouzští vyslancové v Hágu a Londýně zpravovali pečlivě a podrobně o náladě a proudech politických, jak vířily v rozhodující společnosti.

Jako kandidát českého trůnu do popředí již dávno vystupoval kurfirst falcký Fridrich; až i do Vatikánu donesl se v březnu 1619 ohlas vyjednávání dvoru falckého s vévodou savojským o českou korunu prostřednictvím Mansfeldovým, — ale neměli tam přece určitých zpráv o zbrojení Savojska a proti komu směřuje (č. 33). Francie, která od prvního počátku neschvalovala boje o českou korunu, radila kurfirstovi falckému a jiným knížatům

protestantským, aby nebrali podílu na českém odboji, leda že by chtěli také působiti k míru, k čemuž by zvláště Falc měla užiti svého vlivu, který v Čechách má.⁸⁾ Ale na dvoře kurfirsta falckého nepůsobila taková rada. Cílem jednání v Heidelberce byla koruna česká, a hlavní oporu této politiky hledal kurfirst falcký v Anglii u svého tchána krále Jakuba. Již v září 1618 žádal Fridrich falcký od něho rady, jak by se měl za českého povstání chovati. Král byl rozhodnut zrazovati svému zeti všecko podporování Čechů. Když stavové čeští lichotivým listem ke králi Jakubovi prosili o peněžitou podporu, ani jim neodpověděl; za to dychtivě uchopil se zmínky krále španělského Filipa, že by mohl býti prostředníkem v rozepři české. a zavazoval se již předem, že bude v případném vyjednávání na to nastupovati, aby se Čechové navrátili k poslušenství rodu habsburského, ač bude li jich spravedlivým (podle uznání jeho) stížnostem vyhověno. Proto vytýkal i kurfirstu falckému, že se přimlouval za půjčku Čechům. Aby král, jenž měl tak málo porozumění pro povstale Čechy i pro ctižádostivé záměry svého zetě, byl přece získán pro alianci proti císaři, byl k němu vypraven v prosinci 1618 od kurfirsta falckého Kryštof z Donína.⁹⁾ Koncem února r. 1619 vracel se do Hágu, a podle zpráv francouzského vyslance v Hágu donesl s sebou z Anglie pro Čechy pouze hezký dopis králův, — a žádnou skutečnou pomoc, pro holandské stavy pak list, kterým je král velmi liberálně napomínal k pomoci českým stavům (č. 29). Tehdy vévoda oranžský konal právě se stavy v Hágu shromáždění a byl přízniv snahám Čechů; chtěl stavy vybídnouti k jejich podpoře a nepochybovalo se, že se mu to zdaří. V téže právě době najal tam pro Čechy asi 200—300 jezdců plukovník Styrum (č. 28). Stavové holandští byli skutečně nakloněni k pomoci Čechům a navrhovalo se mezi nimi poskytovat jim měsíčně 60.000 tolarů pod těmito podmínkami: že tato pomoc bude jim nějak zajištěna, že se nikdy nesmíří s dynastií habsburskou, anebo že nikdy nebudou jednati bez Holandska; tak z podmínek půjčky se ozývala nesmířitelná nenávisť stavů nizozemských k Habsburkům (č. 29).

Kryštofu z Donína nebyla vhod zvláště podmínka první o zajištění půjčky. Viděl v ní nebezpečný odklad a podotkl, že zatím, nežli toto zajištění bude moci býti dáno, může se postavení Čechů velmi zhoršiti. Na francouzském vyslanectví Donín vůbec nebyl, ale francouzský vyslanec z Donínova jednání celkem nezdařeného i v Holandsku, přece usuzoval, že by ještě mohlo dojiti k smírnému jednání (č. 29); ovšem v tom se klamal. Svůj klam odvo-

⁸⁾ Tuskányová, uv. m. 362.

⁹⁾ Gindely, I. 381—384.

lával však již v příští své zprávě z 6. března; oznamoval, že Donín odjel koncem února do Němec, aby působil o zajištění měsíční půjčky holandské a že pracuje jen pro válku; chtěl liti olej do ohně (č. 30).

O pomoc v Nizozemsku pro Čechy neustávalo se jednati. Dne 30. března měl v Hágú slyšení český vyslanec. Žádal o peníze, o ustanovení vyslance pro Prahu, jenž by dodal českému povstání vážnosti a navázal další styky, potom aby podporovali Nizozemci české povstání u anglického dvora, a aby pro Čechy intervenovali v Benátkách. Veřejně mínění o těch požadavcích soudilo, že skutečně dostanou Čechové půjčku 60 000 měsíčně a že snadno bude lze vyhověti žádosti o zastání se Čechů v Anglii a Benátkách, že však nebude ještě rozhodnuto o vyslance pro Prahu. Vyslanec český při tom ubezpečil, že Čechové nebudou se nikdy do rozumívati s císařem bez souhlasu Holandska (č. 35). (Pokrač. př.)

Doklady.

28.

Francouzský vyslanec v Haagu, d' Aubéry-Dumaurier k Ludvíkovi XIII.

Donínovo poselství. Shromáždění holandských stavů v Haagu. Pomoc jejich Čechům.

Únor, 27., 1619, Haag.

(Bibl. nationale, Ms. français, 15958, fol. 81b—82a).

Le baron de Done¹⁾ qui estoit passé en Angleterre de la part de Mr l'electeur palatin est retourné ces iours cy, et veu les estats generaux en leur assemblée et Mr le prince d'Aurenge (sic) pour les exhorter comme nous voyons au secours des Boemes, a quoy il semble qu'ils se disposent. L'un de leurs cappitaines nommé le comte de Stiron ayant faict icy levee d'une troupe de deux ou trois cens chevaux qu'il doit bien tost conduire en ce pais la.

29.

Týž k p. Puissieux.

Donínovo porřízení v Anglii. Půjčka Holandska Čechům. Donín a franc. vyslanectví v Haagu. Přípravy Španěl.

Únor, 27, 1619, Haag.

(Tamže, fol. 85b).

Quant au baron de Dona, il est de retour d'Angleterre, d'ou il n'a rapporté pour les Bohemes que du papier en une belle

¹⁾ Krištof z Donína.

lettre qui leur escrit le roy de la Grande Bretagne,²⁾ et une autre aux etats generaux de ce pays da[n]s laquelle il les exhorte forte liberalement de secourir lesdictz Bohemes d'hommes et d'argent, de quoy non obstant leurs confessions il[s] ne se monstrent pas alienez, ayant esté faict un project de les assister de soixante mille francs par moys, mais avec cette condition qu'icy l'on puisse estre asseuré, ou qu'ilz seront irreconciliables avec la maison d'Austriche, ne nommans neantmoins que l'Espagnol ou bien qu'ilz ne traictent jamais sans eux. Sur quoy ledict baron repart, temoignant apprehendre qu'entre ce et le temps de pouvoir leur donner ladite asseurance, les affaires des Bohemes viennent a beaucoup de peine. Ledit baron n'a visité ny monsieur de Boisseige (!) ny moy.

On croit que lesditz Bohemes ne feront pas au moins difficulté de s'accomoder a la derniere des deux conditions susdites; ce seroit un grand bien que ce mauvais differend là fust composé, car ceux ce qui craindroient l'orage en deviendroient plus traictables. Ils veulent tousiours croire que les grands preparatifs d'Espagne sont pour traverser la mer Adriatique, et que l'Espagnol craint extremement la rupture de la trefve.

30.

Týž k témuž.

Doninův odjezd do Německa. Úsudek vyslancův o jeho činnosti.

Brezer, 6, 1619, Haag.

(Tamže, 91b).

Enfin le baron Dona est reparti vers Allemagne aux asseurances de secour de LXM^{II} par moys, tant ils ont enuie de nourrir le feu de Boheme ou ilz le voyent allumé.

31.

Puissieux k arcibiskupu lyonskému Divišovi.

Král španělský věnuje zvýšenou pozornost českým událostem. Benátky chtějí se spojití se Savojskem a nabídly predsednictví Puissieux-mu, což on zamítl. Papež má jednati rychleji a intenzivněji.

Brezen, 16, 1619, Paříž.

(Bibliothèque dép.^{le} d'Amiens, Ms. 491¹, fol. 343b a 344a).

Monseigneur l'archevesque de Lyon,

L'avis que vous m'escrivez par vostre lettre du 16me feburier m'est confirmé d'ailleurs et d'Espagne mesme que ledict

²⁾ Srov. Gindely, I., 384.

roy a changé ses resolutions et entreprises de Barbarie pour estre plus attentif et puissant aux affaires qui s'offrent en Allemagne, esquelz luy et a la maison d'Austriche sont grandement interessez. Ce ne sera pas une creinte mediocre levée a plusieurs qui estoient en ombrage d'un si grand armement, et serait a desirer que cette mutation peust faciliter l'acomodement des different[s] qui restent encores entre les Venitiens et le duc d'Ossone, suffisans de rejeter les espritz aux troubles du passé, et desquelz mon advis l'apprehension et la nécessité a faict que la seigneurie de Venise m'a faict parler en une ligue d'elle et du duc de Savoye de laquelle ie serois le chef, mais ie luy ai respondu en termes bien honnestes plains de tesmoignages de bonne volonté a son bien et prospérité, laquelle avoit peu ressentir par effect cy devant, combien la façon de laquelle il m'estois(!) comporté es dernieres occasions, luy avoit esté utile, que i'esperois par ma creance luy en continuer les mesmes preuves aux occurences qui se presenterons (sic) sans me rendre suspect et par consequent moins puissant par une apparente partialité. Je recognois par là, qu'il y a encores de l'aigreur entre les parties, laquelle nous devons essayer d'adoucir de toutes parts, a quoy il me samble que Sa Sté devoit travailler un peu chaudement comme plus proche et plus intéressé au mal. Neantmoins il fais estat de faire des offices bien expres sur ce subject envers le roy d'Espagne par le Sr de Fargis (!) que i'y envoie bien tost resider mon ambassadeur ordinaire et ni obmettre aucun devoir de sollicitude pour le public et mes amis desplaisans pour eux mesmes qu'il n'y ayt esté plus de feré iusques a present.

Quant aux affaires de Boheme, le duc de Nevers continue son employ soubz mon autorité, mais a la mode du pais, la chose vat un peu lentement. Il semble a ce que i'en apprends que les protestans prolongent a dessein sur l'indisposition frequent qui survient a l'empereur, duquel la perte en ceste saison porteroit grand preiudice a la religion catholique et a l'estat de l'empire, au moyen de quoy l'empereur prendra un sage conseil ou que ceux de sa maison le doivent conforter pour leur propre interest d'acceler l'accord de ce differend avec lesdictz de Boheme au moins mal qu'il pourra avec sa dignité, affin de ne mettre au hazard des interestz plus preignanz et importants au public.

32.

Diviš, arcibiskup lyoňský ku králi Ludvíkovi XIII.

Král španělský ochoten k tažení do Čech. Naděje na smír
Jménem papežovým oznamuje arcibiskup utvoření katol. „Ligy“.

jako defenzivního podniku majícího zachrániti poslední zbytky katolictví a žádá jeho jménem za odmítnutí námitek, jež by protestanté u krále učinili proti „Lize“.

Brezen, 17., 1619, Řím.

(Tamže, fol. 339a—b).

. . . le roy catholique³⁾ s'est declaré qu'en cas de besoin il veut qu'on fasse passer par terre les secours qu'il envoya a l'empereur, et de plus: les affaires de Bohemes se disposent bien fort a un accord. Et comme cet ordre a esté fort retardé et que depuis avoir escript cette lettre j'ay eu une autre audience du pape; Sa Sainteté m'a confirmé qu'en cas de necessité le roy d'Espagne fera passer par les Suisses et par Trente le secours qu'il envoyera a l'empereur . . .

Le pape m'a commandé d'escrire a V. M. que les electeurs et autres prelatz et princes catholiques d'Allemagne aiant conclu et renouvelé leur Ligue ont supplié Sa Sté de les recommander a V. M. et asseurer que ceste Ligue est purement defensiva pour empescher, ce qui reste du parti catholique en Allemagne ne soit envahi par les heretiques, principalement quant il arrive mort ou autre changement desdictz prelaz ecclesiastiques. Sa Sté donc prie et conjure V. M. tres affectuesement qu'il luy plaise resister aux plaintes et querimonies qui sur ce subject luy seront faictes par les princes protestants, leur fermant la bouche avec cette raison que ladicte Ligue n'est conclue par les catholiques que pour leur defence, de quoy Sa Sté m'a dict qu'elle asseuere particulièrement V. M. et que cette confederation sera tres utile a la religion catholique, concluant ne doubter point que V. M. ne soit pour deferer en ce particulier a sa priere et aux supplicacions d'iceux princes catholiques puis qu'il s'agit de l'honneur de Dieu et du bien de la religion, et V. M. monstre tant d'affection et de zele, et que lesdictz catholiques ne requierent sinon Vostre royalle bienveillance, qu'il vous plaise n'escouter point contre une iuste cause les iniustes exclamations des protestants, adioustant Sa Sté, que le feu roy⁴⁾ d'eternelle memoire, pere de V. M. du commencement de cette Ligue en tesmoigna un peu de deplaisir, mais quant il sceut qu'elle estoit simplement defensiva, il se paya incontinent de raison et recent fort benignement ceux qui allerent traicte[r] avec S. M. pour ce regard.

³⁾ Král španělský Filip III.

⁴⁾ Jindřich IV. (1594—1610).

33.

Diviš, arcibiskup lyonský ku králi Ludvíkovi XIII.

Pověsti o dohodě Benátek se Savojskem. Papež nevěří v účast (předsednictví) francouzského krále na tomto svazu. Dle zprávy vídeňského nuncia utvořena v Turině alliance Savojska s Čechami.

Brezen, 26., 1619, Řím.

(Tamže, fol. 343a—b).

Il se parle d'une Ligue conclue entre les Venitiens et le duc de Savoye, et i'apprens que les ambassadeurs en doivent donner compte a Sa Sainteté et ont pour ce subject demandé audience il y a trois ou quatre jours laquelle ilz auront demain. Sa Sainteté m'a parlé et m'a dict que ces deux potentats se font fortz que V. M. entrera dans ladicte Ligue, adjoustant qu'elle n'en croit rien. Sur quoy il disai a V. M. en passant que les Venitiens, personnes de qualité, m'ont dict que le duc de Savoye en a donné tres grande assurance et que cette esperance seule y a faict resoudre la republique. Apres cela le pape en se souriant m'a dict qu'il me vouloit dire une autre nouvelle a la charge que ie ne l'en ferois point l'auteur, et c'est que le duc de Savoye est en traicté avec les Bohemes et qu'eux le veulent estre pour roy, que cela a esté traicté au voyage que faict a Turin le compte de Mansfeld, et qu'en tel grand chambelan de l'Empereur l'a dict au nonce resident a Vienne. Sa Sainteté l'a encores appris d'autres endroictz et que sans doubte il en est quelque chose. Hier visitant le cardinal Borgia pour luy dire a Dieu. il me dict enbranslant la tete que ledict duc de Savoye faict de levées des gens de guerre, que si c'est pour aller servir V. M. cela est bon, masi si c'est a quelque autre dessein, il n'iroit pas bien. Je luy dis comme c'est la verité que l'archevesquede Thurin⁵⁾ m'a dict que ledict duc faisoit tenir prest six cens hevaux pour les envoyer, s'il en est besoin au service de V. M. . . .

34.

Dumaurier k p. z Puissieux.

Posel z Čech vyjednával s holandskými stavy o pomoc.

(Bibl. nat., Ms. franc. 15958, fol. 112a).

Duben, 1, 1619, Haag.

Ils ont icy un envoyé de Boheme qui eut audience le 30e du passé, il cherche du secours et croy qu'il en obtiendra suivant ce que je vous ay cy devant mandé.

⁵⁾ Filibert Milliet (1619—1625). [G a m s, Series episcoporum, 824.]

35.

Dumaurier k p. z Puissieux.

Předmět jednání českého zmocněnce s Holanďany. Pomoc peněžitá, holandský zástupce v Praze, získání Anglie a Benátek.

Duben, 12., 1619, Haag.

(Tamže, fol. 115a).

... celui qui est icy de la part des Bohemes, leur a demandé quatre choses :

La premiere : secours d'argent, la seconde, qu'ils veillent deputer quelques uns vers eux pour y resider et donner reputation a leurs affaires, monstrans leur luayson, le troisieme d'exhorter le roy de la Grande Bretagne a soustenir leurs affaires de forces et moyens, et le quatrieme de faire office en leur faveur vers la seigneurie de Venize pour tirer quelque assistance d'elle.

On tient que pour le premier on leur accordera soixante mille livres par moy, pour le second il n'y en a encores rien de resolu, et pour les deux autres on croit qu'ils les accorderont facilement. On assure que cet envoyé leur a apporté l'assurance de la part desdictz de Bohemes, qu'ilz n'entendront jamais a aucun traicté que par leur adviz et communication qui estoit une des conditions qu'ils avoient desirées desdictz Bohemes par le baron Dona.⁶⁾

(Pokračování.)

Znovuzřízení katolické duchovní správy po roce 1620.

František Štědrý.

(Pokračování.)

Rozdělení arcidiecése na vikariáty.

Snaha kardinála Harracha zlepšiti mravný stav svěřeného sobě kleru narážela na mnohé překážky. Jedna z těchto překážek záležela v tom, že dle starého zřízení arcidiecése vázán byl na arcijáhny a děkany jako představené jednotlivých okrsků diecése. K důstojenství arciděkana dostávali se mužové větším dílem letití, věkem pokročilí, kteří postrádali tím samým oné síly a pružnosti ducha, které potřeby bylo k úřadu tak důležitému a i když byli poměrně mladší, neměli té schopnosti, které na nich kardinál vyžadoval. Proto rozdělil arcidiecési na menší okrsky

⁶⁾ V listě téhož vyslance k p. z Puissieux ze dne 17. dubna (fol. 118a) čteme tuto zmínku: „Ils sont (holand. stavové) incertains icy s'ils donneront secours aux Bohesmes en hommes ou en argent.“

a dal jim za představené své náměstky, vikáře. Mělo jich býti nejméně tolik, kolik se počítalo krajů. Počet ten vzrůstal, když přibývalo samostatných duchovních správ.

Poučení (instrukci) vikářům vydal Harrach v r. 1631 a má 21 bodů, z nichž většina dosud má platnost. Zpředu praví arcibiskup, že pro svá mnohá zaneprázdnění nemůže všechny části své arcidiecése sám navštívit a proto ustanovuje vikáře za sebe.

1. aby prohlíželi kostely, kaple všechny, jakož i kněze a kleriky ve svém okrese, ať jsou arciděkanové, děkanové, řeholníci, kteří jednotlivé fary administrují.
2. aby vše se od nich zachovávalo, co arcibiskup nařídil, anebo ještě nařídí.
3. kdo nějakého zločinu nebo poklesku vinen jest ať klerik nebo laik, budiž vyslechnut a vyslech zaslán arcibiskupovi. Kdyby zločin byl velký a seznalo se, že by vinník mohl utéci, má jej dáti do žaláře a žádati pomoci ramene světského.
4. Kdo proti nařízením arcibiskupovým, nebo jeho visitátorů přečiní, buď pokutován a pokuta buď zaslána arcibiskupovi.
5. Bdi nad tím, aby ženy pod 40 let staré nebydlely v domě farním a kdyby tak bylo, vyšetři a pošli své šetření arcibiskupovi.
6. Kněze, který tancuje, v oděvu kněžském nechodí, se zbraní a jinak světsky si vede, udej. Kteří navštěvují hospod a účastní se pitek a zapovězených her, trestej je pokutou 10 tolarů.
7. Kdo neplní závazky kostelům náležité, pokutuj je 10 toлары, tvrdošijně udej arcibiskupovi.
8. Při uprázdňení benefícia hned piš a oznam arcibiskupovi. Na jeden měsíc měj moc ustanoviti kněze k udílení svátostí a ne na delší dobu.
9. Ve dvou měsících svolěj kněze svého okrsku, aby pojednali mezi sebou o nešvarech a pohoršení a o kázni a na čem se usnesli, o tom podej hned arcibiskupovi zprávu.
10. Když umře kněz, zapečetí všecko jmění jeho a zdělej inventář pozůstalých věcí a pošli to arcibiskupovi.
11. Účty všech sluhů kostelních konej ve třech měsících a zašli je arcibiskupovi.
12. Dozví-li se, že něco zcizeno ze jmění duchovního, zapověz to jmenem arcibiskupovým a upomínej o ně.

13. Odkazy k zbožným účelům hled, aby ve skutek uvedeny byly vedle práva. Těžší případy oznam hned písemně arcibiskupovi.
14. Fary a filiálky svého okrsku, jakož i zařízení jednotlivých kostelů, nádoby posvátné, zvony, oltáře, školy, choroince a nemocnice udej a od čeho a čím jsou vydržovány ať pozemky, štólu, platy, desátky aby právem placeny byly.
15. Sečti všecky faráře a kněze svého okresu, farních a filiálních kostelů stav a kdo má k nim právo podací.
16. Zádušníci (kostelníci) ať konají účty u přítomnosti faráře a patrona, neb jeho zástupce aspoň jednou v roce.
17. Kdyby kdo nemohl vyzkoumati, které pozemky, desátky a jiné platy kostelům, farám, školám a nemocnicím patří, rad se s patrony kostelů o tom, neb jejich správců, a dej zprávu o tom, zdali vyhověli žádosti té.
18. Zkoumej, zdali farář nebere štólu, kterouž jest obtížen poddaným, sedlákům a jiným.
19. Kde mají farníci daleko do kostela, dej pozor, zdali by se pro ně nemohla zříditi fara nová. Zvláště pátrej po důkazech a pamětech far zašlých.
20. Žádej od jednotlivých farních kostelů dva tolary na seminář, který se má zříditi, z filiálky po jednom tolaru, od děkanů po čtyřech tolarech, od arciděkanů po šesti tolarech každého roku, polovic o sv. Jiří a polovic o sv. Havle.
21. Nařizuj, by každý měsíc psal, co ohledně výšpsaných věcí pořídil a tak má opět vikáři každý farář psáti, co se děje v jeho farnosti.

Jednotlivé faráře má se ptáti dle dotazníku jemu zděleného, který arcibiskup vydal a který obsahuje 27 otázek:

1. Jak se jmenuje a jakého jazyka (národu) jest?
2. Zda se zrodil z rodičů nekatolických, kdy, a má-li prominutí (dispens) k přijetí sv. kněžstva?
3. Kde a od koho byl svěcen na kněze, řádně-li či ne?
4. Je-li z cizí diecése, zdali má list propouštěcí?
5. Zdali jest na svou faru investován?
6. Umí-li sloužiti mši sv., zvláště co se týče posvěcování? Nebude škoditi, když u přítomnosti nějakého učeného muže sloužiti bude.
7. Umí-li přisluhovati svátostmi, zda zná formuli rozhřešovací?
8. Zdali nerozhřešuje kacířským způsobem hromadně, aneb zdali zpovídajícího se jen všeobecně o desateru božím přikázání rozhřešuje?

9. Má-li moc rozhřešiti od kacířství?

10. Zná-li případy vyhrazené biskupem a papežem?
11. Podává-li pod obojí způsobou?
12. Zdali podává ablucí z kalicha posvěceného?
13. Má-li breviář a agendu?
14. Umí-li se modliti breviář?
15. Je-li dostatečně způsobilý ke kázání?
16. Má-li snad kuběnu sobě oddanou?
17. Jak často se zpovídá?
18. Koná-li křesťanské cvičení odpoledné v neděli?
19. Má-li matriky křestní a oddací?
20. Zdali se nevтіrá posluhovati v jiných farnostech?
21. Zdali prohlašuje snoubence třikrát ve dnech svátečních?
22. Zdali zná všechny své ovečky, zda jdou k velkonočnímu přijímání a jak se o tom dozvěděl?
23. Zdali se kněžsky šatí, pleš neb mnišskou korunu nosí?
24. Zdali jest pijan ve veřejných hostincích?
25. Je-li řeholník, má-li dovolení od svých představených, propouštěcí list, aneb zdali od řehole odpadl?
26. Ví-li, kdy obnoviti velebnou svátost, zda-li věčná lampa hoří neustále, zdali dosti činí fundacím a jiným břemenům neb úkolům svým?
27. Zdali sv. Křížmo každý rok obnovuje?

Mimo tyto otázky má obdržeti:

28. Moc rozhřešiti od kacířství písemně mocí arcibiskupovou tomu, kdo ji potřebuje.
29. Zdali má kacíře ve vsích, městech, zdali sedláci, měšťané, neb šlechtici jsou. Zvláště dej pozor na predikanty a kterého lapneš, dej do žaláře i pomocí ramene světského.
30. Chraň se obžerství a opilství pod pokutou ztráty celé své pravomoci.
31. Oznam, kteří z farářů ustanoveni byli se služným přesně vytčeným.
32. Neber žádných darů ani k jedení ani k pití, nýbrž spokoj se s tím, co na svých cestách nutně potřebuješ. Jinak čtyřnásobně trestán budeš.
33. Při opravách kostelů, při bohoslužbě buď pilen a odporuje-li patron, upomeň nás na to.
34. Žádnému knězi nepovoluj vzdáliti se přes 15 dní od svého stáda. Kdo by tak učinil, toho nám udej.
35. Seznáš-li kuběnáře a cizoložníky, nešetři nikoho a udej nám je.
36. Ač máš moc pokutu uložiti do 10 tolarů neposlušným, trestů církevních ukládati nemáš moc.

37. Nikdo neposluhuj svátostmi mimo svou farnost pod pokutou 25 tolarů.
 38. Lístek zpovědní měsíční uschovej a vykaž se jim při visitaci.
 39. Dbej, aby každý farář povinností svým dle sněmu trident-
 ského dostál. (Pokračování).

Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně, sepsaný po smrti opata Melichara Hölderla r. 1608.

Uveřejňuje centrální archivář **Hynek Gross**.

Melichar Hölderle*) rodem z Hořic, městyse poddaného tehdy klášteru vyšebrodského, absolvoval studia filosofická v Praze r. 1575. Odebral se pak, doporučen býv rektorem pražské koleje staroměstské P. Campanem, do Říma, kde se též stýkal se znamenitým matematikem u dvora papežského P. Křištofem Claviem, jemuž svěřil Řehoř XIII. řízení opravy starého kalendáře juliánského. V Římě přijal svěcení na kněžství. Vilém z Rožmberka ustanovil Hölderla r. 1579, tehdy třicetiletého, za správce kláštera ve Zlaté Koruně. Tím bylo klášterství korunské, ježto Hölderle nebyl členem řádu cisterciáckého, odcizeno tomuto řádu a stalo se farou světskou, ačkoliv nazýván byl Hölderle voleným opatem. Nestalo se to asi bez vědomí pražského arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice, s nímž Vilém z Rožmberka před tím jednal. Hölderle měl k ruce dva kaplany Bartoše a Bernarda.

R. 1567 podobně byly proměněny dva kláštery kanovnické řehole sv. Augustina v Třeboni a v Borovanech ve fary světské pod patronátem rožmberským.

Řád cisterciácký však nemínil se vzdáti Zlaté Koruny. Užil příhodné doby, když pan Vilém z Rožmberka ležel v Praze nemocen, a vyslal generálního vikáře P. Ant. Flaminga r. 1592 do Zlaté Koruny. Tento přiměl Hölderla a jeho kaplany k tomu, že složili v jeho ruce sliby řeholní.*) Hölderle byl zvolen od ustaveného konventu, k němuž patřil též farář Jan v Černici, za opata a inštalován 7. února t. r. Vilém z Rožmberka v Praze zemřel dne 31. srpna 1592.

Hölderle byl jinak pečlivým správcem Zlaté Koruny. Měl již za Viléma z Rožmberka větší volnost ve správě poddaných

*) Jos. Braniš: Svatá Koruna, bývalý klášter cistercienský. Praha 1907 str. 56—61. F. Mareš a J. Sedláček: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese krumlovském. Svazek první: Okolí Krumlova. V Praze 1918. (Zlatá Koruna. Series abbatum S. Spineae Coronae, qui a foundationis aevo in eo loco praefuerunt (rukopis). 1741, 1785.

*) V. Břežana Petr Vok str. 140.

panství korunského, od dlouhé již doby skutkem na rychtu rájovskou a černickou obmezeného.

R. 1588 obnovil obě budovy opatské, domek u brány a přestavěl refektář. Vyzdobil také v starém opatství příbytek svůj ve věži, k němuž r. 1594 dal udělati pěkný portál. R. 1599 dal obnoviti na zadním štítě malého kostela obraz, jenž znázorňoval scénu, jak král Přemysl Otakar II., kleče obětuje kostel Svaté Koruny Panně Marii, držící na klíně Ježíška.

Hölderle staral se též o polepšení jmění klášterského. R. 1581 vykoupil od krumlovského zámeckého hejtmána Dětricha Slatinského ze Slatinky dříve za předchůdce Hölderlova opata Jiřího Taxera jemu prodaný dvůr Valentův v Přisečné. R. 1599 dovolil na prosbu Hölderlovu císař Rudolf II., aby bylo v Rájově vybíráno clo, na opravu tamního mostu, povodněmi často kaženého. Clo to však bylo zrušeno r. 1603 na žádost měšťanů krumlovských a teprve r. 1622 obnoveno. Opat Hölderle vymáhal též splacení summy 3000 zl, kterou opat Taxer půjčil obci Cáhlovu v Rakousích.

S nástupcem Vilémovým Petrem Vokem z Rožmberka ačkoliv byl vyznání českobratrského, vycházel opat Hölderle dobře. R. 1594 poskytl jemu k výpravě do Uher k Rábu proti Turkům 15 ozbrojených bojovníků. Petr Vok žádal opata s jeho kněžími o rozličné služby duchovní pro své příbuzné. Již r. 1592 doprovodil opat z Prahy vezené mrtvé tělo Viléma od Č. Budějovic do Č. Krumlova, účastnil se zádušních služeb božích toho roku a ani versarii r. 1593. Petr Vok pozval dne 14. prosince 1596 opata Hölderla, aby se vypravil s rouchy pontifikálními k exekviím konaným 19. prosince v Jindřichově Hradci za Adama z Hradce, zemřelého dne 24. listopadu toho roku. Opat Hölderle provázel dne 29. března 1602 i manželku Petra Voka Kateřinu, rozenou z Ludanic, zesnulou 22. června 1601, k poslednímu odpočinku v hrobce vyšebrodské.

Petr Vok z Rožmberka postoupil smlouvami z r. 1600 a 1601 panství krumlovské s Volary, Prachaticemi a j. císaři Rudolfu II. Při tom nedbáno toho, že k panství krumlovskému připojená část, staré území korunské, měla právní povahu dočasné zástavy. Ani opat Hölderle, neznaje starých zápisů, neučinil odporu proti tomu. Tak přešel i patronát nad vlastním klášterstvím na císaře Rudolfa, zastoupeného ve správě královskou komorou, v níž měl přední slovo Vilém Slavata. Tento pozval opata Hölderla do Jindřichova Hradce k pohřbu svého švakra, posledního pána z Hradce Jachyma Oldřicha († 23./I. 1604). Pohřeb konán teprve dne 31. května 1604.

Opat Melichar Hölderle zemřel ve Zlaté Koruně dne 17. května 1608 a pochován byl v malém kostele před hlavním oltářem na straně evangelia. Současník Hölderlův archivář Březan napsal o něm ve své „Posloupnosti opatů korunských“, že byl „upřímný člověk a dobrý tovaryš“.

Nástupce v opatství Valentin Schönbeck dal zříditi Hölderlovi umělecký památník z rudého mramoru s latinskými verši. Spisovatel kroniky klášterní poznamenal o tom: Et successor suus (non propter merita, sed in gratiam cognatorum eius, qui tunc Crumlovii potentes erant) superbum posuit ex marmore rubro elevatum epitaphium, ubi abbas pontificalibus indutus cernitur...

Byli tehdy v Č. Krumlově za doby Schönbeckovy primatory Kilian Hölderle a později Matěj Hölderle ze Schatenberga, též rodák hořický († 1623). Z náhrobku opata Melichara Hölderla zachoval se toliko kus, infulí zdobená hlava s vrcholem berly a s částí legendy. Tento fragment zasazen byl r. 1896 do zdi v kapitulní síni.

Třetí den po smrti opata Hölderla dne 19. května 1608 přibyli do Zlaté Koruny krumlovští úředníci, aby sepsali veškerou jeho pozůstalost a předměty nacházející se v budovách klášterních. Jejich dílem jest tuto otisknutý inventář. Jest zajímavým pro poznání tehdejšího stavu kláštera, jeho zařízení hospodářského, domácnosti, kostelních věcí a kulturních a bohoslužebních pomůcek. Jest také proti inventáři z r. 1556 mnohem obsáhlejší. Velký kostel připomíná se v inventáři jako zbořený.*) Březan ve svém popise: „Monumenta et antiquitates v klášteře Koruně“ poznamenal, že v něm na dlažbě leží více než loket vysoko rum a zřícenina.***) Za Hölderla byl tam uložen stavební material, přichystaný asi pro příští opravu. V inventáři se dále připomíná kostel sv. Markety, malý klášterní kostelík (Andělů Strážných), malá kaple sv. Jiří (opatská), obydlí opatovo, tabulnice, pokoje na tak zv. věži, konvent se světnicí dolejší a hořejší (dormitorium), kancelář, dvůr hospodářský v klášteře a v Černici, pivovár, sladovna, mlýn, pila, rybníky a jiné příslušenství. Velice podrobně jsou vyjmenovány předměty domácnosti a hospodářské, dále roucha a potřeby kostelní. Také nacházíme tam některé obrazy,

*) V Registrech panství Krumlovského z r. 1600 jest Kilian Helderle jako majitel domu a pozemků v Č. Krumlově. Platil z toho o sv. Jiří 15 grošů 5 denárů, o sv. Havle tolikéž a ještě k tomu z rejtů platu starého 31 gr. 2 den. Arch. Kruml. I. 79³ Nr. 16.

**) Archiv Krumlovský, I. 3 K α 47 h.

mezi nimi podobiznu Viléma z Rožmberka a opata Hölderla, jenž se r. 1597 dal malovati.

Zvláště nás zajímají knihy. Nebyly ještě soustředěny v jedné místnosti, v knihovně, nýbrž po různu rozptýleny.

Význam kláštera Korunského záležel vůbec z počátku více z činnosti národohospodářské než kulturní, knižné. Dějepisná práce vyvinula se teprve ve druhé polovici 17. a 18. století. Směřovala k obraně práv a samostatnosti kláštera.

Co se týče knih, máme již ze staré doby některé zprávy o tom, že klášter měl zalíbení v ozdobných rukopisných knihách a v jiných spisech. R. 1290 opat Arnold opatřil antifonář kostelu ve Chvalšinách. R. 1293 opat Heřman dal napsati misál konventní a graduál s krásnými inicialkami. Týž založil knihovnu. Za opata Štěpána (1404—1406) pořízen misál pergamenový. Za opata Adama (1406—1419) žil v Koruně historik a konvrš Wigand z Grevenštejna a spisoval knihy, které zdobil iniciálkami a ornamenty. Dne 16. ledna 1446*) opat Jan svědčil, že přijal zpět od Mikuláše sakristána v hradě krumlovském dva svazky klášterské bible a sice knihy: Genesis a královskou (Genesim et Regum).

Dne 24. listopadu 1460*) vydal opat Gerhard s konventem potvrzení, že Jan z Rožmberka vrátil klášteru četné knihy, které chovány byly na zámku krumlovském od času Oldřicha z Rožmberka. R. 1532 půjčuje si Petr z Rožmberka od opata korunského dvě knihy, jednající o zlatých, stříbrných a jiných kovech.*)

V zevnějších ochuzení a vnitřním úpadku ve druhé polovici 15. a ve století 16., kdy klášter byl napolo v zříceninách a kdy tam pobývali někdy jen dva mniši a správcové byli odvislí, a i ti, kteří měli odvahu vésti o práva pře, byli oddáni často sklonům a křehkostem, úspěch obrany stěžujícím, nebylo na opatrování knih pomýšlení a smyslu. Ze spisů starých přišlo v bouřích asi mnoho na zmar.

V našem inventáři z r. 1608 se píše, že je ve sklepě nad kostelíkem knih velkých, starých, psaných ve foliu 55, knih prostředních starých ve kvartu 80. Škoda, že nejsou blíže označeny. Tištěná literatura pochází z části snad z 15., nejvíce ze 16. st., něco z klasiků, knih dějepisných, právnických, přírodopisných, hospodářských, mluvnických, slovníků, velkou převahou je tu však literatura církevní zastoupena. Zvláštností jsou hudebniny, zděděné po vysloužilém císařském altistovi Bonaventurovi, jenž byl poslán r. 1602 do Koruny, aby tam došel zaopatření.

*) Archiv panství v Čes. Krumlově, I. 3 K β 7 f.

*) Arch. kruml. I. 3 K β 5 t.

Tituly knih jsou na mnoze neúplné, nepřesné a vesměs bez letopočtu vydání. K bližšímu poznání a určení všech spisovatelů nestačí však zdejší pomůcky. Nicméně i tak jest inventář zajímavou památkou své doby.

Doba správy Hölderlovy, která měla býti podle určení koncem klášterství, stala se po svrchu uvedené proměně počátkem vzestupu jeho zvláště po stránce stavební. Ale konečná pohroma přišla přece a to roku 1785. Veliký chrám zachován jako kostel farní. Zrušených dvou kostelíků a budov klášterních užito k rozličným podnikům průmyslovým, z nichž žádný se neosvědčil, ale každý umělecké památky poškodil. Zvěčnělý kníže Adolf Josef Schwarzenberg a nynější majitel a patron, majorátní pán Jan Schwarzenberg zastavil zkázu a ochránili zbylé umělecké památky. Vyklizením budov, odstraněním příček, stavebním zajištěním a opravami obnovili do možné míry obraz bývalého, historicky významného ústavu církevního. Klášter stojí prázdný. Náš inventář oživuje budovy a ukazuje nám vnitřní zařízení alespoň jednoho období. (Dokončení.)

Víra Táborů.

Ant. Novák.

(Pokračování.)

De corpore Christi.

Takto označuje Rokycana Biskupcův traktát, který psal proti Kánišovi, upálenému v Klokotech (duben 1421). Jest ztracen ale dá se sestavit z úryvků, které obsahuje Rokycanův spis „De existentia corporis Christi“ a z českého rozsudku sněmu z r. 1444.⁹⁸⁾ Odtud vybíráme 21. thesí tohoto traktátu. Replika Mikulášova proti Kánišovi měla snad 7 kapitol.

Proti Kánišovi, který tvrdil, že Kristus slovy: „Totoť jest.. a „Chléb, kterýž já dám, tělo mé jest za život světa“ nemyslí tělo své osobní, jež přijal z Marie Panny, nýbrž cnosti onoho těla, které si má člověk osvojiti — psal Biskupce: Tehdy Kristus malou odměnu dal křesťanům, kteříž by opustili život světský. Svatý Pavel k tomu dí: Chléb, který lámeme, však účastenství těla Kristova jest. To nemá se rozuměti tak, jakož oni rozumějí, by svatý Pavel to účastenství v znamení toliko mínil, ale chceť sv. Pavel, že křesťan jeda chléb posvátný a víno pije, netoliko účasten jest těla Kristova a jeho svaté krve ve znamení, ale v pravé pravdě. Nebo kdyby sv. Pavel kladl to účastenství toliko

⁹⁸⁾ Nejedlý: Prameny str. 107—116.

v znamení, tehdy by jinde neřekl: Kdokoli bude jísti chléb a kalich píti nehodně, vinen bude tělem a krví Páně, sobě soud jí a pije, neboť nerozsuzuje těla Božího.

Řeč, kterouž jest napřed Kristus propověděl: Nebudete-li jísti těla Syna člověka etc., kterému rozumu má vzata býti a úmyslu Kristovu, potom jest sám vskutku vyložil, když před smrtí svou velikou večeří ustanovil a dal jest nám obci křesťanské tělo své k jedení pod způsobou chleba a krev svou pod způsobou vína, jakož svědčí evangelistové tři. A také sv. Pavel tudíž klade rozum o té řeči Kristově: chléb, kterýž já dám... a dí, že Kristus tu řeč vskutku vyložil, když řekl: „Vezměte a jezte, toť je tělo mé, kteréž za vás zrazeno bude“ a že to pravil o svém osobním těle. A já člověčenství jeho od božství dělití nechci, neboť sv. Jan dí v kanonice: Všeliký duch, kterýž dělí Ježíše, z Boha není a tenť jest Antikrist⁹⁹⁾ a sv. Pavel v listu ke Korintanům: Žádný v duchu božím mluvě nedí rozdělení Ježíšovo, to jest, by se jedno dělilo od druhého, božství od člověčenství neb člověčenství od božství. Chce-li kněz Kániš svatého Pavla tak vzíti, že by chtěl sv. Pavel, aby ten při tom modloslužebnost činil, kdo by jeda tělo Kristovo Pána Ježíše tu řádně ctil a řádně se tu jemu klaněl věře, že se jemu tu dává za pravý pokrm a nápoj, tehdy neprávě Kániš praví, aniž jemu má věreno býti. Sv. Pavel praví: Chléb, který lámeme, zda není účastenství těla Kristova? Těmto slovům není třeba rozuměti, jak Kániš se svými přívrženci to chápe, že apoštol to účastenství toliko obrazně myslel a že křesťan požíváním chleba posvátného a pitím vína je jenom účasten těla a krve Páně obrazně — nýbrž pravě, poněvadž jiného nic Kristus neřekl. Jen tímto vyložením slov Janových jest slovo tělem učiněné hodně přijímáno pod způsobou chleba a vína.

Veliký rozdíl je mezi řečí Kristovou, když drže chléb pravil: Toť jest... a mezi slovy apoštola, že Kristus zval se obrazně skálou, poněvadž první řeč zvěstovala, že tělo Kristovo při požívání chleba je tamtéž časově i místně, ale druhá slova mluvila o vzdálených neb nepřítomných věcech. Když židé ctili Boha v hořícím keři, ve mraku, arše, v níž byla manna, v níž bůh milostí zvláštní s národem dlel, proč Kániš nectil by Krista a neklaněl se mu, když tělem svým a krví a zvláště milostmi ještě většími v ni zůstává a proč by viditelnou svátost klaněním neuctival. A protož sv. Pavel, chtě naučiti věrné, by poctivost měli k tělu božimu a krví boží, před přijímáním té velebné svátosti velí samému sebe zkusiti, kdo jest, že červ kteraký, že se všech stran

⁹⁹⁾ H. II. 787. Podobně hájí se Biskupec proti Rokycanovi v Kutné Hoře.

bídný. A má-li to býti zkušeni, nemůže býti bez ponížení sebe-velikého a boha povýšení, a tak bez nábožného před božím tělem a před krví boží klanění. Není tu modloslužebnost, kdo by jeda... A tak již chválíme a pravíme, aby kněží s tělem božím a krví svatou chodili z kostelů nad nemocné tolikrát, jakž toho bude potřebí a lidé aby učeni byli od kněží klekati a modliti se. Na slova Kánišova: Neznám žádného Písma,¹⁰⁰⁾ že by Pán Ježíš byl spolu na dvou neb třech místech ani před vzkříšením ani po něm — praví Biskupec. Neměl bych vlastně ani věřící poučovati o tom, že Kristus dle Kániše nemůže býti na více místech najednou, zvláště proto, že člověčenství Kristovo nerozlučně spojeno jest s Božstvím a oslaveno po vzkříšení, odložilo vlastnosti tělesné jako smrtelnost, velikost, obsažnost, dělitelnost a závislost místní i časovou a přijalo nesmrtelnost božskou, neporušitelnost, nedělitelnost a tak z tělesného stalo se duchovým.¹⁰¹⁾ Ač jest mnoho míst, na nichž Kristus spolu a najednou jest, však proto Kristův není mnoho, jakož jest Petr Kániš nemůdře a nedůvodně řekl, že kdyby Kristus v každé částce chleba posvátného byl a neb vína posvátného, tehdy by mnoho Kristův bylo. A o obyčeji, kterým a kterak se tu dává jísti a píti, ptáti se na to všetečně a doplna nesmím boje se, abych více nesmyslil, než jest potřeba.

O tomto traktátu píše později Biskupec, že byl k němu donucen — nejspíše tvrdou rukou Žižkovou po provedení exekuce na Táboře. Nelze u Biskupce předpokládati proto nějakou změnu názorů, jak soudí Sedlák.¹⁰²⁾ Byl to spíše politický tah, aby odvrátil od sebe a druhů pozornost Žižkovu a uspal na čas ostrážitost mistrů pražských. Traktát měl ukázati, že oficielní Táboři neztotožňují se s pikartskou sektou na Táboře, ve skutečnosti ale Biskupec a jeho druhové rozšiřovali tyto nauky, navazující přímo na články Kánišova traktátu. Lze to tvrdit zvláště o Biskupcovu traktátu „De non adorando“ a traktátech „De 4 modis essendi“ a Němcovu „Cum spiritus veritatis“. Traktát proti Kánišovi jest pravověrný, ač leckdes pořouchlost ba ironii jest v

¹⁰⁰⁾ Z Viklefa opakuje Němec v traktátu „Cum spiritus veritatis“. Sedlák: Separ. 10. Tak z více ještě míst můžeme souditi na závislost Němcovu na Kánišovi a Martinkovi, kteří byli nejradikálnějšími vykladači Viklefa.

¹⁰¹⁾ Biskupec tu ironicky opakuje argumenty buď Jakoubkova traktátu neb Příbramova „Surge Domine“. Proti těmto větám útočí již v traktátu Ad magnificationem. Tedy traktát proti Kánišovi byl též odvoláním bludů tohoto traktátu. Vynucení jeho spadá do hádání konopištského.

¹⁰²⁾ Sedlák: Hlídka XXX 198.

něm možno nalézt. Zvláště poslední skromnou poznámku Biskupcovu nelze brát vážně, protože právě Biskupec vrhal se na řešení těch nejspletitějších otázek eucharistických.

Výtka z nedůslednosti a obojakosti byla by tu tedy na místě a Biskupec pykal za ni ještě po 20 letech v Kutné Hoře.

Na otázku, kdy sepsal Biskupec svůj pravověrný traktát nemůžeme spolehlivě odpovědět. Možná se dohadovati, že byl psán ještě za pobytu Biskupcově v Táboře,¹⁰³⁾ nedlouho po upálení Kánišově. Vročení Rokycanova¹⁰⁴⁾ do let 1423—4 jest přibližné, jak rčení „Ante annos 20 vel citra“ nasvědčuje. Tento traktát není dokladem pro duševní vývoj autora, ani pro vývoj tábořské věrouky. Je to poměry vynucený politický tah.

(Pokračování.)

Škicce z dejín severoslavianskych a slovenských.¹⁾

Prof. Dr. Štefan Faith, Spišská Kapitula.

Vrhneme so pár pohľadov do dejín našich predkov a nákreślieme niekoľko historických obrazov, hoci len v hrubých rysoch. Budú to obrazy, ktoré zasiahnú až do XI. storočia. Na obrazoch týchto uvidíme národy, panovníkov, biskupov, mnichov, pustevníkov, kláštory, eremy. Uvidíme ríšu veľkomoravskú, veľko-frankovskú, Rostislava, Svatopluka, Boleslava Chrabrého, Arnulfa, Ottona III., Sv. Vojtecha, Svoráda a Benedikta, Astrika — Anastasiusa; kláštory: Zobor a Skalku, z ktorých vychádzali muži silnej viery, prísnych mravov a svätého života, pracovať na znovuzrodení národov a zakladať fundamenty kresťanskej kultúry.

Mapa Europy západnej okolo roku 485 ukazuje nám obraz dvojfarebný, čo sa týka náboženského podelenia. Na juhu je kresťanstvo ariánske, na severu pohanstvo. Z ohľadu národného je to obraz mozaikový, na ktorom najmenej 18 rozličných národov vidíme: medzi inými západných Gótov, Burgundov, Vandalov, Herulov, východných Gótov, Gepidov, Langobardov, Frankov. Od Visly na východ je ríša Slavianov.

¹⁰³⁾ Rokycana hovorí o kázaní Biskupcově na Táboře.

¹⁰⁴⁾ De existencia: Nejedlý z Prameny 150 (Ante annos 20 vel citra).

¹⁾ Použité pramene :

T. Wojciechowski, Szkice Historyczne jedenastego wieku². Warszawa 1925. Str. 1—60.

J. Fessler, Geschichte der Ungern. I. Leipzig. 1815.

Heussi-Mulert, Atlas zur Kirchengeschichte³. Tübingen. 1919.

Fraknoi V., Magyarország összeköttetései a római szentszékekkel. (Stykky Maďarska s rímskou Sv. Stolicou.) I. Str. 1—11. Budapest. 1901.

Okolo roku 590 Slaviani obývali tie čiastky Europy, kde neskoršie sa usadili Prusi a Poliaci. V tej dobe boli ešte pohanmi. Od nich na juh, na rovine medzi Dunajom a Tisou bývali Avari. Začiatkom VIII. storočia Slavianov vidíme už i na západe a to v priamom susedstve s frankovskou ríšou. Avari tiahli nižšie na juh popri toku Dunaja. Okolo roku 715 východné čiastky frankovskej ríše, ktorá sa až po Pannoniu I. rozprestierala, susedné so slavianskými národmi, a síce Noricum a Raetia, boli ešte čiastočne pohanskými. Tak i okolie Regensburgu, Würzburgu a hore idúc popri pravom brehu Rýna bolo tiež pohanské čiastočne. Ale okolo roku 850 už i tieto čiastky boli kresťanskými, taktiež už i Pannonia I. bola kresťanskou. Okolo roku 867 už celé územie, ktoré neskoršie zaujali Maďari, bolo obsadené Slavianmi, na ktorom území Svatopluk založil veľkomoravskú ríšu.

Prvé stopy kresťanstva medzi severnými Slavianmi nachádzame v IX. storočí. Nás zaujíma v prvom riade Slovensko, poťažne veľkomoravská ríša a jej najbližší susedia, Poliaci.

Slovensko patrilo z čiastky k ríši veľkomoravskej, z čiastky ku kráľovstvu poľskému a to ešte i za Boleslava Chrabrého, lebo krajinu Váhu Sv. Štefan uhorský iba okolo roku 1034, teda už po smrti Boleslava Chrabrého (992—1029) odobral od Poliakov.

Aby sme jasnejšie videli situáciu, musíme poznať hranice frankovskej a tiež i veľkomoravskej ríše a tiež i hierarchickú geografiu území slavianskych.

Frankovská ríša Karola Veľkého ku konci jeho panovania (814) siahala na východe až po Pannoniu. Niektorí hovoria, že nie celá Pannonia patrila do frankovskej ríše, iba Pannonia I. V starorímskej ríši totiž tieto provincie boli za Dunajom, od východu idúc na západ: Valeria ripensis, Pannonia II., Pannonia I., Noricum ripense, kde bolo neskoršie založené arcibiskupstvo salzburgské a Raetia. Dľa týchto teda Valeria ripensis a Pannonia II. už by neboly patrily do frankovskej ríše. Ale pravdepodobné je, že celé Zadunajsko patrilo do frankovskej ríše, potom Morava a Čechy. Moravu, ktorá na východe siahala až po Ostrihom, Svätopluk zväčšil, pripojac k nej i Pannoniu, ktorú obdržal od Arnulfa (885).

Moravské knežatá: Pribina, Kocel, Mojmir, Rostislav, Svätopluk, podriadené boly Karolovi Veľkému a jeho nástupcom: Ludvikovi Pobožnému, Ludvikovi Nemeckému, obidvom Karolom, a konečne i Arnulfovi. Ludvik Nemecký Mojmíra pozbavil knežatstva a vymenoval jeho vnuka Rostislava moravským knežatom. Rostislav spolu so svojim synovcom Svätoplukom vzbúril sa oproti Ludvikovi, ktorý ale vo válke obidvoch premôhol. Svätopluk ostal neverným Rostislavovi, stal sa vasallom Ludvikovým a na znak

svojej vernosti k Ludvikovi, Rostislava chytil a vydal ho Nemcom. S Arnulfom bol Svätopluk v dobrom priateľstve a výsledkom tohoto priateľstva bolo, že Arnulf prepustil Svätoplukovi Pannoniu (885) a keď sa stal Arnulf cisárom, dal mu i Čechy a tak Svätopluk založil veľkomoravskú ríšu (887).

Ale veľkomoravská ríša netrvala dlho. Svätopluk rozdelil ríšu svoju okolo roku 895 medzi troma synmi, z ktorých dvom známe mená: Mojmír a Svätopluk. Tito ale boli nesvornými, a preto ríša sa im čo skoro rozpadla. Roku 897 Maďari zaujali istú časťku ríše: od Ostrihomu až po Váh. Svätopluk súc vo válke premôžený od brata Mojmíra, pomoc hľadal u cisára Arnulfa, ktorý aj vtiahol vojskom do ríše, ale už z toho nemal Svätopluk osohu, lebo Arnulf roku 899 zomrel. Vtedy Bavorčania a Česi vpádli do ríše moravskej a drancovali po celej krajine. Ostatné častky Veľkej Moravy zaujali Maďari. Fessler hovorí, že Maďari zaujali všetké ostatné častky Veľkej Moravy, nachodiacce sa na území neskoršieho Maďarska, ale oproti tomu novší historik poľský, Wojciechowski tvrdí, že krajina Váhu až do roku 1034 patrila Poľsku.

Morava a Pannonia teda pred utvorením Veľkej Moravy patrily ku frankovskej ríši. Keďže ale politické podriadenie tiahlo sebou i hierarchické zadelenie, Morava a Pannonia patrily ku arcibiskupstvu salzburgskému, ktorého suffragánnymi boli biskupstva: Regensburg, Passau, Freising a Seben (okolo 850). Arcibiskup salzburgský Arno poveril biskupa passauského Urolfa, aby spravoval severnú časťku Pannonie a Moravy. Dl'a Fesslera Urolf zakladal biskupstvá, medzi inými v Devíne a v Nitre a títo biskupi vraj pokrstili i panovníkov moravských: Pribinu, Kocela, Mojmíra, Rastislava a Svätopluka. Oproti tomu ale Wojciechowski tvrdí, že v Nitre v prvej polovici IX. storočia (800—850) panoval Pribina a po ňom Kocel, ktorého pokrstili Cyrill a Method. Biskupstvo nitrianske založené bolo za Svätopluka roku 880, jedno z troch veľkomoravských biskupstiev.

Knežatá moravské usilovaly sa svoj národ čím skôr priviesť ku kresťanstvu. Frankovskí kňazi neovládali reč slavianskú a preto Rastislav a Svatopluk obrátili sa na byzantského cisára, Michala III. (842—867) a prosili od neho kňazov, ktorí by v slavianskej reči vyučovali národ. Vtedy prišli na Moravu sv. Cyrill a Method, apoštolovia slavianskí, ktorí už pred tým u tatárskych Khazarov rozširovali kresťanstvo.

Po rozpadnutí veľkomoravskej ríše Slovensko nadviazalo styky s Poľskom. Na soslínení kresťanského ducha na Slovensku pracovali reholníci Sv. Benedikta dl'a reformy kluniackej a pustov-

níci Sv. Romualda, zvaní Kamalduli. Týchto na prosbu poľských kráľov posielali do Poľska nemeckí cisári, odkiaľ prichádzali do Uhorska, poľahne na Slovensko.

Hierarchické rozdelenie toto bolo: Veľká Morava patrila pod arcibiskupstvo salzburgské. Po rozpadnutí Veľkej Moravy utvorilo sa arcibiskupstvo ostrihomské, ku ktorému patrilo celé Slovensko. Morava i naďalej patrila ku arcibiskupstvu salzburgskému až do roku 1344, v ktorom bola pripojená ku arcibiskupstvu pražskému.

Čechy s biskupstvom pražským patrily až do roku 1344 ku arcibiskupstvu mainzskému. Vtedy biskupstvo pražské pokročilo na arcibiskupstvo a bola k nemu pripojená Morava.

Poľsko s biskupstvom poznańským patrilo k arcibiskupstvu magdeburskému až do roku 1000, v ktorom bolo založené arcibiskupstvo gneźńské a tak Poľsko stalo sa samostatnou provinciou cirkevnou.

Poznamenajť môžeme, že okolo roku 867 celý západ až po hranicu slaviansku, asi po východné hranice veľkofrankovskej ríše patrila ku patriarchátu rímskému. Okolo roku 1090 už aj Čechy, Morava, Prusko, Poľsko, Maďarsko, patrily ku tomuže patriarchátu. Biskupstvo kievské v Rusku ku patriarchátu byzantskému.

Medzi Poľskom a Uhorskom, poľahne Slovenskom vyvinuly sa dosť živé styky a tak z Poľska prichádzali sem i pracovníci kresťanskej kultúry. (Pokračovanie.)

Drobné články.

Přátelská (svatební) smlouva z XV. století. Dle konceptu v černinském archivu v Jindř. Hradci uveřejňuje Ondřej Franta.

Já Jan z Dubče a na Pruohonicích vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kteří její užijí anebo čtuce slyšeti budu, že sem přátelsku smluvu a konečnu učinil s urozenou paní Dorothu z Hobzie a urozeným panoš Janem z Kraselova a z Hoštice jakožto s poručníky urozené panny Elišky z Kraselova a také na místě téhož Jana se všemi strýcy svrchupsané panny a s urozeným panoš Jindřichem z Vranieho a to takovou:

Najprve čo se viery dotýče pod jednu spôsobu, aby od toho tištena nebyla ani dobru ani zlu vuolí, ani skrze nám se ani skrze jiné které osoby duchovní i svietské, a také skrze to k ní žádné zlee vuole nemám mieti. A by pak sama chtiela přestupiti na jinou vieru, nemám jí toho dopustiti. A caplana kdyby žádala anebo jí toho kdy potřebie bylo, oklikratž koliviek že jí mám zjednati, a to knieze pod jednu způsobu, k spoviedi i k správie. A dalli by nám milý buoh dieti spolu, kterého koli pohlavie mužského neb ženského, a ona toho žádost miela, aby její viery byli, tehdy já nikterakž nemám proti tomu býti, než má všecka vuole k tomu.

A čo se viena dotýče, to čo po ní dáno bude, abych naviec nesahal, ona ani já žádným právem vymyšleným, a to ož do mé smrti.

Pakliby co z své dobré vuole paní Dorothea anebo strýcové jejie chtieli jí co dáti, buď za zdravého života anebo po smrti, to já mám k vienu jejiemu připsati a to tak opatřiti, aby svým jista byla.

A to já svrchupsaný Jan slibuji paní Dorotheie z Hobzie, panu Janovi z Kraselova a z Hoštic, i všem strýcuom panniným a panu Jindřichovi z Vranieho, tyto všechny artykule svrchupsané ctie, viernie a pravie zdržeti beze všech forteluov.

Literatura.

Věstník královské české Společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. Ročník 1924. V Praze 1925. Nákladem královské Společnosti nauk. V komisi u Františka Řivnáče.

Obsahuje šestero pojednání. V prvním z nich »Wiklef a Hus ako filosofi« J. Kvačala, předeslav výklad o filosofických směrech učenců XIV. století, dává odpověď na otázku, proč u pražských mistrů české národnosti, kteří byli stoupenci umírněného realismu ve filosofii a usilovali o církevní reformy biblickým anebo juridikoethickým odůvodňováním svých názorů, došel oblíby příkrý realismus Wikletův. I dovozuje, že shledali v něm účinný prostředek k boji proti pražským německým mistrům na universitě a pomůcku k sesílení církevního reformního hnutí v Čechách. V tom, že M. Jan Hus nepřijal Viklefovy nauky o remanenci podstaty chleba ve svátosti oltářní, spatřuje důkaz jeho samostatnosti ve filosofickém a theologickém badání. V literatuře, kterou uvádí, pohřešujeme zmínku o spisku Rejzkově M. Jan z Husince: I. Jeho filosofické vzdělání (Praha 1912). Druhé pojednání: »Kritische Blicke auf den gegenwärtigen Stand des philosophischen Denkens in Böhmen« od Frant. Krejčího je o vysokém tonu. Auktor odsuzuje tak zvanou novou českou filosofii, jejíž pěstitelé nechtějí z badání vylučovati metafysiku a náboženství, analysuje nynější náboženskou krizi v Čechách a vyslovuje se o povaze vzrůstajícího okkultismu. Lepší pokrokovou budoucnost čeká od zobecnění bezkonfessnosti a skládá strany toho naději na působnost psychologického ústavu, založeného při Karlově universitě r. 1920. Ve stati Otakara Odložilíka »Utrakvistická postilla z r. 1540 (je rodný)« rozbor sbírky psaných kázání nejmenovaného auktora na sváteční dni církevního roku, dílem cele vypracovaných, dílem jen načrtnutých. Odložilík zpytuje zvláště znění dotčených kázání v těch místech, kdež dějí se narážky na učení a ústavy katolické církve, na věrouku Jednoty českých bratří a na zánovní tehda nauku protestantskou. Z toho, jak v kázáních vykládá se o ospravedlnění a o večeri Páně, usuzuje, že názory spisovatele jejich jsou shodny s míněním, jaké převládalo mezi mírnými utrakvisty. Čtvrté pojednání, nadepsané »Rodiště Husovo: Husinec nad Blanici«, obsahuje odpověď prof. Novotného na námitky, jež proti jeho tvrzení, že rodištěm Husovým je nynější město Husinec, a ne ves téhož jména u Prahy, uveřejnil prof. Pekař. Pátá stať má název: »M. Běl. Tractatus de re rustica Hungarorum a Notitia Hungariae novae. Excerpta«. V ní A. Petrov popisuje literární činnost historika, zeměpisce a ethnografa Uher, Slováka Matěje Béla, evangelického faráře v Bratislavě († r. 1749), a otiskuje výňatky z jeho spisu Tractatus de re rustica Hungarorum, jež se týkají slovanských národů, zejména Slováků. Dotčený spis o selských věcech v Uhersku je dílo v pravdě pozoruhodné a cenné.

Článkem »Prameny k dějinám československým v archivech a knihovnách sedmihradských« dává J. o s. M a c ů r e k zprávu o výsledku svého pátrání v roce 1924. Spisy, na něž připadl, řadí pod hesla: Moravské sněmy (z let 1527–1615), Zprávy o věcech v Čechách a v Uhersku z let 1609–1610, Sbírka pramenů o dějinách evangelické církve na Slovensku ze XVI.–XVIII. století, Prameny k dějinám polské reformace, Vypravování Blažeje ze Zalky o husitech ve Srěmu, Bačce a Moldavě, Prameny k dějinám moravských novokřtěnců, Prameny k náboženským dějinám českým, Prameny k právním dějinám českým a slezským, Prameny k dějinám reformace ve Slezsku.

A. Podlaha. *Catalogus codicum manu scriptorum, qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*. Editionum archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli Pragensis opus XVII. V Praze 1923. Nákladem vždy věrné metropolitní kapitoly pražské. Tiskem arcib. tiskárny v Praze. Cena 50 Kč.

Podlahův Katalog rukopisných kodexů, chovaných v archivu pražské metropolitní kapitoly, je upraven vzorně. Shledáváme v něm popis 211 kodexů, označených římskými číslicemi, z nichž některé jsou o několika svazcích, takže se počítá celkem 346 svazků. V popise jednoho každého kodexu auktor Katalogu jmenuje především látku, na níž je psáno (chart. = papír; membr. = pergamen; mixt. = dílem papír, dílem pergamen), potom čas sepsání, počet listů, jejich rozměr v centimetrech a způsob vazby. Je-li obsah rukopisu znám již z otištění, nebo je-li on soukromé povahy anebo příliš drobného rázu, auktor Katalogu jej naznačuje jen stručně a souhrnně, kdežto při ostatních rukopisech se o něm rozpisuje a po kusech jej přivádí. Také poznamenává, co který rukopis obsahuje více, než by se z jeho názvu zdálo, a byl-li rukopis již vydán tiskem, anebo bylo-li o něm kde obšírněji psáno, jmenuje edici a příslušné spisy nebo pojednání.

Pro historické badatele je svrchu řečený Katalog dílo velmi cenné. Poslouží i výborně těm, kdož spisují dějiny osad, v nichž pražská metropolitní kapitola anebo přední její hodnostář měli svá statková nadání; neboť 33 archivních rukopisů týká se hospodářské správy kapitolního panství a zádušního jmění na něm. Jsou to zejména: Knihy urbární (nejstarší z nich z r. 1541), Knihy gruntovní (nejstarší z r. 1540), Knihy vičníčné čili perkrechtň. Knihy sirotčí, Knihy popisné, Knihy zádušní čili kostelní. Výběr z nich je usnadněn pečlivě zpracovaným jmenným rejstříkem, jenž slouží tomu, aby se vyhledalo nejen v kterém kodexu, ale i na kterých listech jeho přicházejí zápisy o vsi. Ježto pak v týž rejstřík jsou pojata jména vsí a osob, o nichž je řeč anebo zmínka i v jiných rukopisných kodexech kapitolního archivu, mají badatelé nebo spisovatelé místních pamětí příležitost užití pramenů hojnou měrou.

Katalogu předeslal jeho auktor obšírný popis místností, v nichž kapitolní archiv se choval a v nichž nyní se opatruje. Aby výklad věci byl znázorněn, je přidáno osm obrazů, a to plán bývalé archivní a spolu kapitolní síně při kostele sv. Víta, půdorys nynějších archivních místností v domě č. p. 62 na Hradčanech a šest fotografických pohledů. Z popisu svrchu řečeného se dovídáme, že v kapitolním archivu je uloženo 1345 pergamenových původních listin, 4613 papírových původních listin a 1847 opisů.

F. Vacek.

Oprava tiskové chyby ve 3.–4. sešitě tohoto Sborníku z předešlého roku: Na str. 67. řádek 9. má znít: předním písařem Nového města pražského (AMP 2084, f. A. 17). Na téže stránce, řádek 29. měl být umístěn o tři řádky doleji.

Doksanský klášter za třicetileté války v Čechách.

Cyril A. Straka.

(Pokračování.)

Co se toto dalo v Čechách, byl hrabě Piccolomini, Jeho Mil. Císařské generál, jenž se svou armádou dlel v Nizozemí, povolán od císaře do Čech učinit nevázanosti nepřitele konec. Při pochodu napadla tato Piccolominiova armáda Francouze a pobila jich několik tisíc. Postupovala potom poněkud hlouběji skrz lesy, až dostala se šťastně na Zbraslav a k Praze. Když nepřítel o této posile uslyšel, nemoha nic u Prahy poříditi, odtáhl odtud a od Prahy až ke klášteru skoro všechny vsi, zámky a kostely vypálil, až hrozno se bylo podívati. (Mika: Kořist složena byla v Litoměřicích na náměstí. Mezi ní bylo mnoho kostelních věcí. Z toho dalo se usouditi, že nepřítel ani Litoměřic neušetří. Vojáci tancovali v mešních a kněžských rouchách po náměstí, kladli je na koně a podobné věci tropili. Ale nejen to, nýbrž i domy vybíjeli a kostely loupili, takže záhy byl všeho nedostatek.) Toto plnění a pálení činil nepřítel proto, aby naši nemohli za ním táhnouti a ubytovati se v stanovišti. Také náš klášter byl by býval jistě vypálen, kdyby nebyla v něm salvaquardia a kdyby moji lidé nebyli vojáky snažně prosili a nepoukazovali na to, že by to paní Panýrovou velice zamrzelo.

Po tomto pochodu počaly se naše bolesti v městě zase zvětšovati. Se mnou byly v Litoměřicích ještě tyto panny: 1. sestra Marie Salome Müllerová, převorka; 2. s. Estera Lebešková, sá-kristánka; 3. s. Anna Deutschová; 4. s. Marie Benedikta Castilianová; 5. s. Sabina Meyerlová; 6. s. Alžběta Plöffská (správně Blovská); 7. s. Zuzana Školastika Müllerová; 8. s. Ludmila Ingardová; 9. s. Anna Klára Šulcová; 10. s. Kateřina Rosina Dultová (Duldová); 11. s. Žofie Polexina Cortesová z Peregrýnu; 12. s. Lucie Terezie Achstallerová; 13. s. Juliana Alžběta Sekerková (ze Sedčic); 14. s. Marie Alžběta Infeldová, novicka; a 15. s. Zuzana Ditzová, laička a kuchařka. Sestra Veronika Lebešková zemřela v Litoměřicích za nepřítelova pobytu dne 14. května 1639 a byla počestně pochována u sv. Michaela. Tělo její odpočívá v kostele u dveří, kudy se chodí do křížové chodby. Bůh přál si její duše! Při její smrti jsem nebyl, protože se nehodilo, abych nočního času prodléval mezi pannami, jak pro přítomnost nepřitele, tak

i pro zlomyslnost lidí. Byla však zaopatřena sv. svátostmi a zesnula v Pánu. Protože nemohl jsem se v smutných těch dobách za pobytu nepřítele o tuto duchovní dceru tak starati, jak bych si byl přál, tož aspoň po její smrti chci jí tento náhrobní nápis věnovati:

Epitaphium piae memoriae:

„Alhie ruhe Ich Jungfrau Veronica,
Praemonstratenser Ordens Conversa,
Durch Schrecken der Schweden und Wassersucht
bin Ich gerahten in diese Krufft.
Alhie bey S. Michael ruhen meine Bein,
Gott wölle mir gnedig seinn. Amen.

Bůh odplatíž jí a duchovním dětem mým, živoucím i zemřelým, snažně prosím, vše, co se mnou v tomto pronásledování trpělivě snášely.

Vracím se však již k vypravování: V Litoměřicích bylo všecko drahé. Nebylo dříví, koření, mýdla, soli. Sice peníze vydávány byly proudem, ale protože nebylo podle toho příjmů, bylo nutno potřebné věci si vypůjčovati. Rolníci musili odváděti veliké daně, byla tedy všeobecná miserie.

Jakmile nepřítel uslyšel, že císařské voje se spojily, poslal několik svých sborů a s nimi své paní napřed. Rovněž paní generálová Torstensonová (Dorsten Sohnin) ubytovala se v Litoměřicích vedle našeho obydlí. V okolí města bylo zase plno vojska a tudíž nouze o všecko. Paní Torstensonová nemohla snést, že nám paní Bannerová zbožné paměti byla patronkou a dávala na jevo, že jest generálovou. Nemajíc dosti na jednom pokoji, poslala nejvyššího Bauma a Wrangela ke mně, abych obydlí i s pannami vyprázdnil. Vymlouval jsem se sice písemně i ústně a různé důvody jsem uváděl, ale nepomohlo to nic. Bylo mi jíti svou cestou, ale neznámo, kam. Dobrý Ježíši, jen Ty víš všecko!

Z večera, asi tak 12. dne před Narozením Páně minulého roku dostal Panýr zprávu, že Stallhans dobyl průsmyku Krossenu nedaleko Frankfurtu n. Odrou. Z toho se důstojníci velmi radovali a v jizbách domu tlustého lieutenanta statně s Bannerem popíjeli. Několik hodin před tím vyházeno bylo chudičké zařízení naše a panen se schodů dolů jedno přes druhé. Panny musily sestoupiti dolů přes záchod a uchýliti se v plném hábitě s křížky v rukou do mého obydlí. Já odebral jsem se zatím na hvozd jako nějaký vrabec až pod samu střechu. Navečer vyklouzli ze světnice generál Wrangel a Oxenstern a chtěli násilím dostat se do světnice, kde panny pohromadě byly. Když jsem na to od svého ko-

morníka byl upozorněn, vyšel jsem jim z hvozdu vstříc. Když mne spatřili, počali se mně omlouvat, předstírajíce, že prý snad jejich příchod nezpůsobí nesnází a že nemusím se znepokojovat. I obrátili se se zdvořilými slovy nazpět a uchýlili se zase k svému generálovi Panýrovi. Sice častěji se přihodilo, že důstojníci přišli se žádosti, že by rádi panny viděli, ale když jsem jim oznámil, že panny zavřeny jsou v klausuře a že já sám k nim nemohu, odešli zase uspokojeni.

Téhož večera, co byli u mne Wrangel a Oxenstern, bylo mi hned poté uloženo, abych i já byt vyklidil. Byl jsem tedy opuštěn a nevěděl jsem kudy kam. Přec však byla Panýrová tak milosrdná, když nikdo nechtěl nás přijmouti do domu, že poslala své dva kočáry s koňmi a dala zatím od vojáků jiný dům vyklidit. Jakmile tedy noc nadešla, byly panny uvedeny do domu jistého ševce. Zde bydlily společně ve dvou nebo třech světnicích, ale protože dům ten byl na spadnutí a Panýr z radosti, že souťeska Krossenská (u Frankfurtu n. Odrou) byla dobyta, dal po třikráte z děl na náměstí stojících střileti, ulekly se panny velice, slyšíce střelbu a neznajíce příčiny, a domnívaly se, že dům sřítí se na ráz. Byla tedy tato noc v stálém strachu probděna. Já pak jsem zůstával u dvou Otců Dominikánů v klášteře u sv. Michaela, máje jen málo radosti. Když pak bylo poněkud klidněji, usídlil jsem se v malé světničce v domě řečeného ševce, neboť zdálo se i to býti dobrým, že jsme se dostali zase pod střechu. O Vánočních svátcích přepravil nepřítel jízdu přes řeku. Tehdy všichni okolní obyvatelé musili odevzdati všechny vozy a pytle a s těmi zajelo vojsko do Žatce a okolí, kde naložilo všechno obilí, žito, pšenici a ječmen a dovezlo vše do litoměřického skladiště.

Zatím, co se toto dalo, vzkázala nám hraběnka Panýrová, abychom jí poslali na noc Jezulátko. Jelikož však jsem se obával, aby z toho nějaký posměšek nevznikl, omluvil jsem se pod záminkou, že nemám k tomu potřebných věcí pohotově. Ale nic to nepomohlo, neboť vzkázala mi, že přec snad vím, jaký je starý obyčej v Říši. Nota bene: oni slaví Vánoce desátého dne po naší slavnosti. V Říši jest zvykem, že na tuto svatou noc dávají dítkám prostřednictvím Ježíška nějakou nadílku. Dal jsem tedy dva služebníky a jednoho hošíka poněkud vystrojiti, a ti pak odebrali se do domu paní Panýrové. Když tam přišli, tázala se paní Panýrka Jezulátka, které už značně vzrostlé bylo, zdali mladičký ten chlapec jest zbožný a zdali si něco zaslouží? Na to český ten člověk, jenž za Jezulátko měl odpovědět, neuměje německy, odpověděl: „ano“! Potom rozdávány byly dárky, jako pro mladého Panýra zlatý řetizek na krk, pro děti jiných nejvyšších hedvábné ponožky,

krásné nátepičky, vojenské odznaky a podobné jiné věci. Při tomto aktu všecek dům Panýrův pohroužen byl v ticho. Po rozdání dáreků pravila paní Panýrová: „Nyní zase odejděte!“ a dala těm služebníkům dva dukáty a hošíkovi Václavovi jeden dukát. Tak vrátili se domů s radostí. Potom, protože jsme byli v rukou i v moci nepřítele a musili jsme na to pomýšleti, jak bychom se paní Panýrové zavděčili, abychom v čas potřeby měli nějakého ochránce, svolil jsem k tomu, aby panny vyšily znak Bannerův a hraběncin, což těmto k libosti, pannám pak k občasné podpoře posloužilo.

Dne 6. ledna dostal jsem zprávu, že Jeho Jasnost arcivévoda Leopold s Jeho Excellencí Piccolominim a s generálem Hatzfeldem soustřeďují vojsko a že táhnou ke Králové Hradci. Došla také záhy poté zpráva, že císařští ho dobyli, Švédové pak že, vystrčivše prapory na hradbách, se vzdali, což nepřítele v Litoměřicích nemálo polekalo a znepokojilo.

Dne 21. ledna stržen byl velkou vodou jez nad mlýnem v Litoměřicích. To považovali s námi katolíci za dobré znamení, že se nám povede poněkud lépe a že se vybavíme z moci nepřítele.

Dne 26. ledna dala paní generálová Torstensonová, t. č. polní zbrojmistrová, odvéztí některé své vzácné předměty z Litoměřic.

Dne 27. ledna vrátila se nepřátelská jízda od Žatce. Na to byla děla s příslušenstvím odvezena z Litoměřic k Brandýsu a vojsko staženo, protože nepřítel zvěděl, že císařská armáda táhne k Brandýsu.

Dne 31. ledna zatčen byl p. primátor litoměřický Jan Pitschan (správně Bican) z Bellefortu od nepřítele a vsazen do vězení na radnici, protože prý si dopisoval s císařskými. Byl však hned zase propuštěn.

Dne 7. února odneseny byly vodou dva oddíly mostu zbudovaného přes Labe. A poněvadž generál Königsmarck, jsa právě na pochodu, přes řeku přejíti nemohl, kázal v Lovosicích trhati dříví se zámku a s domů a stavěti na Labi nový most u ostrova. A protože už silně mrzlo, dal liti vodu přes slámu a potom se svým lidem přešel přes Labe a spojil se s Panýrovými sbory. Téhož dne 7. února bylo naše staré obydlí, dům Hanuše Jindřicha Billiga, (jenž obecně slul „dům tlustého lajtnanta“) od Švedů rozkopán a vyloupen. Vzali mu násilím i koně, které v jednom sklepení téměř po celý rok ukrýval.

Tím časem stal se nepřítel zuřivějším, protože se doslechl, že císařští jsou již na pochodu. Litoměřický velitel, komandant jménem Hanuš Baum, stojí u okna svého obydlí, nařikal nad

městem v přítomnosti několika počestných osob, řka: „Litoměřice, Litoměřice, netušíte ani, jaké neštěstí vás ještě čeká a měly byste ležeti někde na převysoké hoře.“ Když jsem o tom uslyšel, nemálo jsem se polekal.

Ke konci února vrátila se děla a švédské vojsko od Brandýsa. Mělo v úmyslu táhnouti přes pohoří na Lípu a spojit se se Stalhensem, ale úmysl jeho tentokráte se nezdařil, protože Hatzfeld se svými kyrysary jej předešel a obsadil průsmyk pohořím vedoucí a tak nucen byl nepřítel u velkém zmatku ustoupiti k Litoměřicím. Vše, co na vozech bylo těžkého a postup zdržovalo, sházeli dolů, aby mohli rychleji postupovati, neboť také Piccolomini táhl podél Labe s druhou armádou.

Dne 10. března vrátil se Panýr spěšně se svou manželkou do Litoměřic. Cestou poztráceli koně, postroj a podkovy a tak všichni, i Panýr, těžce to nesli, že se jim záměr nepodařil. Ale my ubozí musili jsme to odnésti. Když totiž seznali, že císařští jsou silnější než oni, učinili přípravy, aby mohl býti most zase stržen, protože cítili, že pobytu jejich bude zde už nakrátko. Proto také náš žal a bída dostoupily nejvyššího stupně, a nemohli jsme nic jiného očekávati, leda hořkou smrt, kdyžtž nepřítel dal nadělati hojně zásek, aby mohl dostati se snáze z města. Pomýšlel zajisté město dříve vyplniti a potom zapáliti. Sice slyšel jsem bubnovati (byloť bubeníků 12) a veliký hluk, ale nemohl jsem srozuměti, co vlastně vyvolávají. Poté přišel k nám tlustý lajtnant a se smutnou tváří nám oznamoval: „Tu to máme! Bůh sám nechť se smiluje! Myslíl jsem, že už bude s námi konec.“ Na moji otázku, co se děje a čeho se jest obávati, odpověděl: „Nepřítel dal město vojákům v plen a potom chce zničiti město ohněm až na popel.“ To byla ovšem smutná zpráva a každý dobrý člověk dovede si pomyslit, jak mně a mojim svěřenkám bylo u srdce. Vyjítí s pannami z města mezi vojsko a opustiti vše, kdo by byl mohl na to pomyslit? Přesto nečekané nebezpečení bylo již tu a proto panny, doporučivše se Pánu Bohu do ochrany, běhaly jedna přes druhou jako včely, hledíce chudičké své věci i postele ukrýti před požárem do sklepa, ač to ovšem ani před vojáky, ani před ohněm nemohlo býti bezpečně ukryto.

Tento poplach, jenž rozšířil se v městě po všech domech, rozrušil všechny obyvatele: staré i mladé, malé i velké, ženy i děti, zkrátka vše, co choditi nebo státi mohlo. Mnohé matky nosily děcka v náručí, pobíhaly s hrozným křikem sem i tam, skučely, plakaly na náměstí proti domu generála Panýra, mnohé se srdcevrvoucím nářkem na ulici do bláta klekaly a ruce proti obydlí Panýrovu spínaly, žádajíce, aby pro nevinnou krev města ušetřil a

se smíloval, a nedopouštěl města drancovati a páliť. Také já poslal jsem od panen hraběnce Panýrové ve spěchu a krátkosti dopis tohoto asi znění:

Urozená a vznešená hraběnko, nejmilostivější paní a paní!

Vaší urozené hraběcí Milosti buďtež naše modlitby již předem věnovány v hluboké úctě. — My, ubohé doksanské panny, nemůžeme opomenouti, abychom Vaší Milost v největší úzkosti neupozornily, kterak s pláčem a s kvílením pobíháme sem tam ve svém obydlí, takže úzkostí téměř k zemi klesáme a umíráme, jelikož jsme se od jisté měšťanky dozvěděly, že Jeho Excellence pan polní maršálek rozhodl se toto město dáti v plen a vypáliti je.

Proto my ubohé obracíme se na Vaší urozenou hraběcí Milost v důvěře, plačíc a se sepiatýma rukama naříkajíc, a pro milosrdenství Boží prosíme: račť Vaše Milost pohnouti Excellenci pána, pana generála k tomu, abychom my, opuštěné a tak často obrané a vypuzené panny, nebyly připraveny o svůj chudičský majetek, tím méně abychom se v dýmu požáru zadusily, když přece nemáme nic co činiti s válkou a žádná z nás nikdy nic trpkého nikomu neučinila.

Doufáme pevně ve Vaší hraběcí Milost, že nás jako milosrdná naše matka vedle Boha uchrání od hrozícího nebezpečení a zachová v bezpečnosti před jakýmkoli zlem. To zajisté odplatí Vaší Milosti zde i na věčnosti sám Nejvyšší. Dáno v Litoměřicích dne 7. března r. 1640. Vaším Milostem

na modlitbách trvajících
Marie Salome Müllerová
s dvaceti třemi pannami.

Vlivem tohoto dopisu a pro kvílení klečícího lidu stala se paní Panýrová naší patronkou, takže Panýr, pohnut jsa jejími prosbami, rozkázal, aby znovu udeřeno bylo v bubny a vyhlášeno: „Jeho Excellence přísně nařizuje pod ztrátou svobody a života, aby nikdo, komu jest život milý, nic v městě nebral, ani ne-drancoval, tím méně zapaloval. To ovšem prosté vojáky zamrzelo, ale musili se tím spokojiti. Zato mělo se měšťanstvo ihned na radnici shromáždit a v zápětí přinést určitou částku peněz.

Potom přepravila se podle rozkazu witzlebenská jízda přes Labe. Poněvadž most nebyl ještě hotov, naskákali mnozí s mostu i s koňmi do vody a tak přeplouli. Zároveň pracováno bylo dnem i nocí o mostě a jakmile byl hotov, přecházela hned po několik dní pěchota a za ní těžká děla, která namířena byla přes řeku na okraji města. Než naší bídě nebyl ještě konec. Na neděli Laetare a několik dní před tím dal nepřítel také naše obydlí dnem i nocí několika mušketýry střežiti. O těch jsem se domníval, že stojí

tu na stráži pro naši ochranu. Ale tato naše naděje úplně poklesla. Když totiž Švédové zvěděli, že císařské vojsko se blíží, přepadlo několik rot švédské jízdy doksanský klášter a vydrancovalo jej. Moji lidé totiž, kteří s P. Michaellem pro ochranu kláštera přebývali, opovážili se střílet na Švédy a poranili z nich dva nebo tři. Nepřítel Panýr byl tím tak roztrpčen, že dal svolati oné neděle všechny kněze na děkanství. Z toho vznikla zase velká bázeň v městě, venku pak v klášteře nemalé uleknutí. Několik panen, o kterých jsem se výše zmínil, že byly do kláštera dopraveny, zachránilo se při tomto drancování i s P. Michaellem chodbou na kostelní kůr. Přesto však dostalo se několik Švédů nahoru, ale nejen že pannám nic nevzali, nýbrž, Bohu budiž chvála, ani násilí neučinili. Přece však lze snadno uhadnouti, jak velikou úzkostí měly srdce sevřené. Z potravin nezbylo ničeho, ale Bůh přec jen svých neopustil, neboť když panny po skončeném drancování sestoupily s kostela, našly v klášterní zahradě tolik housek od vojáků roztroušených, že tentokráte mohly úplně hlad ukonejšiti.

Jiní moji lidé, protože pro střelbu si nedůvěřovali a se báli, že by ještě více oddělení jízdy mohlo k drancování kláštera přijeti, potloukali se s P. Michaellem křovinami okolo kláštera rostoucími. Ale ani zde nebyli bez nebezpečností, neboť několik jezdců jelo tudy okolo a tu jeden z nich narazil na P. Michaela. Tu P. Michael skočil až po krk do řeky (Ohře) mezi křovím a pro záchranu života zůstal v ledové vodě téměř čtvrt hodiny, až skoro celý prokřehl a nemohl se pak hned tak vzpamatovati.

P. Marek, světský kněz a kaplan v Doksanech, jež pro jeho stáří, prostotu a zbožnost měl jsem velice rád, zachránil se do Budyně, protože se domníval, že tam bude bezpečnějším. Ale tam upadl mezi lotry, kteří oloupili ho nejen o oděv, nýbrž i o obuv a klobouk. I slítoval se nad ním jistý hrobař a dal mu starý klobouk, v kterém kdosi ve hrobě zpráchnivěl, rovněž i staré cáry, aby si do nich nohy v mrazivém počasí mohl zavinouti. Tento dobrý muž, byv zajat při saském vpádu, byl od vojáků spoután do kozelce a přivázán k zadku vozu. V Praze však se vypletl a zachránil se na Strahov, kdež po delší čas chodíval přestrojen za kominíka, aby nebyl poznán. Osvědčil se býti věrným v různých pronásledováních.

Zatím, co toto dalo se v klášteře, nebylo nám v městě lépe, ano, snad ještě hůře. Na výše řečenou neděli Laetare (18. března) poslal ke mně velitel Litoměřic ráno o 8. nebo 9. hodině posly s výzvou, abych prý vstoupil do služeb švédské koruny. A když jsem se jednoduše vymlouval, že jsem se ničím proti švédské koruně neprovinil, dostal jsem za odpověď, abych se mnoho nezdráhal,

jinak že budu k tomu moci donucen, abych tedy šel dobrovolně hned s nimi. Když zdráhal jsem se to učiniti, byl jsem donucen jíti. Vzal sem si jen plášť, brevír, dvě košile a šátek, což jinoch Václav svázal do ranečku a tak jsem šel, kde mne chtěli míti. Stěží mohl jsem ještě dáti s Bohem pannám a uděliti jim požehnání. Na schodech bylo již na mne voláno, abych si přispíšil. Ale protože bylo mi jíti kolem jizby, v níž sestry společně prodlévaly, otevřel jsem jizbu, doporučil je krátce ochraně Boží a požehnáv je sv. křížem, rozloučil jsem se tak s nimi. Nato panna převorka (poněvadž za rok všecko jsem utratil a nemohl jsem jí žádných peněz nechat, ani o prostředky na výživu nějak se postarati) padla v tu chvíli pro nečekané odvedení mé osoby do mdlob, jiné panny pak zase počaly bédovati a plakati. Mne však sebrali mušketýři, jedni jdouce napřed, druhí za mnou, a vedli mne na děkanství. Zde byli již shromážděni jiní duchovní, úhrnem 12 osob, jako: pan děkan, jeho kaplani, několik dominikánů, dva kapucíni a několik farářů. Stáli u ohně a ohříváli se. Byli rovněž dobře od vojáků stráženi. Když jsme se tak nyní setkali hromadně, pohlíželi jsme mlčky na sebe a počali hořce plakati, neboť nikdo nevěděl, co se s námi bude dít, nebo kam budeme zavezeni. Tak se ukázala všecka bída a mně nezdálo se býti nic tak bolestným jako to, že jsem nevěděl, co se stane za mé nepřítomnosti s opuštěnými řeholními sestrami. Nad tím bylo otcovské srdce mé právem ustrnulé. Než Bůh bývá pomocníkem v příhodný čas a nedopouští, aby byl zkoušen někdo nad své síly. To jsme vpravdě nejednou zakusili a zase znovu při této příležitosti, neboť když jsem se již domníval, že dopraven budu na loď s ostatními, přišlo z nenadání jiné rozhodnutí od Panýra a jiných nejvyšších. Propustili mne zase domů s rozkazem, abych, až císařské vojsko přijde do města, pomáhal chrániti nemocné a jiné osoby zde zanechané, aby se jim žádné násilí nestalo. To jsem přislíbil. Byli tedy místo mne hledáni dva kapucíni, kteří však se nedostavili, nýbrž někde se ukryli. Když jsem se potom vrátil, byli již všichni oni duchovní odvázeni na lodi dolů do Děčína.

Po návratu jsem se domníval, že všecko nebezpečí pominulo, ale nastojte, jak veliká to pojednou rána, jakoby z těžkého děla vystřelil! V městě totiž po odchodu nepřítele stěží viděti bylo človička, neboť všecko bylo naplněno zasmušilostí. Co se tak trochu rozhlížím, vyrazí najednou veliký oheň, plný černého dýmu, jenž celé město zahálil. Nepřítel snesl totiž do mlýna velké množství prachu, který potom zapálil. Tu mi napadlo: Co platno, že nepřítel propustil mne, když nyní uhořeti mám se svými řeholními sestrami? Jedna starost stíhala tu druhou, neboť někteří

lidé oznamovali, že když měšťané chtěli mlýny hasiti, nepřítel zase chtěl na město metati oheň z děl, leč od tohoto přec nás Bůh jen ochránil. Tak shořely dva krásné mlýny, most byl stržen, nepřítel nastoupil pochod do Lovosic a odtáhl.

Té noci po odchodu nepřítele povstalo zase v městě veliké zděšení, neboť jistý litoměřický rada rozkázal, aby dáno bylo o půlnoci na všech městských věžích znamení třemi nebo čtyřmi údery. Když jsem vyhlédl s okna, co by to mělo znamenati, bylo mi řečeno, že před městem stojí vojsko a chce dostat se do města násilím. Abychom prý byli tedy pohotově, neboť jest se obávati, že nepřítel nechal několik oddělení na místě, aby město přepadla a vydrancovala. Po několika hodinách vyšlo však na jevo, že je to císařské vojsko a proto bylo hned časně ráno vpuštěno pod velením nejvyššího von Hanenseh.

Dříve však, nežli pokračovati budu, jest mi ještě poznamenati, kterak nepřítel před svým odchodem pokoušel úskočně prostřednictvím vyslaných ženšin duchovní moje sestry, aby prý svatý svůj řád opustily, raději se provdaly a netrávily své mládí tak smutně a podobně. Všemohoucí Bůh sílil však své svěřenky, které ze světa si povolal, mimořádným způsobem ve chvályhodné vytrvalosti, že nejen lstivého jazyka neuposlechly, nýbrž raději volily umříti nežli prohřešiti se nějak proti svatým svým slibům.

Téhož asi času vysláni byli jednou dva lutheranští predikanti od Panýrova dvora, jimž přidán byl ještě jistý doktor a jeden nejvyšší z rodu Schleinitzů, aby dali se ohlásiti u jisté duchovní osoby našeho řádu, (je to pisatel, probošt Norbert sám), že prý mají jakousi komisi a cosi zvláštního přednésti. Když tedy byli předpuštěni a po přátelském přijetí otázáni, co přinesli nebo čeho si přejí, odpověděl jeden z predikantů, že jsou vysláni od Panýrova dvora, aby oznámili, že by mohl onen duchovní nečekaného štěstí dosáhnouti. Kterási ctnostná a velmi urozená slečna z rodu von Hauwitz (správně Haugvic), která častěji do našeho obydlí v Litoměřicích docházela a vycházela, žádá prý toužebně ve vší počestnosti, aby mohla vstoupiti s touto duchovní osobou v manželský sňatek. A jelikož Hauwitzové jsou vznešeného rodu a na pozemské statky velmi bohatí, mohla by prý ta duchovní osoba tím lépe k štěstí přijíti. A ještě hbitěji doložili, že něco podobného nepříhoda se tak lehce v jinou dobu. Onen duchovní byl tím poněkud ohromen, že chtějí mu jako ďáblové tělesnou náruživostí činiti nástrahy a jej svést. Proto natáhl již onen duchovní ruku a byl by uštědřil tomu predikantovi notný pohlavek, kdyby se byl neuhnul a pan nejvyšší Schleinitz nebyl mezi ně vkročil. Nato jsme se v dobrotě smířili a trochu rozmlouvali

o víře. Potom však vyslanci odešli bez výsledku. Když pak vrátili se k Panýrovu dvoru a byli tázáni, jak pořídili, tu predikanti si stěžovali, že nejen žádné naděje se jim nedostalo, nýbrž byli by prý si ještě políček odnesli. Tomu Banner nahlas se zasmál, řka: „Teď mám ho ještě jednou tak radši.“ Než vrafme se již k průběhu historie.

Třetího dne po odchodu nepřítele z Litoměřic přišel sám generál Piccolomini a ptal se nás, jak jest nepřítel silný, zdali odvedl mnoho nemocných ve své armádě a podobně. Když tak o tom a onom byl poučen, rozkázal císařské armádě, aby zatím nastoupila zpáteční pochod ku Praze, poněvadž most u Litoměřic při odchodu nepřítele byl stržen. Bylo tedy vybranému vojsku táhnouti nazpět ve studené sněhové vánici a přepraviti se s nemalými útrapami přes Vltavu, neboť dříve, nežli mohli podle svého úmyslu přijíti nepříteli v zad, ustoupil tento se vším vojskem a s děly přes hory do Erfurtu a dal se k řece Sále. Při této příležitosti byl by býval nepřítel zcela zničen, kdyby byli mohli naši si přispíšiti a rychle za ním s těžkými děly táhnouti. Ale takto propáslo se tentokráte mnoho. Kdyby se bylo ukázalo jen několik pluků na té straně Labe, kde leží Doksany, byl by musil nepřítel u Litoměřic zůstat, protože by byl nemohl proniknouti přes hory do Slezska. Bůh však tomu nechtěl! Kdyby se bylo tohle stalo, byli by císařští obsadili pohoří u Litoměřic a metali zápalné bomby na město a my i s nepřítelem byli bychom vyhozeni snad do povětří, zvláště když v takových případech není nikdo bez jakýchkoli ohledů šetřen, neboť každý hledí svého nepřítele, jak může oslabiti a nad ním zvítěziti, nebo aspoň zjednati si samolibě nějakou čest. V tomto aspoň smyslu bylo ve válečné poradě v Praze mluveno a uvažováno. Tato rada šla však — k našemu ovšem dobru — jen račím krokem ku předu. Vyslán byl jen nejvyšší Rublender s děly a vojáky do Děčína, aby tam pevný zámek zabral a švédskou posádku odtud vypudil a při tom ony duchovní, kteří tu v zajetí byli, osvobodil, což se i stalo.

Při všem tom lze pozorovati, kterak Všemohoucí, jenž jest ve svých skutcích podivuhodný, uvádí často otecky a milosrdně člověka do neštěstí, ale při tom větší ještě neštěstí od něho odvrací, jak očividně jsme toho jen při tomto klášteře zakusili, zvláště při odchodu švédského vojska, když jsme byli na druhé straně Labe takřka ztraceni a přece Boží prozřetelností zachováni. U kláštera, v něm a venku na vesnicích byl tehdy naprostý zmatek, neboť nepřátelská jízda pojížděla sem a tam okolo kláštera, protože se obávala, aby císařské vojsko neučinilo útok několika pluky, dokud Panýrova pěchota nebude převedena přes Labe, neboť

tímto útokem byl by býval nepřítel bez vší pochybnosti zničen, čemuž švédští vojáci, vždy svou pozorností opatrní, chtěli předejít. A tak šťastně, když celou zemi kolem nás důkladně vypálili a vyplnili, zachránili se útekem.

Při těch objížďkách shledávali švédští vojáci chléb. Přijeli také z Budyně do kláštera, projížděli jej po četách sem i tam a mouku, které jsem přes 70 korců ukrýti dal pro případ největší nouze pod střechu konventa a kterou syn mého kuchaře prozradil, zavázali s velkým jásotem a radostí do pytlů, naložili na koně a odvezli do Budyně, protože tam ještě několik oddílů vojska zůstalo, s kterými pak mohli bezpečněji táhnouti za švédským pochodem.

Kdyby k tomuto drancování nebylo došlo, bylo by ještě větší neštěstí klášter stihlo. Neboť shluklo se asi dvě stě sedláků ze Slánska, Velvarska a z jiných míst a shromáždilo se u vsi Dušník, chtějíc přepadnouti klášter a nás vyloupiti. Toto neštěstí zase od nás odvrátil Pán Bůh. Když totiž sedláci s vrchu viděli, kterak Švédové v silných rotách vyjíždějí z kláštera a zase vjíždějí, lup na koních odvážejíce, neodvážili se svůj úmysl provésti, nýbrž odtáhli zase tam, odkud přišli, začez budiž dík Bohu vzdán, neboť taková sebranka nežertuje a nemá ponětí o nějaké diskrétnosti. Kdyby nebyli nic našli, jistě by rozbili všechny dveře a okna, ano i klášter, který od nepřítele byl ušetřen, byl by býval od sedláků v popel obrácen a nikdo by byl snad ani životem nevyvázl. Tak tedy od zběsilosti venkovanů vysvobodil nás i tentokráte Pán.

Sice Švédové založili oheň při posledním drancování v jedné staré, chatrné budově mezi sv. Maternem a proboštvím, takže počaly již hořeti schody, ale opět sprostředkující a dobrotivý Bůh ukázal nám milostivě mocnou svoji ruku, neboť kterýsi vznešený důstojník, jakmile uviděl kouř, rychle přiběhl a vyhnav vytaseným mečem vojáky, přísně poručil, aby oheň zase uhasili, když prý dobře věděli, že dostali rozkaz klášter vydrancovati, ale nikoli zapáliti. Po jejich odchodu sice ještě to doutnalo, ale to již starý náš kovář důkladně vodou uhasil, za kteroužto věrnost má dosavad v klášteře výživu, byť nemohl již pro stáří nijakou službu zastávat.

Tentokráte tedy odtáhl nepřítel do Sas. Mladý hrabě Šlik vtáhl s pěchotou do Litoměřic. Také Teplice byly záhy obsazeny a zámek v Děčíně. Když jsem si takto jak od nepřítele, tak i od našeho vojska poněkud oddychl a s pannami po jednoročním vyhnanství a zajetí okrál, pomýšlel jsem na to, jak bych se z litoměřického hnízda vybavil a do kláštera se vrátil. Poddaní neměli

však ani koní, ani dobytka a také mně nebylo nic v klášteře zanecháno. Musil jsem tedy dobré lidi prositi, aby zapůjčili mně povozy a koně. Také mladý hrabě Šlik zapůjčil mi kočár se 6 koňmi. Mimo to získány byly ještě dva jiné vozy a tak dne 10. dubna, právě na třetí, úterní den Velikonoční, vyjeli jsme s pomocí Boží se vším svým jměním, — bylo to jen příslušenství na postele a (reverenter) s odpuštěním jedna kráva, která od jistého švédského vojáka na odchodu jsoucího koupěna byla, — přes Labe k našemu klášteru do Doksan, pokládajíce se za šťastné, jen když, třebas chudí a všeho zbavení, aspoň s životem a ctí z rukou zlomyslného nepřítele jsme vyvázli a nabyli svobody.

Když jsme takto přišli v průvodu kteréhosi praporčíka skoro k Brozanům, počalo obletovati naše povozy několik bílých vlašťoviček, jakoby se ubohá ta zvířátka radovala z naší svobody. Při tom zvonil nám jako na přivítanou zvonek, který v konventě strpěn byl a skoro smutně přes řeku k našim uším zazníval. Pro velkou vodu nemohli jsme se však jen tak přes Ohři dostat a proto učinivše z nouze cnost, posadily se vždy dvě nebo tři sestry na malý rybářský člun, který tu byl pohotově, (některé daly si zavázati oči) a tak převezeny byly bohudíky šťastně, ač nikoli bez nemalého nebezpečení, přes řeku, načež i ostatní naše nemnohé věci, které jsme s sebou vezli, podobně byly složeny a přepraveny. Potom vkročili jsme přes velkou zahradu a můstek šťastně do kláštera.

Nyní bylo opravdu uměním zavést zase hospodářství z ničeho a učiniti opatření, jak by panny aspoň na čas mohly opatřeny býti potravou. Koupěno tedy něco ječmena na setí, ač již k tomu pozdě bylo. Shromáždili jsme též něco ovsa, obstarali, jak se dalo, několik kulhavých koní, které nepřítel jakožto k tahu neschopné tu a tam zůstavil. Tyto koně jsme koupili za obstojně laciný peníz a seškrabali jsme jimi trochu země. Když jsme s tím byli hotovi, zcepeněli, jsouce nezdraví, jeden po druhém. Přes to byli jsme všichni rádi, že aspoň něco budeme mít na žně. Potom najali jsme ještě 20 krav a 6 volů, provedli řádně orbu na zimu a zakoupili zase 50 ovcí na žir. Jeho Jasnost arcikníže Leopold Vilém poctil nás na moji prosbu 300 korci žita, ječmene a pšenice z litoměřického skladiště. Měli jsme tedy obilí na chléb i na vaření piva, a tak zase usmívalo se na nás štěstí a zdálo se, že bezpečně budeme odpočívati pod svými fíkovými stromy.

(Pokračování.)

Účast Minoritů na boji Ludvíka Bavora s papežem Janem XXII.

P. Dr. Jan Kapistran Vyskočil, O. Fr. M.

(Pokračování.)

I.

1. Zápas papežství s císařstvím.

Abychom pochopili poněkud, v jakém asi stadiu se nacházel boj, který se s novou přímo vášnivostí za Ludvíka a Jana XXII. rozvinul, třeba bude krátce přehlédnouti dobu minulou, učiniti jakousi stručnou retrospekci až do doby, kdy zápas ten dosáhnuv nejvyššího stupně, končil pádem moci císařské skolem posledního Štaufovce na popravišti neapolském r. 1268. Moc papežská po tomto dokonalém vítězství nemohla míti v císařství na dlouhou dobu vážného soupeře. Rudolf Habsburský po delší době tak zvaného „interregna“ zvolen jsa králem německým, byl příliš prozíravým, nežli, aby neviděl bezúspěšnost nového pokusu o nějaké obnovení moci císařské, zvláště v Itálii. Ponechává tedy jak on, tak i jeho nástupcové Adolf a zvláště Albrecht Itálii jejímu osudu a hledí spíše moc panovnickou upevniti v samém Německu a utvořili si v něm samém silné panství a silnou rodovou državu domácí. Nejeví-li se tato snaha tak u Adolfa Nassavského pro jeho celkem krátkou dobu panování, jeví se snaha tato založiti rodovou moc panovnickou zvláště u obou Habsburků: Rudolfa a syna jeho Albrechta. Jim tedy sloužila koruna císařská, při níž spíše, jako Rudolf, spokojovali se titulem krále římského, ne tak k zápasu o bývalou universální moc císařskou, již dávno pobledlou a velmi problematickou, jako spíše jim byla prostředkem svůj rod co nejlépe obohatiti a zajistiti jemu co nejvíce lén říšských a tak státi se rozhodčími při dalších osudech říše, po případě dědičnými panovníky říše.

Není zde třeba mysliti na nějaké zvláštní rodové sklony, zvláště habsburského rodu, jako spíše na něco, co přinášela doba sama sebou. Tehdy nedalo se nic jiného dělati, panovník sebe energičtější nemohl prostě již dávno prohraný boj s kurií papežskou znova začítí a znova povznášeti již nadobro skleslou centrální moc císařskou. Proto i velmi činní císařové, respektive králové římscí, jako byli zvláště Rudolf a Albrecht, byli přímo nutností vývoje věcí a událostí odkázáni na samotné Německo a na ostatní země,

které byly v lenním svazku říšském v bezprostředním sousedství Německa. Odtud vzniká zápas Rudolfův s říší Přemyslovou a Albrechtův s říší Václava II. a III.

Teprve když moc papežská po novém svém zápase s mocí krále francouzského utrpěla těžkou porážku v Anagni, která neoblomnému hlasateli „moci dvou mečů“ v bulle „Unam Sanctam“ připravila předčasnou smrt, mohl pomýšleti nově zvolený panovník německý Jindřich VII. po smrti Albrechtově (1308) na obnovu bývalého lesku a slávy císařské v celém imperiu svaté říše římské.

Jindřich VII. projevoval také vskutku od počátku hlavní směr svých tužeb, býti nejen králem německým, nýbrž domáhati se též korunovace císařské v Římě a s ní též obnoviti panství rodové, ač se mu naskytovaly příležitosti k tomu, a záležitostí zemí českých ujal se, bychom řekli, jen mimochodem a teprve na dlouhé a důtklivé naléhání i svých důvěrných rádců, zvláště Petra Aspelta, arcibiskupa mohučského. Jemu hlavně tanul na mysli onen veliký cíl, který pokládal za svůj životní, totiž státi se císařem ve smyslu nejširším, dáti zemím křesťanským mír a jako pravý vládce pokoje a míru spojití posléze pod svůj císařský prapor všechny vládce v boj proti nevěřícím. Do tohoto velikého plánu sice s počátku výslovně nepojímal vystoupiti ne již jako vasal papeže, ale jako ochránce, pravý advocatus ecclesiae, ba spíše vlastně jako její pán; ale později zvláště v bojích v Itálii vyjasňoval se čím dále tím více i tento plán, a byla to jen předčasná smrt císaře, která jej ochránila před docela již zjevným nepřátelstvím kurie papežské a před tresty církevními, kterými v tak hojné míře zasypán byl pozdější jeho nástupce Ludvík Bavor.

Není zde na místě uvažovati, jak daleko byl císař Jindřich reálním politikem, počítajícím i s těžkostmi, kterých jeho zářné vzory Karel Veliký a Ottové byli ušetřeni, a jak daleko byl idealistou, ba snilkem, ženoucím se za něčím neuskutečnitelným. Podotknouti možno však zde s Šustou, že Jindřichovi VII., bývalému lenníku a chráněnci dvora francouzského, vyspělému -v ovzduší tohoto dvora, muselo býti dobře známo, jak daleko se pnou touhy a choutky francouzského krále, kterým dříve sloužil, nyní však jako císař musil postavití hráz.¹¹⁾

Věděl dobře, že k provedení jeho plánů mu budou překážeti nyní při nejmenším dvě veliké moci: papežství a veliká moc rodů Anjouských, kteří tenkráté byli na třech trůnech královských: francouzském, neapolském a nejnověji uherském. Itálie byla tedy

¹¹⁾ Šusta: Dvě knihy českých dějin II. 49. Praha 1919.

mocí králů téhož rodu sevřena, moc stolice papežské, tehdy sídlící v Avignoně, byla podajným nástrojem v rukou jejich. Mimo to města italská utvořila mocný patriciát, který spojen s mocnými rody šlechtickými, tvořil pestrrou směsici států a republik úplně samostatných.

V takových poměrech byla cesta císařova za korunou císařskou velmi nebezpečnou, ne-li skoro dobrodružnou. Čím dále, tím více stával se císař, potřebuje nových posil vojenských a peněžních, stranníkem ghibelínských městských republik, které císaře za pomoc mu poskytovanou si úplně přeměňovali za nástroj a hříčku svých stranických sporů. Tak padala hvězda velebnosti a slávy básníkem Dantem vítaného krále a císaře míru, až zapadla náhlou smrtí císařovou r. 1313 nadobro.

Téhož roku ještě papež Kliment V. slavnostní bullou¹²⁾ mimo jiné prohlašuje zásadu, že on papež sám jest správcem uprázdněné říše. Těchto nároků nezdvihl dosud před ním nikdo z papežů, ani Bonifác VIII. ve své známé bulle „Unam sanctam“. V ní bylo sice prohlašováno, že papež má nejen moc duchovní, nýbrž i „světský meč“, světskou to moc „ad nutum et patientiam sacerdotis“. Ale tak dalekosáhlé prohlášení, že papež jest ipso facto po smrti císaře správcem říše, dosud nikde se nevyskytlo, až u Klementa V. po prvé. Že v těchto věcech nebyla interesována jen stolice papežská, nýbrž zvláště neapolští Anjouovci, vychází na jevo hned z instrukce krále Roberta, kterou poslal brzy po smrti císaře Jindřicha asi r. 1314 pro svého vyslance u papeže Klementa V., v níž píše, aby působil k tomu, aby buď vůbec nedošlo k volbě římského krále, aneb aby aspoň zabránil, aby dotyčný král nepřišel do Itálie a nebyl korunován.¹³⁾ Jistě jemu zvláště záleželo na tom, aby již příště nepřišel nějaký odvážný císař, jako byl Jindřich VII., do Itálie, aby ohrožoval jeho panstvistické snahy, které se stávaly čím dále, tím patrnějšími, a do nichž zúplna zavlkl i slabého papeže Klementa. Za takových ovšem okolností musil již za každého příštího císaře vzplanouti boj, jakmile tento chystal se uplatnit i v sebe skrovnější formě svoji moc v Itálii.

A tak tomu též bylo při následující na to dvojí volbě králů německých. Oba dva totiž, jak Friedrich Rakouský tak i Ludvík

¹²⁾ Müller: Der Kampf etc. I. str. 39. pozn. 3., kde cituje Raynalds Annal. Eccl. k roku 1313. n. 16.

¹³⁾ Müller: Der Kampf etc. I. 37. uvádí v poznámce 1. pram., že kus ten jest otištěn v díle Bonaini Regesta Henrici VII.

ustanovují k uplatnění svých práv v Itálii své vikáře. Friedrich¹⁴⁾ ustanovuje Castruccio v Luce, Ludvík ¹⁵⁾ ustanovuje Belmonte, bratra hraběte Viléma Holandského. Dvojí volba byla ostatně velmi vítanou příležitostí kurii papežské, aby dokonala úplné potření moci centrální, která by ji mohla někdy za příznivých pro císaře okolností zase ohrozit, jak tomu bylo za Jindřicha VII. Proto sledujeme u kurie papežské snahu co nejvíce prodlužovati tuto dvojici císařskou. Dává se dlouho naděje oběma a vlastně žádnému na možné potvrzení.

Nástupcem Klimentovým stal se r. 1316 Jan XXII. z kardinála a biskupa v Porto, Jakuba de Osa z Cahorsu. Byl to již stařec více než 70 letý, ale plný energie a ohně přímo mladistvého, neúnavně činný. Úsudky o něm jsou různé vzhledem k pohnuté činnosti a bojům, kterých se tento papež přímo se zvláštní zálibou účastňoval.

Hned po nastoupení chápe dobře situaci politickou na prospěch kurie, že bude nejlépe, když se oběma nápadníkům co nejdéle dá příležitost kojiti se nadějí na možné potvrzení a na císařskou korunu a když při tom se budou vzájemně potírat. Proto hned roku 1316 dne 5. září píše Jan „vévodovi Friedrichovi, zvolenému za krále římského“ o své volbě a žádá jej, aby v dobrém urovnal spor s Ludvíkem „vévodou bavorským stejně za krále zvoleným.“¹⁶⁾

Oba jsou mu jen vévody, ale oba jsou mu zvolenými za krále a oba se mají srovnati v dobrém; poslední slova jsou jen příkrasou vlastního úmyslu. Zásadu vyslovenou Klimentem V. opakuje nejpríkřejším způsobem a zostřuje ji: Papež jest božským právem absolutním pánem na zemi nad duchovními i světskými věcmi. Císař proto jest jen manem papeže, jenž jest primárním majitelem vši moci a svrchovanosti. Císař, jeho titul i jeho celá pravomoc a jeho panství jsou závislémi na potvrzení papežově, a není-li tohoto potvrzení, není císaře žádného a papež jest též bezprostředním držitelem císařských práv panovnických, jest jediným oprávněným regentem imperia.¹⁷⁾

U vědomí této oprávněnosti Jan XXII. také uděluje králi sicilskému Robertovi, svému kdysi patronu a příznivci, hned r. 1317 dnem 13. ledna s titulem senátora a Capitanea správu

¹⁴⁾ Ficker: Urkunden z. Geschichte des Römerzuges K. Ludw. d. B. Innsbruck 1865 str. 4. č. 5. a 6.

¹⁵⁾ Ficker: Tamtéž str. 1., č. 1., 2.

¹⁶⁾ Vatikanische Akten z. d. Geschicht. in der Zeit K. Ludwig d. B. hgg. v. histor. Commission d. bay. königl. Akademie der Wiss. Innsbruck 1891 č. 3.

¹⁷⁾ V bulle z 16. břez. 1317 dle Müllera: Der Kampf etc. I. 40.

Ríma ¹⁸⁾ a později r. 1320 v červnu uděluje témuž říšský vikariát pro Itálii.¹⁹⁾

U vědomí této pravomoci bylo papeži každé vykonávání práv panovnických od kteréhokoliv ze zvolených ale nepotvrzených činem protizákonným, který jest stíhán tresty: klatbou vrchního lenního pána, jímž jest papež.

Volba kurfirstů jest papeži věcí bezcennou, ať jest zvolen většinou hlasů nebo menšinou, jest stejně oprávněn či lépe neoprávněn žádati uznání. Tato dvojí volba, kde oba kandidáti na sebe soustředili nejistou většinu hlasů kurfirstských, dala papeži nejlepší a jistě jemu nejvítanější příležitost, aby pod záminkou dvojité neurčité volby vůbec volbu císaře neuznával, nebo mu byla pouhou jen presentací, kterou on mohl a nemusel respektovati.

Výraz těmto myšlenkám dává Jan XXII. v prvním procesu proti Ludvíkovi ze dne 8. října 1323, kde praví: „*Ludovicus a nobis, ad quem suae electionis ac personae ipsius examinatio, approbatio ac admissio repulsio quoque et reprobatio noscitur pertinere electione praedicta nequaquam admissa nec eius approbata persona sicut notoria fama notoriatur et publico facti evidentia manifestatur.*“²⁰⁾

Papež tedy si připisuje právo osobu kandidátovu nejprve zkoušeti a na základě této zkoušky, jakéhosi tedy informačního procesu, jako jest tomu při potvrzení biskupa, může jej schváliti nebo reprobovati, připustiti, odmítnouti, při čemž nikterak nepadá na váhu volba kurfirstů — „*electione praedicta nequaquam admissa.*“ — Slova ta vyjadřují takovou absolutní moc papežovu, že volba císaře i kdyby byla jednohlasná nemá pražádného vlivu na obsazení trůnu císařského, ba ani na potvrzení, jež závisí tu vlastně jedině na onom informačním procesu o hodnosti kandidátově, který se děje u kurie papežské bez jakéhokoliv ohledu na kurfirsty.

Již bulla Janova z 31. října 1317 zřejmě prohlašuje, že jest imperium uprázdněno a jeho správa přechází na papeže, jemuž v osobě sv. Petra Bůh svěřil práva pozemského i nebeského imperia.²¹⁾

Idea o dvou mečích jest zde přesněji vyhraněna ve všech možných důsledcích. Bonifác VIII. činí právo sice též na repro-

¹⁸⁾ Vatikanische Acten etc. 24.

¹⁹⁾ Muratori: *Scriptores rer. italic.* XIV. 995 Mediolani 1723—53., též Raynaldus *Annales Ecclesiastici* ad an. 1320 n. 10.

²⁰⁾ Martène et Durand: *Thesaurus nov. anecdotorum* II. 644. (Paris 1718). Raynald k r. 1323, 30 má chybně datum 9. říj.

²¹⁾ Martène et Durand II. 641.

baci i při jednohlasné volbě, jak dobře poznamenává Engelmann²²⁾ meč moci světské má císař ne volbou, nýbrž udělením moci té papežem, avšak Bonifác nevyjadřuje té právomoci tak do krajní důslednosti jako Jan XXII. Bonifác, ač svěřuje meč, přece nepraví, že může někdy nastati doba, třeba i v interregnu, kdy ten meč moci světské ovládá papež sám, Bonifác přece respektuje právo císaře aspoň tak dalece, že papež jest jaksi povinen svěřiti císařství nějakému kandidátu, ač ve volbě kandidátů není již vázán na osobu zvolenou. Jan provádí důsledky z toho tak daleko, že papež nemusí vůbec imperium obsaditi žádným kandidátem a může spravovati imperium sám bezprostředně. To jest u Jana plus proti dosavadním nárokům papežským. Ještě jedna bulla papeže Jana se uvádí jako doklad vrcholních aspirací papežových a přímo jako resumé celé životní politiky Jana XXII. Jest to bulla o jejíž pravosti vznikla diskuse a tím celá literatura. Bulla ta pochází ze samého sklonku života Jana XXII. z r. 1334²³⁾ a začíná slovy: „Quia in futurorum eventibus“; vyjadřuje asi tyto myšlenky: Papež, jemuž předností moci duchovní přísluší, aby rozdělával a vyjímal, zakládal i stavěl, dělil i sjednocoval v pevné naději ve všemohoucnost nejvyššího Otce a jeho apoštolů Petra a Pavla a posílen přímluvou a radou a po zralém uvážení za souhlasu kardinálů z předeslaných a jiných důvodů, kde uvádí z dějin doklady, kdy císař proti papeži a církvi bojoval, činí toto porizení: Itálii vyjímá napříště úplně z imperia a království německého, je od sebe odděluje a osvobozuje Itálii mocí svého

²²⁾ v Engelmannovi: Der Anspruch der Päpste auf Konfirmation u. Aprobation b. d. deutschen Königswahl. Bresslau 1886., str. 90., pozn. 2. Srovn. též: Riezler v. Gesch. Bayern's II. 349 (Gotha 1880) ve Sbírce Gesch. d. europ. Staaten hgg. v. Heeren, Ukert, Giessbrecht.

²³⁾ Vydána byla Höflerem z rukopisu kod. XXXVII. 87 bibl. „Magliabecchiana“ ve Florencii dvakrát: v Oberbayer. Archiv I. 113—116 a dále ji vydal ve svém pojednání „Aus Avignon“ v Abh. d. k. böhm. Gesel. d. Wis. v. J. 1868 VI. folg. II. Bd. (Prag 1869). Mimo to psali o ní Fournier v čl. Une fausse bulle de Jean XXII. v Revue des questions historiques sv. 46. (1889) str. 572—83, který ji pokládá celou za podvrženou.

Preger v Abhandlungen d. k. bayer. Akademie d. Wissensch. XV. Abt. II. str. 1—82. (uveř. v příloze) č. 6. na základě listiny z r. 1331, která již tuto bullu zná, prohlašuje jen začátek za falsum, jádro prohlášení však za pravé. Začátek jest z listu krále Roberta pro posly v květ. nebo červnu r. 1334. Na tuto souvislost listu kr. Roberta a bully poukázal Müller v Zeitschr. f. kirch. Gesch. VII. 83. Scheffer—Boischost má celou bullu za pravou neinterpolovanou, která použila asi dopisu 1334, tedy jest nejdříve z června r. 1334, viz Kleinere Forschungen z. Geschichte des Mittelalters III. v Mitteilungen d. Institut f. oesterr. Geschichtsforschung VI. str. 68.

úřadu od poddanství a spojení a jurisdikce říše a ustanovuje, aby nikdy napříště nebyly tyto dvě země spojeny.

Důvody oficielní udává dále, že starati se o Itálii jest císaři pro její odlehlost od Německa velmi těžko, takže jest zanedbávána a císař mnoha starostmi rozptýlen v jednotlivostech málo činiti může. O správu Itálie zamýšlí papež za prozřetelnosti věčného Krále a s poradou svých kardinálů jinak se postarati.

Dále vyjadřuje, že i hranice mezi Francií a Německem jasným oddělením a známými hranicemi, které po poradě se spolubratry svými otcovsky stanoveny býti mají.

Všeobecně nyní bulla tato pokládá se za dílo podvržené, vyšlé pravděpodobně z kanceláře krále neapolského Roberta, a to již v prvních letech pontifikátu Jana XXII. koncem r. 1331 byla její existence divulgována Minority, spojenými s Ludvíkem; aby byla překážkou projektu stále se vracejícímu, totiž eventuelní rekongregaci Ludvíka Bavora s Janem XXII.

Není v ní vlastně nic nového, nýbrž jest spíše dokladem, že theoretických principů papežské kurie bylo použito k praktickým dedukcím. I když papež nedal záměrům Anjouovců přímo formálního schválení bullou, byly jistě tyto myšlenky cílem a vrcholem politiky obou dvorů anjounských, neapolského i francouzského. Tak světovládné ideje papežství Jana XXII. čím výše se pnuly nad ideami předchůdců, tím úžeji spojovaly se prakticky se záměry anjouskými, takže papež v theorii pán všeho, obojího imperia, pozemského i nebeského v praxi stával se čím dále, tím patrněji úplně závislým na politice francouzské. Prozatím však moc papežská proti císařství stála tak pevně, že každý boj proti ní se strany císaře německého musil se jeviti marným.

Jakými myšlenkami byl veden tehdejší zástupce císařství římského?

Zástupci císařství byli tehdy vlastně dva: Ludvík Bavorský a Friedrich Rakouský. Oba hledí si získati nejprve příznivce a spojence. Proto se oba skoro současně obracejí též ke kurii papežské o potvrzení. Tím se postavení císařství římského oproti dřívějšímu, kdy Jindřich VII. byl kandidátem jednohlasně zvoleným, značně ztížilo a pomáhalo přímo k tomu, aby papež vyslovil se o říši jako o uprázdněném lénu apoštolské stolice, které může papež sám ze své vůle buď obsaditi kandidátem libovolným nebo vůbec je podržeti pro sebe. Opakuje se v měřítku větším asi to, co se kdysi v Čechách dalo za sporů četných Přemyslovců, z nichž každý hleděl si získati přízeň a potvrzení císaře.

Papež si také přímo pohrává s potvrzením, tak toužebně žádaným oběma kandidáty, jako s těšínským jablíčkem, které

má býti každému z nich jen vábidlem a má sloužiti k tomu, aby kandidát císařské hodnosti pokoušel se co největšími obětmi získati si přízeň vrchního lenního pána. Při tom ovšem hraje úlohu tertii gaudentis dvůr anjouský zvláště v Neapoli. Brzy vidíme, že papež se zdá býti více nakloněn tomu kandidátu, jenž jest příbuzným Roberta, krále neapolského, totiž Friedrichovi. Ale při tom přece nemáme nikde zřejmého slibu papežova, jímž se váže, i když mu bude Friedrich po vůli, že jej potvrdí králem římským. Tuto dočasnou jakousi přízeň, možno-li ji tak zváti, prokazovanou Friedrichovi papežem, lze vysvětliti z toho, že Friedrich byl příbuzným Robertovým, v případě tedy, že bylo třeba se rozhodnouti pro jednoho z kandidátů, byl by ještě snesitelnějším Friedrich, poněvadž by asi jako příbuzný Robertův učinil tohoto svým mandatářem v Itálii, což by bylo asi tolik, že by Itálie ponechána byla zájmům strany papežovy.

Mimo to snad také padala zde na váhu přízně pro Friedricha jakási tradiční politika Habsburků, dokumentovaná dvěma králi z rodu Habsburského, kteří měli více zájmů na Německu a rozšíření moci rodové než na dalekých plánech císařských v Itálii. Ludvík však byl kandidátem a exponentem strany Lucemburské, a tím i presumptivním nositelem ideí Jindřicha VII., jehož stín dosud římskou kurii i Roberta Neapolského strašil.

Bylo tedy přirozeno, že sklon papežův a Robertův, byl-li jaký, platil spíše Friedrichovi a straně Habsburské než Ludvíkovi. Ale přes to všechno papež přece měl za nejlepší nevázati se žádným slibem ani straně Habsburské.

Villani sice vypravuje, že papež jen dal vzkázati prostřednictvím Robertovým Friedrichovi — tedy žádný písemný slib závazný — že když použije svých sil proti exkomunikovaným v Itálii Ghibellínům, dostane se mu od církve potvrzení.²⁴⁾ Ale Villani jest vášnivý straník papežský. Jest to spíše domysl Villaniho z výzvy, kterou skutečně Jan poslal Friedrichovi, aby pomohl Karlu Anjouskému v Uhrách proti nevěřícím ovšem bez jakéhokoliv slibu, tím méně písemného závazku, že jej papež potvrdí císařem.²⁵⁾ Friedrich ovšem výzvy té neuposlechl, poněvadž mu nedávala žádné bližší naděje na potvrzení. Spolek, který uzavírá Friedrich roku 1321 dne 23. listopadu má docela jiný význam.²⁶⁾

Věci nabývají jiného obratu po bitvě u Mühldorfu. Tam jest Friedrich na hlavu poražen a zajat. Nyní již jest vlastně kandidátem jen jeden, poněvadž druhý jest neškodný a Ludvík mimo to v

²⁴⁾ Villani: *Historie Fiorentine* v Muratori R. Ital SS. IX. 144

²⁵⁾ Raynald: *Annal Eccl. ad an. 1320*, 2 z 2. července.

²⁶⁾ Ibid ad an. 1321, 23. Novembris.

následujících letech se vyrovnal se stranou habsburskou, takže došel uznání v celé říši. Nic nepříjemnějšího nemohlo býti Janovi než zpráva o tomto rozhodném vítězství Ludvíkově a o jeho úplném opanování pole. Už odpověď, kterou dává na zprávu Ludvíkovu o vítězství jeho roku 1322,²⁷⁾ dává na jevo, že Jan jest dalek myšlenky viděti v Německu jednoho císaře. Papež píše: „Super aliis autem nuper providentiae tuae per tuum nuncium scripsisse meminimus, quare ad praesens ea non repetimus sed in illis inviolabiliter permanemus.“

Jan vidí, že musí nyní přiznati barvu, že musí totiž začít boj v celém rozsahu proti možnému rozšíření se moci císařské. Nesmí se opakovati to, v čem předchůdce jeho, slabý Klemens V. pochybil oproti Jindřichovi, který také z počátku pokorně žádal o potvrzení a o korunovaci a pak po dosažení potvrzení v Itálii stranu papežskou do takové tísně uvedl, zvláště chráněnce papežského Roberta stíhal klatbou říšskou. Nyní již byli papež i Robert opatrnější. Robert, jak jsme slyšeli již dříve, než došlo k jakémukoliv rozhodnutí, napomínal papeže i kurii, aby zabránila jakékoliv volbě, aneb zabránila aspoň zvolenému vstup do Italie.

Papež Jan XXII. nebyl slaboch, podléhající vlivům jako Kliment V. — Jan XXII. byl muž energický, rozhodný odpůrce moci císařské a důvěrný přítel Robertův.

Nyní se muselo předem zabrániti jakémukoliv možnému vstupu na půdu italskou, a to všemi prostředky, které byly po ruce, hmotnými i duchovními. Tím byl Ludvík uveden v potřebu hledati také spojence a hledati prostředky, jimiž by papeže a jeho spojence paralysoval. Tím vzplanul nový zápas mezi papežstvím a císařstvím jako byl kdysi za Jindřicha IV. nebo Friedricha II., jen že v tomto zápase Ludvík už daleko nemohl hráti úlohu ani Jindřicha IV. ani Friedricha II. Moc centralní byla v Německu dávno již zlomena. Ač jeho situace znamenitě se posílila bitvou u Mühldorfu, přece to byla spíše jen okamžitá převaha nad protivníkem než úplné vítězství. Celá řada knížat i měst jej neposlouchala. V odporu trval i dále po porážce u Mühldorfu bratr Friedrichův energický Leopold až do své smrti r. 1326. Staříčský příznivec a vlastně hlavní podporovatel a původce povýšení Ludvíkova na krále, Petr Aspelt, kurfirst mohučský, zemřel již r. 1320 a na místo jeho byl provisí stolice papežské jmenován dokonce r. 1321 straník rakouské strany Matáš z Bucheggu, jak jej nazývá kronikář „dilectus eciam ducibus Austriae.“²⁸⁾

²⁷⁾ Raynald Annales eccl. k r. 1322, 15.

²⁸⁾ Mathias Nuewenburgensis v Boehmer Fontes germ. IV. 194.

Nový arcibiskup byl dosazen vlivem krále neapolského Roberta, v jehož službách byl právě bratr arcibiskupův Hugo z Bucheggů od smrti Kateřiny Rakouské, snoubenky syna Robertova Karla. Před tím bezprostředně byl Hugo opatrovníkem mladičké nevěsty syna Robertova Kateřiny, sestry Friedricha Rakouského. Po její smrti vstoupil do služeb Robertových. Tedy zase bylo mocné pouto, které vázalo nového arcibiskupa mohučského na stranu Ludvíkovi nepřátelskou. Třebas nepřátelství strany protivné po bitvě Mühldorfské na ten čas ustalo, přece protivníci se nesmířili nikdy tak s Ludvíkem, aby mu byli možnými pomocníky v boji proti kurii. Zvláště v prudké opozici proti Ludvíkovi trval stále jeho bratr Rudolf i přes to, že jakýsi smír r. 1314 byl uzavřen, a pak zvláště arcibiskup kolínský Jindřich Birneberský, který ochotně rozhlašoval exkommunikační dekrety papežské proti Ludvíkovi.²⁹⁾

Nový arcibiskup mohučský sice nebyl tak rozhodným nepřítelem Ludvíkovým jak doufala kurie i Robert, ale přece Ludvíka nepodporoval, ba dokonce dal se získati ke spolku proti Ludvíkovi.³⁰⁾ Ve velké části německých biskupství kurie snaží se při uprázdnění biskupství zajistiti se tím, že tentokrát odnímá kapitolám dobré právo volební a obsazuje je provisí apoštolské stolice kandidáty sobě oddanými. Byla-li Janovi XXII. ostatně říše světská jen uprázdněným lénem Božského imperia, které rozdávati sluší jedině papeži, tím více to mohlo býti uváděno v praxi při církevních beneficiích, částech to Božského imperia samého. Také vidíme, že Jan XXII. více než všichni ostatní předchůdcové činí rezervace a provise toho druhu, zvláště za boje s Ludvíkem.³¹⁾ Villani, ač straník papežův, praví výslovně, že papež skoro nikdy nepotvrdil volby biskupa nějakého, která totiž dle práva dosavadního se prováděla kapitolami.³²⁾ Tím si papež proti Ludvíkovi zajišťuje poznenáhla pole. Ovšem že tím papež na druhé straně nepřímo vzbudil spojence pro Ludvíka v kapitolách, které se cítily zkráceny ve svých právech a též v městech samých. Nežřídko se stávalo, že takový biskup nebo arcibiskup oktrojovaný papežem nemohl ani nastoupiti úřad, aneb nastoupil-li, byl nucen své sídlo opustiti, kdežto naopak zase biskupové, kteří neohlašovali de-

²⁹⁾ Müller: Der Kampf etc. I. 305. viz pozn. 2.

³⁰⁾ Ibid. I. str. 138.

³¹⁾ Codex jur. can. Extravag. comm. I. 3. (cap. 4. de electione) (Müller I. 136.)

³²⁾ Villani 11, 20 ed. F. G. Dragomanni Firenze 1845 v Collezione di storici e cronisti Italiani editi e inediti a v Müllerovi »Der Kampf« etc. I. 134.

kretů papežských proti Ludvíkovi, nacházeli souhlas, ba i podporu a ochranu v městech a kapitolách i v nižším kleru.

Z knížat světských nejvíce nepřátelský Ludvíkovi zůstával vévoda rakouský Leopold, který se o to hlavně přičinil, aby procesy proti Ludvíkovi byly co nejvíce rozhlášeny, jak o tom podává zprávu kronikář.³³⁾ V nepřátelství proti Ludvíkovi trvá falckrabě a též Saskowürtemberská větev. Leopold dokonce uzavírá smlouvu s králem francouzským Karlem IV. v Bar sur Aube 27. července 1324 na kandidaturu Karla IV. na německý trůn, ovšem za velkých výhod pro Leopolda a Habsburky vůbec. Pro kandidaturu francouzskou dali se dokonce získati i oba Ludvíkovi nepřatelští arcibiskupové, mohučský a kolínský i falckrabě a snad i saskowürtemberská větev. Tím byl Ludvík uveden do značné tísně; to byly politické věci, které Ludvíka tísnily. Ale i duchovní zbraně, exkomunikační procesy konaly papeži prozatím velmi dobré služby. Následek prvních papežských procesů z r. 1323 proti Ludvíkovi byl citelný. Papež po uplynutí lhůty, kdy se měl Ludvík dostaviti před soud papežský, vynesl nad ním exkomunikaci, již jej zbavuje říše a domnělého titulu královského. Exkomunikace vynesena též na všechny jeho spojence duchovní i světské i na země spojenců; i města věrná dosud Ludvíkovi stížena jsou interdikttem. Mnozí z dosavadních spojenců Ludvíkových zakolísali a odvraceli se od něho, a to nejen v řadách duchovních, nýbrž i světských.

Pozoruhodno zvláště z té doby, že falckrabě Adolf obrací se již r. 1324 s prosebným listem k papeži, sice neznámého blíže obsahu, ale přece papeži velmi vítaného, ba dokonce vykonává příštího roku úřad správce říše, jakoby císaře nebylo.

Jiný případ jest s Jindřichem Meklenburským, který se r. 1324 obrací k papeži o udělení léna na uprázdněnou marku Brani-borskou.³⁴⁾

Tyto okolnosti uvádějí Ludvíka do takové tísně, že se vyrovnává s úhlavními nepřáteli, Habsburky, při čemž jde v ústupcích tak daleko, že 7. ledna 1326 v Ulmu dochází k smlouvě mezi oběma stranami, kde Ludvík dokonce se zavazuje poděkovati se z důstojnosti královské i císařské pod podmínkou, že Friedrichovi Rakouskému se podaří vymoci si u papeže potvrzení. Vskutku také zdržuje se Ludvík té doby všeho vykonávání moci královské. Zatím se však opět obrací věci pro Ludvíka k lepšímu. Dne 28. února 1326 umírá vévoda Leopold a tím ztrácí rakouská strana

³³⁾ Math. Nuevenburg: »quas, (totiž sententias) Luipoldus ubique, ubi potuit, procuravit publicari« ve Font. r. germ. IV. 200 Boehmer.

³⁴⁾ Oberbayer. Arch. I. 65. Müller der Kämpf I. 159 a 160.

pevného vůdce a i Friedrich ztrácí v něm největší oporu, a mimo to se nepodařilo Habsburské straně nakloniti papeže k potvrzení Friedricha, takže nastupuje úmluva mnichovská z 5. září 1325, že oba mají vládnouti společně. Ale Friedrich po novém marném pokuse r. 1328 získati u papeže potvrzení, ustupuje úplně do pozadí, spokojuje se pouhým titulem krále. Po smrti Friedrichově r. 1330 jest Ludvík i dle jména jediným králem německým. Již po smrti Leopoldově r. 1326 se situace skláněla příznivě na stranu Ludvíkovu a dávala mu možnost rozvinouti moc ve směru svého předchůdce proti papeži. Než Ludvík nebyl Jindřich VII. Postava Jindřicha VII. zanechala za sebou jasnou stopu velikého císaře, který jde za ideou obnoviti moc císařskou v bývalé slávě a vystupuje aspoň s počátku úplně nestranně jako světovládný císař, přinášející pokoj celému křesťanstvu. Ludvík naproti tomu měl na mysli ne tak jeden plán jako Jindřich, nýbrž dva: spojuje v sobě touhy Habsburské po rozmnožení teritoriálním mocí svého rodu i touhy Lucemburské státi se obnovitelem moci císařské v Itálii. Byloť už v povaze Ludvíkově ode dávna spatřováno něco dvojího, obojetného, neurčitého, což mu dávalo právě tuto dvojí touhu býti dobrým hospodářem a ochráncem svého rodu i býti slavným císařem. Záleželo ovšem na osobě panovníkově, zda obě tyto snahy důstojně uskuteční. Ludvíkovi snad ani nescházelo na dobrých schopnostech, ale byl povahou nestálý, těkavý, mimo to i doba se svými těžkými poměry pro císařství vyžadovala mimořádného talentu geniálnosti státnické a vojevůdcovské, a té Ludvík přece daleko neměl. Rozšířil sice, to se mu podařilo, značně moc rodu svého R. 1324 získal pro svého syna Ludvíka Branibory přes odpor papežský a r. 1341 Dolní Bavorsko, r. 1342 Tyroly s Korutanskem a ještě r. 1346 některé krajiny nizozemské. Ale právě tím zbavoval se nejlepších spojenců a činil sobě z nich úhlavní nepřátele, takže co na jedné straně nabýval, na druhé mnohonásobně ztrácel. K těmto osobním obtížím Ludvíkovým družily se obtíže vnější nad jiné těžké, které šly nutně s proudem času. Již po více než sto let bylo pozorovati na mohutné stavbě obnoveného svatého císařství římského povážlivé trhliny, které se čím dále tím více šířily. Mohli bychom nazvati dobu tuto gotisací státního celku říšského. Vzmáhající se rozmach sil odstředivých ohrožoval čím dále tím povážlivěji centrální moc císařskou. Jednotlivá knížata, jak světská tak i duchovní, se čím dále tím více odlučují od společných závazků a vytvářejí skoro již samostatná, neodvislá teritoria státní. Jako mohutná celistvá a jednotná budova středověké basiliky románské se rozděluje a rozčleňuje na celou řadu celků, které ovšem dosud spolu souvisí or-

ganicky, tak dělí se i mohutná budova císařství na celou řadu celků, které ovšem spolu na čas souvisí organicky, ale přece jsou už odděleny — tvoří celky mnohdy skoro samostatné. Mohutné, široké plochy stěn románských se dělí četnými arkádami a oblouky, pojitko jednotící se stále více vyvyšuje, románský oblouk se zvyšuje a hrotí — části spojené obloukem vystupují samostatně, tak děje se to i se stavbou říše. Ideály její jednoty se čím dále, tím více zvyšují a tím uvolňují, vzdalují a sbíhají až v nekonečno. Církev nejdříve se vymaňuje z područí císařské moci, mohutný oblouk snižující ji, se zvyšuje. Důstojnost císařská přestává býti reální a stává se už jen ideální ochránkyní: oblouk jest přihrocen i zvýšen a posunut do nekonečna: totiž přestává býti něčím reálním. Moc církevní, zvláště papežská nejen se osvobozuje, ale zmocňuje se duchem svým dokonce vedení říše. Ideály imperia světského zaměňuje za ideály imperia Božského — ze skutečného císaře stává se císař posvěcený, jímž vlastně již není císař, ale spíše duchovní, nejvyšší pontifex, papež.

Ten má nejvyšší vládu imperia jak duchovního, jež sahá k nebi, tak pozemského, jež má řídit osudy lidí přece jen „ad nutum et patientiam sacerdotis“. Tak vzniká idea, jež markantně vyhraněna se jeví v bulle Bonifáce VIII. „Unam sanctam“. Tato moc, poněvadž právě jest duchovní, nehmotná, zachvacuje celý organismus říše a budí nové odstředivé síly, které dělí bývalé části od sebe a tvoří z nich samostatné již celky. Na venek vybíjí se tato gotisace v neustálém boji moci papežské a císařské v rozestupování se jednotlivých částí celku jak v Itálii, tak i v Německu, zvláště ale na periferiích říše. Na první pohled jest to rozvrat v celém křesťanství a rozštvaný, nesmířitelný boj jedné části proti druhé, dokonce i v městech, zvláště v Itálii, jednoho proti druhému. Ale ve skutečnosti jest to odpoutání od skličující a těsné již na tu dobu moci centrální; jest to krok ku předu k osamostatnění individuálních sil a k utvoření se samostatných států národních. Nejdříve, jak řečeno, vznikají takové samostatné celky úplně na centrální moci nezávislé na periferii říše, na příklad země České, a dříve ještě snad země Polské, kde vznikají samostatná království. Odlehlejší jako Francie a Anglie se již dávno před tím nepočítaly do svazku říše, jen snad dle jména. V Itálii dává to popud ke vzniku samostatných signorií městských a republik, které velmi málo cítí se svazkem říše poutány, a k nimž přístup si císař každý musí vyjednatí urputným bojem, a to zase jen po čas korunovace římské, snad aby mu vzdána byla čest jako císaři, a dále se jeden o druhého nestarají. Tyto samostatné celky italské vznikají právě po zápasu rodu Štaufského s

papežskou kurií. Již tehdy musil mocný Barbarosa před spolkem těchto signorií a republik městských kapitulovati po bitvě u Legnana r. 1176. Další postup událostí jen zостřil boj a osamostatňovací horečka zachvátila i města menší, která se spojovala v jednoty a spolky buď měst Guelfských nebo Ghibelinských. Dlouhý boj mezi papežstvím a císařstvím znesnadnil jednotu říše, zvláště v Itálii, která byla dějištěm hlavního boje tou měrou, že Habsburkové se zúplna vzdávají snah, spojití opět, co bylo již dávno rozděleno a omezují se na Německo. Ale i zde, třebas podnikají proti moci posledních Přemyslovců, Přemyslu II. a pak Václavu boj a chtějí uplatňovati stará práva moci císařské, ztrácejí pozemná pole a musí se konečně, aby aspoň něco zachránili pro sebe a svůj rod, utéci k tomu, co u Přemyslovců chtěli potírati, totiž sami zřizují si také dle vzorů českých Přemyslovců více méně samostatnou državu rodovou zemí rakouských. Lucemburkové obnovují ideální pokusy v osobě Jindřicha VII., ale pokusy zůstaly jen ideály. Doba již pokročila o sto let a události nedaly se odčiniti krokem nazpět. Stavba říše již jen dle jména, individuální celky již jen názvem říše spolu související nedaly se slepiti ani velikými a zvučnými frasemi Jindřicha VII. Po smrti velikého tohoto idealisty značně pokročil proces rozkladný za dané nové příležitosti dvojkrálovství a jejich bojů a zvláště za nového vzplanuvšího boje mezi Ludvíkem a kurií, a jako kvas zachvátil Německo samo.

(Pokračování.)

Pod obojí v jižních Čechách.

František Tischer.

(Pokračování.)

Avšak dí k nim :

Nikdy neznal sem vás (Mat. 7. 22—23). Pročež tedy i já v losu tom — jakkoliv dosti mdlý — jsa postaven a za děkana nad Vámi od vrchnosti naší duchovní vystaven, na to napomenutí a pohrůžky boží, ovšem i na své svědomí, abych ho lenivostí neurazil, se ohlédaje, ku povinnosti své připisuje a maje slušné příčiny Vašeho dvojí cti hodní muži, páni otcové a bratři mně v Kristu Pánu milí shromáždění žádostiv sem, kteréhož shromáždění aneb konvokací až potud sem zanechával, tím osvědčujíc před každým, že nikdy sem toho žádostivý nebyl (jakž sice mnozí utrhači smejšleli) abych nad jinými regiment míti měl, přestávaje v svaté pokoře na tom, což mi Bůh uděliti ráčil. Ale již jak pro časté na mne dotírání, domlouvání i v lenivosti mne pomlouvání od pánův bratřích rád milujících, tak pro jiný příčiny k tomu přistoupiti sem musel, ob-

zvláště pak maje toho jistou zprávu, že by pro ten náš — dím — neřád od děkanství pelhřimovského se odtrhnouti a jinam k dobrému řádu se připojit chtěli, v čemž vlasti mé nemalá by hanba byla a já nevím, jakou bych odměnu za to měl, kdybych to skrze váhavost svou obmeškal. Podle toho sou i některé žaloby na mne vznešené strany nevolí ňákých mezi některými pány bratřími, kteréž jistě malý nejsou, takže na své hlavě je závazati i nechci i nesmím, maje k tomu Vás za pomocníky přidané. Slušněť jest pak, abychom v tyto časy smutné takové věci mezi sebou urovnati, v lásce a svornosti se spojití, napomenouce sebe k bedlivému vykonávání povolání svého, s radou a na mne se domlouvání pánův bratří tak činím a Vás dvojí cti hodní muži, páni otcové a bratři v Kristu Pánu zvláště milí, k sobě ke dni 26. Junii, t. k outerku po sv. Janu Křtiteli, předně tím raněji do chrámu božího, potom pak do domu farního města Kamenice volám a bratrsky poroučím, abyste zanechajíce všelijakých vejmluv se postavili, tak aby z dalších záští a žalob sjíti mohlo, nebo jináč — jakž i na tom snešení jest s pány bratřími — museli bychom vrchnosti naší sobě toho postížití a požalovati, s čímž, kdo by se potkal, na svou neposlušnost by naříkati musel. Ale sem té naděje, že jako služebníci boží — rád i pokoru svatou milující — k tomu přijíti nedáte, nýbrž v dobrém nám pro čest a slávu boží i pro pochvalu Vaši nápomocni budete.“

Senior děkanství pelhřimovského kněz Tomáš se ku konvokaci nedostavil a truhlice děkanu Václavovi vydána nebyla.

Kněží na konvokaci v městě Kamenici shromáždění poslali pánům Pelhřimovským následující psaní:

Slovutné a vzácné poctivosti pane purgmistře a páni radní města Pelhřimova, páni a přátelé naši v Pánu Bohu upřímně a věrně milí! Zdraví dobrého i jiného všelikého požehnání šťastného od Pána Boha Vaším Milostem žádáme věrně rádi. Při tom divíme se tomu, že po vyzdvižení a odstěhování se na onen čas z města Vašeho Pelhřimova kněze Víta Leona Žlutického, někdy pana děkana pelhřimovského, kterýž truhlici i pečeť děkanskou dvojí cti hodnému muži knězi Tomášovi Dentulínovi do vsi Chvojnova k opatrování ku poručení JMti pana administrátora odevzdal dotud, pokudž by od Boha a vrchnosti naší laskavé jiný pan děkan nám představen nebyl. Nyní pak již od nemalé chvíle z milosti boží jiného pana děkana dvojí cti hodného muže kněze Václava Čičmania Pelhřimovského majíce od Boha předloženého a od vrchnosti naší nám podstatně confirmovaného, k hlasu a svolení tehdáž některých spolu pánův bratří přítomných i na místě nás nepřítomných, kteříž sme k hlasu jich volení pana děkana i my vůli svou přiložili a na ní přestali a posavád přestáváme,

za nímž pečeť i truhlice děkanská zůstávati by měla, jakž artykul v rádech kněžských 6. to ukazuje a všechno kněžstvo jim se spravovati a jemu v náležité poslušnosti zůstávati povinno jest (podle nařízení vrchnosti naší duchovní o konfirmaci jistě vejpis Vaším Milostem posíláme) děkanství tohoto pelhřimovského příslušející, však od téhož dvojí cti hodného muže kněze Tomáše pečeť, ačkoliv odevzdána jest, však truhlice jemu od sebe odevzdati a do města Kamenice dodati zastupovati a zabraňovati ráčíte, anobrž i poslušnosti a povolnosti náležité jemu dokazovati dáti neráčíte. Poněvadž ste patent, nyní — když všecko kněžstvo k sobě příslušné obsýlal, a nemohše pro záповěď Vašich Milostí toho užiti, aby kněz Tomáš, jakožto senior, k témuž patentu podpis učinil, avšak učiniv jemu předkem jako i druhému seniorovi pan děkan náš protestací, s radou naší to učinil, chtějíc shromážděné je u sebe míti dnešního dne, a to z příčin hodných a velmi podstatných v těchto jistě zarmoucených a nebezpečných časích, v nichžto v pravdě, jak na jiné křesťany, tak obzvláště na kněží Páně veliké a hrozné věci se valí, jste přijíti a za sebou zadržeti jste ráčili. Což vše žalostivě a lítostivě neseme, nebo tudy příčinu dávati ráčíte k přetržení dobrých řádů kněžských a jiného mnoho dobrého Panu Bohu líbezného i církvi boží užitečného a proti Jich Milostem pánům stavům, pánům defensorům i konsistoři naší milé a slavné, což chvalitebné býti nemůže, to patrně poznáváme, protož VMti se vši náležitou uctivostí žádáme, že ráčíte dvojí cti hodnému knězi Tomášovi, jakožto kaplanu VMti poručiti, aby takovou truhlici ku panu děkanovi našemu do města Kamenice odvedl, i také týž patent ne k Vaším Milostem, ale k kněžím Páně příslušející odveden a zase odeslán byl a na potomní časy dobrých řádů kněžských, a tak i božských od Vašich Milostí zastupování aby se nedálo. Důvěrujeme se VMtem, že tak učiniti ráčíte, my se VMtem vším dobrým toho odsluhovati připovídáme. Pakli by se toho nestalo, v pravdě musili bychom o takovou věc do konsistoře se utéci a s ní o to jednomyslně radu bráti. Jsme té důvěrné naděje k VMtem, že k tomu přijíti dopustiti neráčíte. Za odpověď VMti žádáme a pokudž bychom ji dostati nemohli, tedy tak, jakž výšeji svou uctivou opověď činíme, museli bychom se do konsistoře o to hlásiti. S tím VMti Pánu Bohu v ochranu jeho mocnou poručena činíme. Datum v městě Kamenici v domě farním 26. Junii leta 1618.

Kněz Jiří Aquila Nimburský, služebník církve Chejnovské.

Kněz Jakub Novenarius Vysokomýtský, správce církve Kristovy ve Věžném.

Kněz Václav Zlybecius Bakovský v městečku Černovicích.

Kněz Matěj Dyškraydes, služebník církve Radounský.

Kněz Václav Peristerius Hornocerekvický v Nové Cerekvi.

Kněz Martin Korvinus Stráněnský, správce církve boží ve Mnichu.

Kněz Jan Paminondas Brodský, správce církevní v Cetorazi.

Kněz Mikuláš Sezemský, správce církve boží v Hrobech.

Kněz Samuel Vokoun Vojislavský, služebník slova a svátosti Kristových v městě Dačicích.

Pelhřimovští odpověděli na psaní od kněží poslané vzlaštým kundšaftem tohoto znění:

Ukazatel kundšoftu tohoto dodal k ouřadu purgkmisterskému v městě Pelhřimově psaní podpisem některých pánův farářův k děkanství pelhřimovskému náležejících, na kteréž psaní v krátkých dnech, a zvláště když se některé osoby radní do měst Pražských na díle v té příčině, nač se psaní pánův farářův vztahuje, a na díle za jinými obecními potřebami vypravení, odtud domů navrátí, místnou odpověď nadepsaným pánům farářům a služebníkům církví Kristových dáti a do města Kamenice České schválně odeslati poručiti chtějí. Actum v městě Pelhřimově ve čtvrtek, památka sv. Petra a Pavla leta 1618.

Šimon Hřůza.

Největší počet podobojích v krajině jindřichohradecké byl ve Stráži, Kamenici a Kostelní Radouni; k nim připojilo se po 23. květnu 1618 též město Hradec Jindřichův. Podobojí v městě tak zmohutněli, že poslali ze středu svého vyslance do Prahy, aby u dolejší konsistoře za kazatele a učitele podobojí žádali. Konsistoř dolejší vyhověla žádosti jejich a administrátor Zikmund Crinitus Stříbrský poručil děkanovi kraje pelhřimovského Václavu Čičmaniovi, aby mistra Kryštofa Steydelmayera do německého kostela v Jindřichově Hradci uvedl se slibem, že jim též český kazatel poslán bude. Učinil tak dopisem z 6. května 1619, který zní: „Salus Domino. Dvoji cti hodný kněze Václave, pane děkane města Kamenice mně v Pánu Bohu milý! Tajna Vás nečiním, že dvoji cti hodný kněz a mistr Christophorus Steydelmayer, jak k vochrane do konsistoře přijat, tak k žádosti podle recessu Jich Mtí pánův, pánův direktorův, daného pánům konšelům, starším obecním i vši obci pod obojí přijímajících města Hradce Jindřichova, confirmován jest.

Protož Vám z ouřadu svého poroučím, když by Vám v známost uvedli, abyšte jeho do téhož kostela, který pod obojí jest německý, taky přijmouce k sobě pana seniora svého jednoho, uvedli a tu kázání česky učinili, jeho komendovali i taky, že českého kněze pod obojí, jakž žádají, aby očekávali, že míti budou;

podle povinnosti Vaší, tak se zachovejte. S tím milost a ochrana Pána Boha našeho rač s námi se všemi býti. Datum v domě farním sv. Michala archanjela v Starém Městě Pražském v pondělí po neděli Rogationum léta 1619.*

Potvrzení německého kazatele pod obojí oznámil administrátor Zikmund Crinitus Strážbrský obci Hradecké dopisem z 8. května 1619, následovně:

Modlitbu svou vzkazujeme slovutní páni a přátelé nám v Pánu Bohu milí, zdraví i jiného všeho nejlepšího dobrého přejeme Vám věrně rádi.

Jakož toho při úřadě duchovním skrze vyslané z prostředku Vašich Poctivostí a vedle nich pana Laurence Kautnera, písaře při dckách zemských království Českého a měštěná Nového Města Pražského, aby dvojí cti hodný kněz a vysoce učený mistr Christophorus Steydelmayer Purbachius vedle jistého Jich Mtí pánův direktorův, správcův a rad zemských v království Českém recessu a povolení za kazatele německého do obce Vašich poctivostí od času sv. Jiří již příslého dosazen a konfirmován byl, vyhledáváte. I mnoho sobě žádosti Vašich Poctivostí, anobrž i péče pobožné, kterouž o spasení duší Vašich máte, vážíce vysoce učeného mistra Christophorum Steydelmayer Purbachium, poněvadž k kontessí České se přihlásil, v poslušnosti konsistoře zůstávati, podepsáním a podáním ruky panu administrátoru se jest zakázal a přislíbil, za kazatele slova božího v jazyku německém do obce Vašich Poctivostí vedle jistého Jich Mtí pánův direktorův povolení od času svrchupsaného z moci úřadu našeho dosazujem a konfirmujem, jsouce k Vaším Poctivostem té důvěrnosti, že nad tím zalíbení majíce, jeho laskavě přijíti a časnými věcmi (jakožto služebníka božího) náležitě fedrovati budete.

O něm jest ta naděje, že vedle pravidla slova božího a kontessí České povolání své vykonávati a posluchače své životem příkladným předcházeti nepomíne.

Co se další žádosti Vašich Poctivostí strany obrání kazatele českého dotýče, nepomineme se o to postarati s pilností, aby, pokudž možné bude, ihned od tohoto času církev Vašich Poctivostí hodnou osobou opatřena býti mohla. Pakli že by nyní pro krátkost a nepřiležitost času to se státi nemohlo, tehdy k času sv. Havla prv příštího, oberouce hodnou osobu, o tom Vaším Poctivostem, kde by hledána býti měla, po naschválním poslu časnzprávu učiniti nepomineme. S tím milost boží budiž s námi. Datum v konsistoři pražské podobojí přijímajících v středu po neděli prosebné léta 1619.

V pátek po Nanebevstoupení Páně (10. května) přibyli vyslaní z obce Hradecké a s nimi kazatel Kryštof Steydelmayer Purbachius s učitelem mistrem Matějem Mraziem Hostomicenem do Kamenice. Jeden z vyslaných, Petr Epenauer, psal primasovi Pavlu Mautnerovi do J. Hradce o jejich příchodu a aby se o slavné jich uvítání postaral, takto: „Oznamuji Vám, že jsme dnešního dne do Kamenice přijeli a sebou vezeme správce církevního německého a druhého magistra správce školního. Dá-li Pán Bůh zejtřejšího dne nás očekávejte okolo poledne; nebo z konsistoře psaní učiněno od pana administrátora, aby pan děkan kamenický k nám správce církevního našeho i s jinými kněžími doprovodil. Protož Vás žádám, že to opatříte, kde bychom do Hradce přijedouce se schránili a v jisté místo s těmi poctivými lidmi opatření byli. Posla zase brzy vypravte, aby nám v Radouni to vše oznámil, nebo kněz radounský s námi taky přijede. S tím milost boží s námi býti rač. Datum v městě Kamenici, v pátek po Božím stoupení léta 1619.

Druhého dne v sobotu v poledne očekávání v průvodu četného kněžstva podobojí do J. Hradce dorazili a byli od děkana kamenického Václava Čičmania, který od administrátora úkolem tím pověřen byl, a od správce církve podobojí v Radouni Kostelní Matěje Diškrayda do kostela Nejsv. Trojice slavně uvedeni a v kázání obci odporučeni.

Podobojí žádali nyní, aby jim katolický děkan Jiří Rudolf Tranquillus z Kronberku velký kalich, který Jáchym z Hradce zhotoviti dal, k bohoslužbě jejich vydal. Psali proto Lucii Otilii z Hradce do Teplic, kde s manželem svým dosud o zdraví pečujícím, meškala. Dne 31. května 1619 píše sama Lucie Otilie Slavatova radě města Jindřichova Hradce: „A poněvadě ten velký kalich s povolením dobré a vzácné paměti JMti pana Joachyma z Hradce, pana děda mého nejmilejšího, udělán a do farního kostela k tomu cíli odevzdán jest, aby tu od kněží v témž kostele velebnou Svátostí Oltární pod obojí způsobou lidem téhož žádostivým posluhováno bývalo, což také až posavád se zachovává; pročež vidí mi se, že slušně při tom má býti zůstaveno a týž kalich velký jinam do jiného kostela se vydávati nemá.“

Doba strastiplná přikvapila na českou zemi, mračna to stahující se k bouři a katastrofě. Na dopise z 2. června 1619, kterým děkan Čičmanius měšťana Hradeckého Vavřince Svobodu na primici kaplana svého zval, poznamenává červenou tužkou svoje desiderium slovy:

Odvrát válečný nepokoj,
Bože, zažeň válku a boj,

moc nepřátelskou ztroskotej
a pokojné časy nám dej.
Nebť není Boha jiného,
tak velkého a mocného,
kterýž by bojoval za nás,
než ty sám, věčný Bože náš.

V září 1619 přijeli vyslaní hradeckých pod obojí ke knězi Čičmaniovi do Kamenice n. L., poněvadž nechtěli bez něho nic před sebe vzíti, jako na ten čas od konsistoře pražské pod obojí představeného a ochránce církve jejich, neboť se blížil čas, kdy by českým správcem církevním opatření býti mohli od sv. Havla. Sám děkan Čičmanius nevěděl, kdo v tomto čase místoadministrátorem jest a jaký řád v konsistoři stává. Prece snažil se ze svých všech sil pomáhati hradeckým pod obojím v začátcích jejich organisace církevní, aby řádného správce církevního českého dostati mohli. Pod obojí v Hradci doufali, že novému správci církevnímu od direktorů vychování ze statků jesuitských a záduší fary hradecké nařízeno bude, proto chtěli o správce církevního s konsistoří pražskou jednati, ale nevěděli jak a o koho jednati mají. Pomýšleli na to, aby s knězem Samuelem Vokounem Vojislavským, správcem církevním v městě Dačicích, vyjednávati, zda by nebyl ochoten duchovní správu pod obojí v J. Hradci převzít. Než, stalo se jinak. Dnové církve podobojí v Hradci byli sečteny; přes veškeru snahu děkana kaměnického Václava Čičmania český správce podobojí do J. Hradce confirmován nebyl. Sny Hradeckých podobojích v jejich neodvislost v záležitostech obecních i náboženských bitvou bělohorskou rozplynuly se v niveč.

Jesuité navrátili se po bitvě Bělohorské zase do J. Hradce a ujali opět tamní kollej. Rektor P. Pavel Thurn zasazoval se dopisem z 3. ledna 1622 k arcibiskupu pražskému Janu Loheliovi, aby děkanem Danielem Michalem Hesslem z Kamsperku velebná svátost pod obojí způsobou podávána nebyla z těchto důvodů: 1. Přijímání pod obojí způsobou jest jen pláštěm, pod nímž se skrývají kacíři. 2. Podmínkám, stanoveným bullou papeže Pia IV., tohoto času nikdo nevyhovuje. 3. Církev katolická nerada povolila přijímání podobojí způsobou, proto katolíci mají se vynasaziti, aby odstraněno bylo. 4. Přijímající pod jednou jsou pohoršení, vidí-li, že tělo Páně přijímají ti, které za údy mystického těla Kristova nepokládají. 5. Povolí-li se přijímání podobojí způsobou, potvrzuje se též učení pod obojích neb aspoň se nečiní námitek proti němu. 6. Jednota mystická těla Kristova — církev — dobře na jevo se nedává, jestliže v témže kostele u každého oltáře různým způsobem tělo Páně se podává. 7. Přijímáním pod

obojí způsobou těžké nářky vznikají proti přijímajícím pod jednou způsobou. 8. Jest obtížno a nebezpečno obojí způsobu nésti k nemocným po ulicích a předměstích města a po vesnicích. 9. Zkušenost učí, že obtížněji se vracejí ku pravé církvi přijímající pod obojí, nežli kacíři; čímž se vysvětluje, že výsledky missionářské práce za celou dobu trvání kolleje (více než 26 let) se nerovnají snahám, které členové kolleje Hradecké práci té věnovali. 10. Přijímání pod obojí způsobou velmi snadno v tomto času lze odstraniti, aby tak byl jeden ovčinec a jeden pastýř, který jeden a týž pokrm jedním a týmž způsobem podává svým ovečkám.

Z francouzských relací o českém povstání.

(1618 – 1622.)

Z francouzských archivů podává

P. Augustin Neumann, O. S. A.

Úvodní stať zpracoval

Jan Tenora.

(Pokračování.)

Povoleno bylo však ve skutečnosti méně: 50.000 tol. měsíčně, — a ještě ochota k pomoci nebyla obecna; bylo nutno působiti nátlak na Fríze. Sbíralo se také několik praporců jízdy, ale pouze jako garda Fridricha Falckého (č. 36).

Zápal protihabsburský, který chtěli Holanďané po Německu rozdmýchat, dle úsudku francouzského vyslance pro svůj vlastní prospěch, byl však sražen anglickým vyslancem, jenž žádal jménem svého krále, aby Holanďané zachovali klid (č. 37). Rovněž trapný dojem vyvolala zpráva, že Mansfeld byl 10. června poražen u Záblatí; byla obava, že Holandsko ztratí zájem pro Čechy (č. 38).

Než Holandsko ve svém nepřátelství proti Habsburkům přece vytrvalo i tehdy, když byl zvolen Ferdinand II. císařem; zdálo se, že proto pomáhá Čechům, aby utvrdilo český vzdor. Zůstávali proti novému císaři i tehdy, když až do Holandska zanášely se zprávy, že v Sasku vlivný dvorní kazatel Hoe rozmrzele odvracel se od Čechů a přikloňoval se k císaři, že tedy císaři přibývá straníků (č. 39). Než naproti tomu také radostná zvěst z Čech šířila se Německem v září 1619, že totiž českým stavům ukázal Jeronym Makovský, bývalý komorník císaře Rudolfa II., jehož stavové z vězení propustili, výklenek v Rudolfově sbírkách, v němž našli 3 miliony ve zlatě (č. 45)¹⁰⁾ A tato zpráva o pokladě, který

¹⁰⁾ Srov. Dačický: Paměti I. 261. Beckovský II. 182.

tak dobře se hodil na válku, byla doplňována ještě další příznivou zprávou, že Bethlen sedmihradský slíbil Čechům 4000 mužů na pomoc (č. 45).

Povstání českému nadešla rozhodná, osudová doba; Fridrich falcký byl volen za krále českého a Ferdinand II. za císaře. Tyto současné události vyvolávaly v Hágu různé dojmy. Francouzský vyslanec nepochyboval, že král anglický Jakub, k němuž byl poslán Kryštof z Donína, aby vymohl souhlas s volbou Fridrichovou, bude z míry přiveden, neboť jeho souhlas by znamenal, že by musil jej podepřít penězi a vojskem, a hned předvídal, že král anglický bude napřed zkoumat otázku, byla-li svého času vykonaná volba Ferdinandova za krále českého legitimní. Jak nemyslitelná byla pomoc Anglie pro Fridricha, poznati z toho, že anglický vyslanec v Hágu zrovna se jí posmíval výrokem, že by bylo třeba postavit most z Doveru do Vlissingen, aby se mohlo Fridrichovi dobře pomoci, — naznačuje tím, že koncem jeho bude útěk (č. 42)! Lantkraběnka (hessenská?), která přibyla do Hágu, pravila také přímo, že ta česká koruna by se nelíbila ani jí ani jejímu manželovi, kdyby se mělo o ní disputovati krví poddaných a rozdělením vlasti. (U. m.) Návrat Donínův z Anglie byl očekáván s napětím, ale mělo se za to, že není mnoho nadějí na úspěch. Francie, která odmítala volbu Fridricha falckého za krále českého, byla přesvědčena, že také Anglie, od které tolik pomoci očekával, postaví se proti němu. Jen Holandsko bylo na straně Fridrichově; chtělo pro něho zbrojiti, budou-li arcivévodové sbíratí vojsko proti němu. Toto stranění Fridrichovi vysvětloval francouzský vyslanec v Hágu tím, že Holanďané chtějí tím odvrátiti od sebe pozornost a přenéstí bojiště od sebe jinam; příměří jejich se Španělskem bylo u konce a neměli mnoho naděje, že bude prodlouženo, ač si toho velmi přáli. Sami se ocítali v nesnázích, a proto byly jim zmatky české velmi vítané, ježto pro ně mohli sami zůstatí stranou boje. Proto dávali do Prahy finanční podporu, jen aby odpor Čechů byl dále živen, — měli z něho také sami prospěch. Rovněž sbírali vojsko: Unii protestantské slíbili 4000 mužů pěchoty a 1000 jezdců, aby jich volně upotřebila, — ale až do Čech neminili táhnouti, ježto své vojsko chtěli zachovati v první řadě na vlastní obranu proti obávanému útoku španělskému. Nepřál si toho ani král francouzský; francouzské pluky, které byly ve službě Holanďanů v boji proti Španělům, měly býti z tažení do Čech vyňaty. (Tamže.)

Francie, věrna jsouc snahám o mír, chtěla intervenovati jiným způsobem, — diplomaticky. Válku, když již nezbytnou, chtěla omeziti a usilovala, aby jen byl zachován dřívější stav. Proto pod-

porovala kandidaturu Ferdinanda II. na trůn císařský; knížatům protestantským radil Puissieux, aby se volbě Ferdinandově nestavěli v cestu, ale aby za to hleděli císaře pohnouti k volební kapitulaci sobě příznivé. Přece však zvolení Ferdinandovo ve Frankfurtě bylo státnímu tajemníku do jisté míry překvapením: zarazila jej malomocnost, kterou při tom projevíli voliči protestantští s kurfirstem Falckým v čele. Rozmrzele znějí slova Puissieuxova, že protestanté buď nevědí, co chtějí, nebo chtějí věci, s něž nejsou; omylně ještě věřil v odvahu německých a moc českých protestantů.¹¹⁾

(Pokračování.)

Doklady.

36.

Dumaurier k p. z Puissieux.

Čechám povoleno měsíčně 50 tisíc franků a oddíl jízdy.

Květen, 6., 1619, Haag.

(Tamže fol. 128 a).

Monsieur le prince d'Aurenge (sic) m'a dict qu'ils ont accordé un secours aux Bohesmes de cinquante mille francs par mois durant cinq mois moyennant l'aggreation de quelques provinces qu'ils attendent encor, nommément de celle de Frize, que monsieur le conte (sic) Guillaume de Nassau doit porter a ce consentement. Il se leve aussy quelques compagnies de cavalerie pour l'electeur palatin, lesquelles ont dict devoir servir pour sa garde. Le president de la Republique de Venize¹⁾ a encores depuis peu de jours pourveu a l'envoy de quelques gens de mer et propres a manier l'artillerie sur les navires.

37.

Týž k témuž.

Angličané se zasazují v Německu o zachování pokoje.

Červen, 4., 1619, Haag.

(Tamže, fol. 148 b).

L'ambassadeur d'Angleterre²⁾ leur³⁾ fait (il y a peu de jour) une proposition de bouche seulement en leur assemblée des estatx generaux qui ne leur a esté guieres agreable, leur disant qu'a l'istante priere du roy d'Espagne, son maistre, comme prince pacifique a depesché en Allemagne le mylord Hey pour intervenir de sa part a l'accomodement qu'il desire des mouvements de

¹¹⁾ Tuskányová uv. m. 362.

¹⁾ Antonio Priuli (1618—1623).

²⁾ Dudley Carleton. (Dle lask. sdělení stát. archivu v Haagu.)

³⁾ Holandští stavové.

Boheme, auquel feu ilz aymeroient mieux icy veoir jetter de l'huytle que de l'eau, tant ils les reputent a leur avantage esperans cueillir le bien de tout le mal que la Germanie recevra de ces troubles.

38.

Týž k témuž.

Dojem porážky Mansfeldovy v Nizozemí.

Červenec, 11., 1619., Haag.

(Tamže, fol. 169 b).

Cette nouvelle de la defaictte du comte de Mansfeld⁴⁾ qui estoit arrivé jusques a deux lieux de Budovis (sic) pour se joindre avec les Bohemes leur est fort desagreable par deca monstrans apprehender que cela porte lesdictz Bohemes a quelque accomodement, et par consequent que le contrecoup n'en redonde jusques a cette Republique.

39.

Týž k témuž.

Neupřímnost Holanďanů k Čechům. Nelibost milorda Hey-e nad jednáním českých stavů.

Září, 5., 1619., Haag.

(Tamže, fol. 204 a—b).

. . . par la nouvelle que nous recevons a cette heure mesme, de l'election a l'Empire de la personne du roy Ferdinand voyant que cela faict, les Bohemes seront plus tost conseillez par leur amys de s'adresser a luy par leur entremise pour asseurer leur condition par un bon traicté que de luy quereller sa qualité par les armes, qui seroit allumer le feu aux quatre coins et au milieu de la Germanie. Joint que quelque bonne mine que ces gens cy facent d'y envoyer des forces, c'est a mon adviz plus en apparence pour encourager et fortifier d'esperance les dictz Bohesmes, que pour moyen que l'on ait par deça de se dessaisir de leurs forces, veu la constitution presente de leurs affaires, beaucoup plus chancelantes qu'il ne le voudroit, estans assez occupéz a tenir leurs peuples en brides a vive force, encor font ilz des eslans tels qu'ils ont sujet d'en apprehender encor de plus grandz.

Nonobstant toutes ces conjectures tirées de la nature de leurs affaires, s'ils venoient a prendre la resolution dont Sa Majesté a eu adviz, je ne faudray de faire valoir a temps et de la meilleure sorte que je pourray, le commandement qu'elle me faict.

J'ay adviz tres certain que le mylord Hey est party de Han-nau et s'en vient prendre des eaues a S^a, s'estant monstré tres

⁴⁾ Bitva u Zlaté.

malcontent des estatz de Boheme et de leurs deputéz pour avoir desagrée son entremise, s'estant adressé au roy Ferdinand et non a eux, et a dict en partant de Hannau qu'il dira estant a Spa, s'il s'employera en cet affaire quand mesme ils en requirroient.

40.

Francouzský vyslanec londýnský hr. z Tillières k p. z Puissieux.

Do Londýna přišla zpráva o zvolení Bedřicha falckého. Účel posláni Křištofa z Donína. Mínění savojského vyslanca.

Září, 13., 1619, Londýn.

(Bibl. nat., Ms. franc. 15.988, fol. 358.)

Monsieur,

Je n'ay point encore eu mon audience du roy de la Grande Bretagne, ce sera dimanche a quinze. Apres cela j'espere avoir plus de matiere de vous escrire n'ayant aucun subject pour cest heure sinon la venue du baron d'Aune⁵⁾ et du secretaire de Mons. le milor de Hay qui arriverent avant hier au soir en ce lieu et ont apporté pour nouvelles que Ferdinand est eslu empereur et Mons. l'electeur palatin roy de Boheme. Ledit baron d'Aune est passé par les Pays Bas. Vous pourrez avoir eu advis de ce qu'il y aura negocié. On dit qu'il est venu icy pour scavoir le sentiment du roy de la Grande Bretagne touchant ladicte election, et s'il desire que l'electeur palatin accepte, si l'acceptant il l'assistera de ce qui est necessaire pour se maintenir en une place que l'on ne doute point qui luy sera bien disputé. Sa resolution ne se scait aussy ne croistre pas qu'il l'ayt encores prise s'il m'en parle. Je demeureray dans les termes generaux de mon instruction, attendant quelque commandement plus particulier . . . Mons. l'ambassadeur de Savoye⁶⁾ se resjouit de ceste election du roy de Boheme, et a ce que je puis juger pour deux occassions: l'une par ce qu'il croit qu'elle taille de la besogne a la maison d'Autriche, et l'autre qu'elle pourra interrompre le cours du mariage d'Espagne⁷⁾ et ainsy donner jour a celuy de Savoye qu'il desire passionnement. Je ne me suis nullement ouvert a luy sur le subject desdites affaires . . .

Escrit a Londres, le 13 jour de Septembre, 1619.

Vostre serviteur tres humble
Tillieres.

⁵⁾ Křištof z Donína. (Srov. Gindely, II., 178.)

⁶⁾ Giovanni Battista Gabaleon. (Dle sdělení archivu „British Museum“.)

⁷⁾ Sňatek syna Jakubova s infantkou.

41.

Londýnský vyslanec Tillières k p. z Puissieux.

Nespokojenost Jakuba I. nad volbou Bedřicha falckého. Londýnské pověsti o úmyslech Tillières a

Září, 16., 1619, Londýn.

(Tamže, fol. 360.)

Monsieur,

. . . Quant vos nouvelles ne sont venues de l'election de l'empereur, elles estoient icy il y avoit deux jours et aussy celles de l'electeur palatin esleu roy de Bohesme, a ce que j'ay peu aprendre le roy de la Grande Bretagne ne s'en est pas fort resiouy, et pour deux raisons: L'une, qu'estant prince qui ayme entierement son plaisir, il hayt extremement toutes sortes d'occasions quelles qu'elles soient qui l'en peuvent divertir due bien. Qu'il fut bien ayse que l'electeur palatin fust promeu en une dignité relevée, néantmoins comme experimenté qu'il est aux affaires du monde. Il juge bien que l'affaire ne se passera pas sans grand contraste, et qu'il est quasi impossible que mondit seigneur l'electeur palatin y puisse parvenir sans qu'il soit de la feste, et des premiers et des plus avant ce qu'il veult fuir tant qu'il pourra. L'autre, qu'estant engagé au mariage d'Espagne auquel il est fort affectionné et circonvenu des dessains qu'il a pris en iceluy. Il luy fache de la rompre, et il veoit bien qu'il fault se resoudre a le quitter s'il veut favoriser puissamment son gendre. On dit, mais je ne le tiens pas pour asseuré bien que ma creance m'y porte qu'il a pris son milieu en cest affaire qui est de favoriser de ses conseils et intelligence seulement. L'electeur palatin s'il luy reussit fort bien a l'heure il se declarera ouvertement de quitter les dessains du mariage pour embrasser ceux d'Allemagne si mal. Ne estant point mis en brouillerie avec l'Espagne se rendre mediateur des affaires et les ayant commodées, accomplir ledict mariage . . .

42.

Dumaurier k p. z Puissieux.

Kandidatura Bedřicha Falckého. Váhání anglického krále. Smýšlení francouzského vojska v Nizozemí. Vypočítavost německé šlechty.

Září, 18., 1619, Haag.

(Bibl. nat., Ms. franc. 15958, fol. 216a.)

Il semble aux discours qu'ils tiennent icy qu'ilz mettront cavalerie en campagne, si les archiducs font le mesme en faveur

de l'empereur Ferdinand, mais il n'y a pas d'apparence que les uns ny les autres eslongnent leurs forces jusques en Boheme ou desormais escherra la grande dispute sur le sujet de cette couronne que l'on asseure par dega avoir esté deferée par election des estatz du pays a l'electeur palatin lequel a faict passer icy le baron Dona⁸⁾ qu'il envoie vers le roy de la Grande Bretagne pour le consulter scavoir s'il acceptera le present qui luy est offert de ladite couronne. Sur quoy on estime que ledict roy se trouvera fort perplex, sachant bien que le conseil de l'acceptation aura besoin d'estre accompagné de forces et d'argent.

Son ambassadeur residant icy a dict sur ce sujet comme de soy mesme en estant enquis, que pour bien secourir ledict electeur en un tel affaire il seroit besoin qu'il plust un pont dressé de Dowres a Flessingues, et qu'il croit qu'avant toutes choses son maistre voudra estre bien esclaircy, si Ferdinand a esté legitiment pourveu et legitiment depossédé de ladite couronne de Boheme pour juger la dessus si son gendre a peu estre legitiment admis, s'asseurant ledict ambassadeur, que son maistre estant prince pacifique, et qui faict estat de mesures toutes ses actions a la regle d'equité ne se voudra pas embarquer que sur de bons fondements. Mais en effect tout en revient là que s'il n'y entend, ce sera par l'empeschement de sa pauvreté qui ne fut jamais si extreme. Nous attendons le retour dudict baron Dona pour scavoir ce qu'il rapportera d'outremet, dont on n'a pas grande esperance, ce qui deplaist infiniment au velours,⁹⁾ qui ne voit salut pour le satin¹⁰⁾ ny certaine esperance de prolongation de leur tresve, apres laquelle ils soupirent en leurs coeurs, qu'en voyant maistre tant d'occupation ailleurs a Neron,¹¹⁾ qu'il soit contrainct de les laisser tout a loysir sonder leurs casseures, qui au lieu de diminuer augmentent a veue d'oeuil, estant chose certaine que leur barque faisant eau en divers endroitz, elle ne peut estre rejettée en mer qu'avec manifeste peril. C'est pourquoy cette occasion de Boheme leur plaist, desirans qu'il s'y allume un si grand feu que tout le monde conspire non a l'esteindre, mais a luy donner noouriture. Et la dessus le velours n'oublie pas a dire que le feu roy auroit maintenant beau jeu et mettroit la main a l'oeuvre en si belle occasion prenant sujet de la et de dire, que comme a present il ne deffendrait pas que les troupes françoises allassent en Boheme comme

⁸⁾ Křištof z Donína.

⁹⁾ Princ oranžský, jak vysvitá z listu ze dne 19. března 1620.

¹⁰⁾ Stavové holandsí, viz list datovaný 19. března 1620.

¹¹⁾ Král španělský, srov. týž list.

le Sr de Daugerach (sic) le leur mande, destournant cela en grande enuie contre les autheurs d'un tel conseil. Sur ce qui m'en a esté dict, j'ay respondu, que la querelle de Boheme appartenoit particulièrement au sobre,¹²⁾ que Ferdinand ayant esté eslu par les voix unanimes de six electeurs, ils sembleroient faire chose contraire a leurs propres suffrages s'ils luy disputoient ce qui luy estoit acquis avant qu'ils luy attribuassent la dignité imperiale, que le roy l'avoit mesmes ainsy prejudgé ayant depesché un ambassadeur extraordinaire pour luy reconcilier les Bohemes, que Sa Majesté tres chretienne avoit loué ce sage conseil, qu'elle vouloit plus tost fortifier du sien et de sa favorable entremise, si besoin estoit pour maintenir la Germanie en tranquillité qu'approuver d'y veoir allumer sans juste sujet ny nécessité un feu que l'on n'esteindroit peut estre de cent ans, et qui pourroit estre cause d'ouvrir la porte de la Chrestienté au plus grand et dangereux ennemy d'icelle, ce que tous gens de bien ont sujet d'apprehender et interest de prevenir, qu'en l'estat present de cette Republique il y a peu d'apparence d'en esloigner les forces, mais que si on le veut faire, tousiours faut il en laisser pour sa conservation, que les troupes françoises peuvent bien servir a cela, et que ce seroit offenser Sa Majesté de mal interpreter son intention la dessus qui n'est fondée qu'en bonne et juste consideration. Toutes lesquelles raisons deplaisent aux deraisonables qui prennent occasion de la d'alterer mesmes les esprits des officiers de ces troupes françoises, ausquels j'ay faict comprendre le mieux que j'ay peu, que tels discours ne tendent qu'a les malcontenter, m'assurant que l'experience monstrera qu'il n'ira point d'icy d'infanterie en Boheme, et que ceux qui doivent avoir soin de cet Estat n'estimerent pas sagesse d'imiter le chien d'Esope.¹³⁾ Nous verrons ce qu'ils feront, mais je croy que c'est au plus loin de leurs pensées qu'ilz parlent d'envoyer des troupes jusques en Boheme, et que s'ils ont icy a leur donner quelque assistance, ce sera en argent, comme ils ont commencé, dont ils augmenteront la somme, s'ils voyent que cela puisse servir a nourrir cette guerre. Madame la landgravine qui est icy depuis dix iours n'a pas dissimulé en particulier que cette couronne de Boheme ne plaira ny a son mary, ny a plusieurs autres princes d'Allemagne

¹²⁾ Král anglický (dle téhož listu).

¹³⁾ Wallace, Aesops Fabeln, (Videň, 1861). Ze tři bajek o psovi se nejlépe hodí asi tato: Pes nesl v tlamě kus masa. Ve vodě spatřil svůj obraz, na němž (jak se mu zdálo) domnělý jeho druh měl větší kus než on. I chňapl po něm a výsledek byl ten, že netoliko ničeho nezískal, ale ještě naopak svůj kus ztratil. (Str. 2—3.)

si elle doit estre disputée avec le sang de leurs subjectz et par la division de leur patrie.

44.

Týž k témuž.

Holandané nepotáhnou do Čech. Anglie není pro Bedřichovu kandidaturu.

Září, 22., 1619, Haag.

(Tamže, fol. 229a).

Je ne voy pas qu'ilz¹⁴⁾ fagent aucun estat d'envoyer des forces en Boheme, mais seulement de les jetter au pays de Cleves et de Julliers pour observer ce que feront les autres qu'ilz estiment vouloir donner jalousze a l'electeur palatin pour le divertir de l'acceptation de cette couronne de Boheme. Si les estatcz n'envoyent leurs forces qu'ès provinces ou jusqu'a present elles se sont estendues, je croy que Sa Majesté n'entend pas les empêcher de s'y servir des François comme des autres qu'ilz fondoient, mais seulement en cas qu'ilz voulussent donner jusques en Boheme, auquel je feray entendre audict Sr prince outre ce qu'en a escrit le Sr de Langerai ce qui est de l'intention de Sadite Majesté, affin qu'ils ne fagent rien au contraire.

J'ay veu et entretenu l'ambassadeur d'Angleterre resident icy¹⁵⁾ sur le sujet de cette couronne offerte audit electeur, mais je ne voy pas que son oppinion soit que son maistre ny conseille de l'accepter ny voulust s'engager aux troubles et depenses qui s'en peuvent suivre.

45.

Zpráva franc. misse z Německa.

Nalezený poklad v rudolfinských sbírkách. Ztráty Buquoyovy. Betlén Gábor má 4000 jezdců pro Čechy. Korunovace Ferdinanda II.

[S. d., s. 1.]

(Bibl. municipale, Carpentras, Ms. 1813, fol. 186).

Les Etats de Boheme ont trouvé a Prague un trésor caché dans une muraille du cabinet des raretés du deffunct empereur Rodolfe de la valeur de trois millions d'or, descouverts par un premier valet de chambre dudit seigneur, prisonnier depuis 15 ans et mis en liberté par messieurs les directeurs . . .

Les deux armées de Boheme et du comte de Bucquoy sont si pres l'une de l'autre qu'elles s'entresaluent a coups de canon et en termes d'en venir a un combat général. Ledit comte de

¹⁴⁾ Rozuměj: holandští stavové.

¹⁵⁾ Sir Dudley Carleton.

Bucquoy en un faict a perdu 100 de siens, et les Bohemes se monstrent fort résolus a en venir a une journée.

Le prince de Transsylvanie leur a mandé qu'il vient a leur secours avec quatre mil hommes et veut entrer en l'union de l'Empire. Le 15° de ce mois il devoit prendre la couronne d'Hongrie a Pressbourg. Cependant Ferdinand ayant emporté la couronne impériale, par les menées des evésques, a esté couronné le 9° de ce mois, avec le plus maigre appareil qui se soit oncques veu paravant, voire avec évidente démonstration de despeisir de la plus part. Il est allé trouver l'evesque de Mayence a Achaffenbourg d'ou l'on dit qu'il ira a Noremberg (sic) ou Ausbourg (!).

Pokračování.

Znovuzřízení katolické duchovní správy po roce 1620.

František Štědrý.

(Pokračování.)

První vikáře ustanovené r. 1631 máme sice ze zprávy parochialia D.

1. z kraje bechyňského. Kraj tento rozdělen byl hned na tři vikariáty.
 - a) Daniel Hesselius vikář jindřichohradecký
 - b) druhý byl krumlovský Matouš Tomášův z Lusteneku.
 - c) třetího zpráva nezná.
2. v kraji boleslavském byl vikářem Adam Knyperus, děkan zákupský, který visitoval 13 kněží, příjmy farářů dobře popsal i život jejich, ale jinak dle naučení se neřídil.
3. v kraji chrudimském Řehoř František Čichovský, benediktin a děkan chrudimský a děkan litomyšlský Mikuláš Bělavius dosti dobré zprávy podali.
4. z kraje čáslavského děkan Ondřej Záruba zprávu dává o farářích, kteří nechtěli daň k semináři platiti při schůzi, kterou svolal, ale ani on ani jeho spoluvikář arciděkan kutnohorský Jonáš Barjona podle instrukce se nezachovali. Vikář Záruba má po druhé visitovati.
5. z hradeckého kraje vikář Šlejnic Rudolf, farář ve Veselí pilnou zprávu dal o farářích v duchovní správě, ačkoliv podle naučení tištěného mnoho vynechal.
6. z Kladska děkan Keck Jeroným žádné zprávy nepodal, taktéž

7. z kraje kouřimského dva děkanové ničeho nepodali. Zdá se tudíž, že r. 1631 pro tento kraj vikář ještě nebyl jmenován.
8. z kraje litoměřického M. Matouš Grudinus, arciděkan bilinský podává zprávu o třech farářích, generální visitator Kryšpín Fuk, probošt doksanský, našel tam 13 kněží, ale ani jména ani místa kde působí, nepoznamenal. Spoluvikáři M. Damian Kinell děkan litoměřický a M. Jan Simonis, děkan duchcovský nic nenapsali.
9. v kraji loketském Jošt Tomáš Selge, farář slavkovský visitoval sedm far, dle instrukce se ale neřídil, taktéž Jiří Vojtěch Christofor, děkan loketský visitoval sedm far, oba dosti dobře sepsali své zprávy, ač se dle naučení nespravovali.
10. v kraji plzeňském arciděkan Štěpán Puchovský o 27 kněžích píše, ale zdá se, že je nevisitoval, nýbrž jen při sjezdu v Plzni zastihl, druzí dva spoluvikáři Kryštof Aichenmüller, farář v Mutěnině a Jan Flaxius z Čankova žádné zprávy nepodali.
11. z kraje podbrdského zprávy dvou děkanů totiž Karlsteinského a cerhovského taktéž scházejí.
12. z kraje prachenského dva vikáři neznámí žádné zprávy nedali.
13. z kraje rakovnického děkan Tomáš Šebestián Pektander v Rakovnici píše, že má toliko pět kněží, pořádku instrukce nedrží se.
14. z kraje slánského M. Bartoloměj František Rotlender, děkan slánský, nejlepší zprávu ze všech vikářů podal, kdežto jeho spoluvikář Jan Heřman Blovský, děkan smečenský nic nenapsal.
15. v kraji vltavském děkan selčanský Jakub Ludvíkovský mnohé zmatené věci poslal, instrukcí nezachoval a za nezpůsobilého k hodnosti vikářské uznán jest.
16. v kraji žateckém M. Isak Fabricius, děkan mostský dosti pilně o světských úřadech i o farářích píše, kdežto spoluvikáři děkan Kadaňský Jan Hagelius z Raversberka a farář radonický Jan Kometa nic nenapsali.

Jest tudíž tato nedatovaná zpráva, která však dle osob zde vytknutých do r. 1631 se hlásí, jakási zkouška kardinála Harracha, které z těchto osob má svěriti úřad vikáře. Tam, kde výslovně o spoluvikářích řeč jest, víme z pozdějších záznamů, že skutečně vikáři byli. Jest tudíž zřejmo, že kraj bechyňský tři, plzeňský

také tři a žatecký tři vikáře dostali, kdežto o vltavském, podbrdském a kouřimském kraji toliko o děkanech zmínka se děje, které později vikáře obdrželi.

Další vývoj vikariátů přerušen byl vpádem Sasíků r. 1631 a Švédů a teprve 1642 dostává se nám přehledu nejen o vikariátech, ale i o farách, mnoho-li jich každý obsahoval.

1. kraj bechynský měl tři vikariáty. První sídlem v Hradci Jindřichově, kde probošt Bartoloměj Fisírek správu jeho vedl. Počítal 28 far. Druhý krumlovský, kde arciděkan Jiří Bílek z Bilenberka na 20 far dožíval. Třetí byl vikariát budějovský, kde děkan Jan Kometa toliko šest obsazených far počítal.

2. kraj boleslavský měl jednoho vikáře Daniela Kastaliusa, děkana boleslavského, kde 21 far bylo obsazeno, kdežto Nymburk, Rožďalovice, Libáň a Chotětov byly prázdné.

3. kraj chrudimský čítal jen jeden vikariát a 12 far, který spravoval děkan chrudimský Diviš Ferdinand Měsíček z Výškova.

4. kraj čáslavský měl také jen jeden vikariát a 7 obsazených far s vikářem a spolu arciděkanem kutnohorským Matoušem Černovským.

5. v kraji hradeckém, v němž bylo 25 far a jen jeden vikář arciděkan hradecký Martin Karas z Rozenfeldu.

6. v hrabství kladském Jeroným Keck, děkan kladský spravoval jako vikář 25 far.

7. kraj kouřimský měl toliko 8 far obsazených a vikářem byl Vratislav Lehner z Kouby, zároveň děkan ve Staré Boleslavi.

8. také kraj litoměřický nebyl duchovní správou bohatě obdařen, ale měl přece dva vikariáty, vikariát litoměřický spravoval Martin Sandrius, farář děčinský s osmi farami, druhý vikariát byl v Ústí nad Labem a měl 13 far a vikářem byl Vilém Chirotheka, děkan ústský.

9. kraj loketský měl vikáře Jošta Tomáše Selge, faráře v Ostrově a 12 obsazených far.

10. v kraji plzeňském byly dva vikariáty, plzeňský s arciděkanem plzeňským Jakubem de Santo, který měl 32 far a druhý vikář týnhoršovský s 19 farami a arciděkanem Janem Ignácem Engelbertem Pěšínem.

11. v kraji podbrdském byl Vavřinec Racinger, děkan karlssteinský vikářem a jen pět far bylo obsazených duchovními správci.

12. v kraji prachenském byly dva vikariáty, jeden v Prachaticích a druhý v Blatné, vikariát prachatický spravoval děkan tamnější Jan Heřman Blovský a vikariát blatenský děkan blatenský Urban František Puletius. Tento měl 12 far, onen 23 far.

13. kraj rakovnický s děkanem rakovnickým Šimonem Janem Mitisem. Ostatní fary byly neobsazeny až na Nové Strašecí a Kozlany. Byl tudíž tento kraj ze všech nejvíce zanedbaný.

14. v kraji slánském Jan Fridrich Divůček, děkan v Budyni měl na Kladně faráře minoritu Antonína Sarabského, ve Vraném Jana Jiřího Cofalského a v Račiněvsi Jana Cervusa, Všecky ostatní fary byly neobsazené.

15. kraj vltavský měl v Sedlčanech děkana Jakuba Ludvíkovského, o němž nahoře při r. 1631 pověděno.

16. kraj žatecký, v jehož čele stál děkan žatecký František Žatecký měl 37 far. Zde došlo brzy k rozdělení na část, která ležela po pravém břehu Ohře a na druhou, která na levém břehu se rozkládala.

Dvě leta na to 1644 bylo sídelních farářů i s řeholníky 418, arciděkanů šest a vikářů 19. Kostelů farních bylo 564 mimo filiálky, kterých se počítalo na 164. Kanovníků metropolitních sídelních bylo 6 i s proboštem a děkanem. Klášterů ženských v Praze tré, mimo Prahu 7.

Počet vikariátů r. 1647 rozmnožil se takto: 1. Kladský, 2. Lukavecký neb hradecký, 3. Tachov, 4. Plzeň, 5. Slavkov, 6. Týn horšův, 7. Krumlov, 8. Jindřichův hradec, 9. Kutná hora, 10. Chrudim, 11. Mladá Boleslav, 12. Vartenberk, 13. Lípa česká, 14. Ústí, 15. Stará Boleslav neb Kouřim, 16. Kadaň, 17. Doupov, 18. Rakovník, 19. Sušice, 20. Blatná, 21. Karlstein, 22. Sedlčany.

Po ukončení války třicetileté r. 1654, než došlo k založení biskupství litoměřického utvořil se nový vikariát sušický a Michal Natalis, děkan sušický stal se jeho správcem.

(Pokračování.)

Škicce z dejin severoslavianskych a slovenských.

Prof. Dr. Štefan Faith, Spišská Kapitula.

(Pokračování.)

Pol'sko roku 1000 stalo sa samostatnou provinciou cirkevnou, kedy bolo založené arcibiskupstvo gnezňanské. Otto III. (983 až 1002) bol v dobrom priateľstve s Gerbertom, neskorším pápežom, Sylvestrom II., lebo Gerbert bol mu vychovávateľom. Boleslav Chrabrý, chcjúc, sa oslobodiť z pod vplyvu nemeckého,

prosil od pápeža i korunu královskú i arcibiskupstvo, keďže biskupstvo pozňanské patrilo pod arcibiskupstvo magdeburgské. Arcibiskupstvo skutočne obdržal v Gnezne, ale korunovaný bol od cisára, Ottona III. Takto sa boli dohodli pápež a cisár. Cisár pod nátlakom svojich radcov oproti tomu bol, aby Pol'sko stalo sa celkom neodvislým od Nemecka, lebo predchodca Boleslava Chrabrého Mieško roku 963 uznal bol nadvládu nemeckú. Otto III. osobne pošiel z Rímu do Pol'ska, kde v Gnezne roku 1000 bolo založené arcibiskupstvo a korunovaný Boleslav Chrabrý.

Pol'sko teda tvorilo osobitnú provinciu cirkevnú, takzvanú „slavianskú“ (provincia sclavanensis). O tejto provincii hovorí Otto III., keď roku 999 chystajúc sa do Gnezna, píše, že pri hrobe Sv. Vojtecha chce založiť sídlo novej provincie cirkevnej v „Sklavanii“. V inom akte z roku 1000 toto píše: „actum in Sclavania in civitate Gnesni, ubi corpus beati Adalberti requiescit.“ I v súvisie s Anastasiusom — Astrikom je reč o slovanskej provincii. Otto III. totiž roku 1001, 4. mája vydal akt o kláštore Sv. Apollinára v Classis, v ktorom medzi iným toto píše: „Anastasius, abbas monasterii B. U. V. „sclavanensis provinciae“. Anastasius, jako je známo, bol opátom i v Čechách, a síce v kláštore břevnovskom a tak by mohol niekto si myslieť, že tu je reč o provincii českej. Ale o českej provincii nemôže byť tu reči, lebo Čechy boli mainzská, teda nemecká a nie slavianská cirkevná provincia. Petrus Damiani hovorí, že medzi učňami Romualdovými bol i syn Boleslava, kráľa „slavianskeho“. I v Italii v prvej polovici XI. storočia pod menom „Slavonia“ v politickom smysle rozumelo sa panstvo Boleslava Chrabrého. Na základe tohto „provincia sclavanensis“ môže byť iba provincia gnezňanská.

Francúzsky kláštor benediktinský v Cluni stal sa ohniskom nového života v cirkvi. Celé Francúzko, Nemecko a Italia boli pod vplyvom reformy kluniackej. Od ducha kluniackeho ožila a týmto duchom sa živila cirkev. Duševný život, kultúra, umenie, veda: všetko odtiaľto vyvieralo. Neoceniteľná je práca, ktorú reformátori kluniacenski a jich spolupracovníci za cirkev, za kresťanskú kultúru a za kultúru človečenstva vôbec vykonali. Gerbert, Hildebrand, Petrus Damiani naplnení ideami kluniacenskými išli do života a začali pracovať.

V Cluni bol založený kláštor roku 910. Prvým organizátorom bol opát Odo (927—942). Po ňom nasledovali Aymardus, Majolus a Odilo (994—1048), pod ktorým posledným rád Sv. Benedikta najpeknejšiu dobu svojho rozkvetu prežíval. Za doby Odilovy povstali kláštory i v Polsku.

To nás odvedie do Itálie, kde nás bude zaujímať kláštor Sv. Apollinara v Classis a Sv. Romuald. Romuald r. 998 prijal od cisára Ottona III. (983—1002) opátstvo kláštora Sv. Apollinara v Classis pri Ravenne. Bolo to vtedy, keď Otto III. v záležitosti kráľovskej koruny Boleslava Chrabrého cestujúc ku pápežovi Sylvestrovi II. niekoľko týždňov zastavil sa v Ravenne. Ravenna a Classis boli užšou vlasťou Romualdovou, lebo pochádzal z rodu vodcov (dux) ravennských. V Classis nebol dlho opátom, lebo keď sa cisár vrátil z Rímu od pápeža, Romuald zanechal Classis a šiel na Monte Cassino. Naskoršie i to zanechal a založil v Pereme eremiu, pustevnícky kláštor, kam sa i sám cisár z Gnezne vrátil roku 1000, a keďže bol horlivým ctiteľom Sv. Vojtecha, tento kláštor pustevnícky dal k úcte Sv. Vojtecha zasvätiť. Romuald teda stal sa predstaveným tohoto kláštora v Pereme a hneď si našiel i učňov: Bruna, Benedikta i Jána. Prave vtedy prosil Boleslav Chrabrý missionárov od Ottona III., ktorý sa s prosbou k Romualdovi obrátil a tento poslal ihneď týchto troch svojich pustevníkov do Poľska roku 1001.

Benediktini Sv. Romualdu boli pustevníkmi, eremitmi. Sv. Romuald totiž pri kláštoroch zakladal eremie, kde pustevníci pod dôzorom opáta veľmi prísny život viedli. Eremiti Sv. Romualda v XI. storočí už boli veľmi rozšírení. V Poľsku ich bolo asi 200, kdežto reholníkov-benediktínov sotva 10. Čím boli vo Francúzsku kluniacenski, tým boli v Italii eremitmi Sv. Romualda.

Vynikajúcou osobnosťou medzi reholníkmi poľskými bol Anastasius (Astrik), ktorého spomína Otto III. v roku 1001, jako „abbatem monasterii B. M. V. sclavanensis provinciae“. Že tá „sclavanensis provincia“ nemohla byť iba poľská provincia, to sme dokázali vyššie. Otázkou je, kto bol tento Anastasius, a v ktorom kláštore bol opátom? Anastasius rodným menom Astrik, bol kňazom prážskej diecezy, keď Vojtech bol tam biskupom. (Pražské biskupstvo založené roku 973.) Sv. Vojtech bol biskupom roku 982—990. Keď Sv. Vojtech zanechal biskupstvo a šiel do kláštora Sv. Alexiusa na Aventine, tam bol i Astrik. Pravdepodobne spolu zanechali pražskú diecesu a vtiahli sa do kláštora. Keď sa vrátili späť, Sv. Vojtech založil roku 992 kláštor v Břevnove, neďaleko Prahy k úcte sv. Alexiusa, v ktorom prvým opátom sa stal Anastasius, neskorsie arcibiskup ostrihomský. M. P. H. III. 741 (Wojciechowski, Op. c. 53.): „Item S. Adalbertus fundavit monasterium Břevnov in silva sacra dicta a. D. 992, anno 24 suae ordinationis in honore B. M. V., Benedicti, et Alexii et primus fuit abbas regulae S. Benedicti Anastasius. Ad-

duxerat enim secum sex fratres ex monasterio S. Alexii. Postea idem Anastasius in strigoniensem episcopum est acceptus.*

Že Anastasius je totožným s Astrikom, o tom svedčí i životopis Sv. Štefana od Hartwiga, kde toto čítame: „Asricus abbas, cum suis honorifice susceptus, ad radicem montis Ferrei (Železná hora) coenobium construit; praedictum vero Asricum, qui alio nomine Anastasius dictus est . . .“ (Anastasius bolo reholné meno). Passio S. Adalberti toto píše: „saxonica tellure brevi recedens (Adalbertus) in Poloniam regionem cursum direxit et ad mestri locum divertens coenobium ibi construxit monachosque congregans Astricumque abbatem eos ad regendum constituit.“

Niektorí hovoria, že Anastasius bol vlastne Čechom, pôvodným menom Radla, ktorý prešiel do Maďarska a stal sa opátom prvého kláštora maďarského. Ale nemáme dôkazov, žeby Radla sa bol stal pod menom Anastasius biskupom ostrihomským.

Ako sa teda dostal Anastasius-Astrik z Čiech do Poľska? Stalo sa to tak, že celý konvent brevnovský prešiel z Čiech do Poľska a s ním prešiel teda i Anastasius, ktorý i tam bol opátom. Kláštor, do ktorého presídlil Anastasius, pravdepodobne bol v Trzemeszne, tak ďaleko od Gnezna, ako Břevnov od Prahy. Dľa mienky iných mal byť ten kláštor v meste Leczyca, lebo vraj titul tamojšieho kostola bol: Abbatia S. Mariae et S. Alexii. Sv. Alexius bol patrónom kláštora na Aventine, kde Sv. Vojtech s Astrikom boli mníchmi a tiež i kláštora brevnovského, ktorý Sv. Vojtech založil. Ale musíme si všimnúť, že v rukopise Passio S. Adalberti stojí: „ad mestri“, t. j. „Tremestno“, takže Trzemeszno môžeme považovať za sídlo nového kláštora, do ktorého prešiel Anastasius-Astrik spolu so Sv. Vojtechom. Že veľmi pravdepodobne tento kláštor trzemeszenský bol, do ktorého prešli Sv. Vojtech s Astrikom, dosť vážnym dôvodom je i tá okolnosť, že žiaden kláštor poľský nemá tol'kej hodnovernej tradície o Sv. Vojtechovi, ako trzemeszenský.

Anastasius-Astrik zanechal i Poľsko. Najsamprv pobral sa do Talianska; môže byť, že Boleslav Chrabrý ho poslal, aby ešte viac missionárov prosil od Ottona pre Poľsko. Ale sa už viac nevrátil do Poľska. Nevedieť, že z akých príčin. Za nové pôsobisko vyvolil si Maďarsko, kde ho vysoké cirkevné hodnosti čakaly. Najsamprv bol opátom v kláštore Sv. Martina. Ako taký bral účasť na slávnostiach v Gnezně roku 1000., keď bolo zakladané arcibiskupstvo, a Sv. Vojtechovi usporiadané veľké slávnosti. Sv. Vojtech mal veľa maďarských priateľov a títo pod vedením Astrikovým zúčastnili sa týchto slávností. Naskoršie stal sa opátom v kláštore Pécsvárad, potom biskupom v Kaloči a konečne arcibiskupom v Győr.

biskupom ostrihomským. Arcibiskupstvo ostrihomské tak bolo založené, že Hartwig, arcibiskup salzburgský, privolil k tomu, aby Pannonia bola vzatá z popod jeho jurisdikcie a aby v sídle Maďarska, v Ostrihome bolo založené biskupstvo: Astrik bol spolumreholníkom a dobrým priateľom pápeža Sylvestra II. a tak sa stal prvým arcibiskupom uhorským.

Na vzor kláštora Sv. Apollinára v Classis nielen v Poľsku boli zakladané kláštory, ale i na Slovensku. Na Slovensku dva kláštory sú známe z tejto doby: Zobor a Skalka. Sú to dl'a vzoru poľských kláštorov a eremií. Dl'a Fesslera síce Zobor tiež patrila ku týmto 5 opáctvam, ktoré bol založil Sv. Štefan: Hora Sv. Martina, Pécsvárad, Zala, Zobor, Bakoň, ale čo sa týka Zoboru, nebola to prvá fundácia, lebo dl'a poľského krónikára Kozmu ešte Svätopluk bol založil na hore Zobor pri Nitre pustevnícky kláštor, v ktorom sa boli utiahli traja pustevníci. Uďajne i sám Svätopluk ku konci svojho života v kajúcom ruchu utiahol sa do tohoto kláštora a tam i zomrel.

V XI. storočí bol tento kláštor znovu založený. Že od koho pochádzala nová fundácia, nie je isté. Alebo Sv. Štefan alebo Boleslav Chrabrý boli spoluzakladateľmi. Usadili tam pustevníkov Sv. Romualda. Mohol to byť i sv. Štefan, lebo nevieme, či pánsťvo Boleslava Chrabrého siahalo až po Nitru. A mohol byť i Boleslav Chrabrý, lebo krajinu Váhu Sv. Štefan až okolo roku 1034 pripojil k Maďarsku, predpokladajúc, že krajina Váhu, ktorú ovláďal Boleslav Chrabrý až po 1034, siahala až po Nitru. Určitého sa teda nedá povedať.

Ale historickým faktom je, že nad horným tokom Váhu neďaleko Trenčína bola eremia Svoráďa a Benedikta, menom Skalka. V Krakove tiež bola Skalka, na ktorej bol postavený prvý krakovský katedrálňny kostol Sv. Michala (basilica minor), fundovaný skrze Boleslava Chrabrého. Maurus, krónikár, vychovaný v kláštore na hore Zobor, potom mních na hore Sv. Martina a neskoršie biskup päťkostolský († 1075) píše, že Skalka v istej dobe patrila ku Poľsku. Bolo to za pánsťva Boleslava Chrabrého až po r. 1034.

Kto bol ten Svorád? Pôvodom bol Poliak. Legenda XI. storočia, ktorej pôvodcom je Maurus, píše (Vita S. Zoerardi, dicti Andreae et Benedicti, eremitarum in Hungaria), že Svorád a Benedikt z Poľska prišli do Maďarska a síce za Štefana kráľ'a. Ale že čím bol a kde bol v Poľsku, čo bolo s ním, vôbec o jeho živote predošlom Maurus nevie ničoho. Ale tradícia ešte i teraz žije v Poľsku o Svorádovi a nositeľmi tejto tradície sú káplňky k úcte jeho popri ceste od Opatova ku Podolincu nastavané. Baronius, historik, píše o poľských kamalduloch a medzi nimi spomína

i Svoráda, ktorý vraj pochádzal z Opatovca v Pol'sku. Baronius poznal legendu Maurusovu a sám od seba dodal ešte, že Svorád pochádzal z Opatovca. Či bez všetkého základu? Nie. Titul knihy Baroniusovej je: „Vitae, gesta et miracula sanctorum quinque fratrum simulque et aliorum sociorum eorum, Cracoviae 1610.“ Baronius toto dodal k tomu, čo vedel z Maurusovej legendy: in Opatovec oppido prope Vistulam fluvium piis ac honestis parentibus natus.“ Keď Baronius to písal, vtedy už v Opatovci ani chýru nebolo o kláštore eremickom. Ale ťažko zase predpokladať, ako hovorí Wojciechovský, že by to bola čistá vymyslenina, lebo vtedy by bol Baronius z nejakého významnejšieho a za doby jeho ešte jestvujúceho kláštora odvodil pôvod Svorádov. Baronius spomína ešte dva zázraky, ktoré bol Sv. Svorád na prosbu opatovčanov roku 1506 a 1572 učinil. To je dôkazom toho, že to bola dávnejšia tradícia.

Opatovec ležal v kniežatstve sandomierskom, na ľavom brehu Visly, naproti ustia Dunajca. Odtiaľto vychádzala v stredoveku veľmi významná cesta, ktorá spojovala Pol'sko s Maďarskom. Dolinou Dunajca viedla do Sącza, potom dolinou Popradu ku prameňom Váhu a tak dolu Váhom až ku Dunaju. Hoci tvrdenia Baroniusové nezasluhujú úplnej hodnovernosti, predsa musíme ich vziať aspoň v úvahu.

Dlugoš, pol'ský historik, píše, že Svorád a Benedikt roku 998 vyšli z Pol'ska a prišli do Pannonie. I on poznal legendu Maurusovu, ale mimo Maurusa i to píše, že Svorád, keď odišiel z Pol'ska, najsamprv zdržoval sa nad Dunajcom v eremii pod skalou neďaleko Czchowa. Eremia táto bola na pravom brehu Dunajca, v obci Tropia, vyššej Czchowa a ešte i teraz je predmetom kultu u ľudu. Od jaskyne, ktorú tvorí prirodzenou svojou polohou tá skala, na niekoľko sto krokov je prameň. Že čo znamená meno Tropia, nedá sa vysvetliť. V XV. storočí menovala sa tá dedinka Svätý Svorád, lebo farský kostol Sv. Svorádovi bol zasvätený. Ale už i roku 1326 menovala sa i dedina i kostol: Svätý Svorád. Menovaný je i farár: „de Sancto Zverardo“. O niekoľko kilometrov vyšej Tropie boli eremy Sv. Justa a Sv. Urbána, žiakov Svorádových. Vyššie idúc hore Dunajcom tiež je nejaká eremia, o ktorej sú tiež zachované tradície.

Že tieto eremy nad Dunajcom majú tradície, vzťahujúce sa na Svoráda, zvlášťne, že kostol je jemu zasvätený, to len odtiaľto môže byť, že Svorád, ktorý pôsobil nad Váhom, musel pôsobiť i na zemi otcovskej, lebo ináč neboly by povstaly tieto tradície na česť uhorského eremitu, hoci aj rodom Poliaka.

Maurus nepíše o činnosti Svorádovej a tiež ani Benediktovej nič. Z legendy len to vysvitá, že Svorád, keď sa usadil v kláštore alebo v ereme nad Váhom, na hore Zobor v kláštore Sv. Hippolyta prijal z rúk opáta Filipa reholnícke rúcho, podobne i Benedikt. Ďalej píše Maurus, že keď ešte žiakom bol na hore Sv. Martina, chodieval tam Benedikt, žiak Svorádov, ktorý o živote svojho majstra veľa rozprával. Že tri dni v týždni nejedol nič. Že v štyridsaťdňovom pôste vyšiel na púšť a vzal so sebou iba 40 orechov, na každý deň jeden. Že spával na dubovom pni, ktorý si ohradil ostrým trňovým plotom, aby ho píchalo, keď sa v noci na druhý bok obráti. Na hlave nosieval drevenú korunu, s ktorej do okola vysely na povrazkoch priviazané kamienky, aby ho po hlave bily, keď obrácal ňou. O Benediktovi píše len toľko, že po smrti Svorádovej pôsobil na Skališti nad Váhom. Ale tretieho roku svojho pôsobenia zavraždili ho lúpežníci a telo hodili do rieky. Keď neskoršie vytiahli telo z rieky, aby ho pochovali do hrobu, našli okolo tela obviazanú reťaz, ktorá mu celkom bola vrástla do tela.

(Pokračování.)

Víra Táborů.

Ant. Novák.

(Pokračování.)

Pro datování tábořských traktátů velikou důležitost mají tábořské synody. O svátosti oltářní jednala poprvé synoda konopištská z června 1423. Do té doby ale byla napsána řada tábořských traktátů. Jistě byly v oběhu dva důležité traktáty tábořské: Němcův „Cum spiritus veritatis“ a Biskupcův „De quatuor modis essendi“.

Biskupec, náš hlavní zpravodaj, opouští nás po stručné zmínce o schůzi u Zmrzlíků a počíná ve své kronice vypravovat zase až o hádání konopištském. O událostech na táboře za rok 1421 důsledně se nezmiňuje a o konvokacích tábořských z let 1422—24 referuje tak zběžně a povrchně, že tyto staly se předmětem sporu.

Věc se měla asi takto:

Když Biskupec ukončil s Příbramem spor o ornáty a zbavil se též nebezpečné sekty na Táboře, chtěl udělati pořádek ve své obci. Za válečných dob rozmohly se totiž na Táboře zlořády, na které stěžuje si sám Biskupec na počátku kroniky. Abychom porozuměli snáze spleťtí otázce, musíme sledovati vývoj tábořských názorů na válku.

Otázkou touto zabýval se Goll¹⁰⁵⁾, Tomek¹⁰⁶⁾, a speciálně Hoch¹⁰⁷⁾ a Toman¹⁰⁸⁾, nejnověji Jastrebov a Bartoš. Jastrebov dokazuje, že na počátku války se Pražané a Táboři v zásadě shodovali v nazírání na válku. Válku i trest smrti přiznávali. Pražané přípustnost války omezovali více, neboť zejména k vedení války musí svoliti řádná vrchnost, kdežto Táboři prohlašovali, že lid křesťanský ba i jednotlivec nadšený a vybídnutý Bohem, může spravedlivě počítí válku.

O možnosti války jednalo se již na schůzích lidu na horách „cum quibusdam famosis status militaris hominibus“, jak referuje Biskupec. Vypravuje, že až dosud t. j. do dobrozdání mistrů, neměl lid ujasněny podmínky války. K tomuto kroku se odhodlal za souhlasu mistrů pražských a jiných kněží, lid tehda spravujících. Biskupec tu naráží na svůj spor s Korandou, dle Bartoše¹⁰⁹⁾ se zakladatelem Tábora Věnkem, o otázku oprávněnosti války, který byl k rozhodnutí dán někdy počátkem r. 1420 Křišťanovi z Prachatic a Jakoubkovi. Jakoubek do této otázky byl zapracován, jak vidno z jeho listů mistru Jičínovi¹¹⁰⁾, které jsou vlastně mírovými traktáty.

Jednalo se hlavně o dvě otázky: Zda jest vrchnost světská zavázána hájiti mečem pravdu zákona? A nehájí-li ji a je liknavá, zda smí lid sám té pravdy hájiti. Oponent Biskupcův byl pro bezpodmínečné zasáhnutí lidu zbraní.

Mikuláš z Pelhřimova stál na stanovisku, že lépe jest následovati Krista, jenž kázal přemáhati nepřátele láskou. Popíral i právo lidu ke schůzkám a sebeobraně, ba přiznával i vrchnosti právo hájiti zákona božího, v čemž mu mistři nedali za pravdu dovozující, že křesťanské války mohou býti vedeny jen tehdá, jsou-li splněny podmínky spravedlivé války: iusta vendicatio, licita autorizatio et recta intentio.

Na Biskupcovi postihujeme tu sympatický rys pacifismu, který jest blízký stanovisku Chelčického, který ovšem zamítal válku vůbec. Bartoš ukazuje v exkursu k traktátu o trojím lidu¹¹¹⁾ že oním knězem, s kterým Chelčický korrespondoval a který se lekal důsledků války, byl Mikuláš Biskupec. Tedy Chelčický měl vliv na umírněné stanovisko kněží tábořských, jimž nelíbil se krvavý chiliasmus Korandy a Čapka. Po boku Biskupcově stál

¹⁰⁵⁾ Quellen und Untersuchungen II. 47–57.

¹⁰⁶⁾ Děj. Prahy IV. 215.

¹⁰⁷⁾ Česká Mysl 1907. Husité a válka.

¹⁰⁸⁾ Husitské válečnictví.

¹⁰⁹⁾ Bartoš: Č. Č. M. 1914. 307.

¹¹⁰⁾ Goll: Quellen II. 58–60.

¹¹¹⁾ Č. Č. M. 1914. 305.

tehdy Jičín, kterému Jakoubek ve svých listech z února 1420 vyčítal, že ustoupili od slibu kázati proti válce. Sem odnáší se též Chelčického poznámka¹¹²⁾, že, „když se první léto boj počal, tehdy by i jiné rozumy (nepřípustnosti války) na Písku mluvili někteří z kněží tábořských

Na stanovisko Táborů silně působil Viklef. Ten v Trialogu praví, že kněz chápe se světského úřadu, běře jej od ďábla a ne od Krista.¹¹³⁾ Jinde¹¹⁴⁾ zas praví: Kněží je bezpodmínečně zakázáno účastniti se války a nemá práva dovolávati se moci světské. Cituje též Apost. I. Tim. 4., že biskup musí býti nebitec.¹¹⁵⁾ A opravdu nemáme nikde ani zmínky, že by se kněží tábořští aktivně účastnili kdy boje. Jen Koranda „krvavý“ tvoří tu výjimku.

Velký vliv na otázku oprávněnosti války měl Chelčický a Příbram svými traktáty proti válce. Také Jakoubek účastnil se sporu svým¹¹⁶⁾ traktátem „de homicidio“, který Jastrebov mylně připisoval Biskupcovi. Pražské mistry pobouřily proti válce, lidem ve jménu božím vedené, nepěkné kousky poutníků tábořských, kteří po schůzi u Křížků vtáhli do Prahy a radikálně zakročovali zejména proti vši nádheře, prohlašující Prahu za Babylon. Zvláště ženy tábořské krutě řádily, strhující závoje a ustrhující copy městkám pražským. Ani mistři se svými pláštiky se nesměli ukázati na ulici. K těmto příhodám poznamenává drasticky pisatel Výkladů na Apokalypsu: „Jako svini pancíř, tak ženě boj“; a jinde „nynie Jezábel sú v Praze, ježto jednotě obecnie škodie.“¹¹⁷⁾

Táboři v dalším průběhu bojů dovodili z Pisma, že místo liknavé vrchnosti může vésti válku lid, duchem božím jatý, na kteroužto podmínku přivolili konečně i mistrové známým dobrozdáním. Válka stala se brzo fanatickou. Biskupec na útoky Příbramovy¹¹⁸⁾ přiznává zlořády, ale vymlouvá se na svolení mistrů. Tito prý ukázali Tábořům na radnici uložený list Husův, v němž se hájí před papežem, že nekázal, aby svěští kněží mečem hubili a mordovali.¹¹⁹⁾ V této době psal asi Příbram svůj traktát proti válce, o němž praví:¹²⁰⁾ „Haec scripsi mox in

¹¹²⁾ Ibidem (O trojím lidu) str. 307.

¹¹³⁾ Drobné zprávy (Apologie) čes. kat. duch. 1863 str. 346.

¹¹⁴⁾ Viklef: »De civili dominio«. Podobnou větu má Chelčický v tr. »O trojím lidu« z Viklefova »Dialogu«.

¹¹⁵⁾ Čas. katol. duch. 1863 str. 348.

¹¹⁶⁾ Bartoš Č. Č. M. 1914, 306.

¹¹⁷⁾ Tato poznámka mohla by se vztahovati na zakročení žen v Praze r. 1421 v záležitosti dosazených konšelů Janem Želivským.

¹¹⁸⁾ De bello. Goll: Quellen II. str. 56.

¹¹⁹⁾ V kronice kollegiata pražského praví tento, že to byl list jeho.

¹²⁰⁾ Cochleus: Historia Hus. str. 537.

initio, ut ab iniusto bello praesumptores revocarem et bella iusta propalarem Sed heu scripta haec, in hodiernis bellatoribus parum videntur proficere, quia fere nullam harum conditionum reperiuntur observare.“ Tato poznámka vztahuje se nepochybně na Příbramův traktát „De bello“. Pro Příbrama je charakteristickým, že vedle oprávněnosti války za pravdu boží hájí i boj na obranu vlasti.

Ba, jeden čas schvaloval Příbram v zápalu bojovném i boj kněží proti nevěřícím a podivno, že se také dovolával Viklefa. Bylo to v traktátu „Contra articulos Picardorum“, předčítaném na schůzi u Zmrzlíků v prosinci 1420. Tohoto činu později lituje a ve svém traktátu „O poslušenství starších a jednotě křesťanské,“¹²¹⁾ omlouvá se, že se mu jest s Wiklefem též přihodilo jako sv. Pavlu.

Později však změnil Příbram názory o dovolenosti války, když viděl, že vůdcové táborští nevedou namnoze boj proti škůdcům zákona, nýbrž k svému obohacení, a bojující i proti Čechům jinak smýšlejícím, obrací českou zemi v poušť. V traktátu, jež proti těmto zlořádům Příbram psal, opakuje podmínky spravedlivé války, „které již dříve v malém traktátu (de bello) sebral.“¹²²⁾ V „profesi“ své přiznává, že tento traktát určil pro kněze „provádějící dnes hrůzovládu.“¹²³⁾ V traktátu stanoví podmínky, které válku téměř znemožňují. Zvláště ostře se staví proti válčení kněží. Jest to traktát, který zove Cochleus „De conditionibus iusti belli“, quem et sacerdotibus eorum Tyrannidem regentibus (ut ipse ait) destinavit, maxime Prokopio Raso.“ Cochleus takto registruje jeho obsah: Docuit sane, ut bellum sit iustum, requiri, quod bellator observet XVI. coad. charitatis. Item requiri, ut sit causa iusta et recta intentio, legitima persona non sacerdos aut clericus. Non ubi est charitas, ibi non protest esse iustitia. Ultima conditio in hoc regno summe necessaria est, ut nemo sacerdotum seu clericorum contra divinam auctoritatem audeat saecularia bella saeculariter administrare. Nemáme před sebou obsah Příbramova traktátu „Bellandi materiam concernit infra scriptum“?

Autor „Výkladu na apokalypsu“,¹²⁴⁾ vysvětluje, že právě ukrutnost válčení ho přivedla k změně názorů: „A že sluší zabít nepřátele a nedopouštětí mu živu býti, ano pán činí milosrdenství s námi nebo trestáním chce nás k sobě obrátiti. Item aby osobně

¹²¹⁾ Bartoš. Listy fil. 1914. str. 115.

¹²²⁾ Cochleus. Historia Hus. 537.

¹²³⁾ Ibidem 539.

¹²⁴⁾ Věst, spol. nauk 1903 str. 27.

kněžie války vedli tělesné, vedle těla bojující, jakož jest to vidíno na mnohých. A to jest proti Kristu, ctění životu, příkladu jeho a naučení svatých jeho. Protož pokání mnozí mají činiti, povolání a ponuknutí k vodění tělesnému. Apoštol die: Vezměte vodění Božie. Opět: Naše vodění nejsou tělesná: Mnozí od Boha k vodění tělesnému ponoukali a napomínali jiné a naději položili v tom odění tělesném a ne duchovním. I ovšem poněkud zákonu Božskému prospívá vzítí tělesné odění, ale nejprve připravie se a způsobí v duchovníe, a to laikové. Ale my kněží užijeme duchovního vodění a lid k tomuž vedme!“ Tento projev pěkně charakterisuje odpor proti válce, který zejména mezi intelektuály se zvedal.

Tyto tak četné nářky nutily Biskupce, aby učinil nějaký projev a uspořádal poměry v bratrstvu. Nebyla to jen otázka války! Také hospodaření Táborů a sociální poměry na vsích, k nim patřících, křičely téměř po nápravě. Autor výkladu na Apokalypsu podává o tomto stavu tento truchlivý obraz:¹²⁵⁾ „Jaká péče lidem o vítězství světských válek! A kněží ponoukají k bitvám tělesným proti nepřátelům tělesným, a nevolají, kterak srdce přemožena sau od duchov zlostných, pejchy, lakomstvie, bludu; příkopy dělají a zdi opravují: chudí křičí na lakomstvie, ukrutenstvie panuje a bludové se prajští, chudinu drou a laupie, a žádný na to nedbá a neléčí takových srdcí.“

O konvokacích tábořských je Biskupec ve své kronice hlavním zpravodajem. Ale shrnuje usnesení všech tří synod do desíti bodů, aniž by udal, do které synody který patří. Vypravuje jen, že kněží táborští, chtějíce staviti zlořády při válce, které v ni vnesly kalné živly spojenců (šlechty), podloudně se do ní vloudivších — konali za tím účelem třikráte synodu: r. 1422 v Písku, 1424 v Hradišti a v Klatovech. O obsahu jednání jen praví, že na nich sjednali se na artikulech tohoto smyslu.

Je proto velice těžko — a vždy zůstane jen při dohadu — určití, který článek má se klásti k synodě písecké atd.

Palacký¹²⁶⁾ klade do Písku článek devátý o eucharistii, Tomek¹²⁷⁾ některá ustanovení proti zlořádům, Toman¹²⁸⁾ rozeznává tři skupiny. Články 1—4, 5—8 a 9, které odpovídají třem synodám. Tomek¹²⁹⁾ na základě Příbramových excerptů prohlásil, že všechny artikule Biskupcovy jsou ze synody klatovské, k čemuž

¹²⁵⁾ Ibidem str. 14.

¹²⁶⁾ III. 2. 30.

¹²⁷⁾ Dějepis Prahy IV. 233., Žižka 134.

¹²⁸⁾ Husitské válečnictví 49—58.

¹²⁹⁾ Dějepis Prahy IV. 316—317.

připojil se i Goll.¹³⁰⁾ Jastrebov¹³¹⁾ přidal se však k mínění Tomanovu, Bartoš¹³²⁾ staví se v celku proti výkladu Jastrebova.

První článek měl zameziti další šíření pikartství. Praví se tam: Ustanovili a umluvili jsme mezi sebou, že žádný kněz, ani který jiný věrný křesťan nemá zákon boží, knihy Mojžíšovy, proroků a evangelistů čísti, vykládati, učit, aniž proroky nenáležitě k místům a časům obracet atd.

Biskupec tu poprvé užívá své biskupské autority, aby omezil volné hlásání slova božího — jeden ze čtyř artykulů. Ač se bránil proti autoritativnímu výkladu písma od církve, byl poměry donucen zakazovati libovolný výklad určitých míst. Tento článek byl namířen proti pikartům; — bylať to nejnaléhavější otázka po násilném odstranění vůdců jejich.

Proti Adamitům směřuje zákaz čtení knih Mojžíšových a proroků (Isaiáš, Malachiáš, Jeremiáš, Ezechiel), ve kterých bylo dosti látky k jejich excessům. Z Isaiáše (60, 12.), (54., 17.) a Sofoniáše (3., 11., 12.) brali chiliastická proroctví. Z evangelistů týkal se zákaz asi hlavně Apokalypsy sv. Jana.

Tento článek patří pro svou naléhavost nejspíše konvokaci písecké. Tak jako traktátem proti Kánišovi vyhověl Biskupec tlaku okolností, tak i nyní chtěl vyjítí vstříc Žižkovi a bojovné frakci na Táboře, kterým záleželo na tom, aby chiliastické a adamitské živly nepodřývaly bojovnou sílu Tábora.

Druhý článek týká se války: „Poznavše, že někteří kněží nikoliv s obecným všech svolením a radou, ale na újmu úřadu svého a vlastním duchem hnutí světským věcem se oddali k urážce a pohoršení jiných, z moci úřadu svého vykročili, nesmí žádný křesťanský kněz i jiným vyšším svěcením opatřený osobně zabítí neb zranití... A nyní nutno srovnati texty: pražský a tábořský, abychom mohli posouditi, kterému patří priorita. Zdařilo se nám u některých článků zjistiti pramen třetí, který zdá se býti nejstarším, poněvadž z něho vycházejí oba předchozí. Jsou to články z Příbramovy „professe“, zachované u Cochlea.

(Pokračování.)

¹³⁰⁾ Č. Č. H. V. 153.

¹³¹⁾ Studie o Petru Chelč. 95—100.

¹³²⁾ Č. Č. M. 1914. Exkurs II. 307—313.

Soudní řád neb artykulové pro lid poddaný

na statcích arcibiskupa pražského z roku 1633.

Z červínského archivu v Jindř. Hradci uveřejňuje

Ondřej Franta, archivář.

Z druhé polovice XVII. století jsou známy různé instrukce, regimenty a řády, jimiž světské vrchnosti v Čechách snažily se dlouhými válkami rozrušený pořádek v zemi obnoviti a upevniti. Totéž měl na mysli i arcibiskup pražský Arnošt z Harrachu, vydávaje brzo po nastoupení úřadu pro poddané na statcích arcibiskupských „Práva a artykule“.

V archivu černínském, v oddělení rodů šlechtických (VIII F β) u rodu z Harrachu, nalezá se opis těchto „Práv“ obnovených a vydaných r. 1633, obsahujících v 60 člancích policejní a trestní řád na statcích arcibiskupských platný. V duchu doby předpisuje se poddaným, co „pod pokutou a trestem“ činiti a čeho se varovati mají. Těžká ona doba zrcadlí se nám dost jasně v těchto kárných předpisech. Paměti a pozoruhodný jest článek 10., ukazující nám, kdo v době tuhé poroby lidu českého vzdělání mládeže byl pamětliv. „Instrukce“ a „řády“ světských vrchností o školním vzdělání mládeže se nezmiňují. —

Práva a artykulové Jeho knížecí Vyvýšenosti pána, pana kardinala z Harrachu, arcibiskupa pražského.

1. Poněvadž člověku křesťanskému nic na světě není potřebnějšího, jako aby znajíc Pána Boha, stvořitele svého, také pravé víry a pravého náboženství se přidržel: z té příčiny Jeho V. K. Eminentie chtěc a vinšujíc, aby jak v celém tomto království českém, tak obzvláště na gruntech Jeho V. K. Emi mezi poddanými řád a láska, pokoj a jednota zachována byla. To ráčí chtíti od svých poddaných jmíti, aby všickni s Jeho V. K. Emí, jakožto svou dědičnou vrchností, v náboženství katolickém se srovnávali, a zanechajíce všech nevěr a bludův kacířských, k pravé katolické církvi přistoupili a v jednotě víry křesťanské živi byli.

Protož poroučeti ráčí předně purkmistru, ouřadu, starším, rychtářům a konšelům, aby k službám Božím do chrámu Páně v neděli svatou a v jiné svátky ke mši svaté a na kázání i též na procesí a nešpory, když se vykonávají, se scházeli s manželkami, syny a dcerami svými i s čeládkou a při týchž službách Božích do konce setrvali a ne hned, nakoukna do kostela, zase

běželi, tak aby jiní obecní lidé, vidouce to od nich, dobrý příklad z nich sobě vzali a jich v takové pobožnosti následovali.

Podle toho na to pilný pozor dáti, aby na tíž sváteční dni smlouvy, soudy a k těm podobné věci sobě neukládali; tolikéž kupování, prodávání a zvláště šenku neb dávání páleného, dokud služby Boží v kostele se konají. Pakli by kdo v tom nalezen byl, že by pálené prodával, tehdy šenkýř tři kopy a host dvě kopy pokuty složití má. Nad to pak nějakého hmotného díla (aby) nedopouštěli pod pokutou; kdož by se toho dopustil, k záduší 2 kopy míš. (aby položil). Rychtář aby na to pozor měl a toho šetřil a koho by tak postihl, aby ten ještě k těm 2 kopám míš., které k záduší býti mají, rychtáři 10 grošů a poslu 2 groše aby dal.

Jiní pak, kteříž v kázání po rynku, ulicích, po lukách a dědinách se toulají aneb hrají aneb jiné rozpustilosti provozují, aby je rychtář do kostela hnal a časem jich šatlavním aneb jiným vězením potrestal.

2. Všem vůbec se přikazuje, aby všickni, jak starší a rychtářové, tak i obec, s manželkami a dětmi svými ve 12 letech stáří a dříve nic nejméně jednou každého roku při slavnostech Velikonočních konečně, vyznajíce a spovídajíce se prve z svých hříchů před knězem svým na místě Božím vystaveným, s Pánem Bohem se smířili, pokání za hříchy své činili a předrahou velebnou Svátost Těla a krve Pána Ježíše Krista pod jednou způsobou se vši ponížeností a pobožností přijímali. Pakli by kdo, buď z přísežných neb z obce, nechtěl se kněžími katolickými římskými a Jeho V. K. Emí vystavenými řídit a spravovati, aby jemu ihned všeckny živnosti a obchody městské složené byly a ten a takový aby jich žádným vymyšleným způsobem neužíval, dokudž by k víře svaté katolické nepřistoupil a umřel-li by v tom čase, nemá jeho tělo na posvátném místě mezi jinými věrnými křesťany pochováno býti. Jestli by pak kdo, sám katolickým jsouc, manželky a dětí svých k tomu nejměl, aby podobně městských živností a obchodův prázden byl.

3. (V) nedělní a sváteční dny od církve nařízené a zasvěcené, když se služba Boží děje, aby každý hospodář do kostela a chrámu Páně ke mši svaté a na slovo Boží šel a nemohl-li by sám z bezelstných příčin, tehdy aspoň jednu osobu z příbytku svého, buď mužského neb ženského pohlaví, do kostela poslal. A kdož by toho neučinil, aby ten každý hospodář a hospodyně povinni byli k Božímu domu, tu kdež náležejí, dvě libry vosku anebo peníze za ně dáti, a za čeledína jednu libru a to odvésti kostelníkům.

4. Lání, přísahání, hromování, nevážná mluvení a zvláště bezbožná rouhání proti Pánu Bohu, proti Mateři Boží, svatým a svátostem velebným, buď z ožralství neb z oumyslnosti, všem přísně se zapovídají; žádný také v domě svém žádných knih aneb obrazův a jiných těm podobných věcí proti a na potupu církvi katolické (ať) nechová pod přísným trestáním a pokutou 2 kop. míš.

5. V páteční, sobotní a postní dni, též v postě hned od začátku postu, žádného masa aby nepožívali a lidem přespólním nedávali, při tom i řezníci tolikéž žádného masa v postní a v páteční (dni) prodávati nemají; kdož by se toho dopustil, má trestán býti a 5 kop grošův českých pokuty propadnouti. — K tomu i k jiným napřed jmenovaným věcem mají se všudy naříditi jisté osoby, a každý rychtář, konšel v své obci jednoho každého týhodne k tomu dohlížeti má. A v čem by koho koliv zastihl, tehdy toho nemá zamlčeti, nýbrž tu, kdež náleží, vznésti, buď na právo neb na vrchnost, neb se žádnému v tom folkovati nemá a nebude.

6. Co se manželstva dotýče, o tom se takto nařizuje: aby jeden každý k budoucímu manželství v soukromí se nezamlouval a slibem nezavazoval, ale v místě poctivém a v přítomnosti dvou nebo tří svědkův hodnověrných, a kteří by se ženiti a vdávati chtěli, to nechť sobě (jeden každý) s vědomím a povolením pana hejtmana Jeho V. K. Emí k místu přivozuje, jinaké sic, jestliže bez povolení se ženiti a vdávati budou, jeden každý takový neposlušný o svou všecknu spravedlnost přijde a nebude nijakž propuštěn a propuštěna. Každý ten, dříve nežli v stav manželský vstoupí, třikráte v kostele na kázání dle starobylého obyčeje dá se skrze pana faráře oznámiti s tou, kterou jmíti má a o vdavky ať nikam jinam pod skutečným trestáním se neutíkají, jediné k svému panu faráři. Mají tolikéž ty osoby, kteréž v stav sv. manželství vstoupiti chtějí, před tím při nejmenším asi tři dni nežli odavky a svatební veselí se vykoná, z hříchův svých před knězem se vyznati a velebnou svátost Oltářní se vši pobožností (tak aby jim Pán Bůh štěstí a požehnání k čistotnému a svornému manželství dāti ráčil) přijímati, sice že k odavkům jim povoleno nebude. A jestliže by který pacholek a mládenec, vdova neb děvečka, neřádně se chovali a tudy o poctivosti své přišli, taková spravedlnosti své ztratiti a o ně přijíti mají i trestání budou.

V časech pak od církve svaté zapověděných, jako v adventu a v postě, aby žádné svatby se nevykonávaly.

7. Správce své duchovní, pány faráře, poněvadž na místě Božím jsou a cestu vám do království nebeského ukazují, ve všelijaké šetrnosti a uctivosti jmějte, desátky a jiné platy jim náleže-

jící časně a s ochotností odvozujte, neb co Boží Bohu, co knězi to knězi, co císaři to císaři a to pod pokutou 5 kop grošův českých.

8. Kterí Boží muka lámají, sekají, loupají a kříže z nich srážejí k zlořečenému čarodějnictví toho užívají, který by v tom lehkomyslném skutku shledán byl, takový právně souzen býti má.

A poněvadž taková Boží muka od lidí pobožných a bohabojných za tou příčinou se postavují, aby lidé tudy jdoucí i jedoucí, patříce na ně, rozpomenuli se na veliké trápení a ukřižování Pána Krista a Spasitele našeho: protož se o tom přísně všem poroučí, abyste netoliko polámané zase spravili, ale i nové Boží muka, před i za městem, před i za každou vsí zdělali a postaviti dali, buď z dřeva aneb z kamene, jakž seč býti můžete.

9. Rychtáře, konšely i jiné úředníky od Jeho V. K. Emí zřízené aby jeden každý v uctivosti jměl a jim ve všem dobrém a náležitém poslušen byl pod skutečným trestáním. Naproti tomu rychtářové a konšelé též k jednomu každému tak se chovati mají, aby jednomu i druhému ublížení se nestalo; obzvláště purkmistr, starší rychtářové, aby hromad nedělali bez vlastní potřeby Jeho V. K. Emí aneb obecní. A kdyby se hromada dělala, jeden každý soused sám osobně do hromady choditi má; který by pak z oumysla nepřišel, jsa doma, byť i na místě svém někoho jiného neb ženu (jak někteří ten obyčej činiti mají) poslal, ten každý aby pokuty 5 grošův dal, kterážto pokuta k obci obrácena býti má.

10. Děti své k dobrým ctnostem a mravům jeden každý veďte, obzvláště pak co se pacholat dotejče, ty kdo má, do školy dávejte, aby se učili znáti vůli Boží a báli se Pána Boha Všemohoucího; neb bývá to, že skrze nedbanlivost rodičův potom mnohdy kráte na sebe i na rodiče své místo děkování zlořečí a toužebně naříkají. Ale když se (děti ve škole) čemu naučí, z toho rodičové potěšení bývají a časem i pomoci od nich docházejí.

Kdo by pak toho neučinil a dítek svých k umění liternímu neodevzdal, ten bude skutečně trestán a pokutován.

11. Hajní, kostelníci, mejtní: o tom se jim poroučí, aby povolání svého pilni byli, z něho nevystupovali ani se nedomnívali, že by takových závazků jako k úřadu konšelskému neučinili, chtějíce sobě toho něco za obranu bráti, jistě v tom by sklamáni byli. Kdo by sobě svého závazku tak lehce vážil, přišel by tak brzo o duši svou, jako ten, který jest přísahu k ouřadu konšelskému nebo rychtářskému učinil.

Protož se jednomu každému vejstraha dává, aby se raději podle povolání svého choval a z něho nevykračoval, chce-li předně pokuty a trestání od Pána Boha a potom od vrchností své ujíti.

12. Sirotkův žádných ani dětí svých ať žádný z vás na cizí gkruntky nešíkuje, neprojednává ani na žádné řemeslo nedává bez povolení a oznámení, též v manželství bez vůle J. V. K. Emí nezadává pod pokutou 10 kop míš. Než sirotek každý, buď chudý nebo bohatý, nechť se k Jeho V. K. Emí pánu panu svému hlásí a na den oznámený ať se staví; tu potom každý sirotek bude na slušné mzdě, kdož by ho projednati chtěl, projednán.

13. Odjinud sirotkův cizích žádný sobě bez vědomí vrchnosti jejich nebeř a nekraď, ani bez vůle také pana hejtmána Jeho V. K. Emí k manželství na cizí gruntky nezadávej, než jeden každý s volí vrchnosti své to sobě říd' a konej, aby potom skrze tvou všetečnost Jeho V. K. Emí aneb panu hejtmanu zaneprázdnění se nestalo pod pokutou 50 kop míš.

14. Ouroky, platy, ouroční obilí a jiné všelijaké důchody, též berně císařské, kdy a na které časy co náleží a se poroučí, takové platy všechny rychtářové abyste pojednou na jistý den vám jmenovaný od sebe zouplna odvozovali. Aby také rychtářové do důchodův, komuž náleží, takové platy pořádně zouplna odvésti mohli, kdož by takových platův, maje sobě časně oznámeno, nedal, takového každého rychtář s sebou na zámek N. přivésti povinen jest; kterýž do vězení dán bude, a odtud nebude puštěn, až ten plat položí, a by i pak položil, tehdy vězením nejméně tejden pro neposlušnost trestán bude a k tomu 5 kop pokuty dáti musí.

15. Mejta aneb cel, které se Jeho V. K. Emí pánu platí, těch abyste projížděti nedopouštěli a vy, mejtní, na to pozor jmějte; a kdož by pak projel aneb se ho dáti zabraňoval, tehdy koně jeho, z kterýchž by mejto dáti měl, kromě vozu a nákladu, nechaje mu ho tu na tom místě, kde jest postižen, vzíti můžete a těch koní nenavracovati bez vůle pana hejtmána. A vy, sousedé, takového každého s mejtným honiti nápomocni povinni jste.

16. Jestliže by pak kterému z vás přes svět jeti po potřebě své vlastní aneb z ouplatku se dostalo, na to pozor jmíti máte, abyste cla, mejta neprojížděli, abyste pro tu špatnou kořist' na statečku svém k veliké škodě nepřišli.

17. Lesy panské se vám pod hrdlem zapovídají, abyste v nich žádných dříví nesekali a jich prázdni byli; též vlastní vaše obecné lesy bez vůle a vědomí vrchnosti abyste bezpotřebně neplundrovali. Než komu by bylo zapotřebí, o tom ať ten oznámí a když se uzná, že mu zapotřebí jest, povolí se; dobytkův, kde se mejtí, abyste napásli a vy, hajní, pamatujíc na své závazky, abyste nad tím bedlivost měli, v nich sekati nedali ani pásti nedopouštěli, aby zase mladé vyrosti mohly, čehož potom po letech i pohodlí od dříví jmíti můžete.

Jestliže by pak kdo svévolně se vytrhl (o čemž naděje není) a že by předně v lesích panských sekal, tehdy za každé dřevo, které by se na krokev hoditi mohlo, po jedné kopě míš. pokuty položení povinen bude; a hajnej, který by to přehlídal a neoznámil, bude na hrdle ku příkladu jiným zlodějům trestán.

18. Kopanin žádných bez vůle a povolení aby nedělali než když se to vyhledá; a pozná-li se, že by beze škody lesův bylo, bude mu dovoleno. Pakli by kdo svévolně přece kopal, obilí to, co na té kopanině se urodí, též dříví bude mu pobráno a k ruce Jeho V. K. Emí pro jeho neposlušnost obráceno; k tomu trestán bude a pokuty 5 kop grošů českých dáti musí.

19. Luk a dědin žádný od svého gruntu neprodávej ani zastavuj ani při prodaji obilí a peníze od gkruntu sobě nepozůstavuj pod žádným způsobem, nebo skrze takové odprodávání a zastavování gruntové Jeho V. K. Emí by pustnouti musely a ožralci, mrhači, nadlužíce se a spustící gkrunt, by ucházeli.

Kdo by se toho dopustil, bude skutečně trestán, k tomu gkrunt jiným hospodářem hodným osaditi musí a zvláště kdož by bez vůle Jeho V. K. Emí aneb pana hejtmána nač takového půjčoval anebo obilí na poli by skupoval, bude mu k ruce Jeho V. K. Emí pobráno.

20 Rybníků, řek, potoků Jeho V. K. Emí všelijak abyste prázdní byli, v nich nelovili, buďto ryb neb rakův, jakými koliv nástroji, udicemi neb obmysly. Vy, hajní, nad nimi bedlivost abyste měli, k nim často i v noci letním časem dohlídali, poněvadž v noci již i s pochodněmi do řek se naučili. Kdož by pak v rybnících, řekách a potocích postižen byl, ten bude ku příkladu jiným zlodějům na hrdle trestán.

21. Myslivostí všelijakých s ručnicemi, s kušemi a všelijakými nástroji i drobné zvěři koroptví a jeřábků abyste prázdní byli, ji neprovozovali a nijakž se toho nedopouštěli, živností svých s pokojem hleděli, cizích myslivců nefedrovali. Kdo by se toho dopustil, bude s jinými zloději na hrdle trestán. — Co se pak dotejče myslivosti času podzimního anebo letního, kdo by ptáky drobný a běžný jakkoliv buď pod síti, na drobný lep a do pletek chytati uměl, toho mu se nezbraňuje, však tak a na ten způsob, což toho koliv chytí, aby takové ptáky na zámek N. donášel a odsílal, bude mu v slušnosti za ně zapláceno. který by pak číhař bez povolení ptáky jinam prodával a na něho to uznáno bylo, tehdy vězením trestán bude a k tomu 2 kopy grošův českých pokuty složení musí.

22. Na lovy a shony když se oznamuje a rozkazuje, buď na velkou zvěř anebo na zajíce, tu aby jeden každý ihned sám šel

anebo na místě svém pacholka odeslal; kdo by toho zanedbal, tehdy pokuty myslivcům 15 grošův míš. a jeden strych ovsa složití musí.

23. Na díla Jeho V. K. Emí všichni, kdy a kterého času se rozkazuje, by se ráno scházeli a rychtář se všemi sousedy svými, když na jaké dílo buď jeti neb pěšky jíti mají, ať sám přichází a při nich jest, tak aby taková díla hodně a náležitě vykonati sobě nápomocni byli. A kdo by na robotu nejel, pokuty 1 kopu, kdo by pěšky nešel, 15 grošův ať složití musí.

24. Psův žádných, buď panských aneb svých, na pole s sebou neberte, a zvláště pastevcí s těmi dobytky; jestliže bude kdo v tom postižen, že takového vězníka svého na pole s sebou bere aneb zapouští, pro takového psa bude skutečně pokutován pokutou 1 kopy grošův českých.

25. Bitev, rvaček, lání, hanění toho abyste se nijakž nedopouštěli. Jestliže kdo komu co ublíží, žaluj na něho rychtáři a konšelům; jestliže se od rychtáře a konšelův náprava nestane, můžeš sobě stěžovati to panu hejtmanu, budeš v tom podle spravedlnosti své opatřen. A kdyby se toho dopustil a zlořečil, pokuty 2 libry vosku složití má a k tomu po 3 neděle před kostelem v trdlici seděti má; podobně kdo by to od něho z ouředních osob aneb jiných sousedův slyšíc, toho neoznámil a zatajil, v touž pokutu upadne.

26. Podruhův, podruhyní žádných od žádné obce nepřijímejte a zvláště bez listův a bez oznámení panu hejtmanu neb rychtáři a konšelům, aby se to prve uvážilo, co by za člověka byl, jak se jinde choval, byl-li by hoden do té obce přijíti, abyste sobě do svých domův tak brzo zlodějův a kuběn nepřijímali, ti také aby byli povinni i Jeho V. K. Emí, však z peněz, svou prací sloužiti. Kdo by se toho dopustil a podruha neb podruhyni do obce bez vědomí pana hejtmána přijal, tehdy 5 kop pokuty složití musí.

27. Zlodějův, poválečův, krosnařů, též žen neřádných a nevěstek žádných v ničemž aby nefedroval, v svých domích jich nepřechoval ani k sobě přijímal; jestliže se kdo toho dopustí a škoda by někomu od takového lotra neb lotryně se stala, spolu s ním neb za něj na hrdle trestán bude. Chodců, rybníkářů, starců žádný v ničemž nefedruj, hned přeč jich vybuďte. Jestli že by se pak co ti takoví, zvláště i vojáci mezi vámi nenáležitě chovali a spurně se stavěli, ty hned vezmouc nahoru je dodejte a sobě ubližovati nedopouštějte.

28. Žádný ať neprodává a nevěří na cizí gkruntý lidem statků a věcí svých, také v žádné rukojemství bez vůle pana hejtmána

se nedávej, k tomu také v rukojemství lidí cizích nepřijímej pod pokutou 5 kop grošův českých. Než má-li kdo jakého koně, klisnu aneb co jiného, prodej komukoliv za hotový, nebudeť potřebí upomínati a vrchnost svou v tom zaneprazdňovati. Kdo se proti tomuto artykuli dopustí, propadne svou věc Jeho V. K. Emí v pokutě.

29. Na pole svá žádných obilí žádnému, buď z ouplatku nebo z jaké přízně (síti nedávej), žádný ať se toho, aby j měl s kým síti, nedopouští. Kdo síti bude, trestán bude a obilí k ruce Jeho V. K. Emí pobráno bude.

30. Z dobytkův cizím řezníkům, mimo opověď a vůli pana hejtmana, aby neprodávali skopce, telete ani krávy pod skutečným trestáním a pokuty 10 kop miš.

31. Na jarmarky a trhy do města (městečka) N., o kterýchž již dobře víte, časně abyste se všichni scházeli a sjížděli pod pokutou 2 kop grošů českých.

32. Peněz gkruntovních cizím lidem ani domácím nikdy jinde kromě o soudě při rejstřích ať nekladou, a bez vůle vrchnosti pod pokutou a trestáním peněz ať neprodávají; kdo by pak bez vůle koupil, by i zaplatil, takové peníze budou se k ruce Jeho V. K. Emí pána bráti.

33. Štěpníci a zahrad panských trháním v nich ovoce i jináče abyste prázdni byli; kdo by jakou koliv škodu na štěpích i také zahradních věcech učinil a postižen byl, aneb že by to na něj vyhledáno bylo, jako zjevný zloděj ku příkladu jiným na hrdle trestán bude.

34. Luk panských všelijakých žetím v nich, ano také v obilích panských žetím a škod děláním abyste všickni prázdni byli a toho se nijakž nedopouštěli pod pokutou 2 kop. Podobným způsobem kdo by pasením dobytkův komu škodu učinil, má dle uznání soudcův škodu platiti, a kdo by jeden druhému svině neb husy na osení a jinde vypustil a škodu učinil, má pokuty 10 grošův českých složiti, polovici k záduší, polovici k obci. A který by soused, vida to, an se druhému škoda děje, zamlčel a neoznámil, má podobnou pokutou bez ušetření trestán býti.

(Dokončení.)

Dějiny kollejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jich zrušení.

Napsal Dr. Ant. Podlaha.

Část první: Od roku 1654 do r. 1723.

VIII. Kolleř Jičinská.

(Pokračování.)

V době 1654—1723 byli rektory kolleje: P. Tobiáš Michaelis 1652—1655, P. Michael Tamasfi 1655—1658, P. Daniel Felix 1658—1661, P. Fridrich Schutt 1661—1663, P. Ondřej Cotta 1663—1666, P. Jan Jahoda 1666—1669, P. Václav Milinský 1669—1673, P. Jan Institoris 1673, P. Adam Schlichtig 1673—1676, P. Jiří Weis 1676—1678, P. Karel Libertinus 1678—1681, P. Frant Banovský 1681—1684, P. Tomáš Kaukol 1684—1687, P. Jiří Worel 1687—1691, P. Jan Dubský 1691—1694, P. Václav Scheligowský 1694—1696, P. Karel Linek 1696—1699, P. Maximilian Pech 1699—1702, P. Samuel Höppel 1702—1705, P. Karel Smilaur 1705—1708, P. Tobiáš Losenický (Losseniczky) 1708—1711, P. Vavřinec Scholtz 1711—1714, P. Norbert Streer 1714—1718, P. Václav Giller 1718—1721, P. Tobiáš Losenický 1721 (přeložen do Brna), P. Norbert Streer 1722.

Fundace kolleje Jičinské ocitla se v nejistotě, když zakladatel její Albrecht z Valdštýna upadl v nemilost, a nebylo možno po dobu trvání války třicetileté dosáhnouti jejího potvrzení. Teprve listinou Ferdinanda III. danou v Řezně 21. února 1654 byla potvrzena, a to způsobem ještě příznivějším, než stanovila původní základní listina Valdštýnova, jelikož v ní vynechány byly veškery výhrady, jež sň byl původní zakladatel vymínil, na př. co do práva honebního a dolovacího, soudnictví a p.

Vzhledem k novému tiskořka založení změněn byl i výroční jeho den; místo původního 23. dubna stanovena byla neděle v oktavu sv. Ignáce, protože v tuto neděli r. 1657 císaři Leopoldovi I. v Praze tehdaž dlícímu rektor kolleje Jičinské podal svíci fundátorovi příslušnou.

Roku 1659 dokonána byla stavba kolleje dosud nedokončená; obě křídla, jedno vybíhající ke bráně kolleje, druhé ke kapli sv. Michala, stála dosud jen v hrubém zdivu a v neladné podobě; teprve nyní byla sklenuta a náležitě upravena k pohodlnému obývání členů kolleje. ¹⁾

¹⁾ Miller, 409—414.

Z ostatků svatých, jež P. Mikuláš Lancicius S. J. z římských katakomb se svolením papeže Pavla V. do české provincie r. 1634 byl přinesl, daroval kolleji Jičínské, v níž několik let byl pobýval, tělo sv. Sekundiny, panny a mučednice. Nepokoje válečné nedovolily však, aby tělo toto vystaveno bylo veřejné účtě. Stalo se tak teprve v srpnu r. 1658 tímto způsobem: Z kostela Všech Svatých v Zebíně, od města míli vzdáleného, vedeno bylo dlouhé procesí do jesuitského chrámu; průvod vedl probošt Staroboleslavský, Rudolf Roder, k tomu od arcibiskupa Pražského delegovaný. Tělo světice uložené v sedmiboké uměle zhotovené schránce neslo osm kněží. V průvodu bylo 774 párů družiček. V kostele sloužena byla slavná mše sv.. Odpoledne provozována divadelní hra: „Sv. Sekundina, zprvu nevěsta, potom mučednice Kristova.“ V oktávu slavnosti majitelka panství vdova Tieffenbachová, rodem Šternberková, se svými dcerami a s celým ženským komonstvem vykonala před ostatky zvláštní pobožnost a zavěsila votivní věneček u jejího oltáře.

Táž paní věnovala kostelu konopeum z červeného damašku, protkaného zlatem a hedvábím, látkou tou byl vyzdoben pokojík malého arciknížete Filipa, syna Ferdinanda III. z Marie Španělské; když pak arcikníže zemřel, dostala se látka ta řečené paní jakožto hofmystryni.²⁾

Z dobrodinců kostela kolleje Jičínské uvedeni býti zasluhují tito: Hrabě Mikuláš Desfours, jenž v kryptě kostela jesuitského byl pochován, věnoval na uliti zvonu 1000 rýnských. Maximilian hr. Valdštýn daroval sedm obrazů zobrazujících výjevy z umučení Páně tak umělecky provedené, že od znalců odhadvány byly na několik tisíc rýnských. Václav Stablovský věnoval kalich zakoupený za 200 imperiálů, Rudolf hr. Tieffenbach skvostnou monstranci a na lampu sto dukátů; dvě sestry Dohalské, Marie Theofila 700 rýn. a Barbora 138 rýn; Václav Červenka, děkan Jičínský, 500 rýn.³⁾

Roku 1654 bylo v kolleji celkem 30 členů; ze 13 starších kněží tři se třemi magistry měli na starosti školy; 11 kněží konalo tak zvanou třetí probaci („*alios undecim tertium probantes a consortio reliquorum ad curas secrevit proprias*“); šest koadjutorů pečovalo o věci časné. Roku 1655 měla kolleje celkem 44 členů, z nichž však 10 bylo zaměstnáno mimo dům v misiích: v Hostinném, v Rohozci, ve Stárkově a ve Frýdlantě.⁴⁾

²⁾ Miller 1104—1105.

³⁾ Miller 943.

⁴⁾ *Annales provinciae Boh.*

Vedle utěšeně vzkvétajících družin latinské a české pomýšleno bylo na zřízení kongregace selské. I byli roku 1654 sedláci vyzváni, by sestoupili se v družinu sv. Isidora, a již 30 jich se přihlásilo. Avšak šlechetný záměr byl by se málem rozbil o lakotu těch, kteří těžce nesli, že prý výnos panství se umenšuje, když poddaní od domácích hospod se odvracejí k ušlechtiljším shromážděním náboženským.⁵⁾ Nicméně družina přes to uspokojivě vzkvétala.

Někteří členové koleje rozesláni byli r. 1655 v době velikonoční na různá místa; celkem vyzpovídali 10.800 osob (v Lomnici 200, ve Stárkově 300, v Radimi 500, v Hořicích 600, v Hostinném 2154, v Rohozci 2700, v Cerekvici 1244, ve Frýdlantě 3102) a obrátili 112 osob (v Hostinném 6, v Rohozci 66, v Cerekvici 12, ve Frýdlantě 28).⁶⁾

Roku 1657 dva sodálové české družiny se zneprátelili a spor svůj vznesli na soud. Vinník byl odsouzen do vězení na tři dni; když to nevinný sodál uslyšel, prosil, aby trest ten byl jemu přisouzen a když mu to bylo odepřeno, pravil: „Buď trest druhu mému bude odpuštěn, anebo já s vinníkem přetrpím třídní vězení“. Vidouce soudcové takovou lásku, zprostiti vinníka trestu.⁷⁾

Nenadálým neštěstím přišel r. 1663 o život rektor koleje P. Fridrich Schutt. Vykonav o Božím Těle v Nemyčevsi theoforický průvod, vracel se ve voze domů, když tu náhle koně se splášili; rektor chtěje z vozu vyskočiti, uvázl svrchním rouchem na voze a dopadl tak nešťastně na zem, že zanedlouho skončil.⁸⁾

Roku 1668 v noci po svátku Božího Těla při prudké bouři zapálil blesk statek koleje v Hrobičanech a téměř celý v okamžiku v popel obrátil.⁹⁾

Již od delší doby zamýšleli rektorové koleje Jičínské ve vsi Popovicích, kdež kolej měla dvůr, zbudovati kostel ke cti P. Marie, aby v něm selská Družina sv. Isidora mohla konati svoje shromáždění a svoje pobožnosti. Teprve však r. 1663 bylo možno přikročiti k uskutečnění té myšlenky. Byl položen základní kámen k budoucímu kostelu, při čemž obřady vykonal provinciál řádu. Během léta zdivo dosáhlo značné výše. Z neznámých příčin však po tři následující roky se ve stavbě nepokračovalo. Teprve r. 1667 zase s ní bylo započato a pozvolna v ní pokračováno; r. 1670 k lodi dříve dostavěné připojen byl presbytář, do-

⁵⁾ Miller 1792.

⁶⁾ Miller 2030.

⁷⁾ Miller 1905.

⁸⁾ Miller 3079.

⁹⁾ Miller 421.

končeny klenby a celá stavba opatřena střechou; střecha věže pobita byla plechem. Posléze r. 1671 v neděli po Narození P. Marie byla svatyně benedikována a v ní za velikého návalu lidu sloužena byla první mše sv. slavným způsobem.¹⁰⁾

Ves Popovice měla dříve tři různé pány a tři hospodářské dvory; jeden z nich, s dvorem kolleji náležejícím sousedící a pro pokoj se sousedy jesuitům nejžádoucnější, po němž více než dvacet let toužili, konečně r. 1670 bylo možno získati; bylo zaň zaplaceno 6000 rýnských, k čemuž jistý šlechtic přispěl 300 rýnskými.¹¹⁾

Stará obytná budova kdysi pro členy kolleje v Miličevsi chystaná, byla na spadnutí, i započato tudíž r. 1677 s novou stavbou, k níž klášter kartouzský propůjčil svůj lom a byl i povozy nápomocen; pán na Jičíně Norbert hrabě ze Šternberka a hrabě Šlik povolili 350 dovozů materiálu. Nový dům neboli zámček byl podsklepen, měl 14 pokojů a v přízemí pěknou kapli zasvěcenou sv. Václavu. Stavba ta byla řečeného roku dokonána.¹²⁾

Při kolleji Jičínské byl seminář sv. Rosalie, založený Albrechtem z Valdštýna. Roku 1671 ukončen byl dlouhotrvající spor s hraběnkou Helenou Salmovou, a to tak, že místo sumy 2700 rýnských, jež císař Ferdinand II. na panství Světlé semináři byl přikázal, a místo zadržených úroků zavázala se hraběnka složit v určitých lhůtách celkem 3600 rýnských.

R. 1673 městská rada Jičínská darovala semináři značnou část ovocných sadů spolu s hradbami, čímž odpomoženo bylo stísněnosti semináře.¹³⁾

Roku 1674 kněží z kolleje proputovali pěšky celé okolí, vesnice, zámky a městečka, a veliké množství lidí vyzpovídali.¹⁴⁾

Téhož roku pohřben byl v kryptě řádové rybář Jan Kouřimský. On byl jeden z prvních, kteří po příchodu jesuitů do Jičína přijali víru katolickou. Když pak za vpádu Švédů jesuité kostel i kolleji opustili, on drahocené náčiní chrámové i kollejní v bezpečných skrýších uschoval, a tím kolleji neocenitelné služby prokázal.

Kollej stíhána byla častými nehodami na svých statcích: roku 1674 zahynulo morem a zimou 1400 ovcí a ze 70 kop ryb vyhynula polovice; roku pak následujícího vyhořely tři dvory nedbalostí hlídačů.¹⁵⁾

¹⁰⁾ Miller 942—943.

¹¹⁾ Miller 415.

¹²⁾ Miller 415, 943.

¹³⁾ Miller 1684.

¹⁴⁾ Miller 2049.

¹⁵⁾ Miller 421.

Roku 1676 zakoupen byl pro seminář statek ve Zběři za 40.000 zl., ale již následujícího roku 1677 statek ten ohněm zločinnou rukou založeným úplně vyhořel.¹⁶⁾

Roku 1677 prodal seminář statek Plotiště koleji královéhradecké.¹⁷⁾

Na odvrácení požárů minulého roku na mnohých místech zuřivších, uspořádali jesuité r. 1679 veřejnou pobožnost k sv. Agatě a vystrojili na ten úmysl chudým oběd.¹⁸⁾

Obzvláště nešťastným pro kolej Jičínskou byl rok 1681. Dne 7. května vypukl u žida zlatníka oheň, jenž zničil celé město uvnitř hradeb vyjma kostelík sv. Jana, děkanství a sousedící s ním dům císařův. Z budov kolejních nejdříve zachvácen byl seminář, v němž nápor plamenů zuřil tou měrou, že i klenby roztrhal. Málo jen plamenům bylo vyrváno a ze ssutin vytaženo. Od semináře vzňaly se školy a v popel obráceny; od nich, jakož i s druhé strany od sousedního hořícího statku sama kolej byla plameny zachvácená, v níž toliko kaple sv. Michala a klenuté pokojíky v tom traktu byly ušetřeny; ostatní vše s veškerým nářadím, posvátným i profánním, od mnoha let nákladně pořízeným, se škodou mnoha tisíc stalo se kořistí ohně. Také kostel se vzňal od sousedních budov; shořela jeho střecha, a zvony, velikostí i zvukem znamenité, se rozlily; vnitřek neúnavnou námahou členů řádu byl zachráněn, ač již spodek hlavního oltáře, postranní oltář a varhany hořely. Členové koleje byli bez přístřeší, i posláni do různých kolejí; zůstalo pouze pět kněží a šest bratří, kteří bydlili dílem v Milíčevsi, dílem v zachovalejších částech spáleniště. Aby budovy střech zbavené netrpěly další škody na zdivu a klenbách, byly překotně pokryty střechami doškovými. Zanedlouho, 27. září, vyhořel i statek Milíčevský, a po pěti dnech statek Vrbický. Děkan Jičinský Václav Červenka daroval koleji 100 měric pšenice a Václav Wichaeus, děkan bydžovský, daroval veškery desátky z Hrobičan.

Než sotva kolej byla tou měrou opravena, že mohla býti obývána, opět r. 1682 chrám, školy i kolej (seminář dosud byl v ssutinách) ohněm byly zničeny; jakousi útěchou bylo, že tímto ohněm, jež vypukl poblíž komínu kolejní kuchyně v doškové části střechy, město, sotva po posledním ohni znovu se zotavující, bylo ušetřeno, jinak by byli jesuité upadli v horší ještě nenávisť lidu nežli židé, původcové ohně prvního.¹⁹⁾

¹⁶⁾ Miller 1684.

¹⁷⁾ Miller 484.

¹⁸⁾ Miller 1325.

¹⁹⁾ Miller 421—422.

Budova semináře po požáru obnovená, byla příliš malá a pro nedostatek místa nemohla býti rozšířena. Bylo tudíž jednáno s hrab. Isábellou, matkou a poručnicí osiřelého Josefa hraběte Šternberka, aby k tomu účelu přikázáno bylo místo prostrannější. Když byla hraběnka 2. května 1684 stisněnou budovu semináře shlédla, povolala hejtmána panství, primasa obce a několik členů městské rady a v jejich přítomnosti vykážala rektorovi a regentovi prostranné místo za hradbami jakožto staveniště pro příští budovu; místo to ihned jesuité v přítomnosti dárkyně označili koly do země zaraženými; potom dali jesuité darování to zapsati do knih radničních. Aby však ještě více místo to semináři zabezpečili, použili přítomnosti P. provinciála a požádali hraběnku, aby zúčastnila se slavnosti položení základního kamene. Byl k tomu určen den 23. května; provinciál vedl průvod, v němž na dvou nosítkách nesen byl základní kámen ze dvou částí se skládající, za zvuku pochodní a za zvuku trub; napřed šli členové kolleje, následovala městská rada a za ní ubíralo se množství lidu. Kámen byl pak na určeném k tomu místě slavnostním způsobem do země vložen. Nová budova semináře dokonána byla r. 1690; bylo v ní umístěno devadesáte jinochů.²⁰⁾

Bibliothéka kollejní byla r. 1686 vyzdobena malbami a podobiznami fundátorů a rozmnožena četnými knihami, mezi nimiž uvádějí se zejména: Filipa Picinella „Mundus symbolicus“, Odericha Raynalda „Annales eccl.“ a všechny dosud vyšlé svazky J. Bollandy; náklad na ně obnášel téměř 300 zl.²¹⁾

Latinské družině dal hrabě František Gallasch r. 1689 zhotoviti oltář s obrazem, a Jan Rudolf hrabě Morzin, jenž po deset let byl jejím rektorem, věnoval jí štědře mnoho set rýnských.²²⁾

Roku 1691 urovnán byl spor s panstvím Jičínským o hranice, jenž již více než třicet let se táhl; vypadl pro řád nad očekávání příznivě; tím odstraněna příčina ustavičných neshod. Přítomen byl Václav hr. ze Šternberka jakožto poručník, jemuž jesuité celou věc svěřili, aby o ní po právu a spravedlnosti rozhodl, i doručili mu znění fundace, v níž hranice dopodrobna se vypisují. Hraběti líbila se tato jejich důvěra. Námitky úředníků svého poručence zněním fundace vyvrátil a jesuitům vše přesně podle fundace přisoudil. Na trvalou paměť vztyčeny všude kamenné mezníky na loket ze země vyčnívající, na každém z nich na straně

²⁰⁾ Miller 1685.

²¹⁾ Annales prov. Boh.

²²⁾ Miller 1790.

k pozemkům kolleje obrácené vytesán byl monogram IHS., na straně druhé znak Šternberský.²³⁾

Arnold Kister, důstojník pluku Bassompierrova, octnul se roku 1692 náhodou v Jičíně; byl to sice výborný voják, ale neměl dosud žádné víry. Jeden z kněží kolleje jezuitské vešel s ním v přátelské styky a získal jej znenáhla víře, takže důstojník posléze slze složil vyznání víry.²⁴⁾

Roku 1696 rhetori, sodálové latinské družiny, po příkladu studentů v Granadě, zavázali se, že učení o Neposkvrněném Početí Panny Marie vždy budou držeti a hájiti; slib svůj stvrdili přísahou, a na ten úmysl přijali Tělo Páně.²⁵⁾

S upřímným účastenstvím zatruchlila r. 1700 kollejí Jičínská nad tragickým skolem štědrých svých dobrodinců, majitelů panství Jičínského, Jana Josefa hraběte ze Šternberka a choti jeho Marie Teresie z Preisinku. Zbožní manželé, vracející se z Říma, kamž za příčinou jubilejního roku se byli odebrali, navštívili na zpáteční cestě dne 13. června svatyni Oettingenskou, kde ráno vykonali sv. zpověď a přistoupili ke stolu Páně; potom vstoupili na člun, aby se dali převézt přes řeku Inn; nedbalostí lodníkovou člun narazil na mostní pilíř a oba manželé utonuli.²⁶⁾

Albrecht z Valdštejna daroval jezuitům bývalý farní chrám sv. Jakuba, jemuž oni r. 1654 s dovolením pražského arcibiskupa a císaře Ferdinanda III. dali jméno sv. Ignáce. Jelikož žádná známka nesvědčila o konsekraci tohoto původem prastarého chrámu, biskup Královéhradecký baron Godfríd Kapoun ze Svojkova jej slavně konsekroval ke cti sv. Ignáce r. 1701 v neděli po sv. Václavu a stanovil, aby památka posvěcení konala se v neděli po svátku sv. Ignáce.²⁷⁾

Hejtman panství jičínského oznámil r. 1703 rektorovi kolleje, že mu bylo uloženo, by kolleji zakázal na pozemcích kollejních k městu přiléhajících, jakož i v zahradě předměstské pod lesem Čerovkou lov a střelení zajíců a lapání lesního ptactva, kdyby myslivec kollejní nicméně tak činil, že má býti po prvé napomenut, po druhé zbit a po třetí, že má býti pod ním kuň zastřelen. Rektor mu odpověděl, že pozemky podle nadace od císaře stvrzené náleží kolleji vlastnictvím úplným, se všemi právy, a že tudíž kollejí bude užívati i svého práva honebního; kdyby jí v tom bylo brá-

²³⁾ Miller 415.

²⁴⁾ Miller 2705.

²⁵⁾ Miller 1790.

²⁶⁾ Miller 3094.

²⁷⁾ Miller 941, 942.

něno, že obrátí se k císaři, jenž vzal fundaci pod svou ochranu. Po této odpovědi nic nebylo dále proti koleji v této věci podnikáno.²⁸⁾

Krutě stíhaly kolej pohromy živelní. Roku 1706 nedbalostí děvečky statek v Popovicích v mále chvíli byl plameny úplně ztráven spolu s velikou zásobou obilí.

Roku 1709 neobyčejně krutá zima, jaké od věků nebylo pamětníků, způsobila v zahradách takové škody, že sotva čtvrtina ovocných stromů mrazy přestála; v ovčinci Popovickém více než 800 ovec zahynulo, v rybnících vzalo za své 30 kop kaprů; u ostatních rybníků náhlou povodní protrhly se hráze, takže v nich sotva malá část ryb zůstala.²⁹⁾

Roku 1714, 2. září zemřel v koleji Jičínské P. František Wölcker, jenž po sedm let byl v Madridě zpovědníkem a duchovním rádcem hraběte Václava z Lobkovic, vyslance cis. Leopolda u dvoru španělského; provázal jej i na zpáteční cestě, a když se u Padovy roznemohl, připravil jej k smrti.³⁰⁾

Oč seminář dlouhý čas marně se ucházel, dosáhl teprve r. 1716 od městské rady a obce Jičínské, totiž dovolení, aby z kašny městské mohla býti vedena voda potrubím do budovy seminářské; když posléze dovolení bylo dáno, byla v semináři zřízena pevná kašna z dubového dřeva a z ní pak olověnými rourami vedena voda do kuchyně.

Roku 1717, 12. září vypukl na střeše semináře oheň, jenž během čtvrt hodiny celou střechu zničil; tehdaž byly budovy škol a koleje ve velikém nebezpečí; na štěstí však zůstaly požáru ušetřeny. Roku 1718 byla pohořelá budova s velikým nákladem opravena.³¹⁾

Roku 1719 zřízena byla při kolejním kostele druhá pohodlnější sakristie poblíž hlavního oltáře a opatřena vkusným vnitřním zařízením. Pěkná a světlá kaple sv. Michaela sloužila k po-

²⁸⁾ Miller 416.

²⁹⁾ Miller 422.

³⁰⁾ Miller 2309.

³¹⁾ Miller 1685. — Zajímavá jest poznámka Millerova na str. 1686: «Quod autem ab anno 1636 per 95 annos de hoc seminario tam numeroso atque tam bene fundato nihil adjiciam, defectus fuit materiae mihi non communicatae; idem jam olim quaestus est P. Bohuslaus Balbinus Historiae Collegii Giczinensis scriptor, in qua pluribus locis gemit. quod nullus Regentum, quantumcunque rogati, vel verbum ei voluerint suppeditare. Successores eorum, etiam a me requisiti, excusarunt sese. quod lubentes notabilia mihi submitterent, sed non possint, eo quod per duplex vel triflex incendium, quo Seminarium in cineres redactum fuerat, etiam unâ libri. documentaque omnia conflagrarint.»

božnostem příslušníků kolleje i obyvatelstva městského; v ní často slouženy byly mše sv. a v ní také česká marianská družina konala svoje schůze. V této kapli zřízen byl r. 1719 nový oltář.³²⁾

Roku 1722 zemřel zasloužilý a štědrý rektor české družiny Jan Ferdinand Bojanovský, jenž úřad ten po 36 let zastával. Deset let před svou smrtí, roku 1712, věnoval kolleji 250 rýnských s tím určením, aby ve chrámě kollejním udržována byla lampa před Nejsvětějším.³³⁾

V letech 1701—1722 vysíláno bylo z kolleje Jičínské rok co rok 10 až 16 kněží třetí probace na misie, kteří působili v různých končinách Čech se značným úspěchem, a to jednak v misiích podnikaných k podnětu moci státní („missiones Regni“), jednak v misiích konaných k žádosti biskupa Královéhradeckého, jakož i různých šlechticů.³⁴⁾

Komunikantů bylo roku 1673 17.735, 1686 24.000, 1693 34.000, 1697 46.000, 1700 50.400, 1710 41.100, 1722 53.951.³⁵⁾

Počet obrácených vykazuje se takto: 1654 34, 1655 118, 1656 18, v letech 1657—1718 pouze po jednom, dvou, třech, až osmi; jen r. 1701 14; 1719 14, 1720 17, 1721 14, 1722 2.³⁶⁾

(Pokračování.)

Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně, sepsaný po smrti opata Melichara Hölderla r. 1608.

Uveřejňuje centrální archivář Hynek Gross.

(Pokračování.)

Inventář kláštera Koruny Zlatý v pondělí po neděli Exaudi, to je 19. měsíce máje, leta Páně 1608. post mortem Mel- chioris Höldrle abbatis.

V pokoji klenutým, malovaným, kde pan oppat přední věci měl:

Kontrfekt n. p. oppata s firhaňkem plátěným 1, stůl nový s ládulemi 1, koberec na něm 1, sesle nová, kožená 1, polštářiky kožený 3, koberec, koženej, červenej na stůl 1, koberce stolní 4, plátna mlejnského 2 štuky, bavlny v šesti svazích za 3 kopy, stolička zasedací zelená 1, půlpyt, na něm starý sukno zelený 1, truhlíčka zelená, nekovaná, v ní obraz Panny Mariji s dělátkem na ornát s jinými potřebami 1.

³²⁾ Miller 942.

³³⁾ Miller 942, 1791.

³⁴⁾ Miller 2071—2091.

³⁵⁾ Miller 2281.

³⁶⁾ Miller 2638—2644.

V velký almaře s ládulemi:

Partes do bílé kůže svázaný Orlamdorís: 6 vócum, partes Friderici Lignicensis: 6 vócum, partes Matthiae de Sayve: 5 vócum, partes Jacobi Xandelii v červené kůži: 8 vócum, partes Horatii Urelíi v červené kůži: 6 vócum, partes Francisci de Sale v červené kůži: 6 vócum, partes téhož auttora v papíru barevným: 6 vócum, partes Hasterii v pargameně, partes Zianchia Tarnisino v pargameně, partes Josephi Biffi v papíře, partes Rudolphi de Lassa v pargameně, partes Blasii Amon v pargameně: 4 vócum, missa Julii Belli v pargameně: 8 vócum, partes Caroli Liciton v pargameně: 6 vócum, missa Narcissi v pargameně: 8 vócum, partes Joanne Feldmair v pargameně: 8 vócum, partes Filippi de Monte v pargameně: 4 vócum, partes Hasterii v parg.: 6 voc., partes Aichinerii v parg.: 4 voc., partes Martino Langreder v parg.: 6 voc., partes Julio Sigli v papíru: 5 voc. Madrigali Horatii Vechii v parg.: 6 voc., partes Philipi Schendorf v parg.: 6 voc., Lachimae Petri, v červený kůži: 7 voc., Magnificat Orlandi v parg.: 6 voc., missa Matthiae Thatman v parg. 6 voc., partes Jovan Terretii prostý: 5 voc., missae Pauli Sartori v parg.: 8 voc., Tricinia v parg.: 3 voc., Oratio Francisci de Sale, nevázaný ve třech kusích, partes psaný Friderici Liduini: 6 voc., . . . psaný Philipi de Monte: 6 voc., . . . Philipi de Monte: 5 voc., rozličných mutet na škartách v svazku, knieha sirotčí stará 1.

No 1. v též almaře ládule listů plná, No 2. v láduli listů v ní plno, No 3. v láduli v ní listů plno, No 4. v láduli, v ní listů a škaret něco, No 5. v láduli, v ní listů a škaret něco, No 6. ládule prázdná, vzata odtud na korení, No 7. v láduli listů a škartt nemálo, No 8. v láduli listů a knížek a psaní plno, No 9. v láduli sněmy, kalendáře a některá psaní, No 10. registra sirotčí, urburní s jinými správami, No 11. v láduli noviny a některá psaní, No 12. v láduli kladivka dvě a něco psaní.

V minulém čísle omylem vynechána byla poznámka: Již Matěj Polák, jenž v listu zaslaném králi Ferdinandu r. 1555 podepisuje se „opat volený a potvrzený Svaté Koruny Trnové“, stěžuje si, že jest velký kostel velmi zbořený a v jiném listu k panu Vilémovi z Rožmberka ze dne 14. září 1555 kde se podpisuje „frater Mathias Kozlycius Sancte Corone abbas“, odváděje jemu na upomínání peníze, nalezené v kostele sv. Markety, dovolil si poznamenati: Ještě to milostivý pane opakujem, že by to dobře bylo, by ty peníze byly při klášteře vstaly, až by jse za ně dobrý zvon aneb vornát dobrý koupilo, aneb jse na oprávký Božího domu obrátilo a to pro křik rytířství rozličného i také obecního (lidu)“. Archiv Krumlovský I. 1. Aa 3.

V téže almaře v dolejších příhradách:

V láduli trevíc kordovanskejch 4 páry, pantoffli kordovanskejch 1 pár, kápě bílá stará 1, plátna černého, slýzského jedna šuka v cela 1, pauřovanivý (?) zelený na firhanky k ložím šuka 1, šerky strakatý na firhank, šuka 1, kus pletenej, v něm listů všelijakých složeno . . ., škatule prázdná dlouhá, měsec na koření s pěti pytlíky koření, visák s zámečkem, almara pod kontrfektem prázdná 1, karaváč s řemeny pletený 1, nůžky stříhací 1, lineal 1.

V almaře v druhém koutě v horní příhradě:

Škatule s formami a kličkami, plná 1, vážky na koření s půllibry závažím 1, závaží mosazného libra 1, v též almaře v druhé příhradě majestát J. M. Cís.*) na mejto v Rájově, listův na pargameně psaných s pečetmi lidí duchovních na neboštika svědčících, pargameny bílý, kus 1, nití bílých, svazky 2, kalamář mosazný 1, Agnus Dei v škatuli 1, v třetí příhradě, jest prázdná, v čtvrté spodní láduli listů plno.

V almaře vedle dveří v horní příhradě:

Koflík velký pozlacený s přikryvadlem 1, . . . dva stříbrný pozlacený 2 . . . gryffovný stříbrem kovaný 1, koflíky stříbrný prostý 2, koflíky jalovcový dřevěný 2, skleniček a krabiček s voleji všelijakými 13, apatěka plechová 1, lžička stříbrná malá 1, lžic stříbrných, vydány bratřím do conventu 20, vidličky stříbrný v košíčku 1, zlatohlavu mozýrovaného kousek malý 1, forštatů bílého šuka 1, mochýru bílého šuky 2, barchanu černého v svazku jednom 1, šamlatu bílého pět štvrtí lokte, pinta hedvábná černá 1, karkule damašková bílá 1, střevíce bílý 1 pár, infula bílá damašková 1, ornat tupltykytový se všemi potřebami 1, kříž stříbrný pozlacený na šňůrce 1, prsteny s červenými kameny 2 rukavice nitěný bílý 1 pár, štůla stará 1.

V druhé příhradě.

Bibli německá Jana Dietnpergera**) 1, Historia Nicephori 1, Postila Sserarova***) německá 1. Monarchia eclesiae 1, Com-

*) List císaře Rudolfa II., daný v Praze dne 11. června 1599. R. 1603, 20./1. clo na mostě Rájovském na žádost městské rady v Č. Krumlově zrušeno. List Rudolfův byl však obnoven cis. Ferdinandem II. dne 7. ledna 1621. V obnoveném listu není o předešlém zrušení žádné zmínky. Krumlovští snažili se vůbec zabrániti všemu v okolí, co by obchod jejich seslabovalo. R. 1597 dožadovali se u Petra Voka, aby zakročil u opata Hölderla proti vznikajícímu tržišti ve vsi Rájově, ležící při živé silnici. Čteme o tom Series abbatum: Hoc anno (1597) in pago monasterii Rajow dicto certis anni temporibus tantus confluxus vendentium et ementium solebat esse, ut justae nundinae videri possint. Ex quo commota plebs Crumloviensis, ac si hoc contra privilegia eorum esset, ad D. Petrum de Rosis, ut sua autoritate nundinas tales inhibeat, supplicavit.

**) Jan Dietnperger, překladatel bible, † 1534.

***) Jiří Scherer, tyrolský jesuita, † 1605.

mentarium in Di. Thoman, thomus 1, Commentarium in Gundem, thomi 2, Pontificale romanum 1, Belarmini*) disputationes 1, Comment. in Genealogiam Austriacam 1, Historiae Sanctorum, německý 1, De origine Bohemorum 1,**) Práva a zřízení zemská království Českého 1, Summa Angelica 1, Sermones Dominicales 1, Postila Friderici Nausræ 1, Feldpuch Petri Crestensii***) 1, Pupila oculi Joannis de Burgo 1, De eruditione religionum Huberti 1, Margarita philosophica 1, Jacobi Gretserii†) De Cruce 1, Regula sancti Benedicti 1, Biblia sacra v malém modum 1, Methodus Confessionis J. P. 1, Catholische Schulschrift Mathiae Maihoffer 1, [herbář] český s figurami, D. Mathiola††) 1, [biblí] latinská velká 1, ...ationale Vilhelmi Minatensis, missál ordinis, do kostela dán, De disciplina Christiana 1, Veridicus christianus, Joh. David†††) 1, Oratio de dignitate episcopali 1, Colloquium Ratisbonense 1, Colloquium Ratisbonense německý 1, Historiae Hussitarum Joannis Coctilei§) 1, Notae Evangelicae Petri Canisii§§) 1, Histor. Ordin. S. Bened. německý 1, De consideratione T. Marci Antonii 1, Titulář český 1, Práva a zřízení zemská, malý 1, Apologia ad R. Galliae v pergameně 1, biblí latinská in quarto 1, Casus Conscientiae Toleti 1, Sinodus Pragensis latinský 1, Dictionarium Dasypodii§§§) 1, Breviář starý 1, Historia 4 partium orbis, německý 1, Processionale ordinis, dána do kostela 1, Vita Jacobi Lainis*) 1, Missale Cisterciense 1, Processionale Cisterciense 1, O stavu manželském, knížka německá 1, Philosophia Petri Hispani 1, Meditationes Caspari Loarte 1, Index biblicus 1, Orationes synodales v pergameně 1, Historiae Lauretane 1, Ovidius de Tust**) (sic) 1, Liber Coniurationum 1, Ordo ad induenda vestimenta sac. 1, Reformationes Cisterciensium 1, De concordantia Religios. 1, Ordinarium Cisterciense z Vyšebrodu 1, Breuiarium Cisterciense 1, chvostička na almaře 2, vohánka pávová 1, štětka k česání šatuov 1, míra na štiky železná 1, železo

*) Roberto Belarmino, kardinál, † 1621 v Římě.

**) Aeneas Sylvius: De Bohemorum origine ac gestis historia.

***) Crescenci Pietro, † 1320: Opus ruralium commodorum libri XII.

†) Gretserius Jakub, jezuita, † v Ingolstadt 1605.

††) asi přeložený herbář neb bylinář Mathiolův od Tadeáše Hájka z Hájku 1562, nebo pozdější od Adama z Riesenbachu a Daniela z Veleslavína 1596.

†††) Jan David, belgický jezuita, zemřel 1613.

§) vlastně Cochlaei, Cochlaeus, zemřel jako kanovník Vratislavský roku 1552. (Historia Hussitarum libri duodecim 1545).

§§) Petr Canisius, jezuita, provinciál, † 1597.

§§§) M. Václav Dasypus jinak Dasypodius, učenec v druhé polovici 16. st. nar. v Nimburce: Dictionarium latino-bohemicum, 1581?

*) Jakub Laynez, druhý generál řádu Tovaryšstva Ježíšova, † 1565.

**) nějaké přepsání, snad se to vztahuje na spis Ovidiův: Tristia, libb. V.

k kuši 1, skleniček malých 5, sklenice velká s erby 1, konvička s cínovým přikryvadlem 1, šály hliněný modrý nade dveřmi 4, loubek stříbrný 1, zrcadlo velký 1, ručnice kmíře 1, toulec kostí vykládaný, okrouhlý s kličkou 1, kord s pošvou aksamitovou 1, kord stříbrem kovaný se dvěma noži 1, pouzdro se 12 noži a vidličkou 1, sklenice s vodou. (Dokončení).

Literatura.

Dr. Ant. Podlaha: *Catalogus collectionis operum artis musicae quae in bibliotheca capituli metropolitani praagensis asservantur*. Pod tímto názvem vydáno bylo jako XIX. svazek edice archivu a bibliotéky pražské kapituly metropolitní cenné dílo Dra Ant. Podlahy, obsahující podrobný seznam hudebnin (1686 čísel), majetku to jmenované kapituly i v abecedním pořádku dle jmen skladatelů, při čemž nezapomenuto udati i přesné obsazení a – pokud bylo možno zjistiti, i první provedení. Setkáváme se tu se jmény vynikajících skladatelů italských, našich i jiných v XVIII. a první polovině XIX. století (Alex. Scarlatti, Pergolesi, Mich. Haydn, Mozart (7 mší), Mysliveček, Koželuh, Jirovec, Führer atd.) Milého půvabu dodávají publikaci předeslané dějiny svatovítského hudebního kúru od r. 1690 do r. 1852, z nichž se dovídáme o osobních i hmotných poměrech kapelníků, choralistů a instrumentalistů, o jejich občasných sporech. Svědomitému autoru nedalo, aby nevšíml si též obalů hudebnin, zvláště německo-vlašských návěštních cedulí divadla v Kotcích z let 1753–1756, jež poskytují neznámé dosud detaily k Teuberovým dějinám pražského divadla. Též seznam hudebních nástrojů (housle z r. 1634, 1779, violy z r. 1655, 1657 atd.) je připojen. Index usnadňuje orientaci v díle bohatém, psaném s láskou, ale bez dohadů a kombinací, jimiž jiní hudební historikové překypují a — od pravdy odvádějí. Cena 30 Kč je přiměřená.

Prof. Ant. Srba.

V. Chaloupecký, *Selská otázka v husitství*. Příspěvek k ideologii doby a revoluce. — Sbírky přednášek a rozprav extense university Komenského v Bratislavě, svazek 12. V Bratislavě 1926. Nákladem »Academie«, nakladatelství v Bratislavě. Tiskem Slovenská Grafie, úč. spol. v Bratislavě.

Diskusse o tom, zda je křesťansky spravedlivo bráti selskou odúmrt, vedená v pražské kapitole asi v roce 1388, dala podnět k prodloužilým úvahám, v jakém postavení a poměru má býti sedlák ke svému pozemkovému pánu. Na rozdíl od těch, kdož posuzovali věc s právního hlediska a nespouštěli se zřetele historický vývoj podřízenosti selského stavu, někteří lidumilové vyslovovali pomysly, jež vyznívaly na prospěch sedláctva, ale pramenily spíše z citu než z rozumu. V přemýšlování o tom, jak bylo by lze otupiti ostří poddanství, dospělo se konečně k utopickým problémům a revolučním heslům. Spisovatel sleduje ve své rozpravě dotčené myšlenkové hnutí a ukazuje na jeho význam ve světových dějinách. Praví: «Jednou z palčivých otázek, které doba, vrcholící v působení mistra Jana z Husince, věnovala svoji obzvláštní pozornost, byla otázka selská. Vedle Anglie byla to především naše vlast, která už v XIV. století klade na řešení této otázky důraz; vedle Anglie byly to především předhusitské a husitské Čechy, které ústy svých reformátorů zdůrazňují, že i tu třeba je nápravy». Vypověděv pak, co napsali předchůdci Husovi jednak o utisko-

vání poddaných lidí, jednak o prostředcích, jimiž by mohl staven býti běh takového utiskování, dokládá, že proti myšlenkovému směru svých předchůdců Hus zastávající nové mínění o poslání pána a kněze a o jejich poměru k selskému stavu, a zamítající názor, jakoby selský grunt byl majetkem vrchnosti, znamená značný pokrok. Že neukázal se praktický výsledek jeho snahy o nápravy, toho příčinou bylo propuknutí husitské revoluce. Při řeči o Chelčickém, jenž zavrhoval každé panství a každou vládu, je na to poukázáno, že jeho spisy byly psány až za revoluce a proti ní, zejména často proti Tábořským, a že ve výročí Chelčického je znamenati náladu, kterou vypěstovalo a do širokých vrstev vneslo osvícensko-náboženské reformní hnutí.

Je otázka, jak se vedlo sedláctvu v Čechách krátce před tím, než nastala husitská bouře. Auktor spisu odpovídá na ni takto: »Postavení českého sedláka bylo v době předhusitské skutečně velmi příznivé, průměrně lepší než kdykoli před tím a dlouho potom«. O tom, jak se vedlo sedlákům za husitské války a krátce po válce, přivádí on výroky vrstevníků té doby. I postačí vyslechnouti aspoň dva z nich: »Sedláckové, kteříž jsú (dříve) jeden úrok pokojně platili«, napsal Jan z Příbramě, »ti nyníie pět a někteří šest úrokuov a poplatkuov platí a svobody ani v domu ani v lesiech ani v jamách pod zemí mieti nemohú, ani je všudy lúpie a drú a pudie«. Jakoubek ze Stříbra poznamenal žalobně: »Prve místem a krajinou trpěli sedláckové, ale již všecko království trpí.« F. V.

Dr. František Cinek: **K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918—1925.** Nákladem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských v Olomouci 1926. Stran 321. Cena 18 Kč.

Spis tento skládá se ze čtyř oddílů, nadepsaných: »K ideovému vývoji církve československé«, »Hnutí pravoslavné v Československu«, »K situaci česko-bratrského protestantismu«, »Podvržená řeč Strossmayerova«. Má a bude míti vždy nesporně význačnou historickou cenu, poněvadž doličuje nestranně a přesně náboženský otřes v československé republice při jejím vzniku, kdy katolická církev ocitla se tu působením politických proudů v okruhu utočných svých nepřátel a přestála dobu tuto velmi čestně, zatím co její odpůrci, roztržtivše se ve fraksi dr. Farského, pravoslavného biskupa Gorazda-Pavlika, pravoslavné skupiny pražské, církevně pravoslavné jurisdikce patriarchy cařihradského a církve srbské, snažili se, ač marně, za pomoci česko-bratrského protestantismu, jinak naprosto vnitřně rozervaného, a podvrženou řečí proslaveného Slovana biskupa Strossmayera dosíci svého cíle. Proto sluší práci Dr. Cinka všem co nejvřeleji doporučiti. Zaslouží si toho plnou měrou! Václav Oliva.

Dr. Ant. Markus: **Rodinná kronika.** Populární úvod do studia rodopisného. Populárně vzdělávací knihovna. sv. VII. 8, str. 77. V Praze 1926, nákladem českosl. akc. tiskárny, cena 8 Kč.

Velmi pěkně a instruktivně psaná publikace Markusova chce zanítili hlubší a širší zájem pro rodopis. Dosud bádání genealogické týkalo se téměř výhradně rodů vyšší a nižší šlechty, pokud významem nebo působením svým zasahovaly do dějin země nebo kraje. Avšak i ze svědomité genealogie rodin, jinak na venek nevynikajících, může leckdy čerpati poučení i přísná věda, historie stejně jako anthropologie, medicína nebo sociologie. Nad to pak má rodopis veliký mravní význam jak pro rodinu tak i pro stát a i lidskou společnost vůbec. Z lásky k vlastnímu rodu a rodině vyplývá láska k domovině, ta pravá ideální a nezištná láska k vlasti, již by nám právě v dnešních těžkých dobách tolik bylo zapotřebí.

Rudolf Urbánek: Jan Žižka. S 32 obrazovými přílohami »Zlatorohu« sv. 42—44. Vydáno »Mánesem« v Praze 1925. Stran 311, cena 36 Kč.

Z jubilejních spisů o Žižkovi jest práce Urbánkova nesporně nejlepší a nejhodnotnější vedle studie Pekařovy. Možno bez nadsázky říci, že Urbánkův obraz velikého českého hrdiny, podaný s láskou k veliké historické skutečnosti jest zároveň apologií Žižkovou. To ovšem nebránilo nijak autoru, aby neužil přísně objektivní metody na půdě kriticky ověřených fakt. jhk

Hlavinka Karel a Noháč Jan: Hodonský okres. II. Místopis. V Brně 1926. Nákladem Musejního spolku. 8°, str. 259, cena 22 Kč.

Zpracování tohoto okresu věnována mimořádná péče, jak se strany autorů, tak i redakce a svazek tento věnován p. prezidentu. Rozsáhle založená Vlastivěda moravská tímto dílem dociluje úctyhodného čísla 45 svazků dosud vydaných. Rádi bychom viděli četnější ilustrace dle přesnějších fotografických snímků a to mimo text v přílohách ke každé publikaci, čímž by vznikl velmi cenný obrazový atlas. jhk

Krofta Kamil, prof. Dr.: O úkolech slovenské historiografie. Sbíрка přednášek a rozprav extense university Komenského v Bratislavě, sv. 8. redakcí prof. Dra. R. Horny. V Bratislavě 1925, 8°, str. 18.

Vynikající historik český proslovil v Bratislavě přednášku o uvedeném tématu, v níž nezamlčel ničeho s tím úmyslem, aby naši milí bratři slovenští se připravili, že vědecký výzkum slovenských dějin jim nejen mnoho dá, nýbrž také leccos jim vezme, leccos, co snad jim dosud bylo a je drahé a s čím se proto neradi budou loučit. Netřeba se obávat, že by vědecké spory o slovenskou minulost mohly nabýti příliš velikého rozsahu, bude-li slovenská historiografie své úkoly plnití svědomitě a správně. I když se bude zabývat především dějinami vlastního území a jeho obyvatelstva, bude tím zároveň pracovat o dějepise československém. jhk

Šorm Antonín: Sborník úcty sv. Antonína Paduánského v českých zemích. V Praze 1925, 8°. str. 136, cena 24 Kč.

Ve vkusné úpravě s četnými ilustracemi vydal neúnavný folklorista Šorm hřejivě milý sborníček úcty sv. Antonína Paduánského v našich zemích. Za pomoci několika spolupracovníků podal v něm krásnou mozaiku obliby úcty a důvěry k slavnému františkánu, divotvůrci Paduánskému. jhk

Vojtíšek Václav Dr.: O archivech městských a obecních a jejich správě. V Praze 1924. str. 76.

Nevelká knížka zem. archivního inspektora Dra Vojtíška, jest nepostradatelné vademecum a první příručka toho druhu, v duchu moderní nauky archivní. Ve zhuštěné formě podává mnohem více, než udává její titul. jhk

Teplý František: J. Š. Baar a Chodové. Vyškov, Obzina 1926. Malá 8°, str. 77, cena 13 Kč.

Jako 21. kniha Obzínových tisků vyšla roztomilá publikace archiváře Teplého, která zachycuje krásný profil Baarův. Jemná ruka intimního přítele »chodského krále« vybrala z rukopisné pozůstalosti několik vzácných listů, za něž jsme vydavateli ze srdce vděční. Nutno s veškerým důrazem proti některým snahám zejména t. zv. histor. románů opakovati slova Baarova: nevnašejte na Chodsko křivou historii! Jen to, co se zakládá na listinných památkách, dá se dokumentovat — nic víc! jhk

Zprávy.

Dne 14. srpna m. r. zemřel v Písku prof. Dr. August Sedláček (* 28. srpna 1843), autor monumentálních »Hradů a zámků českých«, »Historického slovníku místopisného«, »Českomoravské heraldiky«, »Zbytků register králův římských a českých z l. 1361—1480« a celé řady menších prací, jichž výčet podal sám ve svých »Pamětech« na str. 214—226 Pekař v nekrologu Sedláčkově právem napsal: Životní dílo Sedláčkovo je pamětihodnou ukázkou, co dovede energie a kázeň i za poměrů nepříliš příznivých — žil jen své práci. Je jistě málo příkladů života do té míry obětovaného práci. Budeme nejen my, ale i naši potomci vděčně toho vzpomínati, neboť z práce, kterou vykonal Sedláček, Sedláček samojediný, budou vědecky těžiti a žítí ještě celé generace. — PhDr. h. c. František Mareš dožil se 28. prosince 1925 sedmdesátých pátých narozenin. Bohatá dosavadní činnost velikého archiváře a historika došla při této příležitosti vřelého ocenění. Čerpal zejména z bohatého archivu třeboňského, významná byla jeho účast při uměl.-historickém výzkumu okr. třeboňského prachatického a krumlovského, z pera jeho pochází veliká a cenná práce o dějinách českého skla, vedle veliké řady jiných děl a edicí. Společnost archivní školy zvolila si jej prvním předsedou. — B. J e n š o v s k ý v Časopise archivní školy vzpomínáje vřele psaným článkem šedesátin biskupa Dra A. Podlahy uzavírá svoji jubilejní stať upřímným přáním, k němuž i my z celého srdce se připojujeme: »Přehlízíme-li dnes rozsáhlou vědeckou činnost Msgra Podlahy mimoděk, ale stále, napadá nám výrazná postava jiného učeného hodnostáře církevního, kardinála Františka Ehrle, který loňského roku v plné tělesné síle, duševní čilosti i tvůrčí schopnosti oslavil v Římě své osmdesáté narozeniny, a nemůžeme skončiti jinak, než upřímným přáním, aby i náš jubilant za stejných podmínek dožil se let Ehrlových a dalších.« — Jubilejní oslavy Palackého — půl století, co zemřel — měly širší rámec a slavnostní ráz, jak se v osvobozeném národě samo sebou rozumí, — Na 14. červenec připadly osmdesáté narozeniny zakladatele novodobé naší historiografie Jaroslava Golla, jehož veliké zásluhy o naši vědu a kulturu národní jsou nepopíratelné, zejména pak, že veliký mistr vychoval si ve svých žácích pokračovatele a nástupce, kteří hrdě a oddaně hlasí se ke — škole Gollově. — Prof. Matiegka posuzuje lebky zbraslavské, má za to, že není příčiny odmítati podání, že lebky patří Václavu II. a Elišce; méně pravděpodobno je, že jedna lebka patří Václavu III. Letos obětavostí majitele zámku zbraslavského Bartoně posvěcen byl biskupem Podlahou Štursův pomník, v němž tyto lebky byly slavnostně uloženy. — V Ročence Kruhu pro pěstování dějin umění za r. 1924 otiskuje prof. Chytil svoji přednášku při otevření Lehnerova historicko-uměleckého ústavu (10./3. 1924): Ferdinand Lehner, jeho působení a jeho historicko-umělecký ústav. Post tot rerum discrimina nalezla knihovna Lehnerova hostinnou střechu v Ústavu dějin umění na filosofické fakultě. Jeho »Dějiny umění národa českého« a »Česká škola malířská« zůstaly fragmentem, za to však vděčností si zavázal generaci historiků umění svým »Ústavem«, který prof. Chytil em byl pietně a účelně instalován. — Archivář Fr. Teplý vydal nákladem ministerstva zemědělství »Příspěvky k dějinám českého zemědělství.« (Praha 1926, str. 306.) Řada studií, založených na archiválním badání, zejména v archivu jinýchohradeckém. — Prof. Jos. Vajs vydal v krásné úpravě, římskou tiskárnou provedené Joannis VIII. PP. epistolae ad Svatopluk principem et Methodium archiepiscopum — a to in usum praelectionum academicarum.